

RAMY PROGRAMOWE POLONIJNEJ EDUKACJI JĘZYKOWO- KULTUROWEJ

Zespół autorów:

Przemysław E. Gębał (koordynator)

Joanna Dobkowska

Sławomira Kołsut

Maksi Kozińska

Łukasz Kumięga

Anna Mikulska

Małgorzata Pamuła-Behrens

Nina Pielacińska

Anna Rabczuk

Katarzyna Radomska-T'Seyen

Adrianna Seniów

Justyna Wrona

Projekt zlecony, koordynowany i sfinansowany przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego.

Warszawa, 17.06.2025

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Konteksty nauczania polszczyzny jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru.....	7
1. Nauczyciele polonijni	10
2. Język polski we współczesnym świecie – uwarunkowania socjo- i psycholingwistyczne	17
3. Dzieci i młodzież uczące się języka polskiego jako dziedzicznego	23
3. Założenia psycholingwistyczne i psychopedagogiczne współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej	34
1. Edukacja międzykulturowa	35
2. Edukacja różnojęzyczna	37
3. Transjęzyczność (kompetencje przekrojowe)	38
4. Konstruktywistyczna i konektywistyczna kultura uczenia się i nauczania	39
5. Pozytywna edukacja językowa	40
6. Nauczanie działaniowo-zadaniowe.....	41
7. Nauczanie przyjazne mózgowi	42
8. Zintegrowane nauczanie przedmiotowe-językowe (CLIL)	43
9. Zintegrowane kształcenie literacko-kulturowe	45
4. Zasady dydaktyczno-metodyczne współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej.....	45
1. Zasada elastyczności	46
2. Zasada integracji umiejętności językowych	48
3. Zasada funkcjonalności	51
4. Zasada kontekstu kulturowego	53
5. Zasada autentyczności.....	54
6. Zasada dydaktycznej spójności zajęć	56
7. Zasada indywidualizacji	58
8. Zasada rozwijania umiejętności pracy w grupie.....	61
9. Zasada rozwijania samodzielności i autonomii	63
10. Zasada inkluzywności	66
11. Zasada wspierania motywacji wewnętrznej i rezyliencji.....	69
12. Zasada refleksyjnej ewaluacji kształtującej	72

5. Propozycja ścieżek edukacyjnych dla poszczególnych grup uczących się	75
Grupa 1: język polski dziedziczony ze zmienną dominacją i ekspozycją	85
Grupa 2: język polski jako dziedziczony/ przekazywany	89
Grupa 3: język polski jako język mniejszości.....	93
Grupa 4: język polski jako język pochodzenia, bez ekspozycji	98
Grupa 5: język polski jako język pochodzenia, z ekspozycją (dziedzictwo pasywne)	102
6. Założenia programowe polszczyzny jako języka dziedziczonego / języka osobistego wyboru.....	108
4.1. Cele uczenia się	108
4.2. Modelowa sylwetka absolwenta	109
4.3. Potrzeby uczestników i uczestniczek zajęć	114
4.4. Katalog osiągnięć edukacyjnych	118
4.5. Katalog strategii uczenia się języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru.....	135
4.7. Katalog kompetencji międzykulturowych	144
4.8. Propozycja katalogu tekstów kultury i lektur	168
4.9. Katalog tematyczny	172
4.9.1 Ogólny katalog tematyczny	175
4.9.2 Szczegółowy katalog tematyczny	181
4.9.3 Katalog tematyczny języka edukacji szkolnej	260
4.10. Katalog gramatyczno-syntaktyczny	266
4.10.1 Ogólny katalog gramatyczno-syntaktyczny	266
4.10.2 Szczegółowy katalog gramatyczno-syntaktyczny	276
7. Aneks A Dwujęzyczność - trudności oraz potencjał języka dzieci uczących się języka polskiego jako dziedziczonego	332
8. Aneks B Podręczny katalog monitoringu realizacji założeń programowych.....	345
9. Aneks C Podręczny katalog monitoringu wdrażania zasad dydaktycznych.....	350
10. Definicje terminów	354

Wstęp

Wbrew powszechnym uproszczeniom, nie istnieje jedna „polszczyzna”, której można nauczać w jednolity sposób. Proces nauczania inaczej wygląda w przypadku dziecka, dla którego język polski jest pierwszym i podstawowym narzędziem poznania świata, inaczej u cudzoziemca osiedlającego się w Polsce, dla którego język polski jest językiem obcym, a jeszcze inaczej w przypadku osoby wychowanej w polskiej rodzinie mieszkającej poza granicami naszego kraju. Nauczanie języka polskiego jako nierodzimego poza granicami kraju wymaga szczególnej uwagi nie tylko ze względu na zróżnicowane potrzeby uczących się, lecz także z powodu skomplikowanego kontekstu społecznego, kulturowego i językowego, w jakim funkcjonują zagraniczne placówki edukacyjne.

Chociaż kształcenie polonijne ma długoletnią tradycję, do chwili obecnej nie wypracowano w Polsce standardów edukacji językowej i kulturowej oraz szczegółowych ram programowych dla tego typu nauczania, głównie ze względu na olbrzymie zróżnicowanie zarówno samych szkół, jak i potrzeb dzieci i młodzieży do nich uczęszczających. Wyjątek stanowią rozwiązania opracowane dla placówek edukacyjnych afiliowanych przy *Ośrodku Rozwoju Edukacji Polonijnej za Granicą* (ORPEG), skupiających nauczanie szkolne podporządkowane polskiemu systemowi edukacyjnemu i przyjmowanym w nim szkolnym rozwiązaniom programowym. Niniejszy dokument to pierwsza próba stworzenia uniwersalnego narzędzia dydaktycznego adresowanego do szerokiego i różnorodnego grona organizatorów edukacji w języku polskim za granicą oraz osób nauczających polszczyzny jako języka dziedziczonego we wszystkich regionach świata.

Kształcenie polonijne to działania dydaktyczne realizowane w szerokim spektrum różnego rodzaju uwarunkowań natury społeczno-kulturowej, lingwistycznej, psychologicznej i pedagogicznej. Cechuje je z jednej wynikająca z tradycji i lokalizacji geograficznej różnorodność wdrażanych sposobów organizacji i realizacji procesu kształcenia, z drugiej zaś chęć osiągania zbliżonych celów, wspierających u uczestników zajęć kształtowanie się tożsamości uwzględniającej kulturę polską. Owa wspólnota celów wraz z bogatą tradycją i dorobkiem dydaktyki języka polskiego jako dziedziczonego umożliwia przygotowanie ogólnych ram programowych dla edukacji w języku polskim za granicą. **Edukacji obejmującej nauczanie języka i kultury polskiej w myśl przyjętego przez nas formatu polszczyzny jako (dziedziczonego) języka osobistego wyboru**, który charakteryzują:

- uniwersalność, czyli możliwość wykorzystania go we wszystkich możliwych kontekstach realizacji kształcenia w języku polskim za granicą w różnych regionach świata;
- elastyczność, czyli możliwość skorzystania z niego w przypadku realizacji zajęć językowych i kulturowych w różnych wymiarach godzinowych z odmienną intensywnością nauczania;

- otwartość, czyli możliwość jego dalszego udoskonalania, rozbudowywania oraz dopasowywania do lokalnie i indywidualnie diagnozowanych potrzeb i specyfiki konkretnych kontekstów edukacyjnych;
- dynamiczność, czyli możliwość ciągłej modyfikacji i ewolucji w odpowiedzi na zbierane doświadczenia w trakcie jego użytkowania;
- przyjazność dla użytkowników, czyli czytelność, zrozumiałość dla jego odbiorców oraz praktyczna orientacja dokumentu;
- niedogmatyczność, czyli niezwiązanie w sposób jednoznaczny i wyłączny z jednym teoretycznym i praktycznym podejściem dydaktycznym;
- adaptatywność, czyli podążanie celów uczenia się za zmieniającymi się potrzebami uczących się w zakresie poszczególnych działań językowych, a nie przypisywanie ich konkretnym wystandaryzowanym poziomom biegłości językowej.

Niniejsza propozycja, jak każde ramy programowe, stanowi zwartą koncepcję merytoryczno-programową obejmującą zbiór konkretnych założeń, zasad dydaktycznych oraz rozwiązań programowych i metodycznych niezbędnych zarówno dla organizacji jak i realizacji procesu kształcenia. Oferuje wspólną dla różnych formatów nauczania polszczyzny w świecie podstawę do opracowywania szczegółowych, uwzględniających lokalne uwarunkowania i potrzeby planów nauczania, zaleceń programowych, podręczników i materiałów dydaktycznych dla poszczególnych grup uczących się, egzaminów certyfikatowych oraz testów diagnostycznych i (auto)ewaluacyjnych. Wyczerpująco opisuje wiedzę, kompetencje i umiejętności niezbędne do osiągnięcia konkretnych poziomów biegłości językowej w ramach poszczególnych działań językowych w myśl standardów sformułowanych w koncepcji *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego (ESOKJ)*.

Przyjęcie wspólnej podstawy dla prezentacji i opisu celów, treści kształcenia i metod ich praktycznej realizacji pozwoli zapewnić spójność osiąganych efektów uczenia się oraz ich ewaluacji w różnych miejscach na świecie, z poszanowaniem lokalnych tradycji i doświadczeń edukacyjnych. Usprawni przejrzystość oceny poszczególnych szczegółowych lokalnych programów nauczania, a także wydawanych świadectw i dyplomów wieńczących realizację poszczególnych etapów kształcenia. Umożliwi po raz pierwszy w historii tego typu edukacji opracowanie globalnych materiałów dydaktycznych oraz przygotowanie jednolitego, spójnego systemu certyfikacji znajomości języka polskiego jako dziedziczonego, adresowanego do uczących się w różnych regionach świata. Skonsoliduje tym samym szereg różnego typu działań wzmacniających promocję języka i kultury polskiej poza granicami naszego kraju.

Ramy programowe edukacji w języku polskim za granicą, pomyślane jako kompleksowe opracowanie pozwalające usystematyzować, uzupełnić i zaktualizować wiedzę na temat nowoczesnego kształcenia polonijnego, składają się z pięciu części:

1. analizy kontekstów nauczania języka polskiego za granicą, w tym aktualnego stanu polonijnej oświaty społecznej w świetle badań *Instytutu Rozwoju Języka Polskiego*;
2. listy założeń psycholingwistycznych i psychopedagogicznych współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej wraz z katalogiem monitoringu ich realizacji założeń do wykorzystania przy planowaniu i ewaluacji zajęć;
3. listy zasad dydaktyczno-metodycznych wraz z katalogiem monitoringu ich wdrażania do wykorzystania przy przygotowywaniu zajęć;
4. propozycji ścieżek edukacyjnych dla poszczególnych grup uczących się;
5. założeń programowych języka polskiego jako języka dziedziczonego / języka osobistego wyboru.

Część 1 przedstawia aktualny stan szkolnictwa polonijnego, ze szczególnym naciskiem na działalność szkół społecznych oraz strukturę i przygotowanie ich kadry pedagogicznej. Opisuje również zróżnicowane profile uczniów uczących się polskiego poza granicami kraju – z uwzględnieniem typów polszczyzny używanych za granicą – a także wskazuje kluczowe czynniki wpływające na skuteczność procesu nauczania. Części 2 i 3 zawierają uzasadnienie teoretyczne proponowanych ram programowych, odwołując się do badań z zakresu psycholingwistyki i psychopedagogiki. Przedstawiono w nich fundamenty, na których można budować nowoczesne i efektywne programy nauczania języka polskiego za granicą. Część 4 ukazuje, jak – w oparciu o wcześniej zidentyfikowane profile uczniów – planować proces dydaktyczny w sposób zindywidualizowany i odpowiadający na konkretne potrzeby edukacyjne. Zastosowano tu formułę *case study*, co ułatwia przeniesienie założeń na praktykę. Część 5 zawiera usystematyzowane założenia programowe w formie katalogów obejmujących podstawowe obszary leksykalne oraz struktury gramatyczne. Materiał ten może być bezpośrednio wykorzystywany w planowaniu i realizacji zajęć. Uzupełnieniem publikacji są trzy aneksy: aneks A poświęcony jest zjawisku dwujęzyczności, stanowiącemu kluczowy kontekst edukacji polonijnej, natomiast pozostałe to podręczne katalogi monitoringu wdrażania ram programowych w zakresie założeń (aneks B) oraz zasad (aneks C).

Dokument przeznaczony jest dla wszystkich zainteresowanych problematyką kształcenia polonijnego, ze szczególnym uwzględnieniem osób prowadzących zajęcia z języka polskiego jako dziedziczonego lub obcego w szkołach społecznych (sobotnich) oraz osób zarządzających tego typu placówkami. Dla kadry pedagogicznej placówek edukacyjnych nadzorowanych przez ORPEG oraz szkół funkcjonujących w ramach lokalnych systemów oświaty wypracowana koncepcja może stanowić inspirację do refleksji nad realizowanymi w praktyce dydaktycznej założeniami oraz stosowanymi rozwiązaniami metodycznymi. Adresatami dokumentu są również twórcy podręczników i materiałów do nauczania języka polskiego jako dziedziczonego i obcego realizujący projekty finansowane ze środków publicznych oraz kreatorzy systemów certyfikacji znajomości języka polskiego jako nierodzimego dla młodych uczących się. Zaprezentowana koncepcja może także pełnić rolę strategicznego narzędzia promocji nowoczesnego nauczania języka polskiego jako języka osobistego wyboru, realizując cele polskiej dyplomacji kulturowej w świecie.

Konteksty nauczania polszczyzny jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru

Polska diaspora jest obecna w wielu regionach świata i charakteryzuje się dużą różnorodnością pod względem historycznym, demograficznym i kulturowym. Społeczności polonijne różnią się między sobą nie tylko stopniem motywacji do nauki języka polskiego i podtrzymywania dziedzictwa kulturowego, ale także zakresem wsparcia, jakiego doświadczają ze strony lokalnych stowarzyszeń oraz instytucji, zarówno polonijnych, jak i polskich. Nie bez znaczenia są również czynniki psycholingwistyczne i kulturowe. To właśnie te odmienności stanowią specyfikę polonijnego kształcenie społecznego, dlatego w tym rozdziale scharakteryzujemy nauczających w tych placówkach nauczycieli oraz uczęszczających do nich uczniów. Ponadto przybliżymy rodzaje polszczyzny funkcjonujące poza Polską i czynniki wpływające na uczenie się języka polskiego jako dziedzicznego.

Liczba Polonii oraz osób pochodzenia polskiego mieszkających poza granicami Polski jest szacowana w różny sposób. Różnice te wynikają ze stosowania odmiennych kryteriów, takich jak miejsce urodzenia (w Polsce), pochodzenie etniczne, znajomość języka polskiego, czy też subiektywnie deklarowane poczucie przynależności do narodu polskiego. Szacuje się, że poza granicami Polski mieszka od 4 do 20 milionów Polaków oraz osób o polskich korzeniach. Część tej populacji to osoby urodzone i wychowane w Polsce, część natomiast stanowią osoby o polskim pochodzeniu, które wykazują zróżnicowany poziom więzi z polskością i językiem polskim¹.

Ośrodki oferujące naukę języka polskiego lub w języku polskim kształcące dzieci i młodzież działają na całym świecie – w Afryce i na Bliskim Wschodzie (13 szkół), w Azji, Australii i Oceanii (61 szkół), Ameryce Północnej i Południowej (258 szkół), Europie Wschodniej (749 szkół) i Europie Zachodniej (2159 szkół). Najwięcej szkół funkcjonuje na obszarze Europy Wschodniej i Zachodniej i uczęszcza do nich ok. 83% dzieci i młodzieży uczącej się języka polskiego².

Można je podzielić na trzy kategorie:

1. szkoły społeczne (zwane również sobotnimi) - około 1 000 placówek;
2. szkoły funkcjonujące w lokalnych systemach oświaty - około 500 placówek³;

---

¹ Na podstawie *Rządowego programu współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015-2020*.

² W oparciu o *Notatkę informacyjną w sprawie mapy szkół i centrów za granicą oferujących naukę języka polskiego w 2024 r. (MSZ)*.

³ Szacunki dotyczące liczby szkół funkcjonujących w lokalnych systemach oświaty, w których prowadzona jest nauka języka polskiego lub nauczanie w języku polskim, są rozbieżne ze względu na różnorodność źródeł oraz niejednorodny charakter tych placówek. Uwzględniając różne formy organizacyjne – takie jak szkoły z polskim językiem wykładowym, szkoły z klasami polskojęzycznymi, placówki oferujące rozszerzone nauczanie języka

3. szkoły nadzorowanych przez Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą (ORPEG) - 76 placówek.

Dane MSZ wskazują, że w szkołach społecznych oraz w szkołach funkcjonujących w lokalnych systemach oświaty kształci się zbliżona liczba uczniów (odpowiednio 92 000 i 100 000) – szczegółowe dane prezentuje tabela 1.

Tabela 1 Liczba szkół i uczniów w roku szkolnym 2024/2025 (opracowanie własne)

	szkoły społeczne	szkoły w lokalnych systemach oświaty	szkoły nadzorowane przez ORPEG	łączna liczba szkół	łączna liczba uczniów
liczba szkół	1 011	2 153	76	3 240	
liczba uczniów	92 071	101 721	16 261		210 053

W lokalnych systemach edukacyjnych nauka języka polskiego odbywa się zazwyczaj w ramach standardowych zajęć szkolnych. Inaczej wygląda to w przypadku szkół społecznych oraz placówek nadzorowanych przez ORPEG. Ich działalność dostosowana jest do specyfiki życia migracyjnego oraz potrzeby łączenia nauki języka i kultury polskiej z obowiązkami wynikającymi z uczęszczania dzieci i młodzieży do szkół lokalnych. Z tego względu zajęcia w takich placówkach odbywają się najczęściej w trybie weekendowym – zazwyczaj w piątkowe popołudnia i w soboty. Taki harmonogram pozwala uczniom godzić naukę języka ojczystego z codziennymi obowiązkami szkolnymi i rodzinnymi. Model ten niesie jednak ze sobą pewne wyzwania: ograniczoną liczbę godzin lekcyjnych, konieczność bardzo precyzyjnego planowania treści programowych oraz zwiększone obciążenie zarówno dla nauczycieli, jak i dla samych uczniów. Zajęcia często mają charakter modułowy – łączą naukę języka polskiego z elementami edukacji historycznej, geograficznej, religijnej czy obywatelskiej. W wielu placówkach kładzie się również duży nacisk na rozwijanie kompetencji kulturowych, czemu służą m.in. organizacja uroczystości, konkursów, przedstawień oraz współpraca z instytucjami polonijnymi. Jeśli chodzi o formę prowadzenia zajęć, wyróżnia się trzy główne modele. Pierwszy z nich to model stacjonarny – tradycyjne lekcje odbywające się w siedzibach szkół. Drugi to model zdalny, realizowany online, najczęściej w sytuacjach, gdy dostęp do placówek jest ograniczony lub uczniowie mieszkają w znacznej odległości. Trzecim rozwiązaniem jest model hybrydowy, łączący elementy nauczania stacjonarnego i zdalnego, co pozwala na większą elastyczność w organizacji procesu dydaktycznego.

---

polskiego jako ojczystego, a także nauczanie języka polskiego jako obcego lub zajęcia dodatkowe – szacuje się, że łączna liczba takich instytucji wynosi około 500.

Działalność szkół społecznych różni się diametralnie od sposobu funkcjonowania pozostałych dwóch typów placówek, gdzie edukacja odbywa się zgodnie z ściśle określonymi przepisami – nauczyciele realizują oficjalną podstawę programową, korzystają z zatwierdzonych podręczników i są zobowiązani do przestrzegania ustalonych standardów nauczania. W szkołach społecznych dobór materiałów dydaktycznych oraz sposób realizacji programu leżą w gestii nauczycieli. Choć część z tych placówek opiera się na planie nauczania stosowanym w szkołach podlegających ORPEG-owi, to bardzo często programy są modyfikowane lub tworzone samodzielnie – tak, aby lepiej odpowiadały poziomowi wiedzy, potrzebom i możliwościom uczniów. Są to więc programy autorskie, często nieformalnie przyjęte, ale dopasowane do konkretnych realiów. Równie wyraźne różnice dotyczą kwalifikacji nauczycieli. W szkołach lokalnych oraz w placówkach ORPEG-owskich wymagane są odpowiednie uprawnienia pedagogiczne określone przez przepisy prawa oświatowego. Tymczasem w szkołach społecznych pracują często osoby, które – choć nie zawsze posiadają formalne kwalifikacje – wykazują duże zaangażowanie i chęć pracy z dziećmi. Nierzadko są to wolontariusze, którzy kierują się pasją i poczuciem misji. Szkoły wpisane w lokalny system edukacyjny mają do dyspozycji sprawdzone materiały – podręczniki, programy, zestandaryzowane egzaminy – opracowywane przez zespoły ekspertów. Nauczyciele pracują z grupami uczniów w zbliżonym wieku i o podobnym poziomie wiedzy, który został wcześniej formalnie oceniony, np. poprzez promocję do kolejnej klasy. W szkołach społecznych nauczyciel często samodzielnie organizuje cały proces nauczania – od diagnozy umiejętności swoich uczniów, przez wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów, aż po dostosowanie programu do zróżnicowanego poziomu znajomości języka polskiego w grupie. To oznacza dużą elastyczność, ale też ogromną odpowiedzialność. Trzeba nie tylko uczyć, ale również reagować na bieżące trudności i indywidualne potrzeby uczniów.

Każdy proces dydaktyczny tworzą trzy zasadnicze elementy, którymi są: przekazywana wiedza i rozwijane umiejętności, osoby uczące się i nauczyciele. W kontekście polonijnej edukacji językowej ów trójkąt dydaktyczny wypełnia język, wraz z dydaktycznymi uwarunkowaniami natury socjo- i psycholingwistycznej oraz uczący się i nauczający, sprofilowani odpowiednio pod kątem językowych potrzeb edukacyjnych oraz wykształcenia i nabytych doświadczeń zawodowych. Przyjęcie takiej perspektywy dla szczegółowego opisu kontekstów uczenia się i nauczania polszczyzny jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru determinuje nowoczesne myślenie edukacyjne, dające podstawę pod refleksję nad konkretnymi koncepcjami kształcenia, omówionymi w dalszej części naszego dokumentu. Przywołując słowa wieszcza, można stwierdzić, że na chwilę obecną, nauczyciel szkoły społecznej jest *sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem*.”. Jego rola jest nie do przecenienia – dlatego naszą prezentację poszczególnych elementów trójkąta dydaktycznego rozpoczniemy od charakterystyki osób nauczających języka polskiego w kontekście kształcenia uzupełniającego za granicą.

1. Nauczyciele polonijni

Ponieważ ośrodki nauczania języka polskiego za granicą to inicjatywy oddolne, brakuje pełnych danych odnośnie ich funkcjonowania. Badania przeprowadzone przez *Instytut Rozwoju Języka Polskiego* (październik 2024 – styczeń 2025) wypełniają tę lukę. Poprzez *Ankiętę nauczyciela*⁴ polonijnego w świecie od 3540 osób nauczających w szkołach społecznych zebrano szczegółowe informacje na temat ich sytuacji zawodowej.

Zdecydowana większość nauczycieli pracujących w polonijnych szkołach społecznych (83% ankietowanych) posiada wyższe wykształcenie, z czego blisko dwie trzecie legitymuje się także przygotowaniem pedagogicznym - szczegółowe dane prezentuje tabela nr 2. Jednocześnie aż 92% badanych przyznało, że nie ukończyło studiów glottodydaktycznych ze specjalizacją polonistyczną, co wskazuje na potrzebę systemowego wsparcia w zakresie nauczania języka polskiego jako nierodzimego — zarówno dziedzicznego, jak i obcego. Warto również podkreślić, że niemal jedna piąta respondentów nie posiada wyższego wykształcenia, co – zgodnie z polskimi przepisami – wykluczałoby możliwość podjęcia pracy w szkole w Polsce. Ta grupa wymaga szczególnej uwagi i dedykowanych form doskonalenia zawodowego.

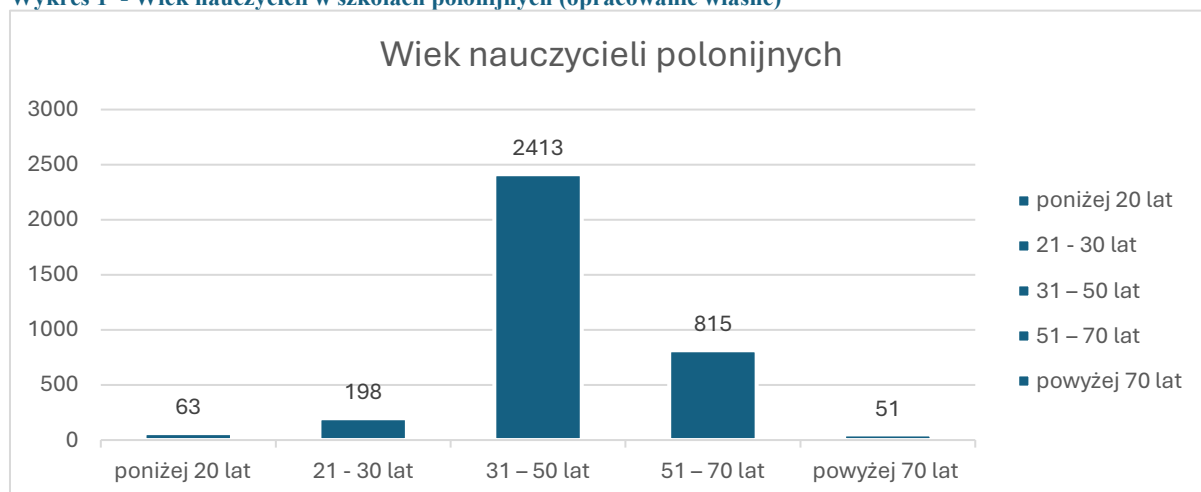
Tabela 2 - poziom wykształcenia nauczycieli (opracowanie własne)

Deklarowany poziom wykształcenia	Ilość wskazań i % ogółu
studia doktoranckie (stopień doktora)	89 (3%)
studia II stopnia (magister)	1674 (47%)
studia I stopnia (licencjat/bachelor)	746 (21%)
studia podyplomowe	438 (12%)
średnie	593 (17%)

Dane dotyczące wieku osób nauczających w tego typu placówkach potwierdzają dotychczasowe diagnozy (por. np. opracowaną przez MSZ *Notatkę informacyjną w sprawie mapy szkół i centrów za granicą oferujących naukę języka polskiego w 2024 r.*) mówiące o braku zainteresowania zawodem wśród młodszych pokoleń. W badanej grupie 68% nauczycieli znajduje się w przedziale wiekowym 31–50 lat, 25% stanowią osoby starsze, natomiast jedynie 7% to nauczyciele młodszy. Struktura ta wskazuje, że w obliczu stopniowego odchodzenia starszych nauczycieli na emeryturę może pojawić się istotne wyzwanie związane z rosnącym zapotrzebowaniem na nowych pracowników dydaktycznych zdolnych do ich zastąpienia.

⁴ Chociaż nie wszystkie osoby nauczające w polonijnych szkołach społecznych spełniają warunki określone w art. 9 ust. 1 *Karty Nauczyciela*, dla zachowania przejrzystości tekstu również one nazywane są nauczycielami zgodnie ze zwyczajowym znaczeniem tego terminu.

Wykres 1 - Wiek nauczycieli w szkołach polonijnych (opracowanie własne)

Blisko połowa ankietowanych (46%) pracuje krócej niż 5 lat, przy czym aż 99% wszystkich osób biorących udział w badaniu deklaruje, że zamierza kontynuować nauczanie w szkołach społecznych i podejmuje konkretne kroki w tym kierunku, np. poprzez udział w kursach dla nauczycieli podnoszących kwalifikacje (57%) czy w formach doskonalenia zawodowego dla nauczycieli polonijnych (69%). Dysproporcja pomiędzy chęcią pozostania w zawodzie a podnoszeniem swoich kwalifikacji wynika m.in. z faktu, że dla większości badanych nauczanie polonijne jest dodatkowym (weekendowym) zajęciem.

Jako największe trudności nauczający w tych placówkach wskazują:

- różny stopień znajomości języka polskiego wśród uczniów (3230 wskazań);
- wyzwania dydaktyczne i metodyczne wynikające ze specyfiki realizowanych zajęć (2173 wskazań);
- wyzwania psychologiczne i pedagogiczne związane z kontekstem migracji (1898 wskazań);
- braki w wyposażeniu placówki np. brak odpowiednich pomocy edukacyjnych (1653 wskazań).

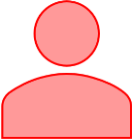
Te wyniki korespondują z omówioną powyżej potrzebą wsparcia w zakresach specyficznych dla nauczania języka polskiego jako języka nierodzimego (dziedzicznego i obcego).

Zgromadzone dane pozwoliły na wyodrębnienie 4 profili osób nauczających w szkołach społecznych (zob. ilustracja 1; obok nazwy profilu podano liczbę ankietowanych, których można do niego przypisać⁵). Warto zaznaczyć, że osoby przypisane do profilu 3 (nauczyciel – pedagog) i profilu 4 (ekspert – glottodydaktyk) mogą, zgodnie z *rozporządzeniem Ministra*

⁵ Profile wyodrębniono na podstawie 3 deklaracyjnych warunków: wykształcenie, przygotowanie pedagogiczne oraz glottodydaktyczne; 192 osoby przypisano do profilu wyłącznie na podstawie zadeklarowanego wykształcenia ze względu na niepełne/sprzeczne informacje.

Edukacji Narodowej z dnia 15 października 2020 w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli szkół za granicą, ubiegać się o awans zawodowy.

Tabela 3 – Profile nauczycieli polonijnych (opracowanie własne)

	nazwa profilu	charakterystyka profilu
	profil 1: asystent nauczającego 593 osób	• nauczający z wykształceniem średnim • bez przygotowania pedagogicznego • bez polonistycznych studiów glottodydaktycznych
	profil 2: nauczający – niepedagog 692 osób	• nauczający z wyższym wykształceniem • bez przygotowania pedagogicznego • bez polonistycznych studiów glottodydaktycznych
	profil 3: nauczający – pedagog 1968 osób (część w trakcie kształcenia)	• nauczający z wyższym wykształceniem • z przygotowaniem pedagogicznym • bez polonistycznych studiów glottodydaktycznych
	profil 4: ekspert – glottodydaktyk 287 osób	• nauczający z wyższym wykształceniem • z przygotowaniem pedagogicznym • z polonistycznymi studiami glottodydaktycznymi

Zaprezentowane wyniki badań oraz stworzone w oparciu o nie profile osób nauczających polszczyzny w kontekście polonijnej edukacji językowo-kulturowej potwierdzają znaczne zróżnicowanie w strukturze zawodowego funkcjonowania współczesnego nauczyciela polonijnego. Nauczyciela, który coraz częściej, poza nauczaniem polszczyzny jako języka dziedzicznego, angażowany jest także do pracy dydaktycznej w obszarze języka polskiego jako obcego, co wynika z coraz większego zainteresowania nauką naszego języka w świecie.

Jak wynika z powyżej przedstawionych wyników badań nauczyciele języka polskiego jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru stanowią grupę wysoce zróżnicowaną, zarówno pod względem doświadczeń życiowych, umiejętności pedagogicznych i dydaktycznych oraz kompetencji językowych i kulturowych. Różnorodność tej grupy zawodowej przejawia się w wymiarach takich jak:

- doświadczenie migracji (zarówno indywidualne, jak i rodzinne),
- relacje z polskim systemem edukacji (zarówno w kontekście wcześniejszych własnych doświadczeń edukacyjnych, jak i bieżącej współpracy z placówkami edukacyjnymi funkcjonującymi w ramach polskiego systemu szkolnego),
- pochodzenie i system pracy w szkole polonijnej,
- zakres, jakość i częstotliwość kontaktu ze współczesnym standardowym językiem polskim (w ramach języka codziennej komunikacji oraz specjalistycznych odmian języka edukacji szkolnej),
- poziom biegłości językowej oraz biografia językowa,
- motywacja do prowadzenia zajęć (uwarunkowana tożsamością kulturową, relacjami z Polską oraz aspiracjami zawodowymi).

Doświadczenie migracji

Osoby nauczające języka polskiego w kontekście polonijnej edukacji językowo-kulturowej, podobnie jak ich uczniowie, mają różne doświadczenia migracyjne. Część z nich posiada osobiste doświadczenia migracyjne, inni natomiast mają doświadczenia migracyjne związane z historią ich rodzin, ponieważ urodzili się i wychowali już w nowym kraju. Wielu z nich samodzielnie przechodziło proces nauki języka polskiego jako dziedzicznego. Ta różnorodność doświadczeń niewątpliwie wpływa na ich pracę oraz wrażliwość na proces nauczania w szkołach polskich poza granicami kraju.

Relacje z polskim systemem edukacji

Stopień kontaktu osób nauczających w kontekście egzolingwalnym z polskim systemem edukacji jest zróżnicowany. Niektórzy mają możliwość częstego i regularnego uczestnictwa w szkoleniach online, prowadzonych przez ekspertów oraz instytucje edukacyjne z Polski. Ma to bezpośredni wpływ na wybór programów i materiałów dydaktycznych, sposób nauczania i zakres przekazywanej wiedzy.

Pochodzenie i system pracy kadry dydaktycznej w szkołach polonijnych

W gronie osób prowadzących zajęcia w placówkach edukacyjnych funkcjonujących w ramach oświaty polonijnej można wyróżnić zarówno osoby o polskich korzeniach, jak i przedstawicieli innych narodowości, którzy z różnych powodów – zawodowych, kulturowych lub osobistych – zaangażowali się w działalność edukacyjną związaną z językiem i kulturą polską. Kadra polonijnych szkół i ośrodków edukacyjnych obejmuje m.in. nauczycieli z formalnym przygotowaniem pedagogicznym zdobytym w Polsce lub kraju osiedlenia, studentów, wolontariuszy, osoby z doświadczeniem w animacji kultury oraz rodziców, którzy aktywnie uczestniczą w życiu szkolnym swoich dzieci. Wśród tej grupy istnieje znaczące zróżnicowanie pod względem kompetencji językowych, doświadczenia dydaktycznego oraz poziomu formalnej kwalifikacji zawodowej. Osoby o polskim pochodzeniu często łączą rolę osoby nauczającej z funkcją kulturowego pośrednika, będąc jednocześnie depozytariuszami wiedzy o języku i tradycji. Z kolei osoby bez polskich korzeni mogą wносить świeże spojrzenie, międzykulturową wrażliwość oraz kompetencje pedagogiczne zintegrowane z lokalnymi standardami edukacyjnymi.

Jakość i częstotliwość kontaktu ze współczesnym standardowym językiem polskim

Kontakt osób nauczających języka polskiego za granicą z językiem polskim jest zróżnicowany i zależy od wielu czynników, takich jak miejsce zamieszkania oraz częstotliwość interakcji z rodzimymi użytkownikami i użytkownikami języka. Niektórzy na co dzień komunikują się po polsku, korzystają z polskich mediów i uczestniczą w polskich wydarzeniach kulturalnych. Inni używają języka głównie podczas prowadzenia zajęć. Są także tacy, którzy ze względu na położenie geograficzne i brak dostępu do polskojęzycznych materiałów mają bardzo ograniczony kontakt z polszczyzną. Te różnice wpływają na poziom, poprawność i płynność posługiwania się językiem.

Dokładne przyjrzenie się poszczególnym elementom charakteryzującym nauczyciela szkoły polonijnej pozwoli stworzyć jego specyficzny profil zawodowy, wyraźnie odróżniający go od nauczycieli języka polskiego jako języka rodzimego oraz obcego.

Poziom biegłości językowej osoby nauczającej oraz jej biografia językowa

Poziom biegłości językowej osób nauczających w szkołach polonijnych stanowi jeden z kluczowych czynników wpływających na jakość kształcenia języka polskiego w kontekście migracyjnym. Wśród kadry pedagogicznej można wyróżnić osoby wykazujące się wysokim stopniem opanowania języka polskiego, czego przejawem jest swoboda w komunikacji ustnej

i pisemnej, poprawność językowa oraz umiejętność dostosowywania rejestrów językowych do sytuacji dydaktycznych. Biegłość ta nierzadko wiąże się z formalnym wykształceniem filologicznym, doświadczeniem dydaktycznym oraz osobistym zaangażowaniem w pielęgnowanie języka ojczystego.

Jednakże w grupie osób nauczających znajdują się również osoby, których znajomość języka polskiego ma charakter częściowy, ograniczony lub odbiega od normy języka standardowego. Przyczyny tego stanu rzeczy mogą być różnorodne – od braku pełnego wykształcenia kierunkowego, poprzez przerwy w używaniu języka polskiego, aż po wieloletnie funkcjonowanie w środowisku, w którym dominuje inny język komunikacji codziennej i zawodowej. W takich przypadkach język polski pełni często funkcję języka dziedzicznego lub odzyskiwanego, a jego użycie może nosić cechy interferencji językowej, transferu składniowego czy ograniczonego zasobu leksykalnego.

Z perspektywy glottodydaktycznej istotne znaczenie ma także szeroko rozumiana biografia językowa osoby nauczającej, rozumiana jako indywidualna historia nabywania, używania i rozwijania różnych języków w ciągu życia. W kontekście edukacji polonijnej wiele osób nauczających dysponuje bogatym repertuarem językowym, który obejmuje znajomość nie tylko języka polskiego, lecz także języka kraju osiedlenia, a nierzadko także innych języków obcych. Języki te zostały przyswojone w zróżnicowanych kontekstach: formalnych – takich jak edukacja szkolna, studia wyższe czy kursy zawodowe, oraz nieformalnych – poprzez codzienne funkcjonowanie w środowisku wielojęzycznym, doświadczenia migracyjne, kontakty rodzinne i zawodowe.

Biografia językowa osoby nauczającej wpływa nie tylko na poziom kompetencji w języku polskim, lecz także na jego podejście do nauczania, rozumienie procesów nabywania języka oraz wrażliwość międzykulturową. Wielojęzyczność kadry może być źródłem cennego kapitału edukacyjnego – umożliwia osobom nauczającym lepsze rozumienie wyzwań, z jakimi mierzą się osoby uczące się języka polskiego, funkcjonujące w kontekście migracyjnym, oraz w konsekwencji wypracowanie bardziej elastycznego podejścia do dydaktyki języka polskiego.

Zarówno poziom biegłości językowej, jak i biografia językowa osób nauczających wskazują na potrzebę systemowego wsparcia w zakresie doskonalenia zawodowego – w tym kursów metodycznych, szkoleń językowych, mentorstwa oraz dostępu do zasobów dydaktycznych uwzględniających specyfikę nauczania języka polskiego jako odziedziczonego, drugiego i obcego. Wspieranie rozwoju kompetencji językowych osób nauczających w uzupełniających szkołach polonijnych nie tylko podnosi jakość nauczania, lecz również wzmacnia ich pozycję zawodową i tożsamość jako edukatorów w środowisku transnarodowym.

Motywacja do prowadzenia zajęć w uzupełniających w szkołach polonijnych

Motywacje osób zaangażowanych w prowadzenie zajęć dydaktycznych w szkołach polonijnych są zróżnicowane i wielowymiarowe, a ich charakter nierzadko łączy komponenty ideowe, społeczne oraz osobiste. W zależności od indywidualnych doświadczeń życiowych,

trajektorii migracyjnej, przynależności kulturowej oraz etapu rozwoju zawodowego, osoby te angażują się w działalność edukacyjną z różnych powodów – często równocześnie splatających się ze sobą. Dla wielu osób pochodzenia polskiego nauczanie w placówkach polonijnych wynika z silnego poczucia odpowiedzialności za podtrzymywanie dziedzictwa kulturowego i językowego. Motywacja ta może być zakorzeniona w idei przekazywania wartości narodowych, historii i tradycji kolejnym pokoleniom Polonii, co nadaje ich pracy wymiar patriotyczny i misyjny. W tym kontekście edukacja postrzegana jest nie tylko jako proces dydaktyczny, ale także jako forma ochrony tożsamości kulturowej w warunkach migracyjnych.

Z drugiej strony, istotnym źródłem motywacji jest potrzeba budowania i wzmacniania więzi społecznych w obrębie lokalnych społeczności polonijnych. Prowadzenie zajęć językowych i kulturowych traktowane jest jako forma wspierania integracji wewnątrz grupy, wzmacniania solidarności międzypokoleniowej oraz przeciwdziałania izolacji społecznej. W tym sensie działalność edukacyjna nabiera charakteru działania społecznego, którego celem jest tworzenie przestrzeni wspólnotowej i kształtowanie więzi między członkami społeczności.

Nie bez znaczenia pozostają także motywacje o charakterze osobistym i rozwojowym. Dla części kadry dydaktycznej praca w szkole polonijnej stanowi ważny element samorealizacji, umożliwia rozwój kompetencji pedagogicznych, lingwistycznych i organizacyjnych oraz pozwala budować poczucie sprawczości i wpływu na rozwój młodego pokolenia. Szczególnie w przypadku osób o polskich korzeniach, które urodziły się i wychowały poza Polską, praca ta może również stanowić formę odkrywania lub wzmacniania własnej tożsamości kulturowej.

Niektóre osoby podejmujące się nauczania w szkołach polonijnych angażują się w działalność edukacyjną również z powodów pragmatycznych – na przykład w ramach wolontariatu lub w celu zdobycia doświadczenia zawodowego, które może zostać wykorzystane na dalszych etapach kariery. Warto podkreślić, że aspekt finansowy często odgrywa rolę drugoplanową – w wielu krajach nauczyciele pracują za wynagrodzenie znacząco niższe od stawek rynkowych lub wykonują swoją pracę częściowo społecznie. Należy również zauważyć, że motywacje do pracy w edukacji polonijnej nie są stałe – mogą się zmieniać w zależności od etapu życia, rozwoju osobistego, sytuacji zawodowej, a także w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby społeczności lokalnej.

W konsekwencji, proces nauczania w ramach polonijnej edukacji językowo-kulturowej musi mieć charakter zindywidualizowany, gdyż zależy od wielu czynników – od doświadczenia zawodowego i biografii językowej prowadzących zajęcia, przez ich przygotowanie metodyczne, motywację do pracy i znajomość specyfiki nauczania języka polskiego jako języka dziedzicznego / języka osobistego wyboru, aż po potrzeby i oczekiwania osób uczących się oraz ich rodzin. Osoby nauczające w języku polskim za granicą pracują z grupami o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego, co wymaga od nich elastyczności i umiejętności dostosowania metod dydaktycznych do indywidualnych warunków pracy. A ich rola nie ogranicza się jedynie do przekazywania wiedzy językowej – to także wspieranie osób uczących się w budowaniu ich tożsamości kulturowej, wzmacnianie motywacji do nauki oraz tworzenie przestrzeni, w której język polski staje się naturalnym narzędziem komunikacji. Wspólne dla wszystkich osób nauczających w języku polskim jest potrzeba dążenia do

podnoszenia jakości nauczania oraz rozwijania własnych kompetencji, co pozwala im skuteczniej wspierać osoby uczące się w osiągnięciu ich celów językowych, edukacyjnych i kulturowych. Kluczowe znaczenie ma tutaj wymiana doświadczeń między osobami nauczającymi, udział w szkoleniach oraz korzystanie z nowoczesnych metod dydaktycznych. Im lepiej potrafią oni odpowiadać na potrzeby osób uczących się, tym większa jest ich rola w kształtowaniu polonijnej wspólnoty językowej i kulturowej. W związku z tak zróżnicowanym spektrum motywacji, istotne staje się tworzenie systemowego wsparcia dla kadry dydaktycznej, uwzględniającego zarówno aspekty merytoryczne, jak i emocjonalne, związane z długofalowym zaangażowaniem i wypaleniem zawodowym. Zrozumienie głębokich źródeł motywacji osób nauczających szkół polonijnych ma kluczowe znaczenie dla planowania polityki edukacyjnej i rozwoju profesjonalnego w obszarze oświaty poza granicami kraju.

2. Język polski we współczesnym świecie – uwarunkowania socjo- i psycholingwistyczne

Edukacja w języku polskim za granicą uwikłana jest w szereg różnorodnych kategorii i zakresów funkcjonowania języka polskiego (zwykle jako dziedziczonego) w perspektywie socjo- i psycholingwistycznej. Możemy wyróżnić pięć najczęściej występujących typów polszczyzny poza Polską, język polski jako: (i) dziedziczony, (ii) pochodzenia z niewielką ekspozycją na język, (iii) pochodzenia bez ekspozycji na język, (iv) język pochodzenia ze zmianą dominacji i ekspozycji na język polski (v) język polski jako obcy. Wszystkie te warianty występują w kontekście powszechnej wielojęzyczności, co oznacza, że osoby nimi posługujące się żyją w środowisku, w którym dominujący język(i) komunikacji publicznej jest inny niż polski. Pierwsze trzy wymienione typy łączy pochodzenie osoby uczącej się języka, natomiast różnią się one stopniem ekspozycji na tenże język, jego jakością oraz możliwością posługiwania się nim w różnych kontekstach komunikacyjnych.

Grafika 1 – Typy polszczyzny w kontekście pochodzenia (opracowanie własne)

Rozróżnienie tych typów ma istotne znaczenie dla skutecznej organizacji i realizacji nauczania języka polskiego poza Polską. Właściwa diagnoza grupy osób uczących się, uwzględniająca proces akwizycji oraz socjolingwistyczne uwarunkowania, pozwala na dostosowanie metod pracy dydaktycznej do rzeczywistych potrzeb i możliwości uczących się. Zrozumienie potencjału danej grupy oraz obszarów wymagających większego wsparcia jest kluczowe dla efektywnej edukacji językowo-kulturowej.

Definiując poszczególne rodzaje polszczyzny, należy wziąć pod uwagę kilka kluczowych czynników. Pierwszym z nich jest pochodzenie, czyli historia rodzinna ucznia i językowe dziedzictwo jego rodziny. Kolejnym istotnym elementem jest miejsce zamieszkania – kontekst językowy kraju, w którym dana osoba się wychowuje i funkcjonuje na co dzień. Ważną rolę odgrywa również ekspozycja na język, czyli częstotliwość i intensywność kontaktu z językiem polskim, a także jakość tej ekspozycji – to, czy osoba ma możliwość używania polszczyzny w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Istotnym aspektem jest także związek emocjonalny z językiem polskim, czyli to, w jakim stopniu dana osoba postrzega go jako część swojej tożsamości lub kulturowego dziedzictwa.

Jesteśmy świadomi także wielu innych wariantów polszczyzny używanej poza granicami kraju, gdzie język polski jest używany przez Polki i Polaków należących do mniejszości polskiej poza administracyjnymi granicami Polski lub przez Polonię. Niemniej jednak, ze względu na potrzeby dydaktyczne poza granicami kraju, warianty te wchodzą w zakres podejścia dostosowanego do potrzeb uczniów, uwzględniającego zarówno specyfikę języka mniejszości polskiej, jak i języka polonijnego.

Język mniejszości polskiej jest używany przez społeczności polskie, które od pokoleń zamieszkują dany kraj i mają status mniejszości narodowej. Nie jest on wynikiem emigracji, lecz historycznych procesów, takich jak zmiany granic czy przesiedlenia. Przykładem są Polacy mieszkający na Litwie, Białorusi, Ukrainie, w Czechach, Niemczech czy Kazachstanie. W wielu przypadkach język ten jest objęty ochroną prawną i wspierany przez instytucje edukacyjne, media oraz organizacje kulturalne, co sprzyja jego przetrwaniu. Charakterystyczną cechą języka mniejszości polskiej jest także jego regionalność – na przykład kresowa odmiana polskiego na Wschodzie czy gwara zaolziańska.

Z kolei język polonijny jest związany z emigracją i używany przez Polki i Polaków, którzy wyjechali za granicę, oraz ich potomków. Społeczności polonijne są często rozproszone, co powoduje, że język ten jest mniej stabilny i bardziej narażony na wpływ języka większościowego. Przykładem mogą być Polki i Polacy mieszkający w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Argentynie, Brazylii czy Australii. Język polonijny często podlega silnej interferencji językowej, co prowadzi do powstawania takich zjawisk jak Ponglish (mieszanka polskiego i angielskiego), czy Polnischdeutsch (połączenie polskiego z niemieckim w Niemczech). Brak wsparcia instytucjonalnego i częste przechodzenie kolejnych pokoleń na język kraju zamieszkania sprawiają, że polszczyzna wśród społeczności polonijnych może stopniowo zanikać.

Język polski dziedziczony to wariant, którym posługują się osoby mające polskie pochodzenie i funkcjonujące w rodzinach, gdzie język polski jest obecny w jakimś zakresie. Wychowują się w środowisku, w którym poza domem dominuje inny język (lub inne języki), jednak mają regularny kontakt z językiem polskim – najczęściej w sferze rodzinnej lub społecznościowej. Poziom znajomości języka w tej grupie może być zróżnicowany – od pełnej dwujęzyczności po niepełne przyswojenie języka, które objawia się np. ograniczonym słownictwem lub trudnościami gramatycznymi. Osoby te często mają emocjonalny związek z językiem, choć jego intensywność może być różna.

Osoby posługujące się polszczyzną jako językiem pochodzenia z ekspozycją na język to osoby, które mają polskie korzenie, ale ich kontakt z polskim był ograniczony lub nieregularny. Najczęściej dotyczy to drugiego lub dalszego pokolenia emigrantów, gdzie język polski stopniowo tracił swoją rolę w codziennej komunikacji rodzinnej. Polszczyzna mogła pojawiać się sporadycznie, np. w rozmowach z dziadkami, na rodzinnych spotkaniach. W efekcie ich kompetencje w zakresie porozumiewania się polszczyzną mogą być fragmentaryczne, tj. często mają one jedynie pasywną świadomość swojego językowego dziedzictwa, ale nie posługują się polszczyzną w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację. Ich motywacja do nauki polskiego wynika najczęściej z chęci odkrycia swojego dziedzictwa, utrzymania więzi z kulturą lub rodziną. W odróżnieniu od osób uczących się

polskiego jako języka obcego, ich nauka jest często motywowana względami tożsamościowymi.

Kolejną kategorią jest polski jako język pochodzenia bez ekspozycji na język. W tym przypadku mowa o osobach o polskim pochodzeniu, które wychowywały się w środowisku, gdzie język polski nie był używany. Ich motywacja do nauki polskiego wynika najczęściej z chęci odkrycia swojego dziedzictwa, utrzymania więzi z kulturą lub rodziną. W odróżnieniu od osób uczących się polskiego jako języka obcego, ich nauka jest często motywowana względami tożsamościowymi.

Język polski jako język pochodzenia ze zmianą ekspozycji i dominacji (w języku niemieckim *Herkunftssprache*, realizowany w ramach zajęć *Herkunftssprachlicher Unterricht*) to odmiana języka polskiego używana przez osoby, które dorastały w Polsce i miały kontakt z tym językiem w dzieciństwie, ale później wyjechały do innego kraju. W nowym środowisku dominującym językiem staje się język kraju zamieszkania, co prowadzi do zmiany zarówno w zakresie użycia polskiego (ilościowo), jak i jego jakości (np. struktury gramatycznej, słownictwa). Kontakt z językiem polskim jest ograniczony do rozmów rodzinnych, mediów lub sporadycznych interakcji z innymi Polakami, co powoduje zmniejszoną ekspozycję. W konsekwencji użytkownicy mogą przejmować elementy gramatyki, wymowy czy składni z nowego języka, co prowadzi do interferencji językowej. Często dochodzi również do utraty bardziej zaawansowanych struktur językowych, takich jak odmiana przypadków, szczególnie jeśli wyjazd nastąpił na wczesnym etapie edukacji. Charakterystyczne jest także słownictwo – osoby posługujące się polskim pochodzenia często zachowują jedynie te wyrażenia, które były im potrzebne w dzieciństwie, co może prowadzić do „zamrożenia” języka na określonym poziomie. Język polski pochodzenia ze zmianą ekspozycji i dominacji to przykład języka przywiezionego do kraju osiedlenia, który pod wpływem nowego środowiska ewoluuje w sposób indywidualny, odmienny od standardowego polskiego używanego w Polsce.

Ostatnią grupę stanowią osoby uczące się języka polskiego jako obcego. Nie posiadają one polskiego pochodzenia, a polszczyzna nie jest dla nich językiem domowym ani środowiskowym. Ich motywacja do nauki może być różnorodna – zawodowa, akademicka, kulturowa lub wynikająca z zainteresowań osobistych. Nauka języka polskiego w tej grupie odbywa się zazwyczaj w sposób formalny i systematyczny, np. na kursach lub w ramach studiów językowych. W odróżnieniu od wcześniejszych grup, język polski nie stanowi dla nich elementu tożsamości, lecz jest traktowany jako nowy kod komunikacyjny, otwierający szereg nowych możliwości edukacyjnych, zawodowych i życiowych

Jak już niejednokrotnie zauważyliśmy w środowiskach polonijnych w świecie, w kontekście dominującej dwu- lub wielojęzyczności, dominującym językiem codziennej komunikacji staje się zwykle język danego kraju lub regionu. Biorąc jednak pod uwagę wpływ języka i kultury polskiej na kształtowanie się tożsamości uczących się Polonusów, ich żywe relacje z Polską, a także pozytywny wizerunek Polski jako kraju sukcesu na współczesnej mapie geopolitycznej i powszechnie rozumianą wartość bycia osobą różnojęzyczną polszczyzna ma szansę stać się dla tej grupy osób językiem osobistego wyboru. Kodem komunikacyjnym odzwierciedlającym i podkreślającym emocjonalny związek z kulturą polską i kulturą diaspory polskiej. W swoim pierwotnym znaczeniu język osobistego wyboru, to obok języka edukacji i

języka komunikacji międzynarodowej jedna z trzech zasadniczych funkcji języka i rozwoju językowego w procesie kształcenia i wychowania młodego człowieka (por. Reich 2016 i Gębał 2018). Język edukacji to medium umożliwiające proces uczenia się. To zwykle język danego systemu edukacyjnego, w którym prowadzone jest nauczanie szkolne. Powiększaniu przestrzeni komunikacyjnej służy zwykle język komunikacji międzynarodowej, którym jest dzisiaj zwykle język angielski, a w krajach anglojęzycznych inny język o wysokiej wartości komunikacyjnej umożliwiający komunikację na poziomie międzynarodowym (hiszpański, francuski i in.). Język osobistego wyboru w tej konstelacji lingwistycznej to medium umożliwiające wyrażanie jednostkowej odmienności. Tę funkcję może zasadniczo spełniać każdy język, ale trzeba pamiętać, że w przyjmowanych rozwiązaniach systemowych przy jego wyborze bierze się pod uwagę narodowe tradycje edukacyjne, sytuację językową w danym regionie lub interesy gospodarcze. W koncepcji Reicha językiem osobistego wyboru może też być język pochodzenia, język regionalny, języki sąsiednich krajów oraz języki klasyczne (tamże). W przypadku języka dziedziczonego o jego znaczeniu jako języka osobistego wyboru decyduje rola, jaką odgrywa w życiu poszczególnych uczniów. Jego narodowy lub międzynarodowy status komunikacyjny liczy się w dużo mniejszym stopniu.

Język osobistego wyboru w kontekście polszczyzny dziedziczonej to język odzwierciedlający preferencje, wartości i tożsamość diaspory polskiej w świecie. Wspiera on wyrażanie siebie w kontekście indywidualnych doświadczeń, przekonań i stylu życia, odzwierciedlając system kształtującej się tożsamości kulturowej danej osoby. Odgrywa ważną rolę w budowaniu relacji z innymi oraz wpływa na to, jak odbieramy różne sytuacje społeczne oraz jak jesteśmy postrzegani przez innych. Może stanowić psychologiczny wyróżnik indywidualności osoby w perspektywie lingwistycznej, międzykulturowej oraz tożsamościowej, wpływając znacząco na rozwój osobisty jednostki i wyróżniać ją w społeczeństwie. Język osobistego wyboru to także swoisty przyszłościowy potencjał edukacyjny, społeczny i zawodowy, który traktujemy jako kluczowy punkt odniesienia dla przyjmowanych przez nas rozwiązań dydaktycznych i programowych.

W celu terminologicznego ujednolicenia prowadzonych przez nas rozważań oraz chęci i potrzeby szerokiego objęcia wszystkich wyszczególnionych powyżej socjo- i psycholingwistycznych kategorii funkcjonowania i uczenia się polszczyzny w kontekstach polonijnej edukacji językowo-kulturowej, wraz z zaznaczeniem jej wartości z perspektywy budowania potencjału poszczególnych jednostek, w dalszej części naszego opracowania używać będziemy określenia **polshczyzna (język polski) jako język dziedziczony / język osobistego wyboru** lub w skróconej formie polshczyzna (język polski) jako język osobistego wyboru lub polshczyzna (język polski) jako język dziedziczony. W przypadku używania tych krótszych form każdorazowo pisząc o języku dziedziczonym będziemy go postrzegać jako język osobistego wyboru. Używanie tego drugiego określenia z kolei zrazu będzie go sytuowało w kontekście języka dziedziczonego, nauczanego w ramach polonijnej edukacji językowo-kulturowej.

Podział ten pozwala na lepsze dostosowanie metod pracy dydaktycznej do realnych potrzeb osób uczących się polskiego poza granicami kraju. Każda z opisanych grup wymaga indywidualnego podejścia, uwzględniającego poziom kompetencji, dotychczasowe

doświadczenia językowe oraz motywację. Świadomość tych różnic umożliwia skuteczniejsze wspieranie procesów akwizycji języka, a także rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w sposób dostosowany do kontekstu i oczekiwań uczących się.

We współczesnym świecie, w którym migracja jest jednym z głównych czynników kształtujących tożsamość językową, należy pamiętać, że wszystkie osoby posługujące się więcej niż jednym językiem są uznawane za osoby wielojęzyczne. Jednak wielojęzyczność to szeroki termin, w obrębie którego mieści się wiele zróżnicowanych podtypów, odzwierciedlających różne stopnie kompetencji językowych, konteksty społeczne i sposoby nabywania języka. Przykładem może być osoba z językiem polskim jako dziedziczonym, która rozumie polszczyznę, ale nie potrafi czytać i pisać w tym języku. Inny wariant to osoba, która miała dostęp do formalnej edukacji językowej, np. uczęszczała do polskiej szkoły sobotniej lub brała udział w kursach językowych, co wpłynęło na jej umiejętności czytania i pisania, choć niekoniecznie na biegłość w mówieniu. Kolejna możliwość to osoba, która doskonale posługuje się polszczyzną w kontekstach nieformalnych, np. w rozmowach rodzinnych, ale nie opanowała standardowych norm komunikacji, co może utrudniać jej funkcjonowanie w bardziej oficjalnych sytuacjach, takich jak pisanie formalnych tekstów czy prowadzenie rozmów zawodowych.

Z tego względu proponujemy przejście od podejścia makro do podejścia mikro – czyli od ogólnych kategorii użytkowników języka do bardziej szczegółowej analizy indywidualnych przypadków. Takie podejście pozwala lepiej zrozumieć złożoność sytuacji językowej jednostek, a także skuteczniej dostosować metody dydaktyczne i strategie wspierające rozwój ich kompetencji językowych.

Tabela 4 Typy polszczyzny w kontekście psycholingwistycznym i dydaktycznym (opracowanie własne)

POCHODZENIE	POCHODZENIE I KORZENIE POLSKIE					BRAK KORZENI POLSKICH
	DZIEDZICZONY I OJCZYSTY					OBCY
TYP JĘZYKA	DOMU I OTOCZENIA	DZIEDZICZONY PRZEKAZANY	POCHODZENIA z ograniczoną ekspozycją	POCHODZENIA bez ekspozycji	ZE ZMIANĄ dominacji i ekspozycji	OBCY
Ekspozycja na język	język używany w domu i poza nim	język używany w rodzinie	język używany w ograniczonym stopniu w rodzinie	brak regularnego kontaktu z językiem	początkowo w domu i poza nim	minimalna

Możliwość interakcji	szeroka i zróżnicowana	ograniczona do środowiska domowego	bardzo ograniczona	minimalna	początkowo szeroka i zróżnicowana a później ograniczona	ograniczona
Formalna edukacja w języku pochodzenia	TAK	ZAŁEŻY	ZAŁEŻY(raczej nie)	ZAŁEŻY (raczej nie)	TAK na początkowych etapach	TAK
Reguły socjolingwistyczne i grzecznościowe	TAK	Tak, znajomość rejestrów związanych z interakcjami werbalnymi z członkami rodziny i społeczności; kompetencja jest ograniczona zakresem interakcji społecznych.	bardzo ograniczone	minimalne		Bardzo ograniczona znajomość i kontrola nad regułami socjolingwistycznymi, z wyjątkiem tych odpowiednich do środowiska szkolnego.

3. Dzieci i młodzież uczące się języka polskiego jako dziedziczonego

Osoby uczące się języka polskiego jako języka dziedziczonego, bądź rozumianego szerzej – jako języka osobistego wyboru, stanowią grupę wysoce zróżnicowaną, zarówno pod względem społeczno-kulturowym, jak i językowym. Są to najczęściej dzieci i młodzież wychowujące się poza Polską lub w środowiskach zróżnicowanych językowo, funkcjonujące w różnych kontekstach edukacyjnych – formalnych (np. szkoły językowe, polonijne szkoły uzupełniające, polskojęzyczne zajęcia weekendowe) oraz nieformalnych (np. rodzinne przekazy językowe, kontakty społeczne).

Różnorodność tej grupy przejawia się w wielu wymiarach:

- o doświadczenia migracyjne i językowe (zarówno indywidualne, jak i rodzinne),
- o wiek rozpoczęcia kontaktu z językiem polskim (język nabywany od urodzenia, lub wprowadzony na późniejszym etapie życia),
- o zakres i jakość kontaktu z językiem polskim (np. ograniczony do domu rodzinnego, poszerzony o media, szkołę, środowisko rówieśnicze),

- o stopień rozwinięcia kompetencji językowych (od biernej znajomości języka po pełną dwujęzyczność),
- o motywacje do nauki i postawy wobec języka (uwarunkowane np. relacjami rodzinnymi, tożsamością kulturową czy aspiracjami edukacyjnymi),
- o tożsamość kulturowa i językowa, która często przybiera formę dynamicznej, hybrydycznej konstrukcji, negocjowanej w różnych przestrzeniach społecznych.

W konsekwencji, profil ucznia uczącego się języka polskiego jako języka dziedziczonego należy postrzegać w sposób złożony i interdyscyplinarny. W niniejszym opracowaniu prezentujemy model takiego profilu, który uwzględnia kluczowe czynniki wpływające na proces przyswajania języka – zarówno lingwistyczne, jak i psychologiczne, społeczne oraz edukacyjne. Przedstawiona analiza tych czynników ma istotne znaczenie nie tylko dla pogłębienia wiedzy o sytuacji społeczno-językowej uczestników zajęć z języka polskiego jako języka pochodzenia, lecz również dla kształtowania adekwatnych strategii dydaktycznych. Umożliwia ona bowiem projektowanie spersonalizowanych ścieżek edukacyjnych, uwzględniających zróżnicowane potrzeby osób uczących się, ich wcześniejsze doświadczenia językowe oraz potencjał rozwojowy w zakresie wielojęzyczności.

Ponadto, taki podejście sprzyja budowaniu inkluzywnego środowiska edukacyjnego, w którym język polski traktowany jest nie tylko jako dodatkowy przedmiot nauki, lecz także jako element tożsamości, narzędzie komunikacji i pomost między kulturami. Z tego względu profilowanie osoby uczącej się powinno być procesem dynamicznym, opartym na bieżącej obserwacji, diagnozie i współpracy z rodziną oraz instytucjami wspierającymi rozwój językowy dzieci i młodzieży w kontekście polonijnym.

Rozwój językowej kompetencji komunikacyjnej w języku polskim w kontekście migracji

Rozwój językowej kompetencji komunikacyjnej w języku polskim wśród dzieci i młodzieży uczących się za granicą charakteryzuje się znaczną zmiennością i wieloaspektowością. Osoby te tworzą zróżnicowaną grupę pod względem poziomu zaawansowania językowego, co wynika z kompleksowej interakcji czynników indywidualnych, rodzinnych, edukacyjnych oraz społeczno-kulturowych.

Poziom kompetencji językowych może obejmować szerokie spektrum – od ograniczonej znajomości języka do biegłości w jego użyciu – zarówno w kontekście umiejętności receptywnych (rozumienie ze słuchu, czytanie), jak i produktywnych (mówienie, pisanie). W niektórych przypadkach obserwuje się asymetryczny rozwój tych kompetencji: możliwa jest na przykład zaawansowana sprawność komunikacyjna w mowie przy jednoczesnych brakach w zakresie czytania i pisania. W skrajnych przypadkach osoby uczące się posługują się językiem polskim wyłącznie w sposób bierny (rozumienie), nie posiadając zdolności jego aktywnej produkcji.

Znacząca część dzieci polonijnych funkcjonuje w kontekście dwujęzycznym lub wielojęzycznym, w którym język polski zazwyczaj bywa używany jedynie w środowisku

domowym. W takich sytuacjach jego funkcja ogranicza się często do komunikacji rodzinnej, co może prowadzić do selektywnego rozwoju kompetencji – przede wszystkim mówienia i rozumienia ze słuchu – przy jednoczesnym braku potrzeby i motywacji do rozwijania umiejętności pisania i czytania. Warto podkreślić, że tego rodzaju sytuacja nie jest uniwersalna, a trajektorie rozwoju językowego mogą się znacznie różnić nawet w obrębie jednej rodziny lub społeczności.

W procesie przyswajania i doskonalenia kompetencji w języku polskim jako dziedzicznym szczególne znaczenie przypada polonijnym placówkom edukacyjnym – zarówno szkołom uzupełniającym, jak i centrom kultury czy organizacjom społecznym prowadzącym uzupełniające zajęcia językowe. Pełnią one rolę fakultatywną względem środowiska domowego, oferując zorganizowaną przestrzeń edukacyjną, w której język polski może być rozwijany w sposób systematyczny i celowy. Zazwyczaj umożliwiają one także kontakt z rówieśnikami posługującymi się tym samym językiem, co wzmacnia motywację i wspiera proces budowania tożsamości językowej.

Należy również zaznaczyć, że skuteczne wspieranie rozwoju kompetencji w języku polskim wymaga indywidualnego podejścia dydaktycznego, dostosowanego do poziomu umiejętności osoby uczącej się, jego doświadczeń językowych, a także stylu uczenia się. W procesie tym ważna jest również współpraca z rodziną oraz budowanie pozytywnego nastawienia do języka i kultury polskiej jako elementu tożsamości wielojęzycznego użytkownika.

Konteksty używania języka polskiego przez osoby uczące się za granicą

Osoby uczące się języka polskiego poza granicami Polski funkcjonują w zróżnicowanych kontekstach społecznych i językowych, co wpływa na sposób oraz zakres używania polszczyzny w ich codziennym życiu. Język polski może pełnić w tych warunkach różnorodne funkcje, w zależności od sytuacji komunikacyjnej, stopnia biegłości użytkownika oraz uwarunkowań społeczno-kulturowych. Najczęściej polszczyzna wykorzystywana jest jako język domowy – narzędzie codziennej komunikacji wewnątrzrodzinnej, przekazu emocjonalnego, podtrzymywania więzi międzypokoleniowych oraz transmisji wartości kulturowych. W tym kontekście język polski jest silnie powiązany z budowaniem tożsamości dziecka i utrzymywaniem relacji z dziedzictwem kulturowym rodziny. Równocześnie może on być stosowany jako język edukacji, szczególnie w polonijnych placówkach oświatowych, gdzie służy do komunikacji formalnej, zdobywania wiedzy oraz rozwijania umiejętności językowych w sposób systematyczny. Wreszcie, polszczyzna może pełnić również funkcję języka środowiskowego – wykorzystywanego w kontaktach z rówieśnikami i w życiu społecznym, szczególnie w diasporze, gdzie funkcjonują zwarte społeczności posługujące się tym samym językiem.

Warto podkreślić, że w wielu przypadkach zakres użycia języka polskiego jest ograniczony do jednego lub dwóch z powyższych kontekstów. Często dzieci i młodzież posługują się nim wyłącznie w domu, nie mając możliwości jego aktywnego używania w środowisku rówieśniczym lub edukacyjnym. Tego rodzaju zawężenie funkcjonalne wpływa na

rozwój kompetencji językowej i może prowadzić do zjawiska tzw. dominacji językowej – w której język otoczenia (dominujący społecznie) wypiera język dziedziczony z codziennego użycia.

W związku z tym, polonijne szkoły uzupełniające służące społeczności polonijnej powinny podejmować świadome działania na rzecz równoważenia różnych funkcji języka polskiego. Z jednej strony konieczne jest uznanie i wspieranie roli polszczyzny jako języka domowego, rozumianego nie tylko jako narzędzie komunikacji, lecz także jako nośnik tożsamości, emocji i przynależności kulturowej. Z drugiej strony, placówki te mają również obowiązek wprowadzania uczniów w normy języka ogólnego (standardowego), który jest niezbędny do pełnoprawnego uczestnictwa w szerszej wspólnocie polskojęzycznej – zarówno w kontekście edukacyjnym, jak i społecznym, w tym także w przestrzeni cyfrowej.

Zintegrowane podejście do nauczania języka polskiego jako dziedziczonego powinno uwzględniać zatem zarówno jego wariant domowy i nieformalny, jak i wariant edukacyjny i publiczny. Wspieranie kompetencji w różnych rejestrach i stylach językowych jest niezbędne do tego, by osoby uczące się mogły z powodzeniem funkcjonować w wielojęzycznym świecie, nie tracąc przy tym kontaktu ze swoim dziedzictwem kulturowym. W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na potrzebę rozwijania świadomości socjolingwistycznej uczniów – tj. rozumienia, że język może przybierać różne formy w zależności od sytuacji, celu komunikacji i odbiorcy. Edukacja językowa powinna zatem promować nie tylko poprawność językową, ale także elastyczność komunikacyjną i kompetencję interkulturową, które są niezbędne do funkcjonowania w złożonym i dynamicznym otoczeniu społecznym współczesnej diaspory.

Kontakty z rodzimymi użytkownikami języka polskiego – znaczenie dla rozwoju kompetencji językowej

Jednym z istotnych czynników wspierających rozwój kompetencji językowej u osób uczących się języka polskiego za granicą są kontakty z rodzimymi użytkownikami języka – zarówno z Polkami i Polakami mieszkającymi w kraju, jak i z członkami społeczności polonijnych na emigracji. Tego rodzaju interakcje stanowią cenne źródło ekspozycji na autentyczny język, zwłaszcza w jego współczesnych, żywych odmianach, obejmujących różne rejestry, style i konteksty komunikacyjne.

W niektórych przypadkach dzieci i młodzież uczące się polszczyzny mają możliwość regularnych kontaktów z Polską – poprzez odwiedziny u rodziny, wyjazdy wakacyjne, uczestnictwo w koloniach językowych, wymianach młodzieżowych, a także poprzez środki komunikacji elektronicznej (media społecznościowe, komunikatory internetowe, gry online). Takie interakcje, zwłaszcza z rówieśnikami, sprzyjają przyswajaniu naturalnego języka potocznego, wzbogacają zasób leksykalny i utrwalają struktury gramatyczne, jednocześnie wspierając rozwój płynności i pewności językowej.

Jednakże w wielu przypadkach dostęp do tego typu kontaktów bywa ograniczony. Osoby uczące się mogą być całkowicie lub częściowo pozbawione okazji do bezpośredniego kontaktu z aktualnie używaną odmianą języka polskiego, zwłaszcza z jego młodzieżowym,

idiomatycznym wariantem. W takich sytuacjach ryzyko językowej izolacji rośnie, a przyswajana przez uczniów wersja języka może być nadmiernie uproszczona, zdominowana przez struktury domowe lub przestarzałe, często nieprzystające do współczesnych realiów komunikacyjnych.

Równolegle osoby uczące się języka polskiego mogą rozwijać swoje kompetencje językowe w ramach środowisk polonijnych, gdzie interakcje z innymi użytkownikami języka – zarówno rodzimymi, jak i dziedziczącymi – pełnią funkcję społeczną, kulturową i edukacyjną. Społeczności te często tworzą własne odmiany językowe (tzw. polszczyzna polonijna), będące wynikiem kontaktu językowego z językiem dominującym w danym kraju. Choć kontakt ten może przyczyniać się do powstawania interferencji i uproszczeń językowych, jednocześnie stanowi realne środowisko językowe, w którym język polski pozostaje funkcjonalny i znaczący.

Z perspektywy dydaktycznej istotne jest zatem, aby tworzyć warunki sprzyjające autentycznemu i zróżnicowanemu kontaktowi z rodzimymi użytkownikami języka. Może się to odbywać zarówno poprzez inicjatywy instytucjonalne (współpraca szkół polonijnych z placówkami w Polsce, projekty partnerskie, zdalne lekcje z nauczycielami z Polski), jak i poprzez działania nieformalne, wspierające kontakty rówieśnicze w mediach cyfrowych. W tym kontekście ważne jest także rozwijanie kompetencji pragmatycznej i socjolingwistycznej uczniów – umożliwiającej im dostosowanie się do różnych sytuacji komunikacyjnych i użytkowników języka. Umożliwia to nie tylko skuteczniejsze porozumiewanie się z rodzimymi użytkownikami języka, ale również wspiera proces kształtowania wielowymiarowej tożsamości językowej i kulturowej, która łączy elementy dziedzictwa, teraźniejszości i doświadczenia migracyjnego.

Wiek akwizycji językowej a typ dwujęzyczności

Wiek rozpoczęcia akwizycji języków stanowi kluczowy czynnik różnicujący ścieżki rozwoju kompetencji językowej u dzieci funkcjonujących w kontekstach migracyjnych i wielojęzycznych. W zależności od momentu zetknięcia się z więcej niż jednym językiem, rozwój dwu- lub wielojęzyczności może przyjąć charakter symultaniczny lub sekwencyjny. Dwujęzyczność (lub wielojęzyczność) symultaniczna występuje wówczas, gdy dziecko nabywa dwa lub więcej języków równolegle od najwcześniejszych lat życia, zwykle przed ukończeniem 3. roku życia, czyli zanim dojdzie do pełnego ukształtowania systemu językowego. W takim przypadku oba (lub więcej) języki rozwijają się jako języki pierwsze (L1), przy czym mogą one przyjmować różne funkcje w obrębie środowiska rodzinnego i społecznego.

Z kolei dwujęzyczność sekwencyjna odnosi się do sytuacji, w której dziecko najpierw przyswaja jeden język (zwykle język domowy), a dopiero po upływie pewnego czasu – najczęściej po ukończeniu 3. roku życia – nabywa kolejne. Może to nastąpić w wyniku migracji, rozpoczęcia edukacji przedszkolnej lub szkolnej w języku innym niż język używany w domu.

W praktyce językowym pierwszym (L1) nie zawsze jest język polski. Jego status zależy od wielu czynników, takich jak typ rodziny (monolingwalna polska, mieszana etnicznie), język komunikacji między rodzicami, decyzje wychowawcze dotyczące języka przekazywanego dziecku, a także od trajektorii migracyjnych rodziny (np. jednokrotna lub wielokrotna zmiana kraju osiedlenia, długość pobytu za granicą).

Moment rozpoczęcia edukacji formalnej (np. obowiązkowej nauki szkolnej) stanowi istotny punkt zwrotny w językowym rozwoju dziecka. Wówczas dochodzi zazwyczaj do zmiany zarówno ilościowej, jak i jakościowej ekspozycji na języki, zwłaszcza jeśli język szkolny różni się od języka używanego w domu. W takich warunkach język większościowy (język kraju zamieszkania) zyskuje dominującą pozycję, co może prowadzić do ograniczenia użycia języka polskiego oraz spowolnienia jego rozwoju – szczególnie w zakresie bardziej złożonych struktur gramatycznych i funkcji poznawczych. Warto również zauważyć, że różnice w typie dwujęzyczności (symultanicznej vs. sekwencyjnej) mogą wpływać na tempo, zakres i jakość przyswajania języka polskiego, zwłaszcza w jego odmianie standardowej. Badania wskazują, że dzieci rozwijające się w kontekście dwujęzyczności symultanicznej często wykazują większą elastyczność w zakresie kodów językowych, natomiast dzieci dwujęzyczne sekwencyjnie mogą wykazywać większą podatność na interferencje oraz trudności w transferze kompetencji językowych na język później przyswajany.

Z perspektywy edukacyjnej konieczne jest zatem uwzględnienie wieku rozpoczęcia akwizycji języka polskiego przy planowaniu ścieżki dydaktycznej ucznia. Indywidualne podejście – oparte na diagnozie profilu językowego, kontekstu rodzinnego i edukacyjnego – umożliwi skuteczniejsze wspieranie rozwoju zarówno języka dziedzicznego, jak i języka środowiska większościowego, bez ryzyka marginalizacji któregośkolwiek z nich.

Doświadczenie migracji a uczenie się języka polskiego jako języka dziedzicznego/ języka osobistego wyboru

Osoby uczące się języka polskiego poza granicami Polski to w przeważającej mierze jednostki z doświadczeniem migracji – bezpośrednim (osobistym) lub pośrednim (rodzinnym). Ich sytuacja językowa oraz motywacje do nauki polszczyzny są ściśle powiązane z trajektoriami migracyjnymi, historią rodziny oraz społecznymi i kulturowymi uwarunkowaniami życia w kraju osiedlenia. Część uczniów stanowią osoby, które wyemigrowały z Polski w wieku przedszkolnym lub szkolnym. Zazwyczaj mają one za sobą etap formalnej edukacji w polskim systemie oświaty i kontakt z językiem w jego standardowej odmianie, co sprzyja lepszemu opanowaniu norm gramatycznych i leksykalnych. W ich przypadku język polski funkcjonuje jako język ojczysty, choć z czasem może ulec przekształceniu w język drugorzędny (L2), zwłaszcza pod wpływem dominacji języka większościowego.

Inną grupę tworzą osoby urodzone już w kraju osiedlenia, które nie miały okazji zamieszkiwać w Polsce ani uczestniczyć w jej systemie edukacyjnym. Dla nich język polski pełni funkcję języka dziedzicznego, a jego opanowanie opiera się głównie na ekspozycji domowej – w środowisku rodzinnym, przez kontakt z rodzicami, dziadkami lub innymi

członkami wspólnoty polonijnej. W tym przypadku polszczyzna rzadko przyjmuje formę języka dominującego i jest zazwyczaj rozwijana równolegle z językiem (lub językami) otoczenia, co prowadzi do powstania zróżnicowanych profili bilingwizmu.

Uczenie się języka polskiego jako języka dziedziczonego/ języka osobistego wyboru zachodzi w warunkach, które znacząco odbiegają od klasycznych modeli przyswajania języka ojczystego. Proces ten często ma charakter naturalistyczny w początkowej fazie – oparty na słuchaniu i mówieniu w warunkach codziennych interakcji domowych – i ulega przekształceniom w miarę rozszerzania kontaktu z językiem szkolnym, urzędowym oraz językami funkcyjnymi w przestrzeni publicznej.

Migracja – zarówno jednorazowa, jak i powtarzana (np. zmiany kraju osiedlenia) – ma wpływ na zmienność kontekstu językowego, co niejednokrotnie prowadzi do przeplatania się różnych języków i kodów kulturowych w życiu codziennym osób uczących się. Przekłada się to na konieczność dynamicznego zarządzania zasobami językowymi, rozpoznawania funkcjonalnych domen użycia każdego z języków oraz radzenia sobie z możliwymi interferencjami i zmianami dominacji językowej w czasie.

Z dydaktycznego punktu widzenia nauczanie języka polskiego jako dziedziczonego w tym kontekście staje się procesem wyjątkowo złożonym i wielowymiarowym, który wymaga uwzględnienia elementów charakterystycznych dla nauczania języka ojczystego, obcego oraz drugiego. Potrzebne jest zatem elastyczne podejście metodyczne, zakładające indywidualizację procesu nauczania, diagnozę potrzeb i możliwości językowych uczniów, a także włączenie elementów wspierających ich tożsamość kulturową i językową.

Warto także podkreślić, że decyzja o nauce języka polskiego podejmowana przez dzieci, młodzież lub ich rodziny często wiąże się z potrzebą utrzymania więzi z kulturą pochodzenia, budowania pozytywnej tożsamości etnicznej, a także wzmacniania kapitału językowego, który może przynosić korzyści w przyszłości – zarówno w życiu osobistym, jak i zawodowym. W tym sensie język polski staje się językiem osobistego wyboru, nierzadko stanowiącym świadomy element budowania tożsamości wielojęzycznej i wielokulturowej

Wiek i etap edukacji

Grupa osób uczących się języka polskiego jest zazwyczaj bardzo zróżnicowana i obejmuje dzieci w wieku przedszkolnym oraz szkolnym, młodzież oraz dorosłych, którzy mogli stracić poczucie pewności w użytkowaniu języka. Wśród dorosłych często znajdują się osoby, które emigrowały w młodym wieku lub które przez długi czas nie miały potrzeby aktywnego korzystania z języka polskiego, co skutkowało obniżeniem ich kompetencji językowych. Dlatego nauczanie języka polskiego musi być dostosowane do szerokiego spektrum potrzeb i poziomów zaawansowania, stosując różnorodne metody i materiały dydaktyczne, które reagują na te zróżnicowane wymagania. Wiek uczących się oraz ich etap edukacji determinują procesy przyswajania i uczenia się języka, powiązane z odmiennymi potrzebami komunikacyjnymi, działaniovymi i społecznymi.

Kwestie tożsamościowe w kontekście uczenia się języka polskiego jako języka dziedzicznego/ języka osobistego wyboru

Tożsamość kulturowa i językowa stanowi jeden z kluczowych wymiarów różnicujących osoby uczące się języka polskiego poza granicami kraju, szczególnie w kontekście jego funkcjonowania jako języka dziedzicznego lub osobistego wyboru. Kwestie tożsamościowe są ściśle powiązane z doświadczeniami migracyjnymi, środowiskiem społecznym, a także z indywidualną historią językową jednostki i jej rodziny. Wśród uczniów rozwijających kompetencje w języku polskim można wyróżnić zarówno osoby o złożonej, wielopoziomowej tożsamości kulturowej i językowej, jak i osoby identyfikujące się z jedną, dominującą kulturą lub narodowością. Osoby o tożsamości złożonej deklarują przynależność równocześnie do kultury polskiej i kultury kraju osiedlenia (lub innych kultur, np. w przypadku rodzin wieloetnicznych), co znajduje wyraz w ich praktykach językowych, wyborach edukacyjnych i codziennej autoprezentacji. Tożsamość tego typu bywa dynamiczna i płynna, ulega negocjacjom w zależności od kontekstu społecznego i emocjonalnego, a jej przejawy mogą różnić się w relacjach z rodziną, rówieśnikami czy instytucjami edukacyjnymi.

Z kolei osoby o tożsamości jednorodnej częściej definiują siebie wyłącznie przez pryzmat kultury większościowej (kraju zamieszkania) lub – rzadziej – kultury pochodzenia. Utożsamianie się wyłącznie z kulturą dominującą może prowadzić do dystansowania się od języka dziedzicznego, natomiast silna identyfikacja z kulturą polską bywa podtrzymywana przez rodzinę, wspólnoty polonijne oraz aktywne działania edukacyjne (np. udział w zajęciach z języka polskiego czy wydarzeniach kulturalnych).

Rozwój tożsamości u osób dwujęzycznych zachodzi w sposób nieliniarny i może być źródłem zarówno zasobów, jak i napięć. Osoby funkcjonujące w przestrzeni międzykulturowej nierzadko doświadczają tzw. „rozdwojenia tożsamości” lub konieczności balansowania między oczekiwaniami dwóch (lub więcej) kultur. W takich przypadkach język polski może pełnić rolę symbolicznego nośnika więzi z rodziną, dziedzictwem historycznym i kulturowym, ale również bywa postrzegany jako „język obcy” – trudny, nieużyteczny w codziennym życiu lub kojarzony z obowiązkiem szkolnym.

W procesie nauczania języka polskiego jako języka dziedzicznego istotne staje się zatem uwzględnienie wymiaru tożsamościowego w pracy dydaktycznej. Kluczowe jest stworzenie przestrzeni edukacyjnej sprzyjającej pozytywnej integracji tożsamości, akceptującej różnorodność kulturową i wspierającej uczniów w budowaniu spójnego obrazu siebie jako osób dwujęzycznych i dwukulturowych. Takie podejście nie tylko wzmacnia motywację do nauki języka, ale również chroni przed marginalizacją jednej z tożsamości oraz wspiera dobrostan psychiczny uczniów.

Wreszcie, należy podkreślić, że język polski – jako dziedziczony i nabywany w sposób nieformalny – może być dla wielu osób uczących się elementem świadomego wyboru tożsamościowego, wyrażającego potrzebę zakorzenienia, odróżnienia się lub pielęgnowania relacji rodzinnych. Edukacja językowa w tym kontekście powinna zatem nie tylko dostarczać

narzędzi komunikacyjnych, ale także wspierać refleksję nad miejscem języka w strukturze tożsamości i budować pozytywny obraz różnorodności kulturowej.

Pochodzenie a motywacje do nauki języka polskiego jako języka pochodzenia i dziedzicznego

Wśród osób uczących się języka polskiego poza granicami Polski można wyróżnić zarówno osoby posiadające bezpośrednie lub pośrednie związki genealogiczne z Polską, jak i osoby nieposiadające polskich korzeni, które z różnych względów podejmują decyzję o nauce polszczyzny. Zróżnicowanie to wpływa na sposób postrzegania języka polskiego – jako elementu dziedzictwa rodzinnego, komponentu tożsamości kulturowej, narzędzia komunikacji międzypokoleniowej lub jako świadomie wybranego języka obcego o wartości użytkowej bądź symbolicznej. W przypadku osób z polskim pochodzeniem, język polski bywa postrzegany jako integralna część rodzinnej historii, emocjonalnej więzi z bliskimi oraz wyraz dziedzictwa kulturowego. W tej grupie znajdują się zarówno osoby uczące się, którzy od najmłodszych lat mieli kontakt z polszczyzną w środowisku domowym, jak i tacy, którzy dopiero w późniejszym okresie życia decydują się na odzyskiwanie języka przodków. Motywacje w tej grupie są zróżnicowane – od potrzeby podtrzymywania relacji rodzinnych, poprzez chęć lepszego zrozumienia własnych korzeni, aż po aspiracje edukacyjne, zawodowe czy obywatelskie (np. związane z planowaną migracją do Polski lub staraniami o obywatelstwo).

Z kolei osoby nieposiadające polskich korzeni, lecz zainteresowane nauką języka polskiego, podejmują ten wybór zazwyczaj na podstawie czynników zewnętrznych i wewnętrznych, takich jak: kontakt z kulturą polską poprzez rówieśników lub partnerów życiowych, zainteresowania akademickie, fascynacja literaturą, historią, muzyką, a także chęć wyróżnienia się poprzez znajomość mniej powszechnego języka słowiańskiego. W tym przypadku język polski może pełnić funkcję pomostu kulturowego i narzędzia poszerzania horyzontów, a także być postrzegany jako atut w karierze zawodowej lub działalności międzynarodowej.

Warto podkreślić, że pochodzenie – w sensie biologicznym czy genealogicznym – nie determinuje ani tożsamości językowej, ani poziomu kompetencji językowych. W rzeczywistości obserwujemy zróżnicowane scenariusze nabywania języka, w których osoby uczące się z pozoru „polskiego pochodzenia” mogą nie znać języka w ogóle, podczas gdy osoby bez rodzinnych związków z Polską mogą wykazywać się wysokim poziomem biegłości językowej i silną identyfikacją z kulturą polską. Dlatego też w kontekście dydaktycznym i społecznym istotne jest odejście od sztywnych kategorii pochodzenia na rzecz bardziej elastycznego rozumienia przynależności kulturowo-językowej. Kluczową kategorią analityczną staje się w tym ujęciu relacja osoby uczącej się do języka polskiego – niezależnie od jej genealogicznych powiązań z Polską. Takie podejście umożliwia bardziej inkluzywne, zindywidualizowane i skuteczne projektowanie procesów edukacyjnych, które respektują różnorodne ścieżki wejścia w język i kulturę.

Motywacje osób uczących się języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru

Motywacje podejmowania nauki języka polskiego jako języka pochodzenia lub odziedziczonego są wielowymiarowe i ściśle powiązane z kontekstem społecznym, rodzinnym, kulturowym i osobistym osób uczących się. Ich charakter może mieć zarówno źródła wewnętrzne (autonomiczne, emocjonalne, tożsamościowe), jak i zewnętrzne (społeczne, edukacyjne, instytucjonalne), a ich siła i ukierunkowanie mogą ulegać zmianie w czasie. Wyróżnić można zatem kilka głównych kategorii motywacyjnych:

1. Względy narodowościowe i patriotyczne

Dla wielu osób język polski stanowi symbol przynależności narodowej, a jego znajomość postrzegana jest jako wyraz troski o pielęgnowanie polskości, niezależnie od miejsca zamieszkania. Język ten pełni funkcję nośnika pamięci zbiorowej, historii rodzinnej oraz narodowej tożsamości kulturowej. Nauka polszczyzny może być zatem sposobem na podtrzymywanie więzi z ojczyzną przodków, a także formą afirmacji dziedzictwa, szczególnie w kontekstach, gdzie język i kultura są narażone na marginalizację lub asymilację.

2. Względy społecznościowe

Osoby uczące się języka polskiego często funkcjonują w obrębie lokalnych wspólnot polonijnych – parafii, stowarzyszeń, szkół sobotnich, klubów kulturalnych – gdzie język pełni funkcję komunikacyjną, symboliczną i integracyjną. Znajomość polszczyzny umożliwia uczestnictwo w wydarzeniach religijnych, świątach narodowych, przedstawieniach artystycznych, a także w codziennym życiu społeczności. W tym kontekście język staje się narzędziem budowania kapitału społecznego i kulturowego.

3. Względy rodzinne

Dla wielu uczących się motywacja do nauki języka polskiego wypływa z potrzeby podtrzymywania relacji rodzinnych i emocjonalnych. Polszczyzna często jest językiem domowym rodziców lub dziadków, a jej znajomość pozwala na swobodną komunikację z członkami rodziny oraz uczestnictwo w życiu rodzinnym (np. rozmowy przy stole, wspólne świętowanie, opowieści przodków). Język pełni tu funkcję interakcyjną i afektywną – jest nośnikiem miłości, troski i pamięci rodzinnej.

4. Względy religijne

W niektórych przypadkach język polski jest używany w kontekście religijnym – zwłaszcza w liturgii katolickiej – jako język modlitw, katechezy, sakramentów czy pieśni religijnych. Osoby uczestniczące w życiu parafialnym i duchowym, w szczególności dzieci przygotowujące się do sakramentów, mogą uczyć się języka, by rozumieć i aktywnie uczestniczyć w tych praktykach. Język pełni tu funkcję sakralną i rytualną, związaną z duchowym wymiarem życia jednostki i wspólnoty.

5. Rozwój osobisty i zawodowy

Nie bez znaczenia są motywacje instrumentalne, związane z potencjalnymi korzyściami edukacyjnymi i zawodowymi płynącymi z biegłości w języku polskim. Osoby uczące się języka mogą planować studia wyższe w Polsce, podejmowanie pracy w środowiskach dwujęzycznych, działalność w sektorze dyplomatycznym lub udział w międzynarodowych projektach naukowych i kulturalnych. Ponadto znajomość języka polskiego zwiększa kompetencje interkulturowe i sprzyja rozwojowi tożsamości wielojęzycznej, co jest szczególnie cenione we współczesnym, globalnym świecie.

6. Motywacja zewnętrzna (nakaz rodzicielski)

W niektórych przypadkach dzieci podejmują naukę języka nie z własnej inicjatywy, lecz pod wpływem decyzji rodziców lub opiekunów. Taka zewnętrzna motywacja może mieć charakter obowiązku, lecz z biegiem czasu – zwłaszcza przy odpowiednio dobranym podejściu dydaktycznym – może przekształcić się w motywację wewnętrzną, wynikającą z osobistego zaangażowania i uświadomienia sobie wartości oraz użyteczności języka. Zjawisko to wpisuje się w szersze procesy internalizacji wartości rodzinnych i kulturowych.

7. Motywacje estetyczne i poznawcze

Niektóre osoby podejmują naukę języka polskiego z powodów estetycznych lub poznawczych – zafascynowane jego brzmieniem, strukturą gramatyczną, literaturą, filmem, muzyką czy historią Polski. Tego rodzaju motywacja może być szczególnie silna u młodzieży i dorosłych, którzy traktują naukę języka jako formę intelektualnego wyzwania, rozwijania horyzontów i wzbogacania własnego kapitału kulturowego.

8. Kontakty rówieśnicze

Język bywa używany w grupie rówieśników z podobnym pochodzeniem. Może pełnić funkcję tożsamościową i integrującą, być elementem wspólnego kodu kulturowego, a także narzędziem komunikacji w szkole sobotniej, na wyjazdach, koloniach lub w mediach społecznościowych. Proces przyswajania polszczyzny jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru ma charakter zindywidualizowany i jest uwarunkowany wieloma czynnikami – od wieku akwizycji języków, doświadczenia edukacyjne, doświadczanie migracji, konteksty użycia języka, motywacje aż po pochodzenie, tożsamość osobistą i poczucie przynależności kulturowej. Polszczyzna może być dla osób uczących się językiem komunikacji codziennej (w tym także domowej) lub językiem edukacji szkolnej, a jej znajomość rozwija się w dynamicznym kontakcie z rodzimymi użytkownikami mieszkającymi w Polsce lub poza jej granicami. Wspólne dla wszystkich osób uczących się jest jednak dążenie do opanowania polszczyzny w takim stopniu, który odpowiada ich potrzebom społecznym, edukacyjnym i kulturowym. Ważne jest, aby w procesie nauczania języka polskiego jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru uwzględniać tę różnorodność, lecz nie postrzegać jej jako ograniczenia, czyli warto wykorzystywać ją jako zasób, który może wspierać rozwój językowy i kulturowy uczniów. Budowanie motywacji poprzez zachęcanie dzieci i młodzieży

do dzielenia się swoimi doświadczeniami językowymi i kulturowymi pozwala nie tylko na rozwijanie kompetencji w języku polskim, ale także na wzmacnianie poczucia jedności i przynależności. Znajomość polszczyzny, niezależnie od jej początkowego poziomu, może stać się dla osób uczących się wspólnym elementem łączącym ich tożsamość oraz umożliwiającym aktywne uczestnictwo w różnych społecznościach.

Wieloaspektowość motywacji do nauki języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru potwierdza konieczność zindywidualizowanego podejścia w projektowaniu działań edukacyjnych. Uwzględnienie osobistych i społecznych celów uczących się, ich historii językowej oraz kontekstu kulturowego pozwala na skuteczniejsze wspieranie ich rozwoju językowego i tożsamościowego.

Założenia psycholingwistyczne i psychopedagogiczne współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej

Polonijna edukacja językowo-kulturowa zorientowana jest na uczących się i ich potrzeby komunikacyjne i działaniowe. Poza podstawowym zadaniem, jakim jest praca nad rozwojem językowym i kulturowym uczestników zajęć, skupia dodatkowo swoją uwagę na wspomaganiu ich rozwoju osobistego, kształtowaniu postaw otwartości na różnorodność współczesnego świata. To także obszar działań dydaktycznych przygotowujących do kontynuacji nauki w języku polskim w Polsce lub prowadzenia efektywnej działalności zawodowej z wykorzystaniem znajomości polszczyzny. Polonijna edukacja językowo-kulturowa to miejsce spotkania osób reprezentujących różne potrzeby, możliwości, oczekiwania, style uczenia się i komunikowania z innymi. To miejsce skupiające uczących się z różnym stopniem identyfikacji z kulturą polską i z często odmiennymi biografiami językowymi. Zadaniem prowadzących tego typu zajęcia jest dostrzeganie w tych różnicach potencjału, którego właściwe wykorzystanie w procesie dydaktycznym powinno sprzyjać rozwojowi językowemu, kulturowemu i tożsamościowemu poszczególnych uczących się.

Prezentowana koncepcja została oparta na kilku zasadniczych filarach psycholingwistycznych i psychopedagogicznych, które odzwierciedlają nowoczesne holistyczne podejście do rozwoju językowego i kulturowego oraz nauczania języków i kultur. Omówienie poszczególnych założeń obejmuje odniesienia do konkretnych koncepcji i nurtów, każdorazowo sprowadzanych do praktycznego wymiaru organizacji i realizacji zajęć. Poniższy materiał pomoże zrozumieć ideę i filozofię realizacji zajęć z polszczyzny jako języka osobistego wyboru, którego świadome nauczanie wymaga wiązania ze sobą różnych koncepcji dydaktycznych. Należy jednak pamiętać, iż ich łączenie powinno odzwierciedlać naturalne potrzeby i styl pracy poszczególnych nauczycieli. To oni bowiem są kreatorami swojego procesu dydaktycznego i sami decydują o doborze metod i technik rozwoju językowego, kulturowego i edukacyjnego swoich uczniów.

1. Edukacja międzykulturowa

Rozwój świadomości i kompetencji kulturowych stanowi istotny element edukacji polonijnej, ponieważ jest niezbędny do zrozumienia różnorodności świata i skutecznego w nim funkcjonowania ze swoimi zasobami kulturowymi. Przygotowuje do aktywnego uczestnictwa w kulturze poprzez poznawanie, tworzenie i refleksję nad dziedzictwem kulturowym, własnym i innych. Dydaktyka kultury w kontekście kształcenia językowego wyodrębnia w tym kontekście trzy etapy działań dydaktyczno-metodycznych: edukację kulturową, międzykulturową i transkulturową.

Pierwszy etap to edukacja kulturowa, w ramach której osoby uczące się poznają własną kulturę oraz inne kultury, dzięki czemu nie tylko pogłębiają wiedzę o Polsce i świecie, ale budują i wzmacniają własną tożsamość. Działania te sprawiają, że w większym stopniu otwierają się na różnorodność, a równocześnie stają się ekspert(k)ami w zakresie własnej kultury. Aby zilustrować filozofię poszczególnych etapów, wykorzystamy taniec. Dzieci i młodzież poznają tańce charakterystyczne dla danych kultur. Dowiadują się więc o polskim polonezie, uczą się jego kroków, muzyki, historii oraz znaczenia, jakie miał i ma (np. rozpoczęcie studniówki) w kulturze polskiej. Tym samym lepiej rozumieją własne dziedzictwo kulturowe, swoją tożsamość, odczuwają szacunek dla polskiej tradycji.

Celem etapu drugiego (edukacja międzykulturowa) jest z kolei rozwój kompetencji, które pozwalają na skuteczne i satysfakcjonujące funkcjonowanie w środowiskach wielokulturowych. Koncentrują się one wokół umiejętności komunikacyjnych, wynikających ze wzajemnego zrozumienia i współpracy osób z różnych kręgów kulturowych. Zdolności te są rezultatem pogłębionej refleksji na temat różnych kultur, opartej na krytycznym podejściu do stereotypów i uprzedzeń, przyjęciu strategii właściwej interpretacji, a także promującej postawy tolerancji, szacunku i empatii. Dzięki takim działaniom osoby o wysoko rozwiniętych kompetencjach międzykulturowych potrafią prowadzić otwarty i skuteczny dialog z ludźmi o odmiennych poglądach i doświadczeniach, są ukierunkowane na zrozumienie różnic kulturowych i budowanie pomostów między przedstawicielami różnych kultur, co ułatwia integrację społeczną. Odwołując się do naszego porównania z tańcami, na tym etapie porównujemy poloneza oraz jego znaczenie z tradycyjnymi tańcami z innych kultur, np. z hiszpańskim flamenco czy brazylijską sambą. Analizujemy podobieństwa i różnice w rytmie, strojach, technice i symbolice. Rozmawiamy o historii i znaczeniu tych tańców w danych kulturach, zastanawiamy się, co je wyróżnia i dlaczego. Uczymy się podstaw kroków wybranych układów choreograficznych. Dzięki tym działaniom rozwijamy także umiejętność doceniania różnorodności i pobudzamy ciekawość świata. Wzmacniają one proces rozumienia własnej kultury, która, niczym w lustrze odbija się w poznawanych wytworach innych kultur.

Ostatni z etapów obejmuje edukację transkulturową, którą charakteryzuje przekraczanie granic poszczególnych kultur. Jej celem jest tworzenie przestrzeni wspólnej, w której różne kultury mogą współistnieć i wzajemnie się przenikać, kreując nową jakość. Można ją zauważyć w kontekście wartości, norm czy stylów życia. Na tym etapie kluczowe jest wypracowanie umiejętności adaptacji, elastyczności i kreatywności. Osoby, posiadające te kompetencje, świetnie radzą sobie w kulturach hybrydowych oraz społeczeństwach wielokulturowych gdzie tradycyjne granice kulturowe coraz częściej się zacierają. Opisując ten proces przy pomocy

tańca, wspólnie tworzymy nowoczesny układ taneczny inspirowany elementami z różnych kultur. Możemy połączyć np. elegancję poloneza z ekspresją flamenco i energią samby. Taka choreografia odzwierciedlałaby przenikanie się różnych tradycji i powstawanie nowych form. Te z kolei stawiając na uniwersalizm i kreatywność, a jednocześnie zachowując elementy z różnych nattywnych kultur, dawałyby poczucie bycia częścią czegoś bliskiego sercu, oswojonego, a równocześnie nowego, wspólnego dla całego świata. Jest to podejście promujące integrację i współdziałanie niezależnie od pierwotnych różnic kulturowych. Uczy, jak kreatywnie łączyć różne perspektywy, wzajemnie się inspirować i wzbogacać (zob. grafikę 2).

Grafika 2 Edukacja kulturowa, międzykulturowa i transkulturowa na przykładzie zajęć tanecznych (opracowanie własne)

Nauczanie języka pochodzenia, które osadzone jest we wzorach kulturowych, zapisanych w języku, powinno w sposób świadomie kształtowany przez nauczających odnosić się do współczesnej rzeczywistości kulturowej i społecznej. Warto, by przy tym uwzględniało zarówno perspektywę globalną i współczesne ogólnoswiatowe tendencje kulturowe, jak i specyfikę lokalną miejsca nauczania. W szczególności powinno dostrzegać aktualną postać norm kulturowych oraz zmiany społeczne, w tym zróżnicowanie pokoleniowe i różnorodność

potrzeb oraz oczekiwań poszczególnych generacji, dostosowując do nich konteksty nauczania. Powinno także uwzględniać zmiany w relacjach społecznych (np. rozpowszechnianie się języka inkluzywnego) i komunikacji (np. nowe media i technologie komunikacyjne).

Uwzględnia to również wprowadzanie na zajęciach elementów tradycji, by oddać ciągłość kultury i relacje pomiędzy historią a współczesnością. Nauczanie historii i geografii, skupiające się na analizie i zrozumieniu mechanizmów współczesnego funkcjonowania Polski, jest niezbędne. Polonijna edukacja kulturowa powinna obejmować zagadnienia historyczne i geograficzne w kontekście geopolitycznym i społecznym, co pozwoli uczącym się lepiej zrozumieć zarówno lokalne, jak i globalne zależności wpływające na kształtowanie się dzisiejszego państwa.

Z perspektywy nauczania języka polskiego jako języka osobistego wyboru realizacja założeń edukacji międzykulturowej w codziennej praktyce dydaktycznej oznacza przede wszystkim systematyczne włączanie do zajęć treści kulturowych, także pod postacią tekstów literackich. Ważne jest, by przy ich omawianiu zostawić przestrzeń dla własnych interpretacji uczących się, konfrontowanych z ich polskim i europejskim punktem widzenia. Nadrzędnym celem zorientowanych międzykulturowo zajęć jest rozwijanie kompetencji międzykulturowych uczących się, czyli osvajanie ich z różnorodnością kulturową, prowadzoną w swobodnym i naturalnym dialogu wymiany myśli, poglądów i sposobów interpretacji. Dzięki włączaniu międzykulturowości do edukacji polonijnej staje się ona bliższa codziennemu kulturowemu funkcjonowaniu uczących się, wspierając ich naturalnie kształtującą się tożsamość kulturową.

2. Edukacja różnojęzyczna

Spółeczna wielojęzyczność i indywidualna różnojęzyczność to naturalne składniki współczesnego świata. Mimo, że pojęcia te często występują jako synonimy, należy podkreślić, że wielojęzyczność (*multilingualism*) to zjawisko o charakterze geograficznym i socjologicznym, natomiast różnojęzyczność (*plurilingualism*) dotyczy jednostek. Językowe i kulturowe doświadczenia danej osoby kształtują jej kompetencje komunikacyjne. Doświadczenia te budowane są w kontakcie z językiem/językami, przyswajanymi naturalnie w domu, językami poznawanymi w szkole (np. językami obcymi oraz językiem edukacji szkolnej), a także w innych sytuacjach społecznych. Współczesne badania podkreślają, że wszystkie doświadczenia tego typu tworzą spójny system, którego poszczególne elementy wzajemnie na siebie oddziałują.

Wyzwaniem, przed jakim stoimy w kontekście polonijnej edukacji językowo-kulturowej, jest zaoferowanie wszystkim uczącym się odpowiedniego wsparcia w rozwijaniu zróżnicowanych umiejętności we wszystkich znanych im językach, ze szczególnym uwzględnieniem polszczyzny jako języka osobistego wyboru. Aby zrealizować ten cel, proponujemy wykorzystać koncepcję nauczania wrażliwego kulturowo polegającego na tworzeniu środowiska sprzyjającego integracji osób różnojęzycznych. Dzięki swoim umiejętności rozumienia i stosowania różnych kodów językowych oraz wypracowanym kompetencjom w zakresie mediacji międzykulturowej, wykazują one większą elastyczność poznawczą i lepiej radzą sobie z rozwiązywaniem różnych problemów. Kompetencje

wielojęzyczne stanowią zatem nieocenioną wartość zarówno dla jednostki, jak i dla społeczności, w których ona funkcjonuje.

Nauczanie i uczenie się języków odbywa się w świecie, w którym mobilność, wzajemne powiązania gospodarcze, polityczne i kulturowe wzmacniane pośrednictwem nowych mediów są coraz bardziej naturalne. Nie są one już zjawiskiem nadzwyczajnym, ale stanowią istotny element codziennych kontaktów między ludźmi o różnym pochodzeniu językowym i geograficznym. W tego rodzaju rzeczywistości międzykulturowej pożądane jest przyjmowanie postaw otwartości, odwoływanie się do katalogu wartości charakterystycznych dla społeczeństw wielokulturowych oraz promowanie relacji społecznych opartych na równości. Tak nakreślona rzeczywistość wspiera odrębność, czyli procesy konstruowania tożsamości indywidualnej i niezależnej oraz podkreśla zróżnicowanie osób należących do danej wspólnoty pod względem przekonań, wartości, stylów życia, pracy, miejsca zamieszkania i wyglądu. Kluczowym czynnikiem staje się akceptacja odmienności – własnej i innych. Tworzona w ten sposób wspólnota buduje relacje komunikacyjne i społeczne oparte na szacunku dla równości różnych modeli tożsamości. Osoby uczestniczące w procesie dydaktycznym w tym kontekście to osoby otwarte, rozumiejące wartość swojej różnorodności z językiem polskim, gotowe do dialogu oraz rozumienia różnych wizji świata. Tak konstruowana rzeczywistość międzykulturowa nie wyklucza możliwości istnienia napięć natury emocjonalnej, estetycznej czy ideologicznej, ale jednocześnie i jednoznacznie zdaje się stanowić drogę do ich lepszego rozumienia, w myśl hasła kampanii Rady Europy: „Każdy inny – wszyscy równi”.

Włączanie elementów edukacji różnorodnej do codziennej praktyki dydaktycznej oznacza rozwijanie świadomości językowej uczących się, realizowane poprzez dzielenie się dotychczasowymi doświadczeniami językowymi, budowanie świadomości językowej, porównywanie różnych systemów językowych, także z językiem polskim. To pokazywanie różnorodności językowej współczesnego świata, uświadamianie istnienia dialektów i języków regionalnych w Polsce oraz umożliwianie odkrywania podobieństwa polszczyzny z innymi językami słowiańskimi i indoeuropejskimi. To także stosunkowo liberalne podejście do błędów popełnianych w trakcie uczenia się i posługiwania językiem polskim. To akceptacja i wspieranie wszelkich uwarunkowanych psycholingwistycznie zjawisk i zachowań językowych charakterystycznych dla procesu stawania się osobą różnorodną.

3. Transjęzyczność (kompetencje przekrojowe)

Translanguaging to koncepcja wywodząca się z badań nad wielo- i różnorodnością oraz socjolingwistyką. Zakłada, że osoby wielojęzyczne nie funkcjonują w ramach oddzielnych systemów językowych, lecz operują jednym, zintegrowanym repertuarem językowym. W praktyce oznacza to, że płynnie przechodzą od jednego języka do drugiego, wykorzystując je w sposób celowy, funkcjonalny i zgodny z sytuacją komunikacyjną. Jest on również przydatny w kontekście uczenia się, gdyż pozwala uczniom na lepsze przyswojenie treści, zrozumienie materiału oraz wyrażenie swoich myśli. Umożliwia korzystanie z pełnego repertuaru językowego w sposób elastyczny, bez sztywnych granic między językami.

W odróżnieniu od strategii przełączania kodów językowych (ang. *code-switching*) czy zjawiska interferencji językowej, translanguaging zakłada, że wszystkie języki, jakimi

posługuje się dana osoba, są ze sobą powiązane, więc w trakcie komunikacji może korzystać z całego swojego językowego doświadczenia. Translanguaging nie tylko wspiera rozwój poznawczy i językowy, ale również wzmacnia tożsamość kulturową uczniów, tworząc bardziej inkluzywne środowisko nauczania, w którym wszystkie języki i doświadczenia uczniów są uznawane za wartościowe.

W procesie translanguagingu kluczowa jest postawa nauczyciela, który akceptuje i wspiera wielojęzyczność w klasie, zarówno na etapie przygotowywania materiałów edukacyjnych, planowania lekcji, jak w trakcie jej prowadzenia, zachęcając uczniów do korzystania ze wszystkich znanych im języków na lekcji. Dzięki temu tworzy odpowiednie możliwości do naturalnego rozwoju wielojęzyczności.

Stosowanie translanguagizmu na zajęciach przynosi wiele korzyści, gdyż pozwala spojrzeć na język wielowymiarowo:

- 1) język jako narzędzie ekspresji kulturowej i emocjonalnej – swoboda w wyrażaniu siebie i swoich myśli w swoim ojczystym języku buduje u uczniów pewność siebie i poczucie przynależności, co z kolei wzmacnia ich tożsamość językową i kulturową,
- 2) język jako narzędzie przyswojenia wiedzy i lepszego zrozumienia treści – możliwość korzystania z różnych języków sprzyja większej aktywności uczniów na lekcji a także pomaga im lepiej zrozumieć materiał przedmiotowy,
- 3) język jako złożony zbiór - umiejętność komunikowania się w kilku językach pozwala na wzmocnienie ich kilku kompetencji językowych równocześnie poprzez ich wzajemnie przenikanie się,
- 4) język jako przestrzeń do tworzenia inkluzyjnego środowiska edukacyjnego – wielojęzyczność sprzyja równości, buduje poczucie bezpieczeństwa i włącza w proces dydaktyczny uczniów z różnych środowisk językowych i o różnym stopniu biegłości językowej; w efekcie zapobiega marginalizacji i wykluczeniu uczniów o niższej kompetencji w języku docelowym.
- 5) język jako klucz/drzwi do życia w globalnym społeczeństwie - kontakt z wieloma językami już na etapie szkoły pozwala uczniom przygotować się do funkcjonowania w zróżnicowanym językowo i kulturowo świecie

4. Konstruktywistyczna i konektywistyczna kultura uczenia się i nauczania

Konstruktywistyczna kultura uczenia się może być odpowiedzią na wyzwania współczesnego świata i jego szybkie przemiany technologiczne. Wyróżnia ją przede wszystkim aktywna rola uczącego się, który konstruuje rzeczywistość we własnym mózgu. Podejście konstruktywistyczne bazuje na teorii, która głosi, że nie ma obiektywnej wiedzy, którą można przekazać w procesie nauczania. Uczenie się nie jest biernym przyswajaniem i reprodukcją przekazywanej wiedzy, lecz konstruowaniem struktur w mózgach uczących się. Wiedza jest zatem konstruowana indywidualnie, ale uwarunkowana społecznie i kulturowo. W nauczaniu języka i kultury neguje się metody instruktazowe, a zamiast nich tworzy się warunki

umożliwiające uczniom odkrywanie, konstruowanie, eksperymentowanie i refleksję nad językiem i kulturą. W przeciwieństwie do tradycyjnych teorii nauczania, które koncentrują się na przekazywaniu wiedzy, podejście konstruktywistyczne kładzie nacisk na uczenie się w społeczności, ponieważ od jakości relacji międzyludzkich zależy przyswajanie treści językowych i kulturowych. W konstruktywistycznej kulturze uczenia się, atmosfera podczas procesu uczenia się, stopień otwartości, uczucia i nastroje są niezwykle ważnymi aspektami. Uczenie się nie oznacza już reprodukcji treści nauczania, ale tworzenie własnych konstrukcji, a rolą osoby nauczającej jest umożliwienie uczniom uczestniczenia w takich procesach projektowania i konstruowania.

Z nauczaniem konstruktywistycznym koresponduje nauczanie konektywistyczne w edukacji językowej, ponieważ opiera się na idei, że wiedza to sieć, która tworzona jest i rozwijana poprzez połączenia między ludźmi i zasobami. Wyraża zatem proces uczenia się w erze cyfrowej. Wiedzy nie można przekazać. Jest ona dynamiczna i zmienia się w zależności od nowych informacji i doświadczeń. Osoby uczące się budują swoje zrozumienie poprzez interakcje z otoczeniem, technologią, a także innymi osobami. Uczą się nie tylko z książek, ale także korzystając z sieciowych zasobów, takich jak blogi, fora dyskusyjne, czy wirtualne przestrzenie edukacyjne, szukając, organizując i przetwarzając informacje z różnych źródeł, także z wykorzystaniem sztucznej inteligencji.

Nauczanie konstruktywistyczne i konektywistyczne oznacza dla realizacji polonijnych zajęć językowo-kulturowych większe włączanie do procesu kształcenia aktywności wzmacniających kreatywność uczących się. To stawianie na interakcje i współpracę w grupie, przypisywanie znaczącej roli technologii, Internetowi, sztucznej inteligencji i mediom społecznościowym.

5. Pozytywna edukacja językowa

Stworzony model podkreśla wagę kształcenia językowego opartego na założeniach psychologii pozytywnej i nauczania wrażliwego kulturowo. Pozytywna edukacja językowa to podejście do nauczania języków które wspiera rozwój kompetencji wspierając jednocześnie dobrostan psychiczny osoby uczącej się, jej motywację, poczucie własnej wartości i emocjonalne zaangażowanie w proces nauki. Edukacja tego typu koncentruje się na rozwijaniu mocnych stron człowieka, jego potencjału, rezyliencji, sprawczości i dobrostanu. Działanie i sprawczość osoby uczestniczącej w zajęciach z języka osobistego wyboru są podstawą podejścia zorientowanego na uczącego się i komunikację. Świadczy to o tym, że osoba ucząca się nie jest biernym odbiorcą wiedzy, ale aktywnym uczestnikiem procesu, który tworzy znaczenie i buduje kompetencję językową poprzez realne użycie języka oraz podejmowanie decyzji w procesie uczenia się. Pozytywne emocje (radość, zainteresowanie, entuzjazm), generowane w procesie uczenia się języka wzmacniają zapamiętywanie i motywację, a rolą osoby nauczającej jest troska, by osoba ucząca się czuła się swobodnie i miała przestrzeń do popełniania błędów bez lęku. Ważne jest budowanie klimatu, w którym uczący się czuje swoją sprawczość i wierzy, że potrafi uczyć się języka. Edukacja pozytywna buduje na wzmacnianiu motywacji wewnętrznej, pielęgnowaniu pozytywnych relacji między uczącymi się, rozwijaniu

kompetencji społeczno-emocjonalnych oraz kreowaniu dobrostanu zarówno osób uczących się jak i nauczających.

Wdrażanie założeń edukacji pozytywnej do codziennej praktyki zajęć z języka polskiego jako języka osobistego wyboru to przede wszystkim wspieranie potencjału edukacyjnego poszczególnych uczących się. To dostrzeganie ich mocnych stron z perspektywy rozwoju językowego i kulturowego, docenianie relacji z Polską i Polakami, także tymi żyjącymi na emigracji. To realizacja zajęć w miłej atmosferze, w której każdy czuje się swobodnie i jest zachęcany do szczerego wypowiadania się na różne tematy oraz dzielenia się swoimi odczuciami i emocjami z innymi uczestnikami zajęć. To także włączanie w program zajęć treści poświęconych dobrostanowi, zdrowiu, właściwemu odżywianiu się, aktywnościom sportowym oraz szacunkowi okazywanemu innym. Edukacja pozytywna to wreszcie pozytywny sposób oceniania zrealizowanych zadań i przygotowanych tekstów, skupiony bardziej na dostrzeganiu osiągnięć niż błędów.

6. Nauczanie działaniowo-zadaniowe

Nowoczesna edukacja językowo-kulturowa to taka, która wspiera aktywność osoby uczącej się oraz rozwija myślenie krytyczne, kreatywność i umiejętność rozwiązywania problemów. Nauczający świadomie wprowadzają wyzwania, którym uczący się będą w stanie sprostać. Szczególne znaczenie ma podejście działaniowo-zadaniowe, akcentujące użycie języka w kontekście rzeczywistych, praktycznych zadań, odzwierciedlających autentyczne sytuacje życia codziennego młodych ludzi. Podkreśla ukierunkowanie na działanie, czyli aktywność osoby uczącej się, realizowaną często w parach lub grupach jako *learning by doing*, uwrażliwiając uczącego się na jego samodzielność i autonomię. Podejście realizowane jest poprzez techniki pracy zachęcające do interakcji, eksperymentowania i odkrywania zamiast przyswajania i odtwarzania gotowych form. Podejmując inicjatywę i uczestnicząc w zadaniach, uczniowie rozwijają świadomość swojego procesu uczenia się i są w stanie stopniowo przejmować za niego odpowiedzialność, stają się również bardziej autonomiczni, niezależni i sprawczy w swoich działaniach i w rozwoju swoich umiejętności językowych i kulturowych. W kontekście nauki języka na uwagę zasługuje zorientowanie na znaczenie języka, w mniejszym stopniu na formę. Podejście to jest podejściem holistycznym, przyczyniającym się do rozwijania nie tylko kompetencji językowych i kulturowych, ale także społecznych, metodycznych i emocjonalnych. W realizacji powyższych założeń wskazane są metody i techniki pracy, takie jak realizacja projektów indywidualnych i grupowych, nauczanie problemowe czy prowadzenie portfolio doświadczeń językowych i kulturowych. Ułatwiają one uczącym się podejmowanie decyzji i monitorowanie własnych postępów w nauce. W projektach warto zastosować sposób myślenia nastawiony na twórcze szukanie rozwiązań, takich jak myślenie projektowe (ang. *design thinking*). Technika ta pozwala lepiej zrozumieć potrzeby innych, a także zachęca do tworzenia autorskich, innowacyjnych pomysłów i sprawdzania, jak funkcjonują w praktyce.

Realizacja założeń nauczania działaniowo-zadaniowego oznacza dla codziennej praktyki kształcenia językowo-kulturowego w kontekście polonijnym włączanie większej liczby zadań kreatywnych oraz otwartych form nauczania pod postacią projektów. To

proponowanie uczącym się różnego rodzaju formatów autoewaluacji nabywanych umiejętności i kompetencji, wspierających ich autonomię oraz uświadamiających znaczenia własnego rozwoju językowego i kulturowego. To wreszcie dawanie formatywnego feedbacku w kwestiach popełnianych błędów. Nauczanie działaniowo-zadaniowe to wreszcie pomaganie uczącym się w odkrywaniu i rozwijaniu własnych strategii uczenia się. To pomoc w kształtowaniu się własnego know how, będącego kluczem do rozwoju językowego i kulturowego.

7. Nauczanie przyjazne mózgowi

Model polonijnej edukacji językowo-kulturowej nawiązuje do rezultatów badań neurobiologicznych i neuroedukacji, ponieważ dzięki rozwojowi nowoczesnych technologii dysponujemy dużą wiedzą na temat pracy mózgu podczas procesu uczenia się. Neuroedukacja definiuje uczenie się jako aktywność mózgu oraz proces, odbywający się bezustannie i cały czas. Mózg jest stworzony do uczenia się i jest to jego pierwsza i zasadnicza rola. Dzięki obrazowaniu czynnościowemu wiemy także, że człowiek uczy się przez całe życie, ponieważ sieci neuronalne są ciągle plastyczne. Neurobiolodzy zwracają także uwagę na bliski związek kognicji z emocjami. Nie istnieje przyjmowanie i przetwarzanie informacji niezależne od emocji. Poza tym kreatywność i twórczość, czyli umiejętność rozwiązywania problemów i kojarzenia faktów i sytuacji, są możliwe tylko w atmosferze pozytywnych emocji. Pozytywne uczucia wspierają zatem proces uczenia się, a negatywne znacznie go utrudniają. Bardzo ważnym aspektem z punktu widzenia neuroedukacji są relacje międzyludzkie podczas procesu uczenia się. Mózg jest organem społecznym. Koncepcje ukierunkowane na uczenie się przyjazne dla mózgu podkreślają aktywność uczącego się, ukierunkowanie na działania społeczne i poszukiwania sensu wykonywanych działań. Uczenie się wymaga wysiłku i starań. Z perspektywy neurobiologicznej wysiłek jest elementem koniecznym, aby doszło do powstania trwałych połączeń nerwowych. Mózg rozwija się zgodnie z regułą *use it, or lose it*. Mózg uczy się najskuteczniej, gdy człowiek uczestniczy w aktywnym dialogu z otaczającym go środowiskiem.

Dydaktyka językowa uwzględniająca wyniki badań neurobiologicznych stawia w centrum uczącego się, który jest indywidualnością reprezentującą różne zainteresowania, talenty, poziom inteligencji, sposób uczenia się, tempo uczenia się, motywację, biografię, doświadczenia, kompetencje językowe, a także odmienne postawy, wartości, religię oraz osobowość.

Włączanie założeń edukacji przyjaznej mózgowi do codziennej praktyki językowo-kulturowego kształcenia polonijnego oznacza przede wszystkim różnicowanie proponowanych aktywności lekcyjnych pod kątem różnego typu stylów uczenia się. To także włączanie do nauczania mnemotechnik ułatwiających zapamiętywanie wprowadzanych treści. To wreszcie oferowanie zadań realizowanych w różnych formatach socjalnych – w ramach pracy indywidualnej, pracy w parach, pracy w mniejszych i większych grupach. To też większe otwarcie na potrzeby i oczekiwania uczących się w kwestii treści kształcenia i sposobów ich realizacji. Edukację przyjazną mózgowi charakteryzuje dopuszczanie do głosu emocji

uczących się poprzez umożliwianie im swobodnego wypowiedziania się na temat swoich sukcesów i porażek edukacyjnych.

8. Zintegrowane nauczanie przedmiotowe-językowe (CLIL)

Ucząc się w polonijnej placówce edukacyjnej dzieci i młodzież rozwijają swoje umiejętności także w zakresie języków specjalistycznych. Włączany w tok zajęć język edukacji szkolnej stanowi bowiem sam w sobie szczególną ich odmianę. To właśnie za pomocą niego uczący się zdobywają nową dla siebie wiedzę przedmiotową i nowe umiejętności. Dzięki jego nabywaniu rozumieją teksty zawarte w polskojęzycznych podręcznikach szkolnych i materiałach dydaktycznych oraz są w stanie tworzyć teksty pisane w języku polskim.

Jednym ze współczesnych dydaktycznych form realizacji zajęć łączących nauczanie języka (przede wszystkim specjalistycznego) i treści jest koncepcja zintegrowanego nauczania przedmiotowo-językowego *CLIL* (ang. *Content and Language Integrated Learning*).

Wywodzące się z kanadyjskich doświadczeń immersji (uczenia się języka „przez zanurzenie”) z lat 70. minionego stulecia, zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe staje się obecnie ważnym instrumentem dydaktycznym realizacji zajęć w kontekście nauczania dwujęzycznego, do którego zalicza się także prowadzenie edukacji językowo-kulturowej w kontekście polonijnym. Pierwotnie, w rzeczywistości kanadyjskiej, *CLIL* stanowiło instrument ułatwiający szybsze opanowanie dwóch języków (angielskiego i francuskiego) na poziomach biegłości zbliżonych do języka rodzimego. Dziś pod tym pojęciem rozumie się podejście do nauczania języków, w myśl którego język obcy wykorzystywany jest jednocześnie do nauki przedmiotu, jak i samego języka.

Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe prezentowane jest jako struktura składająca się z czterech elementów dydaktycznych (4C) obejmujących: treść (*content*), komunikację (*communication*), poznanie (*cognition*) oraz kulturę (*culture*). Wszystkie one tworzą zintegrowaną sieć oddziaływania dydaktycznego i przekładają się na konkretne koncepcje metodyczne *CLIL*.

Szczegółowy zakres poszczególnych składników metodycznych koncepcji *CLIL* prezentuje tabela 5.

Tabela 5 - Metodyka *CLIL* według Mehisto i in. (2008)

Wieloaspektowe podejście (fokus)	Idea „rusztowania” (ang. <i>scaffolding</i>)
– wspieranie nauki języka w klasach przedmiotowych; – wspieranie nauki przedmiotu w klasach językowych; – integrowanie kilku przedmiotów; – organizacja nauczania poprzez tematy i projekty międzyprzedmiotowe;	– opieranie się na wiedzy, umiejętnościach, postawach, zainteresowaniach i doświadczeniach uczących się; – przekazywanie informacji w przyjazny sposób; – reagowanie na różne style uczenia się; – wspieranie kreatywnego i krytycznego myślenia;

– wspieranie refleksji nad procesem uczenia się.	– stawianie wyzwań studentom poprzez przysłowiowe „podnoszenie poprzeczki”.
Bezpieczne i wspierające środowisko uczenia się – używanie działań i form wypowiedzi znanych uczącym się; – obrazowanie języka i przedmiotu w klasie szkolnej; – wspieranie pewności siebie uczących się w eksperymentowaniu językiem i treściami przedmiotowymi; – tworzenie klasowych centrów uczenia się – wprowadzenie dostępu do autentycznych materiałów i środowiska wspierającego naukę; – zwiększanie świadomości językowej studentów.	Aktywne uczenie się – uczący się wypowiadają się częściej niż nauczyciel; – studenci pomagają w wyznaczaniu treści przedmiotowych, językowych i rezultatów procesu uczenia się; – studenci oceniają postęp w osiąganiu wyników kształcenia; – popieranie współpracy z rówieśnikami; – negocjowanie ze studentami znaczenia zagadnień językowych i przedmiotowych; – nauczyciel jako facylitator.
Autentyczność – pozwalanie uczącym się na prośenie o pomoc językową, kiedy potrzebują; – uwzględnianie zainteresowań studentów – stwarzanie regulujących powiązań pomiędzy uczeniem się a życiem uczących się; – nawiązywanie kontaktów z innymi użytkownikami języka CLIL; – używanie aktualnych materiałów z mediów i innych źródeł.	Współpraca – planowanie kursów/zajęć/tematów we współpracy z innymi nauczycielami CLIL i nie-CLIL; – zachęcanie rodziców do zdobywania informacji na temat podejścia CLIL i w jaki sposób mogą wspierać studentów; – angażowanie lokalnej społeczności, władz i przyszłych pracodawców.

Metodyczna realizacja założeń CLIL w codziennej praktyce edukacyjnej polega na włączaniu w proces nauczania przedmiotowego schematu zajęć językowych, w którym zawsze pozostawiona jest przestrzeń na pracę nad nowym słownictwem (wraz z jego aktywnym używaniem) oraz nowymi elementami gramatyczno-syntaktycznymi charakterystycznymi dla specjalistycznych przedmiotowych odmian języka. To także zagwarantowanie na zajęciach czasu na podejmowanie przez uczących się działań umożliwiających im aktywną i produktywną komunikacyjną konfrontację z nowymi treściami przedmiotowymi w języku polskim.

9. Zintegrowane kształcenie literacko-kulturowe

Ważnym komponentem współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej jest kształcenie literacko-kulturowe, traktowane w niniejszym dokumencie jako integralny element nauczania języka polskiego jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru. Literatura jako szczególny rodzaj tekstu kultury – jest zarówno zapisem doświadczeń zbiorowych, jak i wyrazem indywidualnych emocji i refleksji, które odzwierciedlają obraz polskości, w tym historię, wyznawane wartości czy obyczajowość. Włączenie treści literackich w proces dydaktyczny umożliwia nie tylko rozwijanie umiejętności swobodnego posługiwania się polszczyzną w sytuacjach codziennych czy odczytywania symboli i emblematów polskości wpisanych w literaturę, ale pozwala na wyrażanie własnych opinii i dyskusję nad dziedzictwem kulturowym Polski, co sprzyja rozszerzaniu horyzontów poznawczych i budowaniu złożonej wizji świata. Literatura, wspierając proces kształtowania tożsamości kulturowej, uczy jednocześnie rozumienia innych kultur, dzięki czemu wyzwala postawę szacunku, otwartości i empatii. Staje się ona przestrzenią dialogu, w której osoby uczące się mogą konfrontować – zarówno z tekstem, jak i z innymi uczestnikami zajęć – swoje doświadczenia z wartościami i normami charakterystycznymi dla kultury polskiej oraz kraju zamieszkania. Komponent literacko-kulturowy stanowi ponadto istotny bodziec do budowania narracji autobiograficznej wzmacniający proces autoidentyfikacji osób uczących się.

Wprowadzenie literatury do zajęć z języka polskiego służy zatem:

- budowaniu tożsamości kulturowej: teksty literackie mogą stać się okazją do refleksji nad własnym miejscem w świecie, nad tym, czym jest polskość i jak można ją definiować,
- rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych: teksty literackie są doskonałym źródłem słownictwa i konstrukcji gramatycznych, które uczniowie mogą wykorzystywać w wypowiedziach ustnych i pisemnych.
- kształtowaniu wrażliwości estetycznej: kontakt z literaturą rozwija wyobraźnię, empatię i umiejętność odbioru tekstów artystycznych;
- rozszerzaniu horyzontów poznawczych: literatura umożliwia poznawanie różnorodnych perspektyw i doświadczeń – zarówno tych z Polski, jak i z krajów, w których obecnie mieszkają.

Zasady dydaktyczno-metodyczne współczesnej polonijnej edukacji językowo-kulturowej

Przyjęte zasady dydaktyczno-metodyczne odzwierciedlają główne założenia pedagogiczne i dydaktyczne nauczania polszczyzny jako języka dziedzicznego /języka osobistego wyboru, wokół których koncentruje się prezentowany dokument. Uwzględniają one

specyfikę edukacji polonijnej, dynamiczne zmiany zachodzące we współczesnym świecie oraz zróżnicowane potrzeby osób uczących się.

Zbiór reguł i wytycznych to swoisty drogowskaz, jak organizować nauczanie, by było nie tylko skuteczne i efektywne, ale również angażujące, inspirujące i motywujące. Dlatego też katalog zaproponowanych zasad dotyczy zarówno zagadnień związanych z osiąganiem zamierzonych celów edukacyjnych (m.in. zasada elastyczności, integracji sprawności językowych, funkcjonalności, kontekstu kulturowego, autentyczności i atrakcyjności materiałów dydaktycznych, indywidualizacji, ewaluacji), jak i kwestii obejmujących rozwijanie kompetencji kluczowych dla dalszej edukacji i życia społecznego czy zawodowego (zasada umiejętności pracy w grupie, samodzielności, nauczania włączającego, budowania motywacji wewnętrznej i zewnętrznej).

Wymienione zasady stanowią spójny, komplementarny zbiór, a ich zastosowanie pomoże osobom nauczającym dostosować techniki pracy, formy i treści do potrzeb osób uczących się, umożliwi też wspieranie ich rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego.

1. Zasada elastyczności

U podstaw tej zasady leży świadomość zróżnicowanych warunków, w jakich prowadzona jest polonijna edukacja językowo-kulturowa. Wielość modeli nauczania, sposobów organizacji zajęć oraz wpisana we współczesny świat zmienność wymagają od osób nauczających gotowości do adaptacji procesu dydaktycznego uwzględniającej aktualne potrzeby i okoliczności. Wpisaną w nasze założenia programowe zasadę elastyczności (zob. grafikę 6.) rozumiemy jako gotowość do organizacji procesu dydaktycznego, obejmującą szereg różnorodnych czynników, takich jak m.in.:

- potrzeby, możliwości i motywacje osób uczących się;
- warunki nauczania (szkoła polonijna, sobotnia polonijna placówka edukacyjna, zajęcia indywidualne, częstotliwość zajęć);
- czynniki społeczno-ekonomiczne (uwarunkowania kulturowe i społeczne krajów i regionów, w których prowadzone jest nauczanie).

Prezentowane ramy programowe zawierają treści, które powinny być realizowane w edukacji w języku polskim za granicą, pozostawiają jednak osobom nauczającym swobodną przestrzeń w zakresie sposobu ich wprowadzania, a także wykorzystywania materiałów dydaktycznych, metod czy liczby godzin przeznaczanych na ich realizację. Umiejętność identyfikowania potrzeb osób uczących się i reagowania na nieuniknioną zmienność warunków edukacji to ważna kompetencja pozwalająca na skuteczne osiągnięcie zamierzonych celów.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę elastyczności w nauczaniu języka polskiego za granicą – z podziałem na trzy główne obszary, o których mowa w opisie zasady.

A. Uwzględnianie potrzeb, możliwości i motywacji osób uczących się

Przykładowe rozwiązania praktyczne:

- System dydaktycznych kontraktów i wyboru zadań:

Osoby uczące się wybierają spośród kilku typów zadań w obrębie tego samego tematu. Przykład (temat: „Moja rodzina”):

- Ø Grupa A: tworzy prezentację multimedialną
- Ø Grupa B: przygotowuje komiks
- Ø Grupa C: pisze krótkie opowiadanie z ilustracjami

Indywidualne portfolio językowe – osoby uczące się dokumentują swój postęp, wybierając materiały, które ich interesują (teksty, zdjęcia, nagrania, refleksje).

- Ocenianie kształtujące i samoocena:

Wprowadzenie kart samooceny, gdzie osoby uczące się zaznaczają:

- Czego się nauczyli?
- Co sprawiło im trudność?
- Nad czym chcieliby jeszcze popracować?

B. Elastyczność w organizacji zajęć i warunkach nauczania

Rozwiązania praktyczne:

- Hybrydowe formy pracy:

Ø Wprowadzenie e-learningu – np. krótkie filmiki wprowadzające temat, quizy online, zadania w aplikacjach (np. *Wordwall*, *Quizlet*).

Ø Podcast osoby nauczającej: np. cotygodniowe 5-minutowe nagrania z ciekawostkami językowymi i zadaniami do wykonania.

- Metoda odwróconej lekcji (*flipped classroom*): osoby uczące się przygotowują się najpierw w domu, np. oglądają filmik lub czytają tekst, a następnie na zajęciach rozwiązują zadania, grają w gry językowe lub przygotowują scenki „dramowe” związane z tematem przygotowanym uprzednio.
- Modułowe podejście:

Krótkie, samodzielne moduły tematyczne (np. „Zakupy”, „Rodzina”, „Szkoła”), które można dowolnie przedstawiać i dostosowywać do potrzeb konkretnej grupy i dostępnego czasu.

C. Uwzględnianie kontekstu społeczno-kulturowego i ekonomicznego

Rozwiązania praktyczne:

- Projekty dwukulturowe:
  - Folder turystyczny „Moje dwa światy” – osoby uczące się przedstawiają dwa kraje: Polskę i kraj zamieszkania (największe zabytki, miejsca, które warto odwiedzić)
  - Porównanie tradycji świątecznych – np. „Boże Narodzenie w Polsce i w kraju zamieszkania”.
- Redagowanie dwujęzycznych materiałów:

Słowniczki tematyczne (np. z zakresu kuchnia, sport, szkoła), w których osoby uczące się tworzą hasła po polsku i w lokalnym języku (mogą być wzbogacone rysunkami lub zdjęciami - na niższym poziomie).

- Zaprojektuj grę o swoim kraju i Polsce: Planszówka lub gra online, w której gracze pokonują pola z pytaniami o tradycje, jedzenie, język, symbole narodowe.
- Wspólne lekcje online z osobami uczącymi się z Polski lub innych krajów – lekcje integrujące osoby uczące się ze szkół polonijnych z różnych miejsc, z wykorzystaniem narzędzi typu Zoom, Padlet, Wakelet.

2. Zasada integracji umiejętności językowych

Zasada integracji umiejętności językowych polega na łączeniu i równoczesnym rozwijaniu podczas procesu nauczania wszystkich podstawowych umiejętności językowych w zakresie recepcji, produkcji, interakcji oraz mediacji, zarówno w kontekście języka pisanego, jak i mówionego (zob. grafikę 7.). Jednym z celów zaprezentowanych ram programowych jest osiągnięcie jak najbardziej zbalansowanej dwu- i /lub wielojęzyczności oraz dwu- i/lub wielopiśmienności u osób w kontakcie z polszczyzną, co ma na celu wspieranie ich zdolności do efektywnej komunikacji oraz rozumienia w różnorodnych kontekstach językowych i kulturowych. Integracja rozwijania różnych umiejętności językowych odzwierciedla naturalne konteksty zastosowania języka. Zasada ta opiera się na świadomości osób nauczających, że różne umiejętności językowe przenikają się i uzupełniają niemal w każdej sytuacji komunikacyjnej, tj. w życiu codziennym, w środowisku szkolnym czy pracy. Rozmowa wymaga na przykład zarówno umiejętności aktywnego słuchania, jak i odpowiedniego reagowania na przekazywane treści, a napisanie tekstu często jest połączone z umiejętnością czytania ze zrozumieniem.

Rolą osoby nauczającej jest zapewnienie warunków sprzyjających kształtowaniu wszystkich umiejętności językowych w sposób zintegrowany. Należy przy tym uwzględnić indywidualne potrzeby i możliwości uczących się, wspierając ich w doskonaleniu tych obszarów, które sprawiają trudności.

Integracji umiejętności językowych powinno towarzyszyć zastosowanie takich metod i pomocy dydaktycznych, by zniwelować ryzyko mechanicznego wykonywania poleceń czy uczucie znużenia osób uczących się. Podczas planowania zajęć warto uwzględnić takie rodzaje zadań, które służyć będą wzmacnianiu atrakcyjności i dynamiki spotkania, a jednocześnie wyzwolą kreatywność uczestniczek i uczestników lekcji. Mogą to być m.in. gry symulacyjne, dramy, mapy myśli, wywiady, prezentacje, transformacje tekstów, wypowiedzi ustne i pisemne na podstawie podcastów, materiałów prasowych i audiowizualnych oraz dyskusje. Stopień trudności oraz zakres tematyczny zadań powinien uwzględniać poziom językowy osób uczących się, a także ich zainteresowania.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę:

2.1. Gra symulacyjna „W polskim sklepie”

Cel: Utrwalenie słownictwa z zakresu zakupów, liczebników, zwrotów grzecznościowych.

Przebieg: Przygotowanie rekwizytów: obrazki produktów, ceny, koszyki, „złotówki”, kasy. Osoby uczące się losują role: klienci, sprzedawcy. Odtwarzają dialogi zakupowe (np. „Poproszę kilogram jabłek. Ile kosztuje chleb?”). Można wprowadzić problemy do rozwiązania („Nie mam reszty”, „Skończyły się jajka”).

Wariant: [Online: użycie plansz interaktywnych (np. *Genially*)].

[np. *Poziom A1–A2: proste produkty i ceny; B1: reklamacje, prośby o promocję itp.]

Korzyści: Ćwiczenie mówienia i rozumienia./ Utrwalanie liczebników, waluty, dialogów codziennych./ Rozwój interakcji społecznej i kulturowej.

2.2. Drama „Na lotnisku”

Cel: Rozwijanie umiejętności dialogu i reagowania językowego w sytuacjach podróży.

Przebieg: Wprowadzenie tematu (słownictwo: paszport, bagaż, bramka, kontrola). Osoby uczące się tworzą krótkie scenki w parach lub grupach (np. pasażer i celnik, zagubiony turysta i pracownik lotniska). Scenki są odgrywane przed całą grupą.

Wariant: Możliwość nagrania scenek i ich omówienia./ Rozbudowanie o sytuacje problemowe (np. spóźniony lot, zgubiony paszport).

Korzyści: Nauka gotowych struktur językowych./ Praca nad wymową, intonacją i mimiką./ Rozwijanie odwagi językowej.

2.3. Mapa myśli „Moje wakacje”

Cel: Nauka organizowania słownictwa i myśli wokół tematu wakacyjnego.

Przebieg: W centrum kartki – hasło: „Moje wakacje”./ Osoby uczące się dopisują skojarzenia: miejsca, czynności, osoby, jedzenie, emocje./ Można dodać rysunki, symbole, kolory.

Wariant: Tworzenie w parach./ Praca na *Padlecie* w wersji cyfrowej.

Korzyści: Rozbudowa zasobu leksykalnego./ Umiejętność kategoryzowania i prezentowania treści./ Pomoc przy tworzeniu wypowiedzi ustnej lub pisemnej.

2.4. Wywiad z członkiem rodziny/ znajomym mówiącym po polsku

Cel: Ćwiczenie zadawania pytań, prowadzenia rozmowy, notowania i prezentacji wyników.

Przebieg: Osoby uczące się przygotowują zestaw pytań (np. na temat dzieciństwa, ulubionych potraw, tradycji)./ Przeprowadzają wywiad ustny, nagrywają lub spisują odpowiedzi./ Przedstawiają wyniki w klasie w formie ustnej lub pisemnej.

Wariant: Możliwość przeprowadzenia wywiadu w parach w klasie (rola rodzica–dziecka). / Tworzenie plakatu z cytatami z rozmowy.

Korzyści: Realne użycie języka w kontekście osobistym./ Rozwijanie empatii, tożsamości, kontaktów międzypokoleniowych./ Trening wypowiedzi ustnej.

2.5. Prezentacja multimedialna „Moje hobby”

Cel: Integracja sprawności językowych (pisanie, mówienie, prezentowanie) i rozwój kompetencji cyfrowych.

Przebieg: Osoby uczące się przygotowują prezentację (*PowerPoint, Canva* itp.) na temat swojego hobby./ W prezentacji mają zawrzeć opis, zdjęcia, ciekawostki, pytania do klasy. / Przedstawiają prezentację ustnie.

Wariant: Możliwość przygotowania prezentacji w parach lub z pomocą osoby nauczającej./ Nagranie prezentacji jako filmik.

Korzyści: Motywacja przez temat „bliski” osoby uczącej się./ Utrwalanie struktur opisowych i języka zainteresowań./ Trening płynności wypowiedzi.

2.6. Transformacja tekstu: np. zmiana narratora lub czasu...itp.

Cel: Utrwalenie struktur gramatycznych (czasy, osoby, formy gramatyczne).

Przebieg: Osoba nauczająca proponuje tekst w 1. osobie (np. „Byłem w lesie, widziałem wilka”)./ Zadaniem osób uczących się jest przekształcenie go na 3. osobę lub zmianę czasu (np. przyszły)./ Dla chętnych (lub bardziej uzdolnionych językowo) – rozszerzenie tekstu.

Wariant: Użycie tekstów bajkowych, znanych osobom uczącym się./ Praca w grupach – jedna osoba czyta, druga przekształca.

Korzyści: Świadome operowanie formami czasownikowymi./ Zwiększanie świadomości gramatycznej./ Ćwiczenie pisania i logicznego myślenia.

2.7. Słuchanie podcastu lub oglądanie reportażu

Cel: Rozwijanie rozumienia ze słuchu i umiejętności selekcji informacji.

Przebieg: Osoby uczące się słuchają krótkiego podcastu lub oglądają wideo (np. o zwyczajach w Polsce)./ Wykonują zadania: prawda/fałsz, uzupełnianie luk, krzyżówki./ Piszą krótką opinię lub streszczenie.

Wariant: Dostosowanie materiałów do poziomu – od bajek po vlogi./ Zastosowanie transkrypcji w razie trudności.

Korzyści: Osluchanie z naturalnym językiem./ Rozwój umiejętności przetwarzania i wyrażania informacji./ Integracja słuchania z pisaniem.

2.8. Dyskusja „Czy warto znać język swoich przodków?”

Cel: Rozwijanie umiejętności argumentowania, słuchania i budowania refleksji.

Przebieg: Wprowadzenie tematu przez pytania wprowadzające./ Osoby uczące się wypowiadają się za lub przeciw./ Praca w parach – opracowanie wspólnego stanowiska./ Moderowana debata na forum.

Wariant: Tworzenie listy „za i przeciw” na tablicy./ Forma pisemna: rozprawka.

Korzyści: Rozwój kompetencji komunikacyjnych i interpersonalnych./ Zwiększenie samoświadomości językowej i kulturowej./ Doskonalenie argumentacji i grzeczności językowej.

3. Zasada funkcjonalności

Zasada funkcjonalności zakłada, że język służy realizacji konkretnych celów osób uczących się, dlatego proces jego nauczania powinien być ukierunkowany na rozwijanie praktycznych umiejętności, umożliwiających efektywne porozumiewanie się w codziennych sytuacjach życiowych, zawodowych i społecznych.

W praktyce oznacza to, że proces dydaktyczny powinien być dostosowany do indywidualnych potrzeb osób uczących się. Tymi potrzebami mogą być między innymi:

- *komunikacja w życiu codziennym*, np. zakupy, rozmowy w urzędach, korzystanie z usług, nawiązywanie relacji społecznych;
- *równowaga między językiem edukacji a językiem używanym w domu*, uwzględniająca potrzebę rozwijania kompetencji językowych w różnych kontekstach – zarówno w środowisku szkolnym, jak i w życiu rodzinnym. Ważne jest wspieranie uczących się

w harmonijnym funkcjonowaniu między tymi dwoma przestrzeniami językowymi, co sprzyja nie tylko efektywnemu przyswajaniu wiedzy, ale także budowaniu tożsamości i poczucia przynależności;

- *edukacja zawodowa*, obejmująca umiejętności związane z posługiwaniem się językiem w kontekście przygotowywania się do realizacji celów zawodowych;
- *edukacja akademicka*, obejmująca umiejętności związane z posługiwaniem się językiem w kontekście przygotowywania się do podjęcia studiów;
- *integracja społeczno-kulturowa*, umożliwiająca aktywne uczestnictwo w życiu społecznym kraju, w którym odbywa się nauka języka;
- *lektura tekstów kultury* związanych z językiem polskim i kulturą polską, a także doświadczeniami migracji, wielokulturowości i wielojęzyczności.

Osoby nauczające powinny stosować techniki pracy oparte na sytuacjach autentycznych, które pozwolą osobom uczącym się na nabycie praktycznych umiejętności językowych poprzez odgrywanie ról, symulacje, aktywności interakcyjne czy pracę projektową. Kluczowe jest także uwzględnianie różnorodnych stylów funkcjonalnych polszczyzny, od języka formalnego po język potoczny, aby przygotować osoby uczące się do funkcjonowania w różnych kontekstach komunikacyjnych.

Dzięki zastosowaniu zasady funkcjonalności, nauczanie języka staje się bardziej skuteczne i motywujące, ponieważ osoby uczące się dostrzegają bezpośredni związek między zdobywaną wiedzą a możliwościami jej praktycznego zastosowania. Nauka języka przestaje być celem samym w sobie, a staje się środkiem do osiągnięcia korzyści osobistych i zawodowych.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

3.1. Symulacja: Wizyta u lekarza

Osoby uczące się odgrywają role pacjenta i lekarza. Celem jest przećwiczenie słownictwa z zakresu zdrowia oraz formułowania pytań i odpowiedzi w języku formalnym. Osoby uczące się ćwiczą np. opisywanie objawów, umawianie wizyty, zrozumienie zaleceń lekarza. → W ćwiczeniu wykorzystywany jest styl funkcjonalny: formalny (komunikacja instytucjonalna)

3.2. Projekt: „Moje CV i list motywacyjny po polsku”

Osoby uczące się tworzą własne dokumenty aplikacyjne oraz biorą udział w symulacji rozmowy kwalifikacyjnej. Ćwiczą autoprezentację, argumentację oraz odpowiedzi na pytania komisji rekrutującej. → Styl funkcjonalny: oficjalny/pisemny formalny (język urzędowy i zawodowy)

3.3. Odgrywanie roli: Rozmowa z kolegą w szkole

Osoby uczące się ćwiczą typowe sytuacje codzienne – rozmowa na przerwie, planowanie spotkania, wspólne oglądanie filmu. Zajęcia zawierają elementy potocznego języka młodzieżowego, idiomów i skrótów. → Styl funkcjonalny: potoczny (język nieformalny, kolokwialny)

3.4. Ćwiczenie: Pisanie wiadomości (SMS) i e-maila

Osoby uczące się porównują styl wypowiedzi w zależności od medium i odbiorcy: piszą najpierw krótką wiadomość SMS do kolegi, a potem e-maila z tą samą informacją do osoby nauczającej lub urzędu. Analizują różnice w grzeczności, formach czasowników, skrótach itp. → Styl funkcjonalny: potoczny vs formalny

3.5. Projekt: Przewodnik po mojej miejscowości (po polsku)

Osoby uczące się przygotowują broszurę lub filmik promujący ich miejsce zamieszkania (np. dzielnicę w Toronto, Londynie czy Chicago), w języku polskim, z myślą o rówieśnikach z Polski. Uczą się opisywać miejsca, wyrażać opinie i zachęcać odbiorcę do działania. → Styl funkcjonalny: publicystyczny, promocyjny, narracyjny.

4. Zasada kontekstu kulturowego

Zasada kontekstu kulturowego zakłada, że nauczanie języka polskiego nie odbywa się w izolacji, lecz zawsze w określonym kontekście społecznym i kulturowym. Proces przyswajania języka wymaga nie tylko znajomości samej struktury języka docelowego, ale także świadomości kontekstu kulturowego zarówno języka nauczanego (*kontekst języka polskiego*), jak i języka oraz kultury kraju, w którym odbywa się nauka (*kontekst kraju zamieszkania*). Osoby nauczające powinny uwzględniać te aspekty już na etapie planowania procesu dydaktycznego, dostosowując treści i techniki nauczania tak, aby były one adekwatne do realiów kulturowych osób uczących się.

Wzajemne powiązania między obiema kulturami mogą stanowić istotny punkt odniesienia w procesie dydaktycznym, umożliwiając budowanie pomostów między językiem a doświadczeniami życiowymi osób uczących się. Rozpoznanie elementów wspólnych oraz różnic między tymi kontekstami pozwala na skuteczniejsze przyswajanie języka i jego funkcji komunikacyjnych. Ponadto, osoba nauczająca powinna uwzględniać trzeci, równie ważny aspekt – *kontekst polonijny*, który odnosi się do doświadczeń osób pochodzenia polskiego mieszkających poza Polską (zob. grafikę 9.). Zrozumienie wpływu społeczności polonijnych na odbiór języka oraz ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych pozwala na bardziej świadome prowadzenie zajęć, dostosowanych do oczekiwań i realiów codziennego życia osób uczących się.

Zastosowanie zasady kontekstu kulturowego przyczynia się do kształtowania u osób uczących się nie tylko kompetencji językowych, ale również otwartości na różnorodność

kulturową, co sprzyja efektywnej komunikacji w wielokulturowym środowisku i budowaniu współczesnego wizerunku Polski.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

* Warsztaty kulinarne: „Polskie przysmaki”

Zajęcia obejmują wspólne przygotowanie prostych potraw (np. pierogi, naleśniki, sałatka jarzynowa), a następnie pisemne i ustne instrukcje w języku polskim oraz wymianę przepisów z różnych kultur osób uczących się. → Integracja języka i kultury; ćwiczenie trybu rozkazującego, słownictwa związanego z jedzeniem i kuchnią; wspólne działanie.

- Dyskusja: „Co znaczy dla mnie być Polką/ Polakiem?”

Osoby uczące się dzielą się swoimi doświadczeniami związanymi z polską tożsamością kulturową. Poruszane są tematy: język w domu, kontakty z rodziną w Polsce, stereotypy o Polsce. → Rozwijanie umiejętności argumentowania i słuchania, wzmacnianie pozytywnej identyfikacji i empatii.

- Zadanie: „Polska w mediach”

Osoby uczące się analizują materiały audiowizualne lub prasowe o Polsce (np. krótki reportaż, artykuł o polskim naukowcu, sukcesie sportowym), a następnie przygotowują wypowiedzi ustne/pisemne: streszczenie, opinię, prezentację. → Ćwiczenie języka formalnego i medialnego; łączenie nauki języka z aktualnym kontekstem społecznym i kulturowym.

- Gra terenowa / online: „Wakacje w Polsce - poznaj polskie symbole i zabytki”

Osoby uczące się biorą udział w grze edukacyjnej (stacjonarnie lub w wersji online), podczas której poznają symbole narodowe, znane miejsca (np. Wawel, Zamek Królewski, Tatry) i postacie historyczne. → Nauka przez zabawę, aktywizacja grupy, przyswajanie słownictwa i wiedzy kulturowej w sposób angażujący.

5. Zasada autentyczności

Zasada autentyczności polega na włączaniu przykładów odzwierciedlających naturalne zastosowanie języka w autentycznych kontekstach. Należy więc korzystać podczas planowania pracy dydaktycznej z takich źródeł jak m.in.: artykuły prasowe, dialogi filmowe, reklamy, fragmenty literatury, memy, komiksy, przepisy kulinarne, podcasty, wiadomości i serwisy informacyjne, media społecznościowe, strony internetowe, gry komputerowe.

Źródła tego typu odzwierciedlają współczesne struktury gramatyczne, frazeologizmy oraz bogate słownictwo zróżnicowane pod względem stylu, nacechowania i łączliwości. Użycie

przykładów reprezentujących odmienne rejestry językowe, takie jak język potoczny, formalny, slang czy język specjalistyczny pozwoli zapoznać uczących się z różnorodnością języka, a w konsekwencji służyć będzie wzmocnieniu umiejętności dostosowania sposobu komunikacji do sytuacji, odbiorców i celów. Dlatego warto dobierać wykorzystywane na zajęciach materiały dydaktyczne tak, by pokazywały różne aspekty funkcjonowania języka. Mogą to być zarówno rozmowy potoczne np. pochodzące z komunikatorów internetowych, czy wypowiedzi na forach, a także teksty reprezentujące styl bardziej oficjalny np. pisma urzędowe czy teksty informacyjne. Ponadto autentyczne materiały mogą być źródłem wiedzy o Polsce, pokazując m.in. życie codzienne, zwyczaje oraz wartości.

Osoba nauczająca, dokonując wyboru materiałów, powinna uwzględniać przede wszystkim ich funkcjonalność pod kątem zakładanych celów zajęć, jak i wieku oraz poziomu zaawansowania językowego osób uczących się. Zbyt trudne treści mogą prowadzić do frustracji i zniechęcenia, natomiast zbyt łatwe nie stanowią wyzwania, przez co nie będą służyć podnoszeniu kompetencji językowych.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

Mówienie / Rozmowa

- o Symulacja rozmowy telefonicznej z dziadkami w Polsce – osoby uczące się przygotowują i odgrywają scenki zawierające elementy języka potocznego i emocjonalnego, np. opowieść o szkole, pytania o zdrowie, pozdrowienia.
- o Nagrywanie vloga po polsku – osoby uczące się nagrywają krótki filmik, np. „Mój dzień w trzech zdaniach”, komentując autentyczne wydarzenia ze swojego życia w języku polskim.

Pisanie

- o Odpowiedź na autentyczny e-mail – osoby uczące się czytają autentyczny (zanonimizowany lub fikcyjny, ale realistyczny) e-mail np. od znajomego z Polski, następnie piszą odpowiedź, ucząc się struktury wiadomości elektronicznej.
- o Wypełnianie formularzy – ćwiczenie na podstawie autentycznych dokumentów, takich jak formularz zamówienia, zapisu do szkoły językowej, rejestracja online.

Czytanie

- o Analiza ogłoszeń mieszkaniowych – osoby uczące się przeszukują wybrane ogłoszenia (np. z serwisów typu OLX.pl) i wybierają odpowiednie lokum, uzasadniając swój wybór.
- o Zadanie na podstawie rozkładu jazdy lub plakatu wydarzenia – osoby uczące się szukają informacji (godziny odjazdu, miejsce wydarzenia, warunki uczestnictwa) i odpowiadają na pytania, wzmacniając kompetencje w zakresie czytania ze zrozumieniem.

Słuchanie

- o Podcast – (temat z życia codziennego) osoby uczące się słuchają fragmentu rozmowy z podcastu lub vloga i wykonują zadania (np. prawda/fałsz, dopasowanie, streszczenie).
- o Oglądanie telewizyjnej prognozy pogody – analiza języka informacyjnego; osoby uczące się opisują pogodę w swoim mieście w podobnym stylu jak w autentycznym materiale wideo.

Przykładowe zadania dydaktyczne integrujące różne sprawności:

1. Projekt: Planowanie wycieczki do Polski – osoby uczące się korzystają z autentycznych źródeł (np. strony linii lotniczych, cenniki, strony muzeów), aby stworzyć plan podróży: trasa, noclegi, atrakcje. Przygotowują prezentację i uzasadniają swoje wybory.
2. Praca z memami lub postami z mediów społecznościowych – osoby uczące się analizują krótkie wypowiedzi, uczą się idiomów, kolokwializmów i współczesnego języka młodzieżowego, a potem sami tworzą mem lub komentarz w języku polskim.

6. Zasada dydaktycznej spójności zajęć

Zasada dydaktycznej spójności zajęć zakłada, że skuteczne nauczanie powinno być dostosowane do wieku, potrzeb oraz zainteresowań osób uczących się, a jednocześnie uwzględniać współczesne realia społeczne, kulturowe i technologiczne (zob. grafikę 11.). Osoby nauczające powinny dążyć do tworzenia angażujących zajęć, które nie tylko odpowiadają na potrzeby edukacyjne, ale także inspirują, motywują i wzbudzają ciekawość poprzez zastosowanie nowoczesnych podejść dydaktycznych oraz różnorodnych narzędzi edukacyjnych.

Ważnym elementem tej zasady – szczególnie w przypadku młodszych osób uczących się – jest wykorzystywanie podejścia multisensorycznego, które angażuje różne zmysły, zwiększając efektywność przyswajania wiedzy i nabywania umiejętności. Zastosowanie wizualnych, słuchowych i kinestetycznych form nauczania, takich jak filmy edukacyjne, aplikacje interaktywne, gry dydaktyczne oraz aktywności ruchowe, sprzyja lepszemu poznawaniu języka i umożliwia bardziej kompleksowe zaangażowanie osób uczących się w proces edukacyjny.

Zajęcia powinny również wykorzystywać różnorodność współczesnych technologii, takich jak platformy e-learningowe, multimedia, sztuczna inteligencja, wirtualna rzeczywistość (VR), rozszerzona rzeczywistość (AR) oraz interaktywne aplikacje i platformy językowe. Dzięki nim osoby uczące się mogą uczestniczyć w symulacjach sytuacji komunikacyjnych, interaktywnych kwizach czy korzystać z aplikacji mobilnych wspierających rozwój kompetencji językowych w dynamiczny i nowoczesny sposób.

Ważnym aspektem zasady spójności jest również aktualność treści dydaktycznych, które powinny być zgodne z realiami współczesnego świata, odzwierciedlać zmieniające się trendy i tematy bliskie osobom uczącym się, takie jak kultura popularna, media społecznościowe, współczesny rynek pracy czy kwestie ekologiczne i społeczne. Warto, by osoba nauczająca regularnie aktualizowała wykorzystywane na zajęciach materiały dydaktyczne, dostosowując je do bieżących wydarzeń, technologii i zainteresowań grupy uczącej się.

W kontekście nauczania języka polskiego niezwykle istotne jest przedstawianie Polski zgodnie z jej aktualnym i współczesnym obrazem, czyli ukazywać współczesny dynamiczny rozwój gospodarczy, kulturowy oraz społeczny. Warto prezentować Polskę jako kraj nowoczesny, otwarty na różnorodność i zmiany, z uwzględnieniem zarówno jej bogatej historii, jak i aktualnych trendów społeczno-kulturowych oraz osiągnięć.

Zastosowanie zasady dydaktycznej spójności zajęć umożliwia nie tylko efektywniejsze przyswajanie wiedzy i nabywanie umiejętności, ale także sprawia, że proces nauki staje się bardziej inspirujący i dostosowany do współczesnych wyzwań edukacyjnych.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

6.1. Interaktywna gra językowa z elementami AR (rzeczywistość rozszerzona)

Zadanie: Osoby uczące się używają aplikacji rozszerzonej rzeczywistości (np. *Merge Cube*, *Quiver*) do nauki słownictwa związanego np. z domem, miastem lub szkołą.

Efekt dydaktyczny: Nauka poprzez dotyk, ruch, obserwację – silna aktywizacja pamięci sensorycznej.

6.2. „Podcastowe śniadania” – słuchanie i dyskusja

Zadanie: Osoby uczące się słuchają krótkiego podcastu młodzieżowego (np. o ekologii, z TikToku, na temat ulubionych filmów) i odpowiadają na pytania lub przygotowują swoją wypowiedź.

Efekt dydaktyczny: Ćwiczenie rozumienia ze słuchu, rozwijanie słownictwa tematycznego, podnoszenie motywacji przez aktualne treści.

6.3. Film + zadanie projektowe: „Polska dzisiaj”

Zadanie: Osoby uczące się oglądają krótki filmik promujący nowoczesną Polskę (np. z kanału Polska.pl), a następnie tworzą własny „plakat reklamowy” z hasłami promującymi kraj.

Efekt dydaktyczny: Łączenie przekazu wizualnego z aktywnością twórczą, przyswajanie współczesnych realiów społeczno-kulturowych.

6.4. Rozmowa z chatbotem AI lub narzędziem głosowym

Zadanie: Osoby uczące się przeprowadzają prostą rozmowę z AI (np. z asystentem głosowym Google po polsku) i mają za zadanie zapisać pytania oraz odpowiedzi – następnie porównują i poprawiają ewentualne błędy.

Efekt dydaktyczny: Trening realnej interakcji językowej, motywacja przez nowoczesną formę, rozwój umiejętności formułowania pytań i odpowiedzi.

6.5. Quiz interaktywny z bieżących tematów (np. Kahoot, Wordwall, Quizizz)

Zadanie: Osoba nauczająca tworzy quiz z pytaniami dotyczącymi aktualnych wydarzeń (np. Eurowizja, sport, trendy internetowe) lub popularnych tematów wśród dzieci lub młodzieży (w zależności od wieku grupy).

Efekt dydaktyczny: Nauka poprzez zabawę, element rywalizacji i współpracy, ćwiczenie szybkiego reagowania językowego.

6.6. Projekt: „Mój profil w mediach społecznościowych po polsku”

Zadanie: Osoby uczące się tworzą fikcyjny (lub autentyczny) profil na Instagramie lub TikToku (lub np. LinkedIn – dla starszych) po polsku – z opisem, postami, hasztagami.

Efekt dydaktyczny: Rozwijanie słownictwa współczesnego i potocznego, pisanie funkcjonalne i kreatywne, identyfikacja z językiem.

6.7. Karaoke – polskie największe przeboje

Zadanie: Nauka języka poprzez śpiew – osoby uczące się wybierają polskie utwory młodzieżowe (np. Sanah, Kwiat Jabłoni, Męskie granie) i wykonują je z tekstem, który uprzednio analizują pod względem językowym.

Efekt dydaktyczny: Trening fonetyki, intonacji, rytmu i rozumienia tekstu w kontekście emocjonalnym.

6.8. „Język w ruchu” – aktywności kinestetyczne

Zadanie: Zajęcia w formie gier ruchowych – np. „Wyścig słów” (na kartkach rozrzucone słowa, osoby uczące się dobierają je w poprawne zdania), „Żywy słownik” (osoby uczące się ilustrują ruchem wyrazy lub zwroty).

Efekt dydaktyczny: Nauka przez ciało i ruch, wzmacnianie pamięci proceduralnej.

7. Zasada indywidualizacji

Zasada indywidualizacji opiera się na funkcjonalnym wykorzystywaniu wiedzy osób nauczających na temat indywidualnych zdolności, umiejętności, predyspozycji, doświadczeń

życiowych i kulturowych oraz potrzeb osób uczących się (zob. grafikę 12.). Ich rozpoznanie powinno stanowić punkt wyjścia do planowania procesu nauczania. Służyć temu mogą nie tylko testy diagnostyczne, ale również obserwacja pracy osób uczących się podczas zajęć oraz ocena ich relacji z rówieśnikami, rozmowy z rodzicami i opiekunami, a także w niektórych przypadkach zapoznanie się z dokumentacją na temat specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Dobór metod i form pracy, personalizacja materiałów czy treści dydaktycznych, dostosowanie tempa realizacji czy sposobu komunikacji do indywidualnych potrzeb osób uczących się sprzyja harmonijnemu rozwojowi, daje poczucie satysfakcji, a tym samym podnosi skuteczność nauczania.

Warto pamiętać, że zasada indywidualizacji obejmuje zarówno osoby uzdolnione, jak i te borykające się z trudnościami w uczeniu się, bądź doświadczające innych problemów (zdrowotnych, ekonomicznych, społecznych.) W każdym przypadku zadaniem osoby nauczającej jest stworzenie warunków sprzyjających zwiększaniu motywacji czy stymulowaniu kreatywności. Sposoby osiągania tych celów są różne w odniesieniu do poszczególnych grup osób uczących się. Warto pamiętać, aby stawiane wymagania stanowiły wyzwania, dopasowane do ich uzdolnień, co pozwoli uniknąć znudzenia, zniechęcenia czy osłabienia motywacji. Wyznaczanie ambitnych celów poprzez zachęcanie do dodatkowych działań (m.in.: samodzielne opracowanie interesujących zagadnień, udział w konkursach, redagowanie gazetki szkolnej, zaangażowanie w życie szkoły) powinno być jednak połączone ze wsparciem emocjonalnym, tak, by osoby uzdolnione, często wrażliwe i skłonne do perfekcjonizmu, nie odczuwały presji, przeciążenia czy strachu przed porażką.

Zasada indywidualizacji nauczania jest równie ważna w odniesieniu do osób, które mimo prawidłowego rozwoju intelektualnego doświadczają trudności w zakresie funkcji językowych, percepcyjnych, motorycznych, uwagi oraz pamięci (m.in.: dysleksja, dysgrafia, dysortografia). W takich przypadkach należy pamiętać o dostosowaniu materiału do możliwości osób uczących się, zarówno pod kątem treści, jak i formy (np. większa czcionka, przejrzyste grafiki, modyfikacja poleceń), zapewnieniu dodatkowego czasu na wykonanie zadań, uwzględnieniu zaleceń innych specjalistów (pedagogów, psychologów). Niezbędne jest również budowanie poczucia wartości osób uczących się poprzez pozytywne wzmocnianie, zachęcanie do podejmowania aktywności, akcentowanie mocnych stron, dostrzeganie wysiłku i sukcesów oraz nieeksponowanie niepowodzeń. Nie bez znaczenia jest również uwzględnienie w pracy dydaktycznej indywidualnych stylów uczenia się. Świadomość, że wśród osób uczących się są zarówno kinestetycy, wzrokowcy i słuchowcy pozwoli różnicować działania dydaktyczne tak, by jak najlepiej służyły realizacji zamierzonych celów.

Stworzenie warunków uwzględniających indywidualne predyspozycje, zdolności, trudności, pochodzenie, sytuację rodzinną każdej osoby uczącej się zgodnie z ideą inkluzywności pozwala na zbudowanie sprzyjającego środowiska edukacyjnego, a tym samym zwiększa efektywność procesu dydaktycznego.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

- Dla osób uczących się uzdolnionych językowo:

Mini-projekt badawczy: osoby uczące się samodzielnie przygotowują prezentację na temat wybranego zjawiska językowego lub kulturowego (np. „Polskie słowa w innych językach”, „Slang młodzieżowy w Polsce i za granicą”), a następnie prezentują ją klasie.

Prowadzenie kącika językowego na stronie internetowej szkoły lub forum dla młodzieży: osoby uczące się publikują ciekawostki językowe, gry słowne, cytaty literackie, dodają również swoje opinie na dany temat lub dyskutują online... itp.

Udział w międzynarodowych konkursach literackich, recytatorskich, ortograficznych online – z indywidualnym wsparciem osoby nauczającej.

- Dla osób uczących się z trudnościami w nauce lub niższą motywacją do nauki języka:

Zadania językowe (na odpowiednim poziomie) w formie gier i łamigłówek (np. *Wordwall*, puzzle językowe, bingo ze słownictwem) – angażujące, niskoprogowe formy, które umożliwiają odnoszenie małych sukcesów.

Nagranie krótkiego filmiku/wiadomości audio w języku polskim zamiast wypowiedzi pisemnej – forma mniej stresująca, dostosowana do stylu uczenia się słuchowego lub kinestetycznego.

Zeszyt sukcesów językowych (portfolio) – osoby uczące się zapisują każde nowe słowo, które zapamiętały, każdą sytuację, w której użyli polskiego, z naciskiem na pozytywne wzmocnienie.

*Przykładowe działania dydaktyczne dla grup zróżnicowanych pod względem poziomu umiejętności:

- o Zadania różnicowane („zrób jedno z trzech”) – osoby uczące się wybierają poziom trudności lub formę wykonania zadania (np. opisz obrazek słowami, nagraj opis, narysuj i podpisz).
- o Praca w parach mieszanych (o różnym poziomie kompetencji) – osoba bardziej zaawansowana wspiera mniej doświadczoną, ucząc się jednocześnie współpracy i empatii.
- o Portfolio językowe – osoby uczące się dokumentują swój indywidualny postęp, wybierając samodzielnie treści, które ich interesują i które najlepiej oddają ich rozwój.

*Działania oferujące osobom uczącym się wsparcie emocjonalne i budowanie motywacji:

- o Indywidualne rozmowy wspierające – osoba nauczająca regularnie sprawdza nastroje, trudności, poziom satysfakcji z nauki.

- o Wyznaczanie celów osobistych (np. „w tym tygodniu nauczę się 5 słów związanych z moją pasją”) – cele ustalane wspólnie, możliwe do osiągnięcia, rozwijające poczucie sprawczości.
- o Tworzenie „strefy ciszy” lub „kącika refleksji” w klasie (także w wersji online) – miejsce, gdzie osoba ucząca się może się wyciszyć, zrelaksować, wykonać alternatywne zadanie (np. kolorowanka językowa, słuchowisko).

*Przykładowe dydaktyczne rozwiązania systemowe:

- o Tworzenie elastycznych planów lekcji: uwzględniających indywidualne tempo pracy – np. osoby uczące się mogą wykonać część zadań wcześniej w domu, a w klasie skupić się na ćwiczeniach wymagających wsparcia.
- o Zróżnicowane formy oceniania: np. ocena opisowa, autoocena, ocena postępu zamiast porównywania między osobami uczącymi się.

8. Zasada rozwijania umiejętności pracy w grupie

Zasada rozwijaniu umiejętności pracy w grupie polega na świadomym kształtowaniu postaw i umiejętności służących efektywnej współpracy. Działanie w grupie wymaga od uczestników zaangażowania, odpowiedzialności i otwartości na różne opinie i poglądy. Podstawą pracy w grupie jest skuteczna komunikacja rozumiana jako zdolność aktywnego słuchania, precyzyjnego wyrażania własnych myśli, umiejętność formułowania konstruktywnej krytyki i udzielania wsparcia. Efektywne porozumiewanie się polega także na wspólnym definiowaniu celów, ustalaniu strategii działania i wzajemnych oczekiwań, dlatego szczególnie ważne będą tu umiejętności dzielenia się wiedzą i pomysłami, wyrażania swoich potrzeb i opinii, rozwiązywania konfliktów oraz asertywność i odpowiedzialność. Ważne jest, aby osoby należące do danego zespołu potrafiły znaleźć kompromis i dążyły do rozwiązań, które będą korzystne i satysfakcjonujące dla wszystkich. Istotną rolę odgrywają elastyczność i zdolności adaptacyjne, które umożliwiają dostosowywanie się do nowych warunków, a także opracowywanie strategii i pełnienie różnych ról w grupie. Rozwijanie empatii, czyli zrozumienie emocji i potrzeb innych osób oraz uwzględnianie ich opinii sprzyja budowaniu zaufania i wzajemnego szacunku oraz pozwala stworzyć atmosferę sprzyjającą dialogowi.

Osoba nauczająca odgrywa ważną rolę w rozwijaniu tych umiejętności i moderowaniu tego procesu. Jej zadaniem jest m.in. organizacja i kierowanie działaniami zespołu w sposób, który umożliwia równowagę w grupie i zaangażowanie wszystkich jej członków, zapewniając im przestrzeń do wyrażania swoich opinii. Takie działania uczą rozwiązywania konfliktów, są wsparciem w trudnych momentach, zwiększają poczucie sprawczości i motywują do osiągania założonych celów.

Umiejętność pracy w grupie jest kluczową kompetencją nie tylko w trakcie trwania procesu dydaktycznego, ale także w odniesieniu do kolejnych etapów życia osobistego i zawodowego. W XXI wieku kształtowanie umiejętności współpracy pomaga w budowaniu więzi i przygotowuje do funkcjonowania w wielokulturowym, zglobalizowanym i zmieniającym się świecie.

*Przykładowy zestaw dydaktycznych rozwiązań praktycznych dla zasady umiejętności pracy w grupie:

* Podział na grupy i rotacja ról

Zadanie: Podczas zajęć językowych osoby uczące się dzielone są na małe grupy, w których pełnią różne role (np. lider, notujący, prezentujący, mediator). W każdej kolejnej aktywności zmieniają się role, co pozwala na rozwój różnych umiejętności, takich jak przywództwo, komunikacja, czy umiejętność słuchania.

Cel dydaktyczny: Nauka odpowiedzialności, rozwijanie zdolności do pracy w zróżnicowanych rolach, integracja grupy, wspieranie równości w dostępie do wypowiedzi.

- **Burza mózgów**

Zadanie: Po przedstawieniu tematu (np. „Zwyczaje w Polsce”), osoby uczące się mają 5 minut na swobodne wymienianie się pomysłami w grupach. Każdy członek grupy mówi, co mu przychodzi do głowy na dany temat, a zadaniem grupy jest zebrać jak najwięcej pomysłów.

Cel dydaktyczny: Aktywne angażowanie wszystkich członków grupy, rozwój kreatywności, przygotowanie do wspólnego opracowania zagadnienia. Dodatkowo, osoby uczące się kształcą umiejętność słuchania innych oraz efektywnego współdziałania.

- **Zadania do rozwiązywania w grupach (z elementem negocjacji)**

Zadanie: Każda grupa otrzymuje scenariusz do rozwiązania, np. „Organizowanie wydarzenia w Polsce”, gdzie muszą wybrać lokalizację, zaplanować program i ustalić budżet. W grupie muszą odbyć negocjacje, aby dojść do konsensusu i podjąć decyzję.

Cel dydaktyczny: Kształtowanie umiejętności rozwiązywania problemów, negocjacji, podejmowania decyzji w zespole oraz odpowiedzialności za grupowy wynik. Zadanie uczy nie tylko współpracy, ale także poszanowania różnych punktów widzenia.

- **Praca nad wspólnym projektem (np. projekt edukacyjny, filmik na YouTube, „gazetkę szkolną” na stronę internetową szkoły)**

Zadanie: Osoby uczące się tworzą wspólnie projekt – np. film na temat współczesnej Polski, prezentację o tradycjach polskich w różnych regionach, lub nawet „gazetkę szkolną” w języku polskim. Wspólne planowanie, organizowanie zadań, wybór materiałów, a następnie realizacja projektu, pozwala osobom uczącym się na współdziałanie w długofalowej pracy.

Cel dydaktyczny: Kształtowanie umiejętności planowania, organizacji pracy, dzielenia się zadaniami i odpowiedzialnością, współpracy w realizacji większego celu. Praca nad projektem rozwija umiejętność efektywnej komunikacji i pracy zespołowej.

- Rozwiązywanie konfliktów w grupach – aktywności mediacyjne

Zadanie: W sytuacji, gdy w grupie pojawi się konflikt (np. różnice zdań przy rozwiązywaniu zadania), osoba nauczająca może przeprowadzić ćwiczenie mediacyjne, w którym pokazuje osobom uczącym się jak można rozwiązywać spory w sposób konstruktywny, respektując zdanie innych. Osoby uczące się mogą w parach lub grupach przeprowadzać symulacje sytuacji konfliktowych, a następnie opracować wspólne rozwiązanie.

Cel dydaktyczny: Rozwój umiejętności mediacji, rozwiązywania konfliktów w grupie, konstruktywnej krytyki i poszukiwania kompromisów.

- Zajęcia z aktywnością interaktywną – gry językowe w grupach

Zadanie: Osoby uczące się grają w gry językowe, takie jak "Tabu" (opisywanie słów bez używania zakazanych słów), "Scrabble" (tworzenie słów z liter) lub "Kółko-krzyżyk" z pytaniami dotyczącymi języka polskiego. Wspólne granie pomaga w budowaniu relacji w grupie i umożliwia ćwiczenie języka w ludycznej formie.

Cel dydaktyczny: Kształtowanie umiejętności językowych w grupie, rozwój integracji poprzez wspólną zabawę, wzmacnianie motywacji do nauki.

- Refleksja po zajęciach – dyskusja grupowa

Zadanie: Po zakończeniu zajęć osoby uczące się biorą udział w krótkiej dyskusji na temat tego, co udało im się osiągnąć podczas pracy w grupach, jakie wyzwania napotkały i jak sobie z nimi poradziły. Osoba nauczająca może prowadzić dyskusję, zadając pytania pomocnicze: „Co sprawiło wam trudność?”, „Jakie pomysły okazały się najciekawsze?”.

Cel dydaktyczny: Kształtowanie umiejętności samooceny, refleksji nad współpracą i komunikacją w grupie. Rozwój umiejętności wyrażania swoich opinii i słuchania innych.

9. Zasada rozwijania samodzielności i autonomii

Zasada rozwijania samodzielności i autonomii koncentruje się na dostrzeżeniu potencjału osoby uczącej się w kreowaniu własnego rozwoju. Wyzwolenie aktywności, zaangażowania i ciekawości poznawczej w początkowym okresie edukacji w dużym stopniu zależy od postawy osoby nauczającej. Ważne jest jednak, by osoba nauczająca umiejętnie łączyła rolę mentora i przewodnika, pamiętając jednocześnie o tym, by pozostawić osobom uczącym się przestrzeń do poszukiwań, samodzielnego rozwiązywania problemów, pogłębiania kompetencji, rozwijania obszarów, które są dla nich przedmiotem szczególnego

zainteresowania. Takie podejście wyzwala sprawczość, podnosi poziom satysfakcji, uczy planowania działań i odpowiedzialności, a tym samym czyni osoby uczące się równorzędnymi partnerami w procesie dydaktycznym.

Realizacja tej zasady możliwa jest w odniesieniu do pojedynczych działań, takich jak wprowadzanie zadań wymagających samodzielnego poszukiwania informacji, wyrażania opinii, porównywania różnych źródeł, wyciągania wniosków, dyskutowania, prezentowania własnego stanowiska. Samodzielność wzmacniać można przede wszystkim poprzez włączenie w proces nauczania zadań złożonych, takich jak projekt, nagrywanie filmów, przygotowanie prezentacji itp. Należy pamiętać również o uwzględnianiu narzędzi cyfrowych, zachęcaniu uczniów do korzystania z internetowych platform edukacyjnych, aplikacji oraz zasobów internetowych, dzięki którym osoba ucząca się może doskonalić swoje umiejętności, także poza czasem zajęć szkolnych. Zastosowanie zasady rozwijania samodzielności i autonomii wzmacnia efektywność uczenia się oraz kształtuje kompetencje przydatne w rozwoju osobistym w całym życiu.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

9.1. Projekty badawcze

Zadanie: Osoby uczące się są zachęcane do samodzielnego przeprowadzenia projektu na określony temat (np. związany z kulturą, historią lub społeczeństwem Polski). Może to być również projekt dotyczący ekologii, współczesnej sztuki lub aktualnych problemów społecznych w Polsce lub na świecie. Osoby uczące się (w zależności od wieku i poziomu kompetencji) mogą same wybrać temat, przeprowadzić badania, zbierać materiały i przygotować końcową prezentację.

Cel dydaktyczny: Rozwój umiejętności badawczych, samodzielne pozyskiwanie i analizowanie informacji, wyciąganie wniosków oraz prezentowanie wyników swojej pracy w sposób klarowny i przemyślany.

9.2. Nagrywanie filmów i podcastów

Zadanie: Osoby uczące się mają za zadanie stworzyć film lub podcast na temat wybranego zagadnienia (np. opisanie swojego miasta, relacja z podróży, prezentacja zwyczaju w ich rodzinie). Działania obejmują pisanie scenariusza, przygotowanie materiałów, nagranie i edycję video/audio.

Cel dydaktyczny: Wzmacnianie kompetencji językowych w kontekście twórczym, rozwój umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami, kształtowanie umiejętności pracy w zespole (jeśli projekt jest grupowy), samodzielne wyrażanie myśli w formie multimedialnej.

9.3. Przygotowanie prezentacji

Zadanie: Osoby uczące się wybierają temat związany z Polską lub językiem polskim i przygotowują prezentację, która będzie wymagała od nich poszukiwania źródeł, analizy materiałów, porównania różnych punktów widzenia i przedstawienia własnych wniosków. Prezentacja może dotyczyć np. historii Polski, polskiej literatury, znanych postaci kultury, współczesnych trendów społecznych w Polsce.

Cel dydaktyczny: Rozwijanie umiejętności wyszukiwania informacji, analizy i syntezy danych, wyrażania opinii, a także prezentowania swojej pracy publicznie. Osoby uczące się nabywają kompetencji z zakresu wykorzystania narzędzi cyfrowych do tworzenia profesjonalnych materiałów wizualnych.

9.4. Wykorzystanie platform e-learningowych do samodzielnej nauki

Zadanie: Osoba nauczająca wprowadza zadania, które osoby uczące się wykonują na platformach edukacyjnych. Mogą to być quizy językowe, zadania gramatyczne, ćwiczenia do słuchu lub platformy wymiany zdań w języku polskim z osobami uczącymi się w Polsce. Osoby uczące się samodzielnie wybierają materiał, który chcą opracować, a następnie realizują zadania w wybranym czasie.

Cel dydaktyczny: Rozwijanie umiejętności samodzielnego zarządzania procesem uczenia się, regularne ćwiczenie umiejętności językowych w kontekście cyfrowym, umiejętność oceniania własnych postępów i dostosowywania działań do indywidualnych potrzeb.

9.5. Porównywanie źródeł i wyciąganie wniosków

Zadanie: Osoby uczące się dostają dwa różne artykuły lub teksty na ten sam temat – jeden z prasy polskiej, a drugi z zagranicznej. Ich zadaniem jest porównać obie wersje, zwrócić uwagę na różnice w przedstawianiu faktów, języku oraz punktach widzenia. Na koniec mają zaprezentować swoje wnioski i opinię na temat tych różnic.

Cel dydaktyczny: Kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia, porównywania różnych źródeł informacji, wyciągania własnych wniosków oraz formułowania i uzasadniania swojego stanowiska.

9.6. Wykorzystanie aplikacji mobilnych

Zadanie: Osoby uczące się korzystają z aplikacji mobilnych do nauki języka polskiego (np. *Duolingo*, *Babbel*, *Memrise*), wykonując ćwiczenia gramatyczne, poszerzając słownictwo, a także uczestnicząc w interaktywnych wyzwaniach językowych. Aplikacja może monitorować postępy osoby uczącej się. Osoba nauczająca z kolei może zaproponować dodatkowe materiały, nowe pomysły do ćwiczeń podnoszących poziom indywidualnych kompetencji.

Cel dydaktyczny: Wzmacnianie samodzielnej pracy osób uczących się nad własnymi kompetencjami językowymi, ścisła współpraca z nowoczesnymi technologiami, możliwość uczenia się w dowolnym czasie i miejscu.

9.7. Zadania z elementami poszukiwania informacji w Internecie

Zadanie: Osoba nauczająca zadaje temat do opracowania, na przykład „Polska w oczach młodych ludzi z różnych krajów” i zachęca osoby uczące się do samodzielnego poszukiwania informacji w Internecie, np. poprzez przeczytanie blogów, wywiadów z cudzoziemcami, filmów na YouTube czy artykułów naukowych. Osoby uczące się mają za zadanie zebrać informacje i przedstawić swoje wnioski w formie eseju.

Cel dydaktyczny: Rozwój umiejętności wyszukiwania informacji, oceny ich wiarygodności, samodzielne formułowanie wniosków oraz prezentowanie wyników swojej pracy w formie pisemnej.

9.8. Debaty i dyskusje

Zadanie: Osoby uczące się przygotowują argumenty na konkretny temat związany z kulturą polską (np. „Czy Polska powinna bardziej otworzyć się na imigrantów?”). Następnie odbywa się debata, w której każda grupa ma za zadanie przedstawić swoje argumenty i obronić swoje stanowisko. Osoba nauczająca pełni rolę moderatora.

Cel dydaktyczny: Rozwój umiejętności argumentowania, wyrażania swojego stanowiska w sposób przekonujący, słuchania innych oraz pracy z różnymi perspektywami.

10. Zasada inkluzywności

Zasada inkluzywności opiera się na idei równego dostępu do edukacji dla wszystkich osób, niezależnie od ich pochodzenia, zdolności, przekonań czy sytuacji życiowej. Kluczowym elementem tej zasady jest szacunek dla drugiego człowieka, co oznacza dostrzeganie i akceptowanie różnorodności wśród osób uczących się oraz dostosowywanie procesu dydaktycznego do ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych. Osoba nauczająca, kierując się zasadą inkluzywności, powinna tworzyć bezpieczne i otwarte środowisko, w którym każdy czuje się akceptowany i ma możliwość pełnego uczestnictwa w procesie nauczania.

W ramach tej zasady ważne jest uwzględnienie indywidualnych predyspozycji osób uczących się, takich jak tempo uczenia się, styl poznawczy, potrzeby emocjonalne czy specyficzne trudności edukacyjne. Warto, by osoba nauczająca stosowała techniki dydaktyczne, które sprzyjają aktywnemu udziałowi wszystkich osób w procesie nauczania. Istotne jest także budowanie postaw proekologicznych i kultury wzajemnego szacunku, nauczanie odbywa się bowiem nie tylko w relacji człowiek-człowiek, ale także w kontekście szerszym – obejmującym troskę o środowisko naturalne i społeczne.

Nauczanie inkluzywne to nie tylko dostosowanie metod pracy, ale przede wszystkim promowanie wartości takich jak empatia, tolerancja i sprawiedliwość społeczna. Eliminuje bariery edukacyjne, co sprzyja budowaniu bardziej sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

10.1. Zróżnicowane zadania językowe według poziomu trudności (strategia warstwowa)

Opis: Osoby uczące się otrzymują trzy wersje zadania do wyboru – oznaczone kolorami lub symbolami:

- ü Łatwiejsze – np. uzupełnianie luk w dialogu lub dopasowywanie obrazka do słowa.
- ü Średnie – układanie zdań z rozsypanki wyrazowej lub tworzenie krótkiego opisu na podstawie obrazka.
- ü Trudniejsze – samodzielne pisanie opowiadania lub dialogu.

Dla kogo: osoby uczące się pracujące w różnym tempie, z różnym poziomem zaawansowania i motywacją.

Wariant: osoby uczące się mogą najpierw wybrać poziom samodzielnie, a następnie, przy wsparciu osoby nauczającej, przejść poziom wyżej – strategia „rozciągania strefy komfortu”.

10.2. Stacje dydaktyczne (metoda rotacyjna)

Opis: Klasa zostaje podzielona na 3–5 „stacji językowych” (np. gramatyczna, leksykalna, kreatywna, fonetyczna), w których osoby uczące się wykonują różnorodne zadania w małych grupach. Co kilka minut przechodzą do kolejnej stacji.

Dla kogo: osoby uczące się-kinestetyczni, preferujący pracę w grupach, potrzebujący zmiany aktywności.

Przykład stacji: „Stacja ruchu”: kalambury z czasownikami./ „Stacja obrazu”: układanie dialogu do obrazka. / „Stacja pisania”: redagowanie SMS-a do kolegi po polsku. / „Stacja audio”: rozpoznawanie słów w nagraniu.

10.3. Zadania zgodne ze stylem poznawczym osoby uczącej się

Opis: Osoba nauczająca proponuje zadania w różnych formach, np.:

- Wzrokowiec: tworzenie infografik, map myśli, plakatu.
- Kinestetyk: inscenizacja scenki, sortowanie kart, poruszanie się po klasie.
- Słuchowiec: słuchanie podcastów i odgadywanie treści.

- Logiczny myśliciel: łamigłówki językowe, zagadki gramatyczne.

Dla kogo: osoby uczące się ze zróżnicowanymi stylami uczenia się.

Wariant: osoby uczące się wybierają formę prezentacji wiedzy (np. opowiadanie, rysunek, mapa, komiks).

10.4. Gra edukacyjna „Bingo słowne” lub „Memory”

Opis: Osoby uczące się grają w słowne bingo (np. rozpoznając słowa ze słuchu) lub memory (łączenie rzeczownika z obrazkiem lub czasownikiem z jego formą w czasie przeszłym).

Dla kogo: młodszy, uczący się przez zabawę, potrzebujący powtórzenia słownictwa.

Cel: przyswajanie i automatyzacja słownictwa i struktur.

10.5. Drama „Rozmowa z babcią/dziadkiem”

Opis: Osoby uczące się w parach odgrywają scenki rodzinne (np. pytanie o dzieciństwo, ulubione potrawy, dawne zwyczaje).

Dla kogo: Osoby uczące się wykorzystywać adekwatny język przez odgrywanie odpowiednich ról w specyficznych kontekstach rodzinnych.

Korzyści: rozwój kompetencji komunikacyjnej, ćwiczenie czasu przeszłego, empatii i języka relacji rodzinnych.

10.6. Projekt klasowy – kampania społeczna: „Dbajmy o naszą planetę”

Opis: Osoby uczące się tworzą w grupach plakaty, ulotki lub prezentacje na temat segregacji śmieci, oszczędzania wody, czy ochrony przyrody – z hasłami w języku polskim.

Dla kogo: osoby zaangażowane społecznie, kreatywne, uczące się przez działanie.

Wariant: napisanie listu otwartego do społeczności szkolnej lub lokalnej (np. „Dlaczego warto sadzić drzewa?”).

Korzyści: rozwój języka użytkowego, postaw proekologicznych i integracja treści międzyprzedmiotowych.

10.7. Międzykulturowy projekt klasowy „Moje dwa światy”

Opis: Osoby uczące się przygotowują plakaty lub prezentacje porównujące dwa kraje/kultury: np. „Polska i Kanada oczami dziecka” – porównują zwyczaje, jedzenie, szkołę, krajobrazy.

Dla kogo: osoby z doświadczeniem migracyjnym, wielojęzyczne, uczące się przez refleksję.

Korzyści: wzmocnienie tożsamości kulturowej, rozwijanie tolerancji, nauka opisu i porównania.

10.8. „Kącik samopomocy”

Opis: W klasie tworzy się przestrzeń z materiałami wspierającymi osoby uczące się: takimi jak np. karty gramatyczne, słowniczki obrazkowe, „pudełko trudnych słów”, kostki z pytaniami, koło fortuny z zadaniami.

Dla kogo: osoby potrzebujące wsparcia, osoby uczące się z dysleksją lub niskim poziomem językowym.

Cel: budowanie autonomii, indywidualizacja wsparcia.

11. Zasada wspierania motywacji wewnętrznej i rezyliencji

Zasada wspierania motywacji wewnętrznej i rezyliencji polega na uwzględnianiu w procesie dydaktycznym, zarówno indywidualnych potrzeb, zainteresowań, jak i wykorzystywaniu zewnętrznych mechanizmów służących pozytywnym wzmocnieniom i rezyliencji (wyróżnienia, pochwały, grywalizacja, konkursy z nagrodami, wyrażanie uznania, docenianie wysiłków, wspieranie w sytuacjach problematycznych). Bardzo ważną rolę spełnia pozytywna informacja zwrotna, wspierająca motywację i zwiększająca pewność siebie w interakcji językowej oraz dająca dostrzec możliwości poprawy. Zajęcia powinny sprzyjać zatem rozbudzaniu ciekawości poznawczej, budowaniu poczucia własnej wartości i satysfakcji, rozwijaniu umiejętności podejmowania wyzwań i radzenia sobie z porażkami. Zastosowanie tej zasady podnosi efektywność nauczania, daje osobom uczącym się przekonanie o celowości podejmowanych wysiłków, tym samym kształtuje kompetencje niezbędne nie tylko w rzeczywistości szkolnej, ale i w innych obszarach życia.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

a. Personalizacja celów i zadań

Zadanie: Osoby uczące się mają możliwość wyboru tematu lub formy pracy, która ich interesuje, np. przygotowanie prezentacji na temat wybranego aspektu kultury polskiej lub zrealizowanie projektu badawczego w oparciu o osobiste zainteresowania.

Cel dydaktyczny: Wzmacnianie motywacji wewnętrznej przez umożliwienie osobom uczącym się realizacji tematów, które ich pasjonują. Tego rodzaju podejście sprawia, że osoby uczące się postrzegają naukę jako bardziej wartościową i angażującą.

b. Grywalizacja i elementy rywalizacji

Zadanie: Zastosowanie mechanizmów grywalizacji, np. punktowanie indywidualnych postępów w nauce, wprowadzenie systemu odznak za osiągnięcia, organizowanie quizów, gier zespołowych (np. "Kto wie więcej o Polsce?") oraz turniejów językowych.

Cel dydaktyczny: Grywalizacja pozwala osobom uczącym się poczuć się motywację do osiągania celów edukacyjnych poprzez system punktów, nagród i rywalizacji. Elementy gry mogą być również wykorzystywane do promowania współpracy, integracji grupy i rozwiązywania problemów w kontekście językowym.

c. Pochwały i wyróżnienia

Zadanie: Regularne wyróżnianie osób uczących się za ich postępy, zaangażowanie i kreatywność, np. poprzez wręczanie dyplomów, pochwał, "złotych gwiazdek" czy innych symbolicznych nagród. Dodatkowo, publiczne docenianie ich wysiłku podczas zajęć.

Cel dydaktyczny: Zwiększenie motywacji wewnętrznej poprzez docenienie wysiłków osób uczących się i uznanie ich sukcesów. Pochwały są ważnym narzędziem, które wspiera poczucie kompetencji i wpływa na pozytywne nastawienie do nauki.

d. Indywidualne podejście do trudności

Zadanie: Osoby uczące się, które mają trudności w nauce, otrzymują indywidualne wsparcie – dodatkowe materiały, indywidualne zadania czy rozmowy motywacyjne. Osoba nauczająca może również oferować pomoc w postaci dostosowanych zadań, które pomogą przezwyciężyć trudności.

Cel dydaktyczny: Wzmacnianie rezyliencji osób uczących się przez pokazanie im, że trudności są normalnym elementem procesu edukacyjnego, a wsparcie ze strony osoby nauczającej pomoże im przezwyciężyć wyzwania i kontynuować naukę z poczuciem pewności siebie.

e. Nagrody i konkursy z nagrodami

Zadanie: Organizowanie konkursów językowych, tematycznych (np. "Wielki Konkurs Wiedzy o Polsce"), gdzie osoby uczące się mogą zaprezentować swoje umiejętności i zdobyć nagrody – książki, gadżety związane z Polską, bilety do muzeów lub innych instytucji kultury. Nagrody mogą być także symboliczne, ale istotne jest ich dostosowanie do indywidualnych oczekiwań i zainteresowań osób uczących się.

Cel dydaktyczny: Konkursy z nagrodami sprzyjają zwiększaniu motywacji, wprowadzając element rywalizacji i osiągnięć, ale także umożliwiają wzmocnienie pozytywnych nawyków uczenia się.

f. Zadania zespołowe z elementami wsparcia

Zadanie: Tworzenie zadań, które wymagają współpracy, np. przygotowanie wspólnej prezentacji multimedialnej na wybrany temat, rozwiązywanie problemów językowych w grupach lub tworzenie projektów. W trakcie realizacji zadań zespołowych osoby uczące się są

zachęcane do wzajemnego wspierania się, a osoba nauczająca pełni rolę moderatora, wspierając grupy w rozwiązywaniu problemów.

Cel dydaktyczny: Umożliwienie osobom uczącym się budowania umiejętności współpracy i rozwiązywania problemów, co zwiększa ich poczucie sprawczości. Zespół wspiera się nawzajem, co może wzmacniać motywację do dalszej pracy.

g. Refleksja nad postępami

Zadanie: Regularne spotkania osób uczących się z osobą nauczającą, podczas których omawiają oni swoje postępy w nauce, analizują trudności i wyznaczają nowe cele. Można również stosować dzienniki rozwoju, w których osoby uczące się zapisują swoje osiągnięcia i wyzwaniom, które pokonali.

Cel dydaktyczny: Wzmacnianie motywacji wewnętrznej osób uczących się poprzez umożliwienie im refleksji nad własnym rozwojem. Osoby uczące się mają możliwość zobaczenia postępów, co sprzyja poczuciu satysfakcji i motywuje do dalszej pracy.

h. Pozytywne wzmocnienie i docenienie wysiłku

Zadanie: Osoba nauczająca regularnie używa pozytywnego wzmocnienia, np. pochwał za zaangażowanie, nie tylko za wyniki, ale i za trud włożony w naukę. Docenia również wszystkie wysiłki osób uczących się, które prowadzą do rozwoju – nawet jeśli nie osiągną oni natychmiastowego sukcesu.

Cel dydaktyczny: Zwiększanie motywacji wewnętrznej osób uczących się poprzez docenianie procesu nauki i wysiłków, a nie tylko końcowego rezultatu. Wzmocnienie pozytywnym wzmocnieniem pozwala osobom uczącym się utrzymać wysoki poziom zaangażowania, nawet w obliczu trudności.

e. Zaangażowanie w życie szkoły

Zadanie: Osoby uczące się mogą być zachęcane do angażowania się w życie szkoły, np. poprzez udział w organizacji wydarzeń kulturalnych, przygotowanie przedstawienia, udział w redagowaniu tekstu na stronę internetową szkoły lub tworzenie materiałów promujących naukę języka polskiego w szkole.

Cel dydaktyczny: Rozwój poczucia sprawczości, odpowiedzialności i przynależności do grupy. Osoby uczące się mają możliwość wpływania na życie szkoły, co zwiększa ich poczucie wartości i motywację do działania.

12. Zasada refleksyjnej ewaluacji kształtującej

Zasada refleksyjnej ewaluacji kształtującej polega na świadomym wykorzystywaniu informacji dotyczących różnych aspektów procesu uczenia się i nauczania w celu podnoszenia jej efektywności. Obejmuje ona zarówno systematyczne monitorowanie osiągnięć i postępów osób uczących się, jak i badanie skuteczności działań, metod i form pracy stosowanych przez osobę nauczającą. Nadrzędnym celem ewaluacji jest zatem dostarczenie użytecznych informacji, które służyć będą do podejmowania decyzji prowadzących do doskonalenia jakości nauczania i osiągania zamierzonych celów. Ewaluacja jest ważnym elementem planowania pracy dydaktycznej, wymaga bowiem od osoby nauczającej refleksji nad podejmowanymi działaniami, prowadząc jednocześnie do poczucia sprawczości, podniesienia skuteczności nauczania, a tym samym zwiększenia satysfakcji wszystkich uczestników procesu. Stanowi również ważną informację zwrotną dla osób uczących się. Dzięki niej mogą ocenić swój poziom oraz zidentyfikować swoje mocne i słabe strony. Dzięki niej mogą ocenić swój poziom oraz zidentyfikować swoje atuty i obszary wymagające doskonalenia. Dlatego tak ważne jest, by wszelka aktywność osób uczących się połączona była z komunikatem zwrotnym ze strony nauczających. Działania ewaluacyjne należy prowadzić zarówno systematycznie, na bieżąco monitorując trwający proces dydaktyczny, jak i wykorzystywać je w odniesieniu do zakońzonego etapu, bądź kursu.

Ewaluacji bieżącej powinny podlegać te aktywności, dzięki którym oceniamy postępy osób uczących się. Mogą to być m.in.: testy, prace domowe, wypowiedzi ustne i pisemne, dyktanda, projekty, udział w wydarzeniach kulturalnych, zaangażowanie i aktywność na zajęciach. Osoba ucząca się, otrzymując regularne informacje na temat poziomu wiedzy i umiejętności, wie, które obszary opanowała na satysfakcjonującym ją poziomie, a które wymagają poprawy. Zastosowanie zasad ewaluacji w odniesieniu do obu stron procesu dydaktycznego stanowi podstawę samooceny, sprzyja dalszemu planowaniu pracy, pozwala też wpłynąć na korektę i modyfikację dotychczas podejmowanych działań.

Prowadzenie bieżącej ewaluacji ma ponadto wpływ na realizację celów długoterminowych, w tym m.in. na zdawanie egzaminów certyfikatowych potwierdzających znajomość języka polskiego. Częstkowe wyniki stają się bowiem podstawą do określenia poziomu znajomości języka, tym samym stanowią swoistą prognozę przewidywanego efektu. Warto również podkreślić, że wyniki zdawalności egzaminów certyfikatowych mogą stanowić źródło informacji dla osób nauczających o skuteczności stosowanych technik nauczania i stać się punktem wyjścia do planowania pracy z kolejnymi grupami uczących się. Zasada ewaluacji dotyczy zatem zarówno działań osób nauczających, jak i osiągnięć osób uczących się, w obu przypadkach sprzyja bowiem autorefleksji i w konsekwencji wpływa na skuteczność procesu dydaktycznego.

*Przykładowy zestaw praktycznych rozwiązań dydaktycznych realizujących omawianą zasadę

12.1. Testy i quizy

Zadanie: Regularne przeprowadzanie krótkich testów lub quizów w celu sprawdzenia przyswojonej wiedzy. Mogą to być test wyboru, uzupełnianie luk, pytania otwarte lub testy online.

Cel dydaktyczny: Testy pozwalają na bieżąco ocenić, które zagadnienia zostały opanowane przez osoby uczące się, a które wymagają dalszej pracy. Dzięki testom osoby uczące się mają możliwość szybkiej informacji zwrotnej, co pomaga im dostosować sposób nauki.

12.2. Prace domowe

Zadanie: Regularne zadawanie prac domowych, które mogą obejmować różne formy, np. pisemne wypracowania, eseje, tłumaczenia, ćwiczenia gramatyczne lub zadania praktyczne.

Cel dydaktyczny: Prace domowe stanowią okazję do samodzielnej pracy osób uczących się, pozwalają na sprawdzenie stopnia przyswojenia materiału i identyfikację trudności, które osoby uczące się mogą napotkać. Osoba nauczająca może udzielać indywidualnych wskazówek, co pozwoli osobie uczącej się lepiej zrozumieć, co należy poprawić.

12.3. Wypowiedzi ustne i pisemne

Zadanie: Regularne wykonywanie zadań wymagających wypowiedzi ustnych (np. prezentacje, dyskusje) oraz pisemnych (np. krótkie eseje, listy, artykuły).

Cel dydaktyczny: Wypowiedzi ustne i pisemne pomagają ocenić biegłość językową osób uczących się oraz umiejętności wyrażania myśli w języku polskim. Bieżąca ewaluacja tych wypowiedzi pozwala na szybkie dostarczenie informacji zwrotnej, co motywuje osoby uczące się do poprawy ich umiejętności komunikacyjnych.

12.4. Dyktanda i ćwiczenia językowe

Zadanie: Regularne przeprowadzanie dyktand, które pomagają w ocenie umiejętności ortograficznych i interpunkcyjnych osób uczących się, oraz ćwiczeń językowych, takich jak uzupełnianie zdań, wyszukiwanie i poprawianie błędów w tekstach.

Cel dydaktyczny: Dyktanda i ćwiczenia językowe są doskonałym narzędziem oceny poprawności językowej. Dzięki nim osoby uczące się mają możliwość zauważenia swoich błędów i pracy nad ich eliminowaniem.

12.5. Monitorowanie projektów grupowych

Zadanie: Organizowanie projektów grupowych, takich jak przygotowanie wspólnych prezentacji, badań, czy materiałów multimedialnych, które wymagają współpracy i twórczego podejścia do zadania.

Cel dydaktyczny: Projekty pozwalają na ocenę umiejętności pracy w grupie, kreatywności i zdolności organizacyjnych osób uczących się. Bieżąca ocena postępów w ramach projektu

pozwała na monitorowanie zaangażowania każdego uczestnika grupy oraz dostarcza informacji o ich umiejętnościach i potrzebach.

12.6. Omawianie doświadczeń - udział w wydarzeniach kulturalnych

Zadanie: Zachęcanie osoby uczące się do udziału w wydarzeniach kulturalnych (np. w wycieczkach do teatrów, muzeów, na wystawy... itp.), a następnie omawianie doświadczeń na zajęciach.

Cel dydaktyczny: Udział w wydarzeniach kulturalnych pozwala osobom uczącym się na praktyczne zastosowanie języka polskiego w kontekście kulturowym, a omawianie tych doświadczeń pomaga osobie nauczającej ocenić umiejętność używania języka w realnych sytuacjach oraz umiejętność wyrażania opinii i refleksji.

12.7. Ocenianie zaangażowania i aktywności na zajęciach

Zadanie: Ocena aktywności osób uczących się podczas lekcji, w tym udział w dyskusjach, zadaniach grupowych, interakcjach z innymi uczestnikami zajęć. Osoba nauczająca prowadzi kartę obserwacji osób uczących się i regularnie udziela im informacji zwrotnej (feedbacku).

Cel dydaktyczny: Aktywność na zajęciach pozwala osobie nauczającej ocenić stopień zaangażowania osób uczących się w naukę i ich umiejętność współpracy z innymi. Regularna ocena postawy osób uczących się motywuje do aktywniejszego uczestnictwa w procesie dydaktycznym.

12.8. Samoocena osób uczących się

Zadanie: Wprowadzenie systemu samooceny, w którym osoby uczące się oceniają swoje postępy, np. poprzez wypełnianie kwestionariuszy oceny własnej pracy, zapisywanie refleksji o swoich osiągnięciach oraz planowanie dalszych celów.

Cel dydaktyczny: Samoocena pozwala uczestnikom procesu dydaktycznego na refleksję nad własnym rozwojem i umożliwia im identyfikację mocnych stron oraz obszarów, które wymagają poprawy. Proces ten pomaga również w kształtowaniu umiejętności autorefleksji i odpowiedzialności za własne postępy.

12.9. Bieżąca informacja zwrotna (*formative feedback*)

Zadanie: Regularne dostarczanie osobom uczącym się bieżącego feedbacku, zarówno ustnego, jak i pisemnego, np. po wykonaniu testu, zadania domowego czy projektów. Informacja zwrotna powinna być konstruktywna, podkreślać mocne strony pracy osoby uczącej się oraz wskazywać obszary do poprawy.

Cel dydaktyczny: Informacja zwrotna (feedback) pomaga osobom uczącym się rozumieć, co zrobiła dobrze, a nad czym należy wciąż jeszcze pracować. Regularna, bieżąca informacja zwrotna zwiększa efektywność nauki, ponieważ osoby uczące się rozumieją w jakim obszarze muszą nadal pracować, co zmienić i mogą natychmiast wprowadzać poprawki do swojej pracy.

12.10. Refleksja po zadaniu

Zadanie: Po zakończeniu wykonania zadania, osoby uczące się piszą krótką refleksję, w której omawiają, co poszło dobrze, a co sprawiło im trudności. Mogą także zapisać, co chcieliby poprawić przy następnym zadaniu.

Cel dydaktyczny: Tego rodzaju refleksja wzmacnia samoocenę i pozwala osobom uczącym się na świadome planowanie dalszych działań w celu poprawy swoich umiejętności.

Propozycja ścieżek edukacyjnych dla poszczególnych grup uczących się

Planowanie i organizacja zajęć języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru to realizacja szeregu konkretnych działań dydaktycznych, każdorazowo uwzględniających szeroki kontekst sytuacyjny prowadzonego kształcenia, obejmujący z jednej strony oczekiwania i potrzeby uczących się, z drugiej zaś uwarunkowania i ograniczenia wynikające z owego kontekstu. Stanowi ono wybiórcze, zgodne ze stylem dydaktycznym poszczególnych nauczających, uwzględnianie wymienionych wyżej założeń psycholingwistycznych i psychopedagogicznych, przekuwane na realizację konkretnych formatów aktywności lekcyjnych. Należy zadbać, by zostały one odpowiednio wpisane w poziom biegłości językowej uczących się (poziom ich zaawansowania językowego), ich otwartość kulturową oraz styl uczenia się.

By ułatwić realne planowanie i organizację zajęć z języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru zamieszczamy szczegółową prezentację poszczególnych założeń i zasad dydaktyczno-metodycznych uwzględniających proponowaną w naszym dokumencie koncepcję kształcenia.

Matryca programowa - *Europejski system opisu kształcenia językowego (ESOKJ)* i skale biegłości językowej

Współczesna europejska edukacja językowa, zarówno w formacie przyjmowanych i wdrażanych rozwiązań programowych realizowana jest w formacie opisanej w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (dalej *ESOKJ*) koncepcji podejścia działaniowego. Zgodnie z jej założeniami:

Posługiwanie się językiem, w tym także uczenie się języka, obejmuje działania podejmowane przez uczestników życia społecznego, którzy – jako osoby indywidualne – posiadają i stale rozwijają swoje kompetencje zarówno ogólne, jak i językowe kompetencje komunikacyjne. Posługując się tymi kompetencjami, podejmują oni określone działania

językowe. Uwzględniając uwarunkowania i ograniczenia, wynikające z danego kontekstu, uruchamiają pewne procesy językowe, które pozwalają rozumieć lub tworzyć teksty dotyczące tematów z określonych sfer życia. Stosują oni przy tym strategie najbardziej odpowiednie dla wykonania danego zadania. Świadoma obserwacja procesów towarzyszących tym wszystkim działaniom prowadzi, na zasadzie sprzężenia zwrotnego, do wzmocnienia lub do modyfikacji własnych kompetencji (ESOKJ 2003: 20).

Uczący się, w myśl tak nakreślonej struktury kształcenia, traktowani są jako autonomiczni użytkownicy języka, będący członkami społeczeństwa i mający do wykonania określone zadania w ramach konkretnych dziedzin działalności ludzkiej. Realizacja tak opisywanych zadań wymaga połączenia komunikacji z działaniem społecznym, co zachodzi również w trakcie procesu uczenia się i nauczania języka, także w kontekście zajęć z języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru. Powiązanie procesu uczenia się z konkretnym działaniem powinno sprzyjać realnemu włączaniu uczących się w proces komunikacji, bowiem w naturalny sposób wyzwała potrzebę nawiązania kontaktu z innymi.

Prezentowana w *ESOKJ* koncepcja podejścia działaniowego redefiniuje kompetencje rozwijane w procesie kształcenia językowego. Obejmują one ich dwa rodzaje: kompetencje ogólne oraz językowe kompetencje komunikacyjne.

Na kompetencje ogólne składają się cztery elementy warunkujące docelowo efektywność uczenia się i nauczania. Są nimi: wiedza deklaratywna, wiedza proceduralna (umiejętności), uwarunkowania osobowościowe oraz umiejętność uczenia się. W kontekście zajęć realizowanych w ramach polonijnej edukacji językowo-kulturowej rozwój kompetencji ogólnych wspierany jest zwykle dodatkowo przez przekazywanie wiedzy z zakresu historii, geografii Polski i wiedzy o Polsce współczesnej.

Językowa kompetencja komunikacyjna w koncepcji podejścia działaniowego obejmuje z kolei trzy subkompetencje o charakterze lingwistycznym, socjolingwistycznym oraz pragmatycznym. W *ESOKJ* znajdujemy skale biegłości opisujące językiem osiągnięć przewidywane efekty kształcenia językowego dla poszczególnych poziomów zaawansowania (*A1–C2*).

Na kompetencje lingwistyczne składa się znajomość i umiejętność stosowania systemowej wiedzy o języku (*ESOKJ* 2003: 23). Obejmują one konkretne kompetencje leksykalne (w dokumencie określane jako zakres słownictwa i poprawność leksykalna), gramatyczne (poprawność gramatyczna), semantyczne (w *ESOKJ* brak szczegółowych wskaźników), fonologiczne (poprawność fonologiczna), ortograficzne (poprawność ortograficzna) i ortoepiczne (brak wskaźników).

Kompetencje socjolingwistyczne obejmują wiedzę i umiejętności jej zastosowania, gwarantujące stosowność socjolingwistyczną w procesie komunikacji. Składają się na nią w myśl *ESOKJ* wyznaczniki relacji społecznych, konwencje grzecznościowe, nośniki „mądrości ludowej”, rejestr wypowiedzi, dialekty i odmiany regionalne języków (*ESOKJ* 2003: 106–108).

Kompetencje pragmatyczne z kolei opisują funkcjonalnie stosowne użycie środków językowych (aktów mowy). Jej składowymi zgodnie z ESOKJ są kompetencje dyskursywne oraz funkcjonalne. Kompetencje dyskursywne prezentowane są w dokumencie w oparciu o szczegółowe wyznaczniki uwzględniające: elastyczność w interakcji, zabieranie głosu, rozwijanie tematu, spójność logiczna i gramatyczna wypowiedzi. Kompetencja funkcjonalna obejmuje z kolei płynność i precyzję wypowiedzi.

Elementem organizującym jednostkę lekcyjną w podejściu działaniowym jest zadanie, które odzwierciedla podejmowane w codziennym życiu, w różnych kontekstach aktywności służące osiągnięciu określonych celów i zamierzeń.

Wymagające od uczących się kreatywności zadania warunkują i określają konkretne treści nauczania, układając się w sekwencje przeplatające między sobą działania komunikacyjne i zapewniający systemowe wsparcie językowe trening.

Podejście działaniowe ukierunkowane jest na podejmowanie działań językowych. To właśnie w trakcie ich podejmowania dochodzi do rozwijania językowej kompetencji komunikacyjnej, osadzonej w szerokim kontekście społecznym. W myśl ESOKJ działanie językowe definiowane jest jako:

zastosowanie językowych kompetencji komunikacyjnych w konkretnej sferze życia do stworzenia bądź zrozumienia jednego lub więcej tekstów w celu wykonania danego zadania (ESOKJ 2003: 20).

Wszystkie z wymienionych działań mogą być realizowane w formie ustnej i pisemnej.

Istota realizacji działań językowych polega na możliwości podejmowania jednego z nich lub równoczesnego wykorzystywania kilku z nich. Podział działań językowych odnosi się do czterech kontekstów realizacji komunikacji: rozumienia tekstów, tworzenia tekstów, wymiany informacji, przetwarzania istniejących tekstów. Ich wzajemną korelację prezentuje poniższe zestawienie:

Tabela 6 - Schemat działań językowych według ESOKJ (2003: 61-84)

ROZUMIENIE TEKSTÓW	DZIAŁANIA RECEPTYWNE
TWORZENIE TEKSTÓW	DZIAŁANIA PRODUKTYWNE
WYMIANA INFORMACJI	DZIAŁANIA INTERAKCYJNE
PRZETWARZANIE ISTNIEJĄCYCH TEKSTÓW	DZIAŁANIA MEDIACYJNE

Zestawienie wszystkich działań językowych i towarzyszących im strategii niezbędnych do ich podjęcia w ujęciu Iwony Janowskiej prezentuje poniższe zestawienie:

Tabela 7 - Komunikacyjne działania językowe i strategie według Janowskiej (2011: 106)

Działania językowe						
Recepcja		Interakcja		Produkcja		Mediacja
ustna (słuchanie)	pisemna (czytanie)	ustna	pisemna	ustna (mówienie)	pisemna (pisanie)	ustna i pisemna
rozumienie ze słuchu: ogólny opis umiejętności	czytanie ze zrozumieniem: ogólny opis umiejętności	interakcja ustna: ogólny opis umiejętności	interakcja pisemna: ogólny opis umiejętności	wypowiedź ustna: ogólny opis umiejętności	wypowiedź pisemna: ogólny opis umiejętności	
rozumienie rozmowy między rodzimiymi użytkownikami języka	czytanie i rozumienie korespondencji	rozumienie rozmówcy – rodzimego użytkownika języka	prowadzenie korespondencji	wypowiedź monologiczna: opisywanie doświadczeń i przeżyć	pisanie twórcze	
słuchanie jako widz/słuchacz	czytanie w celu orientacji	konwersacja	notatki, wiadomości, formularze	wypowiedź monologiczna: przedstawienie własnego stanowiska	pisanie sprawozdań, rozprawek i opracowań	
słuchanie komunikatów i instrukcji	czytanie i rozumienie informacji oraz argumentacji	dyskusja nieformalna (z przyjaciółmi)		oświadczenia publiczne		
słuchanie programów radiowych i TV oraz nagrań	czytanie i rozumienie instrukcji	rozmowa prowadzona w konkretnym celu		zwracanie się do publiczności		
		wymiana informacji				
	prowadzenie i udzielanie wywiadu					
Posługiwanie się tekstami. Notowanie (podczas wykładu, zajęć seminaryjnych itp.). Przetwarzanie tekstu.						

Opublikowana w roku 2001 pierwsza wersja ESOKJ zawierała zestawienia wskaźników w odniesieniu do wszystkich typów działań językowych poza mediacją. Zostały one dodane w nowej, uzupełnionej edycji dokumentu *CEFR-Companion Volume* z 2020 roku.

Mediacja w pierwotnej wersji dokumentu została zdefiniowana jako działania umożliwiające komunikację między osobami, które – z różnych powodów – nie mogą się ze sobą bezpośrednio porozumiewać (ESOKJ 2003: 24). Koncentrując się na mediacji językowej, ustnej i pisemnej, dydaktyka działaniowa sugerowała realizację w ramach procesu kształcenia językowego działań obejmujących tłumaczenia pisemne i ustne, parafrazowanie, opracowywanie streszczeń tekstów (także w języku ojczystym lub innym języku obcym), podsumowywanie tekstów oraz przeformułowywanie ich treści. W rozszerzonej wersji ESOKJ z roku 2020 jej twórcy proponują szersze spojrzenie na aspekt mediacji w kontekście używania języka, uzupełniając językowy wymiar mediacji o trzy inne jej rodzaje, obejmujące mediację kulturową, społeczną oraz pedagogiczną, podkreślając jednocześnie międzykulturowy charakter tego zjawiska.

Opisujący założenia podejścia działaniowego *Europejski system opisu kształcenia językowego* zawiera adresowane do nauki różnych języków obcych wystandaryzowane skale biegłości językowej, obejmujące konkretne wskaźniki pozwalające na ocenę stopnia zaawansowania językowego uczących się. Układ zaproponowanej w dokumencie z roku 2001 sześciostopniowej skali (A1–C2) został w nowej wersji dokumentu z 2020 roku rozszerzony o siódmy stopień Pre-A1. Wszystkie poziomy następują po sobie w formacie wertykalnym. Identyfikacja osoby posługującego się językiem na danym poziomie oznacza, iż dysponuje ona wszystkimi umiejętnościami przyjętymi dla sąsiadującego na skali, niższego poziomu zaawansowania i wykracza nimi ponad ten poziom. Oczywiście możliwa jest sytuacja, w której użytkownicy języków dysponują różnymi stopniami rozwoju częściowych kompetencji językowych. Dla przykładu: w recepcji ustnej i pisemnej wykazują wyższy poziom zaawansowania językowego niż w produkcji ustnej i pisemnej. ESOKJ umożliwia opis także tego typu przypadków. Dokument zawiera bowiem, poza ogólnym, syntetycznym opisem umiejętności językowych w postaci skali ogólnej, szczegółowe opisy odnoszące się do poszczególnych działań językowych.

Aby zobrazować przyjęty w skalach ESOKJ sposób formułowania poszczególnych wskaźników biegłości językowej, zamieszczamy poniżej skalę ogólną zamieszczoną w pierwotnej wersji *ESOKJ* prezentującą w sposób syntetyczny opis kompetencji językowych dla każdego z sześciu poziomów zaawansowania językowego.

Tabela 8 - Poziomy biegłości językowej według ESOKJ (2003): skala ogólna

	Poziom	Nazwa poziomu	Opis umiejętności
użytkownik początkujący	A1	<i>Breakthrough</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować podstawowe zwroty potoczne i wyrażenia dotyczące życia codziennego. Potrafi przedstawiać siebie i innych oraz formułować pytania z zakresu życia prywatnego, dotyczące np. miejsca, w którym mieszka, ludzi, których zna, i rzeczy, które posiada. Potrafi prowadzić prostą rozmowę, pod warunkiem, że rozmówca mówi wolno, zrozumiale i jest gotowy do pomocy.
	A2	<i>Waystage</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie wypowiedzi i często używane wyrażenia związane z życiem codziennym (np. podstawowe informacje dotyczące osoby rozmówcy i jego rodziny, zakupów, otoczenia, pracy). Potrafi porozumiewać się w prostych, rutynowych sytuacjach komunikacyjnych, wymagających jedynie prostej, bezpośredniej wymiany informacji na tematy znane i typowe. Potrafi w prosty sposób opisywać swoje pochodzenie, otoczenie, a także poruszać sprawy związane z najważniejszymi potrzebami życia codziennego.
użytkownik samodzielny	B1	<i>Threshold</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w jasnych, standardowych wypowiedziach, które dotyczą znanych jej spraw i zdarzeń typowych dla pracy, szkoły, czasu wolnego itd. Potrafi radzić sobie z większością sytuacji komunikacyjnych, które mogą się zdarzyć podczas podróży w rejonie, gdzie mówi się danym językiem. Potrafi tworzyć proste, spójne wypowiedzi na tematy, które są jej znane lub które ją interesują. Potrafi opisywać doświadczenia, wydarzenia, marzenia, nadzieje i aspiracje, krótko uzasadniając bądź wyjaśniając swoje opinie i plany.

	B2	<i>Vantage</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne, łącznie z rozumieniem dyskusji na tematy techniczne z zakresu jej specjalności. Potrafi porozumiewać się na tyle płynnie i spontanicznie, by prowadzić normalną rozmowę z rodzimym użytkownikiem danego języka, nie powodując przy tym napięcia u którejkolwiek ze stron. Potrafi formułować przejrzyste wypowiedzi ustne i pisemne w szerokim zakresie tematów, a także wyjaśniać swoje stanowisko w sprawach będących przedmiotem dyskusji, rozważając wady i zalety różnych rozwiązań.
użytkownik zaawansowany	C1	<i>Effective Operational Proficiency</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne, łącznie z rozumieniem dyskusji na tematy techniczne z zakresu jej specjalności. Potrafi porozumiewać się na tyle płynnie i spontanicznie, by prowadzić normalną rozmowę z rodzimym użytkownikiem danego języka, nie powodując przy tym napięcia u którejkolwiek ze stron. Potrafi formułować przejrzyste wypowiedzi ustne i pisemne w szerokim zakresie tematów, a także wyjaśniać swoje stanowisko w sprawach będących przedmiotem dyskusji, rozważając wady i zalety różnych rozwiązań.
	C2	<i>Mastery</i>	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne, łącznie z rozumieniem dyskusji na tematy techniczne z zakresu jej specjalności. Potrafi porozumiewać się na tyle płynnie i spontanicznie, by prowadzić normalną rozmowę z rodzimym użytkownikiem danego języka, nie powodując przy tym napięcia u którejkolwiek ze stron. Potrafi formułować przejrzyste wypowiedzi ustne i pisemne w szerokim zakresie tematów, a także wyjaśniać swoje stanowisko w sprawach będących przedmiotem dyskusji, rozważając wady i zalety różnych rozwiązań.

Wskaźniki zawarte na tej skali nie umożliwią dokonania dokładnej ewaluacji poszczególnych cząstkowych kompetencji językowych uczących się. Pokazują one jednak cały opisywany w ESOKJ system organizacji kształcenia językowego, stanowiąc ważny punkt odniesienia dla materiałów o charakterze programowym.

Kolejne zestawy skal biegłości językowych, określane mianem poziomów biegłości językowej: samoocena, to zbiór szczegółowych wskaźników w odniesieniu do poszczególnych działań językowych. Zakładaną przez nie progresję rozwoju biegłości językowej ilustruje zamieszczona poniżej przykładowa tabela samooceny dla poziomów A1 i A2.

Tabela 9 - Poziomy biegłości językowej wg ESOKJ (2003): samoocena. Poziomy A1 i A2

ROZUMIENIE	słuchanie	Potrafię zrozumieć znane mi słowa i bardzo podstawowe wyrażenia dotyczące mnie osobiście, mojej rodziny i bezpośredniego otoczenia, gdy tempo wypowiedzi jest wolne a wymowa wyraźna.	Potrafię zrozumieć wyrażenia i najczęściej używane słowa, związane ze sprawami dla mnie ważnymi (np. podstawowe informacje dotyczące mnie i mojej rodziny, zakupów, miejsca i regionu zamieszkania, zatrudnienia). Potrafię zrozumieć główny sens zawarty w krótkich, prostych komunikatach i ogłoszeniach.

	czytanie	Rozumiem znane nazwy, słowa i bardzo proste zdania, np.: na tablicach informacyjnych i plakatach lub w katalogach.	Potrafię czytać bardzo krótkie, proste teksty. Potrafię znaleźć konkretne, przewidywalne informacje w prostych tekstach dotyczących życia codziennego, takich jak ogłoszenia, reklamy, prospekty, karty dań, rozkłady jazdy. Rozumiem krótkie, proste listy prywatne.
MÓWIENIE	interakcja (porozumiewanie się)	Potrafię brać udział w rozmowie pod warunkiem, że rozmówca jest gotów powtarzać lub inaczej formułować swoje myśli, mówiąc wolniej oraz pomagając mi ująć w słowa to, co usiłuję opowiedzieć. Potrafię formułować proste pytania dotyczące najlepiej mi znanych tematów lub najpotrzebniejszych spraw – i odpowiadać na tego typu pytania.	Potrafię brać udział w zwykłej, typowej rozmowie wymagającej prostej i bezpośredniej wymiany informacji na znane mi tematy. Potrafię sobie radzić w bardzo krótkich rozmowach towarzyskich, nawet jeśli nie rozumiem wystarczająco dużo, by samemu podtrzymać rozmowę.
	produkcja (samodzielne wypowiedzianie się)	Potrafię używać prostych wyrażen i zdań, aby opisać miejsce, gdzie mieszkam, oraz ludzi, których znam.	Potrafię posłużyć się ciągiem wyrażen i zdań, by w prosty sposób opisać swoją rodzinę, innych ludzi, warunki życia, swoje wykształcenie, swoją obecną i poprzednią pracę.
PISANIE	pisanie	Potrafię napisać krótki, prosty tekst na widokówce, np. z pozdrowieniami z wakacji. Potrafię wypełniać formularze (np. w hotelu) z danymi osobowymi, takimi jak nazwisko, adres, obywatelstwo.	Potrafię pisać krótkie i proste notatki lub wiadomości wynikające z doraźnych potrzeb. Potrafię napisać bardzo prosty list prywatny, np. dziękując komuś za coś.

Uszczegółowione wskaźniki biegłości językowej, odnoszące się bezpośrednio do poszczególnych kompetencji częściowych, umożliwiają tworzenie narzędzi monitorujących rozwój językowy uczących się i dokonywanie stopniowej jego ewaluacji.

W dalszej, programowej części naszego dokumentu zamieszczamy szczegółowe wskaźniki biegłości językowej dla konkretnych kompetencji częściowych, z uwzględnieniem kontekstu nauczania języka polskiego jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru w ramach polonijnej edukacji językowo-kulturowej.

Planując i realizując zajęcia z języka polskiego należy pamiętać o dopasowaniu ich do poziomu zaawansowania językowego uczących się z uwzględnieniem typowego dla kontekstu nauczania języka dziedziczonego nierównomiernego rozkładu poszczególnych kompetencji częściowych. Zwykle umiejętności w zakresie rozumienia ze słuchu i mówienia w znaczący sposób przewyższają umiejętności w zakresie czytania ze zrozumieniem i pisanie. Szerzej na ten temat piszemy w dalszej części tego rozdziału.

Adaptatywne nauczanie języka polskiego - propozycje ścieżek edukacyjnych dla poszczególnych grup uczących się

Adaptatywność w nauczaniu języka polskiego oznacza elastyczne i świadome dostosowywanie procesu dydaktycznego do bardzo zróżnicowanych potrzeb uczniów wynikających z ich indywidualnych doświadczeń językowych, kulturowych i migracyjnych. Osoby uczące się języka polskiego mogą należeć do różnych grup: od dzieci, które posługują się polszczyzną w domu i są zanurzeni w kulturze polskiej, ale nie znają języka formalnego czy edukacji szkolnej, przez uczniów mających kontakt z językiem i kulturą polską w ograniczonym zakresie, po tych, którzy dopiero rozpoczynają naukę polskiego jako zupełnie nowego systemu językowego i kulturowego. Ich znajomość języka i kultury polskiej jest więc fragmentaryczna, intuicyjna lub systematyczna – w zależności od tego, ile i jaka jest ich ekspozycja językowego i kulturowego w życiu codziennym.

W nauczaniu adaptatywnym osoba ucząca rozpoznaje te różnice i reaguje na nie, projektując zróżnicowane działania edukacyjne – nie tylko pod względem poziomu trudności, ale też formy i stylu pracy. Uwzględnia przy tym nie tylko poziom językowy czy znajomość polskiego kontekstu kulturowego przez osoby uczące się, ale również ich kontekst życia – rodzinne strategie językowe, motywację, wcześniejsze doświadczenia edukacyjne czy emocjonalny stosunek do języka polskiego. Dzięki temu osoby te mogą rozwijać kompetencje językowe i kulturowe w sposób odpowiadający ich możliwościom i potrzebom. Adaptatywność staje się w tym ujęciu warunkiem skutecznej i włączającej edukacji językowej.

Poniżej przedstawiamy kilka możliwych ścieżek biegłości językowej i kompetencji kulturowych przydatnych do opracowania programowania nauczania języka polskiego. Zostały one zbudowane zgodnie z koncepcją adaptatywnego nauczania języka polskiego. Mają one

różne formy, bo chcemy zaproponować różne rozwiązania, które będą pomocne i dopasowane także do potrzeb osób uczących.

Grupa 1: język polski dziedziczony ze zmienną dominacją i ekspozycją

Uczniowie z grupy I to osoby, których rozwój językowy rozpoczął się w warunkach dominacji języka polskiego, lecz w późniejszych etapach życia uległ on osłabieniu z powodu zmniejszonej ekspozycji i braku formalnej edukacji w tym języku. Ich kompetencje językowe mogą wykazywać cechy atrycji, szczególnie w zakresie słownictwa, gramatyki i stylu komunikacji. Wymagają oni indywidualnego podejścia dydaktycznego, uwzględniającego ich wcześniejsze doświadczenia językowe oraz aktualny poziom funkcjonalnej biegłości językowej. Poniższy schemat stanowi przykładową propozycję ram dla projektowania programu nauczania dostosowanego do potrzeb opisanego poniżej przypadku.

Opis przypadku

Justyna ma 14 lat. Urodziła się i przez pierwsze dziesięć lat życia mieszkała w Polsce. Tam uczęszczała do szkoły podstawowej i funkcjonowała w pełni w języku polskim – był to jej język życia codziennego, edukacji oraz kontaktów rówieśniczych. W jej domu również mówiło się wyłącznie po polsku. W wieku dziesięciu lat, po przeprowadzce z rodziną do Niemiec, rozpoczęła naukę w systemie niemieckojęzycznym. Nowe środowisko edukacyjne, brak dostępu do regularnej nauki języka polskiego oraz dominacja języka niemieckiego w życiu codziennym spowodowały stopniowe osłabienie kompetencji językowych w języku polskim.

Obecnie Justyna posługuje się językiem polskim przede wszystkim w kontaktach z rodziną. Jej kompetencje w mówieniu nadal pozwalają na komunikację w sytuacjach codziennych – potrafi wyrazić swoje potrzeby, opowiedzieć o tym, co wydarzyło się w szkole, porozmawiać z bliskimi. Wypowiedzi są płynne, lecz uproszczone – często pomija złożone konstrukcje składniowe, stosuje potoczne formy, a w strukturze zdania widoczne są wpływy języka niemieckiego. Zdarzają się błędy fleksyjne i leksykalne, wynikające z atrycji oraz interferencji językowej. W sytuacjach bardziej oficjalnych – np. rozmowie z nauczycielem czy pisaniu wypowiedzi szkolnej – unika mówienia lub ogranicza się do krótkich, bezpiecznych komunikatów.

W rozumieniu ze słuchu Justyna dobrze radzi sobie z językiem potocznym – rozumie rozmowy rodzinne, wypowiedzi rówieśników, znane konteksty komunikacyjne. Trudności pojawiają się w przypadku wypowiedzi formalnych lub edukacyjnych, w szczególności, jeśli zawierają słownictwo specjalistyczne lub dłuższe, złożone zdania. W takich sytuacjach potrzebuje wsparcia w postaci parafrazy, wizualizacji lub wytłumaczenia trudnych pojęć.

Czytanie również nie sprawia jej większych trudności, o ile dotyczy tekstów użytkowych, krótkich form narracyjnych czy treści o charakterze młodzieżowym. Z łatwością czyta wiadomości, artykuły internetowe czy proste opowiadania. Trudności pojawiają się przy tekstach literackich i edukacyjnych – wymagana tam znajomość słownictwa abstrakcyjnego, stylu formalnego i umiejętności interpretacji przekracza jej aktualny poziom. W takich przypadkach traci sens tekstu i wymaga omówienia treści z nauczycielem.

W pisaniu Justyna potrafi tworzyć krótkie komunikaty – wiadomość tekstową, e-mail do nauczyciela czy prosty opis. Jej wypowiedzi są zrozumiałe, ale zawierają liczne błędy: ortograficzne, interpunkcyjne oraz składniowe. Píše tak, jak mówi – językiem potocznym, z ograniczoną strukturą i słabą organizacją wypowiedzi. Trudność sprawiają jej dłuższe formy pisemne, które wymagają logicznej struktury, podziału na akapity czy stosowania spójników. Nie zna też zasad poprawnego zapisu wypowiedzi formalnej (np. listu urzędowego, rozprawki).

Justyna nie zna języka edukacyjnego w takim stopniu, by móc swobodnie uczestniczyć w zajęciach z języka polskiego w klasie szkolnej. Polecenia takie jak: „uzasadnij”, „zinterpretuj”, „scharakteryzuj” są dla niej niezrozumiałe. Brakuje jej też słownictwa typowego dla przedmiotów szkolnych, w szczególności przyrodniczych, humanistycznych i społecznych.

W zakresie kompetencji mediacyjnych Justyna potrafi pośredniczyć w prostych sytuacjach codziennych. Może wyjaśnić, o czym była rozmowa w rodzinie, przekazać sens prostego komunikatu lub przetłumaczyć znane słowo. Z pomocą nauczyciela potrafi wyjaśnić proste pojęcie lub wskazać różnicę między językiem polskim a niemieckim. Trudności pojawiają się przy konieczności przekazania treści bardziej złożonych – tekstów, instrukcji czy wypowiedzi formalnych. W takich sytuacjach brakuje jej nie tylko słownictwa, ale także strategii językowych.

Justyna posiada kompetencje kulturowe wynikające z wczesnej socjalizacji w Polsce. Zna polskie zwyczaje, święta, tradycje rodzinne. Pamięta konkretne miejsca, osoby i rytuały, które tworzyły jej dziecięcy świat. Jej wiedza kulturowa ma jednak charakter retrospektywny – odnosi się głównie do Polski sprzed kilku lat. Nie zna aktualnych trendów młodzieżowych, języka mediów, realiów życia codziennego czy szkolnego w Polsce. Z perspektywy rówieśników może być odbierana jako osoba „spoza kontekstu”.

W relacji z językiem polskim Justyna przeżywa napięcie. Choć nadal czuje, że to „jej język”, nie posługuje się nim już tak swobodnie jak kiedyś. To powoduje niepewność i wycofanie – szczególnie w sytuacjach wymagających publicznego użycia języka lub ekspresji pisemnej. Mimo to pozostaje otwarta na rozwój i utrzymanie kontaktu z językiem – potrzebuje jednak wsparcia systematycznego, bezpiecznego środowiska do pracy nad błędami oraz zróżnicowanych strategii dydaktycznych, które pomogą jej odbudować kompetencje w sposób dostosowany do aktualnych potrzeb i możliwości.

Grupa I: język polski dziedziczony ze zmienną dominacją i ekspozycją				A1	A2	B1	B2
Uczniowie i uczennice wychowują się w domach, gdzie język polski pełni funkcję języka codziennej komunikacji. Kompetencje językowe: - Dobrze rozwinięta kompetencja w języku komunikacji codziennej. - Wyzwaniem językowym są sytuacje komunikowania się w języku polskim w sytuacjach formalnych - Słabsza znajomość języka edukacji szkolnej (JES), szczególnie w zakresie słownictwa specjalistycznego i złożonych struktur gramatycznych. Kompetencje kulturowe: - Silna świadomość kultury rodzinnej, - Słaba znajomość aktualnych kodów kulturowych młodzieżowych i szkolnych	Recepcja	Słuchanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
		Czytanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
	Produkcja	Porozumiewanie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
		Samodzielne wypowiedzianie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
	Mediacja	Mediacja (tekstu, pojęć i relacji)	Mediacja w życiu codziennym				
			Mediacja (JES)				
		Kompetencje kulturowe					

Planowanie zajęć języka polskiego dla osób o profilu Justyny

1. Diagnoza i określenie celów

Justyna funkcjonuje na poziomie B1 w języku codziennej komunikacji, ale w zakresie języka edukacji szkolnej (JES) jej poziom jest znacznie niższy – między A2 a B1. Ma także luki w zakresie stylu formalnego i struktur złożonych, dlatego celem nauki języka polskiego powinno być:

- Wspieranie rozwoju języka edukacji szkolnej (JES) w mówieniu, pisaniu i rozumieniu,
- wzmacnianie kompetencji formalnych do codziennej komunikacji,
- odbudowa pewności siebie w używaniu języka polskiego,
- nauka strategii rozumienia tekstu i mediacji pojęciowej,
- wspieranie i budowanie motywacji w oparciu o jej kompetencje kulturowe.

2. Organizacja środowiska sprzyjającego uczeniu się

Zajęcia powinny być prowadzone w sposób:

- **bezpieczny emocjonalnie** – unikać presji, oceny i ekspozycji na błędy,
- **wspierający tożsamość językową** – podkreślać wartość dwujęzyczności, odnosić się do doświadczeń Justyny,
- **interakcyjny i angażujący** – dialog, praca w parach, dyskusje.

3. Dobór treści i metod dydaktycznych

- **Tematy bliskie uczniom** – życie codzienne, szkoła, rodzina, wspomnienia z Polski,
- **Teksty dopasowane do kompetencji językowych** (np. komiksy, krótkie teksty narracyjne),
- **Słownictwo z zakresu edukacji szkolnej, interesujące poznawczo,**
- **Adaptacja materiałów** – adaptacja tekstów, parafrazy, dodanie słowniczka i pytań pomocniczych.

5. Praca nad wszystkimi sprawnościami językowymi

- **Mówienie:** od prostych dialogów po strukturę wypowiedzi formalnej (np. „opowiedz o swojej ulubionej książce”),
- **Pisanie:** krótkie wypowiedzi z modelami językowymi – np. mail, zaproszenie, a potem rozszerzenie do opisu czy listu,
- **Czytanie:** teksty użytkowe, młodzieżowe – z pytaniami na rozumienie ogólne i szczegółowe,
- **Słuchanie:** nagrania z codziennego języka, dialogi uczniowskie, podcasty edukacyjne z transkrypcją.

6. Mediacja i rozwój kompetencji kulturowych

- Ćwiczenia typu: „Jak byś to wytłumaczyła młodszemu koledze?”, „Jakie podobieństwa i różnice widzisz między szkołą w Polsce a Niemczech?”,
- Projekty: „Polska moimi oczami” – pozwalające na wykorzystanie pamięci kulturowej w bezpiecznej formie.

7. Ewaluacja i monitorowanie postępów

- Ocena kształtująca: portfolio, checklisty, samoocena uczennicy,
- Regularne rozmowy wspierające z nauczycielem (feedback językowy i emocjonalny).

Grupa 2: język polski jako dziedziczony/ przekazywany

Grupa II obejmuje uczniów, którzy nauczyli się języka polskiego w domu, bez wsparcia formalnej edukacji w tym języku. Dla tych osób polszczyzna pełni przede wszystkim funkcję komunikacyjną w rodzinie, a jej rozwój przebiega równolegle z dominującym językiem środowiska życia i edukacji. Ich znajomość języka polskiego bywa selektywna i ograniczona, szczególnie w zakresie kompetencji pisania, gramatyki oraz norm kulturowych. Program nauczania powinien zatem wspierać rozwój pełniejszej biegłości językowej i kulturowej, umożliwiając uczniom świadome korzystanie z języka odziedziczonego także w kontekstach formalnych i pozarodzinnych. Poniższy schemat stanowi przykładową propozycję ram dla projektowania programu nauczania dostosowanego do potrzeb opisanego poniżej przypadku.

Opis przypadku

Łukasz ma 16 lat i mieszka w Manchesterze. Wychował się w rodzinie polskojęzycznej, a język polski funkcjonował w jego dzieciństwie jako język domowy – używany głównie w kontaktach z mamą i babcią. Językiem dominującym dla Łukasza jest angielski – to w nim zdobył pełną edukację i osiągnął wysokie kompetencje szkolne i społeczne. Nigdy nie uczęszczał na lekcje języka polskiego w warunkach formalnych, a jego znajomość języka wynika wyłącznie z ekspozycji rodzinnej i naturalnej akwizycji.

W mówieniu Łukasz radzi sobie płynnie w sytuacjach codziennych. Potrafi opisać swoje potrzeby, opowiedzieć o wydarzeniach z życia, używa naturalnej intonacji i poprawnej wymowy, zbliżonej do standardu krajowego. Jednak jego język jest ograniczony do rejestru potocznego – nie zna wielu form grzecznościowych, co prowadzi do nieporozumień w kontaktach z dorosłymi Polakami. W przeszłości używał żeńskich końcówek czasownikowych, co wynikało z faktu, że polskiego uczył się wyłącznie w relacji z kobietami.

W zakresie rozumienia ze słuchu radzi sobie dobrze w rozmowach rodzinnych i prostych przekazach ustnych, jednak dłuższe, sformalizowane wypowiedzi (np. wystąpienia, wykłady) sprawiają mu trudność – szczególnie gdy zawierają słownictwo abstrakcyjne lub specjalistyczne. Czytanie w języku polskim jest dla niego wyzwaniem – rozumie proste teksty narracyjne, ale nie radzi sobie z tekstami informacyjnymi, metaforycznymi ani wymagającymi wiedzy kulturowej. W zakresie pisania Łukasz wykazuje znaczne trudności. Nie zna zasad polskiej ortografii ani interpunkcji, nie rozróżnia wielu głosek charakterystycznych dla języka polskiego (np. „ł”/„l”, „ó”/„u”, „h”/„ch”), a zapis słów opiera na ich brzmieniu, używając

znaków graficznych alfabetu angielskiego. Przykładowo, słowo „ładowarka” może zapisać jako „wadowarka”, a wyraz „moim” jako „mojom” – co przypomina strategię pisania obserwowane u dzieci w początkowej fazie alfabetyzacji. Jego teksty pisane są bardzo krótkie, często niespójne, z zaburzoną strukturą zdań i niewłaściwym szykiem. Ma trudności z doбором odpowiedniego rejestru – używa języka potocznego również w sytuacjach wymagających formalizacji wypowiedzi (np. w e-mailach, wypowiedziach pisemnych na potrzeby szkoły sobotniej). Nie zna typowych form użytkowych, takich jak ogłoszenie, zaproszenie, kartka z pamiętnika czy wypowiedź argumentacyjna. W pisaniu często pomija znaki diakrytyczne, co dodatkowo utrudnia zrozumienie tekstu. Brakuje mu umiejętności planowania i redagowania wypowiedzi – pisze spontanicznie, bez świadomości struktury tekstu i celu komunikacyjnego.

Łukasz potrafi w prosty sposób przekazać główne informacje z krótkich, codziennych komunikatów ustnych (np. wiadomości od mamy dla babci). Ma trudności z przekładaniem informacji z dłuższych lub abstrakcyjnych tekstów – szczególnie pisanych – na język zrozumiały dla innych. Nie radzi sobie z parafrazowaniem dłuższych treści w języku polskim ani z tłumaczeniem sensów między językiem angielskim a polskim w bardziej złożonych kontekstach. Na poziomie podstawowym potrafi połączyć dwa punkty widzenia w rozmowie codziennej, ale unika sytuacji wymagających wyjaśniania złożonych idei lub argumentacji. Brakuje mu słownictwa do wyrażania zależności przyczynowo-skutkowych lub porównań międzykulturowych. W sytuacjach społecznych potrafi tłumaczyć intencje członków rodziny, ale w kontaktach formalnych (np. rozmowa z dorosłymi Polakami) nie rozpoznaje oczekiwanych strategii uprzejmości, co czasem prowadzi do nieporozumień. Nie posiada wykształconych strategii łagodzenia różnic kulturowych ani nie radzi sobie z napięciem językowym w sytuacjach oficjalnych.

Kompetencje kulturowe Łukasza są powierzchowne – zna tradycje rodzinne i święta religijne, ale nie potrafi ich głębiej uzasadnić ani nie zna aktualnych kodów kulturowych obowiązujących w Polsce (np. gestów, zachowań grzecznościowych, kontekstów medialnych). Język polski wiąże dla niego przede wszystkim z relacjami rodzinnymi – nie unika go, ale też nie wykazuje silnej motywacji do jego doskonalenia. W sytuacjach trudnych przełącza się na język angielski i nie posiada rozwiniętych strategii kompensacyjnych.

Tabela 11 - Ścieżka 2. Schemat biegłości językowej i kompetencji kulturowych do opracowania programowania nauczania języka polskiego odziedziczonych dla uczniów i uczennic z grupy II: język polski jako dziedziczony/przekazany (opracowanie własne)

Grupa II: język polski jako dziedziczony/przekazany				A1	A2	B1	B2
Uczniowie i uczennice z domów, w których język polski nie jest		Słuchanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny			⚡	

dominującym językiem w komunikacji domowej. Kompetencje językowe: – Ograniczona znajomość języka do komunikacji codziennej nieformalnej jak i formalnej - trudności w rozumieniu i wyrażaniu się poza schematami domowymi – Brak znajomości języka edukacji szkolnej Kompetencje kulturowe: – Znajomość kultury intuicyjna, fragmentaryczna – Funkcjonowanie między kodami kulturowymi	Recepcja		Język do codziennej komunikacji - język formalny		☞		
			Język edukacji szkolnej		☞		
		Czytanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		☞		
			Język do codziennej komunikacji - język formalny		☞		
			Język edukacji szkolnej		☞		
	Produkcja	Porozumiewanie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		☞		
			Język do codziennej komunikacji - język formalny		☞		
			Język edukacji szkolnej		☞		
		Samodzielne wypowiedzianie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		☞		
			Język do codziennej komunikacji - język formalny		☞		
			Język edukacji szkolnej		☞		
	Mediacja	Mediacja (tekstu, pojęć i relacji)	Mediacja w życiu codziennym		☞		
			Mediacja JES		☞		
		Kompetencje kulturowe			☞		

Planowanie zajęć języka polskiego dla Łukasza (16 lat, język odziedziczony, dominujący angielski)

Arkusz nauczyciela

Imię ucznia: Łukasz

Wiek: 16 lat

Dominujący język: angielski

Język polski: dziedziczony, używany w domu (z mamą i babcią)

1. Charakterystyka językowa (moje obserwacje)

Łukasz swobodnie mówi po polsku w sytuacjach codziennych, z naturalną wymową, ale nie zna rejestru formalnego. Mówi językiem potocznym, nie zna form grzecznościowych, nie odczytuje sytuacji społecznych wymagających zmiany stylu wypowiedzi.

W pisaniu bardzo ograniczony zasób – zapis fonetyczny, brak świadomości ortograficznej i interpunkcyjnej. Teksty są nieskładne, chaotyczne, nieplanowane. Pisze intuicyjnie, „jak słyszy”.

Czytanie – radzi sobie z prostymi opowiadaniem, ale ma duży problem z tekstami informacyjnymi, szkolnymi, metaforycznymi.

Ma trudność z rozumieniem języka edukacyjnego – nie zna typowych poleceń szkolnych.

W kontaktach oficjalnych wycofuje się, unika wypowiedzi. Zdarzają się nieporozumienia z powodu niewłaściwego rejestru lub użycia niestandardowych form.

2. Cele mojej pracy z Łukaszem

- Wprowadzenie języka edukacyjnego: słownictwo, polecenia, teksty szkolne.
- Ćwiczenie sytuacji formalnych – rozwijanie odwagi do komunikowania się poza kontekstem rodzinnym.
- Rozwijanie kompetencji pisania – od prostych tekstów użytkowych po bardziej złożone wypowiedzi.
- Otwieranie ucznia na współczesną Polskę – jako kraj, który nie jest tylko „krajem przeszłości” z dzieciństwa mamy i babci.
- Budowanie świadomości językowej i refleksji nad różnicą między językiem mówionym a pisanym.
- Rozwijanie strategii mediacyjnych i parafrazowania – przekładania informacji z angielskiego na polski i odwrotnie.

3. Planowane działania i treści dydaktyczne

- ♦ Będę korzystać z wybranych i zaadaptowanych fragmentów polskich podręczników – Skupię się także na poleceniach i ich rozumieniu.
- ♦ Wprowadzę różne teksty użytkowe: zaproszenie, ogłoszenie, e-mail – pracujemy najpierw ustnie, potem pisemnie. Uczę go, jak wygląda struktura takiego tekstu.

- ◆ Chcę regularnie ćwiczyć scenki sytuacyjne: np. „rozmowa z nauczycielem”, „pytanie o informację”, „mail do szkoły”. W każdej sytuacji uczę różnic między językiem „domowym” a „językiem formalnym”.
- ◆ Będę korzystać z krótkich, atrakcyjnych treści kulturowych – np. vlogi młodzieżowe, aktualne tematy medialne, wydarzenia z życia młodych ludzi w Polsce. Chcę, by zobaczył, że Polska to też miejsce, które jest atrakcyjne dla niego.
- ◆ W pracy z tekstem będę skupiać się na parafrazowaniu, opowiadaniu treści własnymi słowami, tłumaczeniu czy objaśnianiu sensu. Przykład: „O czym był ten film?”, „Co zrozumiałeś z tego tekstu?” „Jak rozumiesz to wyrażenie”.
- ◆ W pracy z pisanem skupię się na intencji, strukturze, komunikacie. Powoli będę wprowadzać zasady ortograficzne, ale bez presji. Najważniejsze jest to, żeby uczeń chciał pisać i zaciekał się językiem.

4. Obserwacja i notatki własne

- Czy Łukasz podjął próbę wypowiedzi w sytuacji formalnej?
- Czy potrafi wskazać różnicę między „zwykłym” a „grzecznym” zwrotem?
- Czy spróbował samodzielnie napisać nową formę (np. ogłoszenie)?
- Jak reaguje na materiały kulturowe? Czy wchodzi w dialog o współczesnej Polsce?
- Czy zauważył, że język edukacyjny może być mu przydatny?

Grupa 3: język polski jako język mniejszości

Grupa III obejmuje uczniów pochodzących ze społeczności polskiej mniejszości narodowej, językowej lub etnicznej, którzy rozwijali język polski zarówno w środowisku domowym, jak i poprzez formalną edukację w placówkach z polskim językiem nauczania. Ich kompetencje językowe są zazwyczaj dobrze rozwinięte, choć mogą zawierać elementy regionalne, interferencyjne lub nacechowane wariantem terytorialnym. Polszczyzna tych uczniów, choć funkcjonalna i biegła, może różnić się od standardowej odmiany języka używanej w Polsce. Programowanie nauczania powinno wspierać doskonalenie kompetencji w zakresie języka ogólnego i akademickiego, z poszanowaniem lokalnej tożsamości językowej i kulturowej. Poniższy schemat stanowi przykładową propozycję ram dla projektowania programu nauczania dostosowanego do potrzeb opisanego poniżej przypadku.

Opis przypadku

Nina ma 11 lat i mieszka na Litwie. Urodziła się w rodzinie należącej do polskiej mniejszości narodowej zamieszkującej Wileńszczyznę. Od najmłodszych lat funkcjonuje w środowisku

dwujęzycznym – w domu i najbliższym otoczeniu rozmawia po polsku, natomiast w przestrzeni publicznej, sklepach, urzędach czy mediach codziennych dominuje język litewski. Nina uczęszcza do szkoły z polskim językiem nauczania, gdzie większość przedmiotów realizowanych jest po polsku, a litewski nauczany jest jako język państwowy.

Dzięki kontaktowi z językiem polskim w domu i szkole, Nina rozwija kompetencje językowe w sposób systematyczny i naturalny. W mowie potrafi swobodnie komunikować się w języku potocznym – wypowiada się płynnie, jej zdania są poprawne i zrozumiałe. W kontaktach z rówieśnikami czy nauczycielami mówi pewnie i chętnie, choć w jej wypowiedziach można zauważyć cechy regionalne typowe dla Wileńszczyzny – zarówno w słownictwie, jak i w składni. Zdarzają się też pojedyncze kalki z języka litewskiego. W sytuacjach oficjalnych lub bardziej wymagających komunikacyjnie (np. prezentacja na forum klasy, opis doświadczenia), Nina radzi sobie dobrze, choć jej język bywa uproszczony i mniej precyzyjny niż w języku litewskim.

W słuchaniu Nina bardzo dobrze rozumie wypowiedzi nauczycieli i kolegów – zarówno polecenia w klasie, jak i dłuższe wypowiedzi narracyjne lub opisowe. W kontekstach edukacyjnych potrafi wychwycić główną treść wypowiedzi i odpowiednio na nią zareagować. Trudności mogą pojawić się, gdy wypowiedź zawiera idiomy lub odwołania kulturowe niezwiązane z jej doświadczeniem – szczególnie wtedy, gdy odnoszą się do realiów współczesnej Polski, które nie są jej bliskie.

W czytaniu Nina osiąga bardzo dobre wyniki. Czyta płynnie, rozumie teksty literackie i informacyjne dostosowane do swojego poziomu edukacyjnego. Potrafi analizować tekst, odróżniać informacje główne od szczegółowych, rozumie ukryte intencje nadawcy, a także potrafi zinterpretować proste metafory i porównania. Jednak gdy pojawiają się w tekście wyrażenia charakterystyczne dla polszczyzny ogólnej lub odniesienia kulturowe obce jej środowisku (np. postacie medialne, realia szkolne w Polsce), może mieć trudność z ich właściwym zrozumieniem.

W pisaniu Nina posługuje się językiem poprawnym i zrozumiałym. Tworzy teksty użytkowe, narracyjne i edukacyjne zgodne z wymaganiami poziomu klasy 4–5. Jej wypowiedzi są logiczne, spójne, uporządkowane i adekwatne do tematu. W tekstach mogą pojawić się błędy wynikające z interferencji językowej – głównie w składni (np. szyk zdania) i użyciu przypadków. Mimo to komunikat jest zazwyczaj jasny, a przekaz skuteczny. W tekstach o charakterze edukacyjnym korzysta z podstawowych struktur języka edukacji szkolnej, choć bardziej złożone polecenia wymagają wsparcia.

Nina posiada również dobrze rozwinięte kompetencje mediacyjne – potrafi przekazać treść zadania lub tekstu innym uczniom w sposób przystępny, wskazać najważniejsze informacje i wyjaśnić, o co chodzi w ćwiczeniu. Potrafi wyjaśniać idee i pojęcia innym dzieciom, przytaczać przykłady i wspierać zrozumienie, zwłaszcza w sytuacjach grupowych. Jej styl wypowiedzi bywa nacechowany lokalnie, co w kontaktach z uczniami z Polski może wymagać doprecyzowania. Nie zawsze też potrafi znaleźć precyzyjny odpowiednik dla wyrażen lub terminów szkolnych używanych w polszczyźnie ogólnej.

Jako dziecko wychowywane w społeczności polskiej na Litwie, Nina jest silnie zakorzeniona w kulturze lokalnej. Zna i pielęgnuje zwyczaje rodzinne i regionalne, uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność i utożsamia się z językiem oraz dziedzictwem polskim. Jednocześnie jej znajomość kultury współczesnej Polski czy zachowań typowych dla uczniów w kraju – jest ograniczona. W kontaktach z polskimi rówieśnikami może zatem doświadczać pewnego dystansu kulturowego i językowego.

Mimo tych różnic Nina nie przejawia poważnych trudności komunikacyjnych. Jest aktywna, chętna do pracy i z łatwością funkcjonuje w środowisku szkolnym. Wymaga jednak wsparcia w rozwijaniu świadomości językowej – zwłaszcza w zakresie różnic między językiem regionalnym a ogólnopolskim oraz w ćwiczeniu precyzyjnych struktur języka edukacji szkolnej. Z punktu widzenia planowania nauczania języka polskiego jako odziedziczonego, Nina reprezentuje uczennicę z zaawansowaną kompetencją funkcjonalną, ale potrzebującą ukierunkowanego wsparcia w doskonaleniu formalnego rejestru języka i dostosowywaniu się do ogólnopolskich norm komunikacyjnych.

Tabela 12 - Ścieżka 3. Schemat biegłości językowej i kompetencji kulturowych do opracowania programowania nauczania języka polskiego odziedziczonego dla uczniów i uczennic z grupy III – język polski jako język mniejszości (opracowanie własne)

Grupa III: język polski jako język mniejszości				A1	A2	B1	B2
Uczniowie i uczennice żyją w środowisku dwujęzycznym (język polski w przestrzeni prywatnej, język większości – w publicznej). Uczęszczają do szkoły z polskim językiem nauczania. Kompetencje językowe: - Dobrze rozwinięta kompetencja w języku komunikacji codziennej (formalnej i nieformalnej) i języku edukacji szkolnej - W komunikacji występują regionalizmy i drobne odchylenia od normy ogólnopolskiej. - Drobne trudności w zakresie ogólnopolskiej odmiany języka oraz niuansów w zakresie języka edukacji szkolnej. - Ograniczona znajomość współczesnej kultury.	Recepcja	Słuchanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
		Czytanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
			Język do codziennej komunikacji - język formalny				
			Język edukacji szkolnej				
			Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				

Produkcja	Porozumiewanie się	Język do codziennej komunikacji - język formalny				
		Język edukacji szkolnej				
	Samodzielne wypowiedzianie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny				
		Język do codziennej komunikacji - język formalny				
		Język edukacji szkolnej				
Mediacja	Mediacja					
	Mediacja (JES)					
	Kompetencje kulturowe					

Propozycja arkusza nauczyciela

Programowanie nauczania języka polskiego jako odziedziczonego – Nina (11 lat)

1. Diagnoza kompetencji językowych

Nina posługuje się językiem polskim w sposób płynny i funkcjonalny. Jej wypowiedzi ustne są poprawne i swobodne, jednak zawierają cechy regionalne typowe dla Wileńszczyzny (słownictwo, szyk, wymowa). Występują też pojedyncze kalki z języka litewskiego.

W pisaniu radzi sobie bardzo dobrze – teksty są logiczne i zgodne z poziomem klasy 4–5. Pojawiają się jednak błędy składniowe oraz uproszczenia wynikające z interferencji językowej. W zakresie rozumienia mówionego i czytanego nie ma istotnych trudności – poza idiomami i odniesieniami kulturowymi typowymi dla współczesnej Polski.

Wymaga wsparcia w zakresie:

- przechodzenia od języka regionalnego do ogólnopolskiego (zwłaszcza w wypowiedziach formalnych),
- wzmacniania świadomości językowej i stylistycznej,
- kontaktu z aktualną polszczyzną edukacyjną i medialną.

2. Cele programowania nauczania

- Doskonalenie języka edukacyjnego zgodnie z ogólnopolską normą.
- Praca nad precyzją wypowiedzi w mowie i piśmie (formy edukacyjne i użytkowe).

- Świadome różnicowanie form lokalnych i ogólnopolskich – rozwój elastyczności językowej.
- Korygowanie cech regionalnych (wymowa, składnia) w kontekście wypowiedzi szkolnych i oficjalnych.
- Poszerzanie wiedzy kulturowej – znajomość realiów i kodów młodzieżowych współczesnej Polski.
- Przygotowanie do funkcjonowania w środowisku uczniów z Polski (wymiana, konkurs, współpraca z uczniami z kraju).

3. Obszary szczególnej pracy językowej

- Wymowa: ćwiczenia ortoepiczne – końcówki fleksyjne, akcent, realizacja spółgłosek.
- Leksyka: eliminowanie lokalizmów w tekstach formalnych i edukacyjnych.
- Redagowanie tekstów: praca nad strukturą tekstu użytkowego i edukacyjnego.
- Praca z podręcznikami – interpretacja poleceń, słownictwo przedmiotowe, analiza treści.
- Rozwijanie słownika tematycznego współczesnej Polski (np. szkoła, komunikacja miejska, internet, media).

4. Kierunki pracy w zakresie rozwijania kompetencji kulturowych

- Uznanie języka regionalnego jako zasobu – wspieranie pozytywnej dwuwariantowości językowej.
- Włączanie tematów lokalnych (np. historia rodzinna, święta w rejonie Wileńszczyzny) w zadania twórcze i opowiadania.
- Poszerzanie wiedzy o współczesnej Polsce – postacie życia publicznego, wydarzenia kulturalne, styl życia młodzieży.
- Rozwijanie kompetencji kulturowej do komunikowania się z rówieśnikami z Polski – język, zachowania, grzeczność językowa.

5. Uwagi końcowe i obserwacja postępów

- Obserwuję, w jakich sytuacjach Nina spontanicznie używa form regionalnych i kiedy potrafi je zastąpić formami ogólnopolskimi.
- Zwracam uwagę na poprawność stylistyczną i precyzję wypowiedzi pisemnych – bez nadmiernej korekty, ale z komentarzem.
- Notuję postępy w zakresie rozumienia poleceń z podręczników z Polski i umiejętności ich wykonania.
- Analizuję reakcje uczennicy na materiały kulturowe z Polski – czy rozumie, czy potrafi się odnieść, czy dopytuje o znaczenia.
- Dokumentuję działania uczennicy w formie portfolio: teksty, notatki, nagrania, prezentacje ustne.

Grupa 4: język polski jako język pochodzenia, bez ekspozycji

Grupa IV obejmuje osoby, które wychowały się poza Polską, najczęściej w rodzinach o polskich korzeniach, lecz bez kontaktu z językiem polskim w dzieciństwie ani w codziennym otoczeniu. Ich motywacja do nauki wynika z potrzeby odkrycia własnej tożsamości i pogłębienia relacji z dziedzictwem kulturowym. W odróżnieniu od pozostałych grup, uczniowie ci rozpoczynają naukę języka polskiego jako całkowicie obcego, choć z silnym komponentem emocjonalnym i kulturowym. Programowanie nauczania powinno uwzględniać zarówno ich brak wcześniejszej ekspozycji, jak i wewnętrzną motywację, oferując ścieżkę, która integruje rozwój językowy z odkrywaniem polskości jako osobistego wyboru. Poniższy schemat stanowi przykładową propozycję ram dla projektowania programu nauczania dostosowanego do potrzeb opisanego poniżej przypadku.

Opis przypadku

Przemek ma 13 lat i mieszka w Kanadzie. Choć jego dziadkowie pochodzą z Polski i wyemigrowali w latach 60., w domu, w którym dorastał, mówiło się wyłącznie po angielsku. Język polski nigdy nie był tam obecny na co dzień – nie pojawiał się ani w rozmowach z rodzicami, ani w szkole, ani wśród rówieśników. Przez długie lata był dla niego czymś odległym – bardziej znakiem rodzinnej przeszłości niż realnym narzędziem komunikacji.

Wszystko zaczęło się zmieniać, gdy Przemek miał około 12 lat. Coraz częściej zadawał pytania o historię swojej rodziny, z zacięciem słuchał opowieści dziadków, przeglądał stare zdjęcia i stopniowo odkrywał w sobie potrzebę bliższego kontaktu z polską częścią swojej tożsamości. Postanowił sam nauczyć się języka. Na początku korzystał z aplikacji, filmików na YouTube, słuchał słów, które wcześniej brzmiały dla niego egzotycznie. Niedługo potem zapisał się na sobotnie zajęcia z języka polskiego w lokalnym centrum kultury. Nauka stała się dla niego czymś więcej niż tylko zdobywaniem umiejętności – to także sposób na przybliżenie się do własnych korzeni.

Pierwsze kroki w języku nie były łatwe, ale przyniosły satysfakcję. Przemek potrafi już się przedstawić, powiedzieć, skąd pochodzi, ile ma lat, opowiedzieć kilka zdań o rodzinie czy swoich zainteresowaniach. Mówi powoli, często wspierając się gestem, zastanawia się nad słowami i nie zawsze ufa, że mówi poprawnie. W jego wypowiedziach pojawiają się błędy – zwłaszcza gramatyczne – a wymowa bywa zbliżona do angielskiej. Mimo to każda nowa rozmowa to dla niego krok naprzód.

Rozumienie języka idzie mu nieco łatwiej niż mówienie, o ile rozmówca mówi wolno i w prostych zdaniach. Przemek dobrze radzi sobie z pytaniami typu „Co lubisz?”, „Gdzie mieszkasz?”, ale kiedy słyszy bardziej złożoną wypowiedź – zwłaszcza w języku formalnym – potrzebuje pomocy: powtórzenia, parafrazy albo ilustracji. W szkole trudno mu zrozumieć polecenia zaczerpnięte z języka edukacyjnego, takie jak „porównaj”, „uzasadnij” czy „wyjaśnij różnice”. Brakuje mu

słownictwa związanego z przedmiotami szkolnymi, a nowe słowa szybko się zapominają, jeśli nie są osadzone w znanym kontekście.

Czytanie i pisanie to obszary, które wymagają od niego szczególnego wsparcia. Przemek rozpoznaje proste wyrazy, potrafi przeczytać listę zakupów czy plan lekcji, ale dłuższe teksty – opowiadania, notki informacyjne – często są dla niego zbyt trudne. W pisaniu używa wyrażen, które zapamiętał z zajęć, ale zapisuje je fonetycznie, z błędami ortograficznymi, nie znając jeszcze zasad pisowni. Typowe błędy to np. „ja lubie sport” czy „moj dom jest blue” – pokazują one, że jego język polski dopiero się kształtuje, a wpływ angielskiego jest naturalną częścią tego procesu. Mimo trudności, Przemek próbuje – zapisuje nowe słowa, próbuje konstruować zdania, nie boi się popełniać błędów.

Choć jego język polski dopiero się rozwija, już teraz widać, że Przemek ma predyspozycje do pełnienia roli mostu między światami. W kontaktach z innymi dziećmi, również dwujęzycznymi, chętnie dzieli się tym, czego się nauczył. Potrafi opowiedzieć, co widzi na obrazku, przetłumaczyć proste słowo, a z pomocą nauczyciela wyjaśnić, co zjadł na śniadanie czy jakie są jego ulubione zajęcia. Jeszcze nie radzi sobie z przekształcaniem tekstów ani wyjaśnianiem bardziej złożonych idei, ale jego ciekawość, empatia i otwartość są wyraźnym sygnałem, że z czasem rozwinie także swoje kompetencje mediacyjne.

Kultura polska jest dla niego odkryciem. Zna jej elementy z rodzinnych opowieści – wie, czym jest Wigilia, zna smak pierogów, wie, że Białystok, to ważne miasto w historii rodziny. Nie zna natomiast realiów współczesnego życia w Polsce – nie orientuje się w muzyce młodzieżowej, wydarzeniach kulturalnych czy języku mediów. Ale jego postawa – otwarta, zaangażowana, pełna szacunku dla tego, co odziedziczył – pozwala sądzić, że te braki będą z czasem znikać.

Tabela 13 - Ścieżka 4. Schemat biegłości językowej i kompetencji kulturowych do opracowania programowania nauczania języka polskiego odziedziczonego dla uczniów i uczennic z grupy IV: język polski jako język pochodzenia bez ekspozycji (opracowanie własne)

Grupa 4: język polski pochodzenia bez ekspozycji				A1	A2	B1	B2
Uczniowie uczący się z wyboru (język pochodzenia lub obcy) bez ekspozycji na język w środowisku Kompetencje językowe - rozpoczynane naukę języka polskiego od poziomu A - brak znajomości języka formalnego i języka edukacji szkolnej. Kompetencje kulturowe - Znajomość kultury polskiej ma charakter emocjonalny. - Brak kontaktu z aktualną kulturą i realiami życia w Polsce – nie znają współczesnych odniesień społecznych i	Recepcja	Słuchanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		⚡		
			Język do codziennej komunikacji - język formalny	⚡			
			Język edukacji szkolnej	⚡			
		Czytanie	Język do codziennej	⚡			

medialnych. - Silna motywacja do odkrywania polskości jako elementu własnej tożsamości.

Produkcja	Porozumiewanie się	komunikacji – język nieformalny				
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	☞			
		Język edukacji szkolnej	☞			
		Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		☞		
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	☞			
		Język edukacji szkolnej	☞			
	Samodzielne wypowiedanie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		☞		
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	☞			
		Język edukacji szkolnej	☞			
Mediacja	Mediacja		☞			
	Mediacja (JES)		☞			
	Kompetencje kulturowe			☞		

Propozycja: Karta językowego rozwoju i budowania tożsamości

To **narracyjno-funkcjonalny profil ucznia** – łączący diagnozę językową z celami osobistymi i pedagogicznymi. Forma ta służy nauczycielowi do planowania i refleksji, a także może być inspiracją do dokumentowania zmian.

Imię ucznia: Przemek

Wiek: 13 lat

Język dominujący: angielski

Język dziedziczony: polski (po dziadkach, nabywany od niedawna)

Kim jest Przemek jako uczący się języka?

Przemek uczy się języka nie z obowiązku, lecz z potrzeby serca. Jego droga do polszczyzny zaczęła się od rodzinnej ciekawości – od zdjęć, historii i głosu dziadków. Dziś uczy się języka **nie tylko po to, by mówić, ale by zrozumieć siebie i swoje korzenie.**

To sprawia, że Przemek:

- **jest zmotywowany**, ale potrzebuje jasnej struktury, wizualizacji i powtarzalności,
- **uczy się przez emocje i obrazy**, nie tylko przez gramatykę,
- **potrzebuje języka osadzonego w osobistym doświadczeniu** – wtedy lepiej zapamiętuje i rozumie,
- **chce mówić**, mimo że jeszcze nie potrafi – trzeba wspierać jego odwagę, a nie poprawność.

Co już potrafi (stan wyjściowy)?

- Przedstawia się, mówi o sobie, rodzinie, zainteresowaniach.
- Rozumie proste pytania i zdania, jeśli są wypowiedziane powoli i jasno.
- Czyta pojedyncze słowa i krótkie frazy.
- Pisze fonetycznie, często mieszając język polski z angielskim.
- Jest gotów do dialogu, nawet jeśli ma tylko kilka słów.

Co chcę rozwijać jako nauczyciel? (kierunki programowania)

1. Język jako narzędzie osobiste

→ Przemek potrzebuje języka, by opowiadać o sobie, rodzinie, świecie – niech uczy się mówić „własnymi słowami”.

→ Tematy bliskie: dom, jedzenie, uczucia, ulubione zajęcia, wspomnienia rodzinne.

→ Tworzę zadania typu: „Napisz list do babci”, „Narysuj swój dzień i opowiedz”.

2. Język jako system

→ Wprowadzam powoli: deklinacje zaczynając od przypadków najczęściej używanych (dopełniacz, biernik), czasowniki w czasie teraźniejszym.

→ Stosuję **kod kolorów, ikon, rysunków** – gramatyka ma być wizualna, nie abstrakcyjna. Mogę zainspirować się klockami Montessori do wizualizacji struktury zdania lub schematy gramatyki jakie można zaobserwować w materiałach opracowanych według Metody JES-PL.

→ Powtarzalność i rytm – wprowadzam polskie piosenki, wierszyki „łamające języki”, proste dialogi.

3. Język jako przygoda kulturowa

→ Łączę słowa z obrazami: pierogi = zdjęcie + rysunek + słowo + dialog.

- Wprowadzam współczesne realia – pokazuję filmy z życia dzieci w Polsce.
- Temat: „Czego nie ma w Kanadzie, a jest w Polsce?” – uczymy się przez porównania, refleksję.

4. Język jako klucz do szkoły

- Uczę podstawowych poleceń szkolnych („zaznacz”, „połącz”, „napisz”) – na konkretnych ćwiczeniach.
- Zachęcam do stworzenia własnego „słownika ucznia” – z obrazkami, tłumaczeniem i kontekstem.
- Buduję zasób słów do opisu: obrazka, planu dnia, opisu emocji – język codzienny + język edukacji szkolnej.

Jakie strategie stosuję jako nauczyciel?

- Zamieniam błędy w pytania, nie w korektę: „Powiedziałeś *blue*. Jak to powiedzieć po polsku?”
- Stawiam na dialog i wspólne odkrywanie polszczyzny i kultury polskiej.
- Zbieram słowa, które Przemek już zna – budujemy jego „słowniczek skarbów”.
- Uczę słuchać siebie – nagrywamy głos, porównujemy, śmiejemy się i uczymy.
- Przemek buduje swoje portfolio – zdjęcia, krótkie teksty, nagrania, mapki, gry.

Obserwacje i notatki nauczyciela (przykład)

- Dobrze reaguje na materiały wizualne – obraz + dźwięk = zapamiętuje lepiej.
- Próbuje mówić, nawet jeśli nie zna wszystkich słów – warto wzmacniać tę odwagę.
- Ma problem z deklinacją – wprowadzam schematy.
- Przemek Interesuje się historią rodziny – włączam to w lekcje jako kontekst.
- Uczy się szybko, jeśli widzi sens i powiązanie z własnym życiem.

Na tym etapie programowania planuję:

- Stworzyć zestaw tematyczny: „JA I MOJE ŻYCIE” – język potrzebny do opowiadania o sobie.
- Opracować zeszyt obrazkowy z najważniejszymi słowami + kod kolorów do gramatyki.
- Wprowadzać krótkie teksty narracyjne: „Dzień z mojego życia ” – z dialogami i rysunkami.
- Ćwiczyć sytuacje komunikacyjne: „Zamawiam jedzenie”, „Opowiadam o swoim weekendzie”.
- Zaprojektować aktywności z udziałem dziadków (np. wspólne nagranie rozmowy).

Grupa 5: język polski jako język pochodzenia, z ekspozycją (dziedzictwo pasywne)

Grupa V obejmuje osoby, które dorastały w środowisku, gdzie język polski był obecny w otoczeniu – głównie w formie biernej ekspozycji – ale nie był aktywnie używany w

codziennej komunikacji ani wspierany przez formalną edukację. Ich znajomość języka polskiego jest zazwyczaj receptywna i ograniczona do podstawowych zwrotów, poleceń czy rodzinnych kontekstów. Język funkcjonuje tu jako element kulturowego dziedzictwa, nierozzerwalnie związany z tożsamością, wartościami i pamięcią pokoleniową. Programowanie nauczania powinno zatem łączyć rozwój sprawności językowych z pogłębianiem kompetencji kulturowych, umożliwiając uczniom świadome i emocjonalnie zaangażowane odkrywanie własnych korzeni. Poniższy schemat stanowi przykładową propozycję ram dla projektowania programu nauczania dostosowanego do potrzeb opisanego poniżej przypadku.

Opis przypadku

Kasia urodziła się i wychowała w Kanadzie, w rodzinie polskiego pochodzenia. Jej rodzice – emigranci z Polski z lat 60. – używali języka polskiego głównie między sobą lub w kontaktach z innymi członkami lokalnej społeczności polonijnej. W rozmowach z Kasią przeważał język angielski, co sprawiło, że polszczyzna nie stała się językiem jej codziennej komunikacji. Choć słyszała język polski w domu, nie miała możliwości rozwijania go aktywnie – nie uczęszczała do polskiej szkoły ani nie podejmowała formalnej nauki.

W dzieciństwie Kasia przyswoiła bierną znajomość prostych zwrotów i rodzinnych powiedzonek. Potrafiła zorientować się w kontekście wypowiedzi, ale nie była w stanie samodzielnie się włączyć w rozmowę po polsku. Mimo ograniczonych kompetencji językowych, elementy polskiej kultury – święta, potrawy, rytuały i wartości rodzinne – były obecne w jej życiu i budowały jej poczucie tożsamości. Kasia zawsze identyfikowała się z polskim pochodzeniem, chociaż jej językowa rzeczywistość zdominowana była przez angielski.

Obecnie jako dorosła osoba, Kasia pracuje w międzynarodowym środowisku i coraz częściej ma kontakt z kontrahentami z Polski. Chce nauczyć się języka polskiego, by móc prowadzić proste rozmowy, swobodniej uczestniczyć w spotkaniach zawodowych i formułować krótkie wiadomości e-mail. Jej motywacja do nauki jest mieszana – wypływa z potrzeby zawodowej, ale też z chęci pogłębienia więzi z dziedzictwem kulturowym i lepszego rozumienia siebie jako osoby dwukulturowej.

Na obecnym etapie mówienie sprawia jej dużą trudność. Potrafi wypowiedzieć pojedyncze słowa i najprostsze formuły grzecznościowe („dzień dobry”, „dziękuję”), ale nie tworzy samodzielnych zdań. Brakuje jej podstawowej wiedzy o strukturach gramatycznych, szyku zdania oraz zasadach fleksji. W sytuacjach wymagających spontanicznej wypowiedzi czuje się niepewnie i często rezygnuje z podjęcia próby.

W słuchaniu Kasia rozumie proste wypowiedzi, zwłaszcza jeśli są wypowiedziane wolno i dotyczą znanych tematów, np. życia rodzinnego czy spraw codziennych. Jest w stanie rozpoznać intencję rozmówcy i domyślić się ogólnego sensu. Trudności pojawiają się w kontaktach bardziej formalnych – nie rozumie języka urzędowego, idiomów ani abstrakcyjnych sformułowań.

Czytanie również ogranicza się do tekstów bardzo prostych. Kasia potrafi odczytać kartkę z życzeniami, ogłoszenie lub krótki nagłówek, zwłaszcza gdy towarzyszy im kontekst wizualny. Nie rozumie dłuższych wiadomości – np. e-maili służbowych – ani tekstów zawierających złożone konstrukcje składniowe, styl oficjalny lub specjalistyczną terminologię. W takich sytuacjach korzysta z tłumaczenia lub wsparcia innych osób.

Nigdy nie uczyła się pisać po polsku. Jej kompetencje pisemne ograniczają się do zapisu pojedynczych wyrazów, często fonetycznego i przy użyciu alfabetu angielskiego. Nie zna polskiej ortografii, interpunkcji ani podstawowych form użytkowych. Nie potrafi stworzyć ani krótkiej notatki, ani poprawnego e-maila. Pisanie w języku polskim wywołuje u niej wysoki poziom niepewności.

Kasia nie posiada jeszcze aktywnych kompetencji mediacyjnych w języku polskim. Nie potrafi przekazywać treści z tekstów ani streszczać wypowiedzi. Gdy słyszy język polski, jest w stanie zinterpretować emocjonalny ton wypowiedzi, ale nie potrafi jej przetworzyć dla innych. W języku angielskim natomiast z łatwością opowiada o polskich zwyczajach, wyjaśnia znaczenie tradycji czy opisuje realia życia rodzinnego – potrafi mediować kulturowo i pojęciowo. Brakuje jej jednak środków językowych, by pełnić podobną rolę po polsku.

Choć jej znajomość kultury Polski ma charakter fragmentaryczny i opiera się na przekazie rodzinnym, Kasia wykazuje wysoką wrażliwość kulturową i otwartość na inne perspektywy. W kontaktach zawodowych potrafi z empatią reagować na różnice kulturowe i budować relacje. Jej wiedza o współczesnej Polsce jest ograniczona – nie zna realiów życia społecznego, języka mediów ani kodów kulturowych obowiązujących we współczesnym dyskursie. Mimo to, gotowość do uczenia się, motywacja oraz uważność w komunikacji czynią ją osobą o dużym potencjale do rozwoju zarówno językowego, jak i mediacyjnego.

Tabela 14 - Scieżka 5. Schemat biegłości językowej i kompetencji kulturowych do opracowania programowania nauczania języka polskiego odziedziczonego dla uczniów i uczennic z grupy V: język polski jako język pochodzenia, z ograniczoną ekspozycją (opracowanie własne)

Grupa 4: język polski jako język pochodzenia z ograniczoną ekspozycją				A1	A2	B1	B2
Uczniowie uczący się z wyboru (język pochodzenia lub obcy) Uczniowie uczący się z wyboru (język pochodzenia lub obcy) bez ekspozycji na język w środowisku Kompetencje językowe - rozpoczynane naukę języka polskiego od poziomu A - kompetencje receptywne mogą być na wyższym poziomie niż produktywne - motywacja do nauki języka polskiego.	Recepcja	Słuchanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		⚡		
			Język do codziennej komunikacji - język formalny	⚡			
			Język edukacji szkolnej, język specjalistyczny	⚡			

Kompetencje kulturowe -
 Elementarna znajomość kultury
 polskiej szczególnie tej związanej z
 tradycjami życia codziennego.
 - Słaba znajomość
 współczesnych odniesień społecznych
 i medialnych.
 - Motywacja do poszerzania wiedzy o
 Polsce z powodów osobistych lub
 zawodowych.

Produkcja	Czytanie	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny	⬆️			
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	⬆️			
		Język edukacji szkolnej, język specjalistyczny	⬆️			
	Porozumiewanie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny		⬆️		
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	⬆️			
		Język edukacji szkolnej, język specjalistyczny	⬆️			
	Samodzielne wypowiedzianie się	Język do codziennej komunikacji – język nieformalny	⬆️			
		Język do codziennej komunikacji - język formalny	⬆️			
		Język edukacji szkolnej, język specjalistyczny	⬆️			
Mediacja	Mediacja			⬆️		
	Mediacja (JES, język specjalistyczny)		⬆️			
	Kompetencje kulturowe			⬆️		

Programowanie - język polski jako dziedziczony dla dorosłych uczących się

Profil językowy Kasi

- **Poziom wyjściowy:** początek A1 (dominująca kompetencja receptywna)
- **Styl uczenia się:** wizualno-refleksyjny, kontekstowy, motywowany emocjonalnie

- **Dominujące potrzeby:** język zawodowy (rozmowy, e-maile), gramatyka, pewność w mowie, kultura i tożsamość

Zasoby i narzędzia

Zestaw bazowy (w stylu „starter pack”):

- „Survival Polish” – powitania, przedstawianie się, zwroty grzecznościowe
- Starter gramatyczny – osoba + czasownik + rzeczownik (czas teraźniejszy)
- E-maile: podstawowe formuły otwierające i zamykające
- Nagrania audio – wolne tempo, codzienne tematy
- Aplikacje: Quizlet, fiszki z wymową i obrazkami, ćwiczenia wymowy np. na platformie www.polski.info

Moduły

1. Mówienie i rozmawianie

→ przedstawianie się, small talk, pytania o rodzinę i pracę

2. Wiadomości tekstowe

→ proste e-maile zawodowe i prywatne: forma + język

3. Słownictwo „domowe”

→ słownictwo związane z domem, rodziną, rytuałami i emocjami

4. Kultura w praktyce

→ współczesna Polska: media, styl życia, różnice kulturowe

5. Strategiczne uczenie się

→ refleksja nad nauką, budowanie słownika, strategie zapamiętywania

Karta tygodniowa – wpis do portfolio (przykład)

Tydzień 3 – temat: „O sobie”

Czego się nauczyłam:

- powiedzieć: „Mam na imię Kasia”, „Mieszkam w Toronto”, „Pracuję w firmie technologicznej”
- zwroty grzecznościowe: „proszę”, „przepraszam”, „czy mogę...”

Co było trudne:

- wymowa „sz” i „cz”
- końcówki: „-ę”, „-sz”

Strategie:

- nagrałam siebie i porównałam z nagraniem native speakera
- zrobiłam fiszki z czasownikami i obrazkami

Zaskoczenie:

- Polacy mówią „Co słyhać?”, nie „How are you?” – brzmi milej

Mediacja

Temat: Wigilia

Zadanie: Wyjaśnij kanadyjskiemu znajomemu, co znaczy „łamać się opłatkiem”.

Forma: notatka lub nagranie audio

Cel: rozwój kompetencji kulturowej i narracyjnej

Cele komunikacyjne (co już potrafię)

- Mogę się przywitać i pożegnać po polsku
- Mogę powiedzieć, gdzie mieszkam i co robię
- Rozumiem proste e-maile (z pomocą nauczyciela)
- Umiem napisać kilka zdań o sobie
- Umiem zadać proste pytanie w rozmowie
- Umiem poinformować (po angielsku), dlaczego uczę się polskiego

Podsumowanie i refleksja nauczyciela

Co działa:

– zaangażowanie emocjonalne, samodzielność między zajęciami, chęć dzielenia się postępami

Trudności:

– bariera mówienia, silna potrzeba kontroli, lęk przed błędem

Co zaplanować:

- więcej ćwiczeń praktycznych: zamawianie, reagowanie na zaproszenie, rozmowy o pracy
- korzystanie z autentycznych materiałów (dialogi, YouTube, e-maile z życia)
- działania projektowe: „Trzy e-maile do partnerów z Polski” (prawdziwe lub fikcyjne)

Portfolio można prowadzić na papierze lub online (np. w Google Docs). Ma służyć nie tylko jako narzędzie pracy, ale też jako przestrzeń budowania osobistej relacji z językiem dziedzicznym.

Zróżnicowane ścieżki rozwoju języka polskiego jako odziedziczonego wskazują na konieczność elastycznego i zindywidualizowanego podejścia do nauczania. Uczniowie i uczennice z różnych grup różnią się nie tylko poziomem kompetencji językowych, ale przede wszystkim historią językową, doświadczeniami kulturowymi i relacją emocjonalną z językiem polskim. Dlatego skuteczne programowanie dydaktyczne powinno opierać się nie na jednolitych rozwiązaniach, lecz na diagnozie potrzeb i potencjału każdej grupy oraz na budowaniu poczucia przynależności i sprawczości językowej.

Język dziedziczny nie jest jedynie narzędziem komunikacji – to również nośnik tożsamości, pamięci, wartości i wspólnoty. Odpowiednio zaprojektowany proces nauczania może wspierać rozwój zarówno kompetencji językowych, jak i kulturowych, umożliwiając uczniom odzyskanie, pogłębienie lub świadome zbudowanie swojej polskości. W tym sensie nauczanie

języka polskiego jako odziedziczonego staje się nie tylko edukacyjnym, ale także społecznym i tożsamościowym zadaniem.

4. Założenia programowe polszczyzny jako języka dziedziczonego / języka osobistego wyboru

Szczegółowe założenia programowe obejmują prezentację celów uczenia się oraz nakreślają modelową sylwetkę absolwenta zajęć językowo-kulturowych w kontekście edukacji polonijnej w świecie, a także zdiagnozowane potrzeby edukacyjne.

Uzupełniają je propozycje konkretnych rozwiązań programowych, zebranych w ramach katalogów opisujących:

- osiągnięcia edukacyjne;
- strategie uczenia się polszczyzny jako języka dziedziczonego/języka osobistego wyboru;
- kompetencje międzykulturowe;
- pracę z tekstami kultury i lekturami;
- treści tematyczne zajęć;
- język edukacji szkolnej;
- komponent gramatyczno-syntaktyczny zajęć.

Poszczególne katalogi profilowane są odpowiednio pod kątem wieku uczących się (5- 9, 10-14 i 15 + lat) lub/i poziomu biegłości językowej wg *ESOKJ* (A1, A2, B1, B2).

W pierwszej kolejności, w odniesieniu do treści tematycznych i gramatyczno-syntaktycznych, zamieszczamy uproszczone opisy katalogowe. Uszczegółowione propozycje rozwiązań dydaktycznych w tych zakresach pojawiają się poniżej.

4.1. Cele uczenia się

Ramy programowe w następujący sposób definiują cele uczenia się, realizowanego w ramach polonijnej edukacji językowo-kulturowej:

Obszar	Cel ogólny
Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w języku polskim w kontekstach codziennych, edukacyjnych i wspólnotowych	Uczeń doskonali umiejętność posługiwania się językiem polskim w sytuacjach życia codziennego, w edukacji oraz w relacjach z rówieśnikami i dorosłymi, rozwijając kompetencje komunikacyjne adekwatnie do potrzeb.

Budowanie sprawczości językowej i wiary w swoje możliwości	Uczeń doświadcza sprawczości językowej, rozwija umiejętność aktywnego uczestnictwa w sytuacjach społecznych i edukacyjnych, wykorzystując język jako narzędzie wyrażania siebie, działania i współpracy.
Wzmacnianie i rozwijanie tożsamości językowo-kulturowej	Uczeń jest gotów do rozwijania przynależności do wspólnoty językowej i kulturowej, odkrywa znaczenie języka polskiego jako języka dziedzicznego lub języka osobistego wyboru.
Pogłębianie znajomości kultury polskiej oraz aktywne uczestnictwo w życiu wspólnoty polonijnej i polskiej	Uczeń poznaje elementy współczesnej i tradycyjnej kultury polskiej oraz uczestniczy w wydarzeniach wspólnot polonijnych i polskich budując poczucie przynależności i więzi.
Rozwijanie kompetencji interkulturowych i mediacyjnych w środowisku wielojęzycznym	Uczeń buduje pozytywne nastawienie do różnorodności językowej i kulturowej, podejmuje działania mediacyjne między językami i kulturami, świadomie korzystając ze swojego potencjału osoby różnojęzycznej.
Wspieranie samodzielnego i refleksyjnego uczenia się języka w warunkach wielojęzyczności	Uczeń rozwija strategie uczenia się języków, planuje i monitoruje własny rozwój językowy, korzystając z dostępnych zasobów i wsparcia środowiskowego.
Rozwijanie motywacji do nauki języka polskiego oraz zaangażowanie w jego rozwijanie	Uczeń rozwija ciekawość językową i motywację do nauki języka polskiego, rozumie jego wartość dla rozwoju osobistego, postrzega naukę języka jako element świadomego wyboru i aktywnego uczestnictwa w kulturze.

4.2. Modelowa sylwetka absolwenta

Aby trafnie opisać kompetencje odbiorczyń i odbiorców zaproponowanych ram programowych, czyli sylwetkę osoby kończącej polską edukację uzupełniającą za granicą w zakresie nauki języka polskiego i kultury polskiej, należy uwzględnić szereg kluczowych czynników. W szczególności istotne jest zwrócenie uwagi na i) typ akwizycji języka oraz indywidualne możliwości i potrzeby osoby uczącej się^[1], ii) motywację do podjęcia nauki, iii) możliwości placówki prowadzącej zajęcia edukacyjne oraz iv) uwzględnienie kluczowych kompetencji niezbędnych do rozwoju osobistego, zawodowego oraz edukacyjnego. Należy jednocześnie zauważyć, że jednostka ludzka uczy się całe życie, a nabyte kompetencje bez

odpowiedniego dalszego pielęgnowania i rozwoju mogą ulec procesowi regresu, a w przypadku umiejętności językowych tzw. atrycji językowej. Dlatego ten dokument przedstawia aspiracyjną sylwetkę osoby kończącej formalną edukację polonijną przy realistycznej ocenie warunków zewnętrznych (wymienionych wyżej, a sprecyzowanych niżej w tym dokumencie) oraz przy założeniu indywidualizacji procesu nauczania oraz faktu, że jednostka ludzka uczy się przez całe życie. Z tego względu zamiast oferować jedną koncepcję profilu osoby kończącej edukację polonijną wskazujemy na kierunki rozwoju zgodne z potrzebami współczesnego społeczeństwa.

Wracając do uwarunkowań wpływających na osiągnięcia edukacyjne, typ akwizycji języka wpływa na zróżnicowanie doświadczeń językowych osób uczących się (np. nauka języka polskiego jako języka odziedziczonego, drugiego lub obcego) i wymaga elastycznego podejścia metodycznego, adekwatnego do ich indywidualnych potrzeb i ścieżek rozwoju językowego (zob. nakładka). Dodatkowo w ramach zasad dydaktycznych proces nauczania i uczenia się musi uwzględniać możliwości osoby uczącej się – jej talenty jak i obszary wymagające wsparcia.

Motywacja, zarówno wewnętrzna (np. chęć zachowania więzi z kulturą i tożsamością), jak i zewnętrzna (np. potrzeby edukacyjne, rodzinne, zawodowe), odgrywa kluczową rolę w procesie uczenia się i wpływa na efektywność przyswajania języka, dlatego należy ją wzmacniać poprzez stwarzanie możliwości rozwoju.

Sposób organizacji edukacji polonistycznej poza granicami Polski różni się w zależności od kraju, a często nawet od konkretnej miejscowości. Uwarunkowania lokalne, społeczne, ekonomiczne oraz instytucjonalne, a także lokalne polityki językowe znacząco wpływają na możliwości i jakość nauczania języka polskiego oraz przedmiotów realizowanych w języku polskim. Wśród zmiennych wpływających na jakość kształcenia znajdują się między innymi: wysokość opłaty za naukę, proces rekrutacji odpowiednio wykwalifikowanej kadry, szkolenia i rozwój obecnych nauczycieli, wynagrodzenie i retencja wysoko wykwalifikowanej kadry pedagogicznej, warunki lokalowe, koszty prowadzenia działalności edukacyjnej, dostęp do autentycznych i aktualnych materiałów dydaktycznych, a także nastawienie kraju osiedlenia do nauki języków obcych i języków odziedziczonych oraz aktualny stan gospodarki kraju osiedlenia. Wszystkie te czynniki oraz wiele innych mają bezpośredni wpływ na wyniki edukacyjne.

Kompetencje osoby kończącej edukację polonijną rozumiane szeroko jako zestaw umiejętności, wiedzy i postaw umożliwiających dalszy rozwój osobisty, edukacyjny, zawodowy, obywatelski i tożsamościowy. Należą do nich m.in. kompetencje językowe (w mowie i piśmie), interkulturowe, społeczne oraz cyfrowe, które są niezbędne w kontekście wielojęzyczności i funkcjonowania w środowisku międzynarodowym (zob. Tabela 1).

Uwzględnienie powyższych aspektów pozwala na stworzenie realistycznej, a zarazem aspiracyjnej sylwetki osoby uczącej się języka polskiego w warunkach edukacji uzupełniającej za granicą. Ramy programowe powinny zatem wspierać nie tylko rozwój językowy, ale także kształtowanie tożsamości kulturowej oraz przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym zarówno w kraju zamieszkania, jak i w Polsce oraz w świecie.

Osoba kończąca polską edukację uzupełniającą za granicą, zgodnie z założeniami opracowywanych ram programowych, powinna posiadać kompetencje językowe i kulturowe na poziomie umożliwiającym jej utrzymanie bądź nawiązanie trwałej więzi z Polską, czyli krajem pochodzenia własnego lub przodków. Oznacza to zarówno znajomość języka polskiego w mowie i piśmie, jak i rozumienie kluczowych aspektów polskiej kultury, historii, tradycji oraz realiów społecznych i obywatelskich, a także tworzenia własnych tekstów użytkowych i kultury.

Edukacja polonijna powinna wspierać młodych ludzi w budowaniu i pielęgnowaniu relacji rodzinnych z osobami mieszkającymi w Polsce, umożliwiając im komunikację międzypokoleniową oraz pogłębianie tożsamości kulturowej. Równocześnie powinna dawać możliwość kontynuacji edukacji w języku polskim zarówno w Polsce, jak i w środowiskach polonijnych lub podejmowania kształcenia w obszarach związanych z polską historią, literaturą, kulturą i nauką, niezależnie od języka wykładowego. Osoba kończąca edukację polonijną powinna mieć możliwość formalnego wykazania swojego poziomu zaawansowania, np. poprzez system certyfikacji, a także możliwość kontynuacji edukacji w Polsce.

Jednym z kluczowych celów edukacji polonijnej powinno być również przygotowanie osób uczących się do aktywnego uczestnictwa w życiu zawodowym, w tym do nawiązywania i utrzymywania relacji z polskojęzycznymi partnerami zawodowymi oraz instytucjami o charakterze społecznym. Znajomość języka i kultury polskiej może stanowić cenny kapitał społeczny i zawodowy, który zwiększa konkurencyjność na rynku pracy w kontekście międzynarodowym.

Edukacja ta powinna także wzmacniać potencjał młodego pokolenia osób pochodzenia polskiego do pełnienia roli ambasadorów i ambasaderek polskości na świecie. Oznacza to nie tylko promowanie pozytywnego wizerunku Polski i Polaków w społeczeństwach przyjmujących, ale również budowanie mostów między kulturami, wspieranie współpracy transgranicznej oraz wzmacnianie relacji między krajem pochodzenia a krajem osiedlenia. W tym kontekście edukacja polonijna nie powinna być traktowana jedynie jako forma nauczania języka, ale jako szeroko zakrojony projekt kulturowy, obywatelski i tożsamościowy wspierający rozwój młodych ludzi jako świadomych, wielojęzycznych i zaangażowanych obywateli i obywaterek świata, którzy jednocześnie zachowują żywą i twórczą więź z Polską.

Podsumowując, głównym celem kształcenia powinien być szeroko rozumiany sukces (tożsamościowy, rozwojowy, zarodowy i akademicki) osoby pochodzenia polskiego, który przekłada się na zwiększenie prestiżu oraz wpływów Polski w świecie.

KOMPETENCJE	ZAKRES ^[2]
językowe	Posługiwanie się językiem polskim w mowie i piśmie na poziomie adekwatnym do wieku, typu akwizycji (język odziedziczony, drugi lub obcy) oraz osiągniętego poziomu zaawansowania językowego według wytycznych aktualnego <i>Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego</i> .
	Tworzenie wypowiedzi ustnych i pisemnych w różnych kontekstach, np. edukacyjnym, codziennym, kulturowym i zawodowym.
	Rozumienie i interpretowanie różnych typów tekstów, w tym literackich, użytkowych, itd.
	Rozumienie i interpretowanie różnych typów tekstów, w tym literackich, użytkowych, itd. oraz wyrażanie się zarówno w sferze codziennej pragmatyki, ale również wyrażanie się twórcze w języku polskim.

	Dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej oraz osób biorących udział w dyskursie.
kulturowe i tożsamościowe	Znajomość podstawowych fakty z historii, geografii i kultury Polski, które pozwalają na zrozumienie współczesnej Polski.
	Rozumienie dziedzictwa kulturowego Polski, łączenie je własnym doświadczeniem życia w kraju osiedlenia.
	Kształtowanie swojej tożsamości kulturowej w sposób refleksyjny i świadomy.
	Funkcjonowanie w kontekście dwukulturowości lub wielokulturowości.
społeczne i obywatelskie	Przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym zarówno w kraju osiedlenia, jak i w Polsce.
	Współdziałanie w grupie, prowadzenie dialogu, udział w debatach, wyrażanie własnych opinii, zgody bądź niezgody przy zachowaniu szacunku dla poglądów innych ludzi.
	Rozumienie podstawowych wartości demokratycznych i praw obywatelskich oraz człowieka – w obu kontekstach kulturowych.
	Nawiązywanie, budowanie i podtrzymywanie relacji rodzinnych i międzypokoleniowych, w tym z osobami mieszkającymi w Polsce.
	Pełnienie roli ambasadora/ambasadorki polskości w środowisku międzynarodowym.
edukacyjne	Nabycie umiejętności umożliwiających kontynuację edukacji w języku polskim, zarówno w Polsce lub w środowisku polonijnym, a także w placówkach kraju osiedlenia.
	Umiejętność korzystania z różnych źródeł wiedzy, także cyfrowych.
zawodowe i interkulturowe	Utrzymywanie i nawiązywanie relacji z polskojęzycznymi partnerami zawodowymi i instytucjami pożytku publicznego.
	Traktowanie języka i znajomości oraz możliwości obcowania z kulturą polską jako kapitału zawodowego i społecznego.
	Budowanie pomostów międzykulturowych, edukacyjnych, kulturowych i gospodarczych.
cyfrowe i informacyjne	Korzystanie z nowoczesnych technologii w nauce, komunikacji i tworzeniu treści.

	Znajomość podstawowych zasad krytycznego myślenia i selekcji informacji w przestrzeni cyfrowej.
	Korzystanie z narzędzi wspierających naukę języka i kultury polskiej (np. platform edukacyjnych, mediów cyfrowych, e-bibliotek)
formalne i certyfikacyjne	Możliwość formalnego potwierdzenia swojego poziomu językowego (np. poprzez system certyfikacji).
	Znajomość ścieżek edukacyjnych prowadzących do studiowania lub pracy zawodowej w Polsce.
	Rozumienie wymagań formalnych związanych z uznawaniem kwalifikacji i kontynuacją edukacji w kraju osiedlenia jak i kraju pochodzenia.

Tabela 1. Skrócony przegląd kompetencji osoby kończącej edukację polonijną

^[1] Dla typu akwizycji zob. nakładkę.

^[2] Zaprezentowany zakres kompetencji nie wyczerpuje bogatego wachlarza możliwości, stanowi on jedynie kierunek rozwoju jednostki w kontekście edukacji uzupełniającej poza granicami państwa.

4.3. Potrzeby uczestników i uczestniczek zajęć

Językowo-kulturowa edukacja polonijna prowadzona za granicą odgrywa istotną rolę w budowaniu kompetencji językowych, wiedzy o kulturze i historii Polski, a także w kształtowaniu więzi z krajem pochodzenia. Osoby kończące ten etap edukacji znajdują się jednak w sytuacji przejścia, która rodzi szereg specyficznych potrzeb – zarówno na poziomie edukacyjno-zawodowym, jak i tożsamościowym. Poniżej zaprezentowano potrzeby osób kończących polską edukację uzupełniającą za granicą w kontekście planowania dalszej ścieżki edukacyjnej, zawodowej oraz tożsamościowej, a także rekomendacje, które warto wdrożyć w edukacji uzupełniającej w języku polskim, a zwłaszcza na jej ostatnim etapie.

1. Potrzeby edukacyjne

Młodzież kończąca edukację uzupełniającą za granicą wykazuje szereg potrzeb edukacyjnych związanych z dalszym rozwojem językowym i planowaniem przyszłości. Wśród nich istotne miejsce zajmuje możliwość kontynuowania nauki w języku polskim – zarówno w Polsce, jak i na uczelniach oferujących kształcenie z polskim jako językiem wykładowym. Uczniowie potrzebują również utrzymania i pogłębiania biegłości językowej, szczególnie w zakresie

czytania i pisania tekstów formalnych oraz przygotowania do egzaminów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego. Równie ważne jest rozwijanie umiejętności rozumienia polskich tekstów kulturowych i społecznych, co wspiera ich orientację w realiach kraju pochodzenia.

Potrzeba	Opis
Kontynuacja edukacji w języku polskim	Możliwość podjęcia studiów w Polsce, nauki na uczelniach z językiem polskim jako wykładowym, uczestnictwa w kursach i stażach edukacyjnych
Utrzymanie biegłości językowej	Potrzeba dalszego rozwoju kompetencji językowych (szczególnie pisanie i czytanie tekstów formalnych i specjalistycznych)
Przygotowanie do egzaminów i certyfikatów	Zainteresowanie zdobyciem certyfikatów języka polskiego jako obcego (np. poziom B1–C1)
Zrozumienie polskich realiów kulturowo-społecznych	Umiejętność czytania i rozumienia tekstów publicystycznych, historycznych, literackich w języku polskim

Język polski pełni funkcję kluczowego narzędzia umożliwiającego uczestnictwo w edukacji akademickiej, mobilności międzynarodowej i budowaniu kompetencji przydatnych w środowisku polskojęzycznym.

2. Potrzeby zawodowe

Warto dostrzec i podkreślić rolę języka polskiego jako zasobu przydatnego w kontekście zawodowym. W obszarze potrzeb zawodowych młodzieży kończącej edukację uzupełniającą za granicą język polski pełni funkcję praktycznego narzędzia umożliwiającego wejście na rynek pracy oraz funkcjonowanie w środowiskach zawodowych o charakterze polskojęzycznym lub międzynarodowym. Młodzi ludzie potrzebują umiejętności posługiwania się językiem formalnym i specjalistycznym, właściwym dla różnych branż, a także sprawności w tworzeniu dokumentów aplikacyjnych, prowadzeniu korespondencji (tradycyjnej i elektronicznej) oraz komunikacji zawodowej. Coraz częściej język polski staje się atutem w środowiskach pracy dwujęzycznej – np. w firmach międzynarodowych, instytucjach polonijnych czy sektorach wymagających kontaktu z klientami polskojęzycznymi. Równie istotna jest zdolność budowania relacji zawodowych i podtrzymywania sieci kontaktów w języku polskim.

Potrzeba	Opis
Posługiwanie się językiem formalnym i specjalistycznym	Potrzeba opanowania stylu formalnego, języka urzędowego, języka zawodowego i branżowego (np. medycznego, prawniczego, technicznego)
Używanie języka w pracy dwujęzycznej lub transnarodowej	Możliwość pracy w firmach polskich za granicą, instytucjach polonijnych, organizacjach międzynarodowych lub w zawodach wymagających znajomości języka polskiego
Tworzenie dokumentów i komunikacja profesjonalna, zawodowa	Pisanie CV, listów motywacyjnych, prowadzenie korespondencji, uczestnictwo w rozmowach kwalifikacyjnych w języku polskim
Relacje i komunikacja w życiu zawodowym	Umiejętność komunikowania się w języku polskim z partnerami biznesowymi, kolegami z pracy, środowiskiem branżowym

Język polski stanowi realne wsparcie w podejmowaniu pracy, rozwijaniu kariery i zwiększaniu mobilności zawodowej w kontekstach wielojęzycznych.

3. Potrzeby tożsamościowe

W obszarze potrzeb tożsamościowych młodzieży kończącej edukację uzupełniającą za granicą kluczową rolę odgrywa język jako narzędzie budowania relacji, przynależności i tożsamości kulturowej. Młodzi ludzie chcą utrzymywać bliski kontakt z rodziną i bliskimi, swobodnie komunikując się z rodzicami, dziadkami i dalszym otoczeniem. Istotne jest dla nich również aktywne uczestnictwo w życiu społeczności polskiej i polonijnej – w wydarzeniach religijnych, kulturalnych czy harcerskich – oraz świadome wyrażanie swojej tożsamości dwujęzycznej (wielojęzycznej) i dwukulturowej (wielokulturowej). Język polski jest niezbędny, aby móc uczestniczyć w tradycjach, obrzędach i uroczystościach rodzinnych, a także odczytywać i współtworzyć znaczenia zakorzenione w polskiej kulturze.

Potrzeba	Opis

Utrzymywanie relacji z rodziną i bliskimi	Możliwość swobodnej rozmowy z rodzicami, dziadkami i dalszą rodziną; pielęgnowanie języka domowego
Funkcjonowanie w społeczności	Aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym, religijnym, społecznym (np. teatr, harcerstwo, parafia, media polnijne i polskie działające poza Polską)
Budowanie i wyrażanie tożsamości kulturowej	Potrzeba rozumienia własnych korzeni, wyrażania siebie jako osoby dwu- lub wielojęzycznej i dwu- lub wielokulturowej
Udział w wydarzeniach i tradycjach kultury polskiej	Udział w uroczystościach rodzinnych, świętach, wydarzeniach związanych z historią Polski i lokalną społecznością polonijną

Język polski pełni funkcję spoiwa międzypokoleniowego, narzędzia integracji ze wspólnotą oraz wyraziciela tożsamości i emocji.

1. Potrzeby edukacyjne i informacyjne

Osoby kończące edukację uzupełniającą za granicą często stają przed decyzjami dotyczącymi dalszego kształcenia. Kluczowe potrzeby na tym etapie obejmują:

- **dostęp do rzetelnych informacji o możliwościach kontynuacji nauki w Polsce lub w systemie kraju zamieszkania**, z uwzględnieniem uznawalności świadectw, certyfikatów i egzaminów (np. certyfikatów z języka polskiego jako obcego, wyników matury międzynarodowej lub krajowej),
- **wsparcie w planowaniu ścieżki edukacyjnej** – zwłaszcza w zakresie wyboru kierunku studiów lub ścieżki techniczno-zawodowej,
- **doradztwo językowe i zawodowe** – w odniesieniu do kompetencji w języku polskim oraz w języku większościowym kraju pobytu, a także wymagań rekrutacyjnych.

2. Potrzeby rozwoju kompetencji przydatnych na rynku pracy

Osoby kończące edukację uzupełniającą często funkcjonują w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym. Ich potencjał warto wspierać poprzez:

- **rozwijanie kompetencji miękkich**: komunikacji międzykulturowej, elastyczności językowej, pracy zespołowej, argumentowania i autoprezentacji,
- **umożliwienie wykorzystania języka polskiego jako atutu zawodowego** – np. poprzez udział w projektach transgranicznych, stażach z elementami polskojęzycznymi, współpracę z instytucjami polonijnymi lub polskimi firmami za granicą,

- **uznanie dwujęzyczności (wielojęzyczności) jako zasobu** – wsparcie uczniów w identyfikowaniu, dokumentowaniu i świadomym wykorzystywaniu własnych kompetencji językowych (np. poprzez portfolio językowe, certyfikaty, udział w inicjatywach polskojęzycznych).

3. Potrzeby tożsamościowe i emocjonalne

Zakończenie edukacji w języku polskim bywa momentem intensywnej refleksji nad własną tożsamością językową i kulturową. Uczniowie mogą doświadczać niepewności, napięć lub poczucia rozdarcia między „dwoma światami”. Warto odpowiadać na ich potrzeby poprzez takie działania jak:

- **tworzenie okazji i przestrzeni do rozmowy o tożsamości** – moderowane warsztaty, spotkania z mentorami, działania twórcze, które pozwalają wyrazić złożone doświadczenia kulturowe i językowe,
- **pokazanie możliwości kontynuacji kontaktu z językiem i kulturą polską po zakończeniu formalnej edukacji** – np. poprzez kluby młodzieżowe, uniwersytety polonijne, wolontariat lub działalność społeczną,
- **pomoc w odkrywaniu osobistego znaczenia języka polskiego poza kontekstem szkolnym** – język polski powinien być rozumiany nie tylko jako przedmiot nauki, ale jako narzędzie do budowania relacji, tożsamości i aktywności obywatelskiej.

Podsumowując, warto dążyć do tworzenia zintegrowanych ścieżek wsparcia dla absolwentów edukacji uzupełniającej, które łączyłyby doradztwo edukacyjne, zawodowe i tożsamościowe, odpowiadając na złożone potrzeby młodzieży polonijnej i polskiej za granicą. Istotne jest również włączanie pozytywnych narracji o sukcesach osób polskiego pochodzenia – na przykład poprzez inspirujące podcasty, filmy czy bezpośrednie spotkania z nimi – co może wzmacniać motywację i poczucie sprawczości wśród uczniów. Równolegle warto rozwijać programy mentoringowe i tutoringowe, które umożliwiają młodzieży kontakt z osobami aktywnymi zawodowo w środowisku polonijnym i międzynarodowym, wspierając ich w planowaniu dalszej ścieżki życiowej i budowaniu świadomej, zintegrowanej tożsamości.

4.4. Katalog osiągnięć edukacyjnych

Szczegółowy zakres wymagań edukacyjnych przygotowany został z podziałem na poszczególne poziomy biegłości językowej (w ramach poziomów A1-B2 wg *ESOKJ*).

Osiągnięcia dla poziomu A1	
1. Rozumienie	
	Osoba ucząca się: Potrafi zrozumieć krótką wypowiedź pod warunkiem, że jest ona wypowiedziana wolno, poprawnie i zawiera przerwy, aby ułatwić słuchającemu rozumienie.

słuchanie	Potrafi zrozumieć konkretną informację na temat spraw codziennych, spraw szkolnych pod warunkiem, że jest ona wypowiedziana wolno i są w niej konkretne informacje (np. informacja o miejscu czy godzinie, jak dojść skądś dokądś) lub sytuacja jest przewidywalna. Rozumie słowa, niektóre wyrażenia dotyczące jego/jej samego/samej, najbliższej rodziny, szkoły, czasu wolnego czy najbliższego środowiska, jeśli wypowiedzane są wolno i poprawnie. Rozumie adresowane do niego/niej polecenia, jeśli wypowiedzane są wolno i poprawnie. Potrafi rozpoznać i zrozumieć w wypowiedzi liczebniki np. godzinę rozpoczęcia lekcji, cenę biletu czy cenę towaru. Rozumie proste słowa dotyczące przyrody np. niektóre nazwy zwierząt, roślin typowych dla polskiego kontekstu, a także prostych procesów np. oddychanie.
czytanie	Osoba ucząca się: Rozumie bardzo krótkie i proste teksty, zdanie po zdaniu, pod warunkiem, że ma możliwość ponownego przeczytania, jeśli zachodzi taka potrzeba. Rozumie krótkie i proste wiadomości tekstowe, np. dotyczące informacji o dodatkowych zajęciach szkolnych, miejscu spotkania, dacie i godzinie. Rozpoznaje nazwy, słowa i wyrażenia najczęściej używane, dotyczące najczęstszych sytuacji codziennych, także szkolnych. Rozumie informacje i wskazówki w sklepie, szkole, miejscach publicznych, w środkach komunikacji, np. wyjście/ wejście, sekretariat, biblioteka, godziny otwarcia i inne. Rozumie krótkie ilustrowane teksty (także zaadaptowane teksty z podręcznika) pod warunkiem, że są zredagowane prostym, zrozumiałym językiem, a ilustracje ułatwiają rozumienie tekstu.
2. Mówienie	
porozumiewanie się	Osoba ucząca się: Może wziąć udział w prostej rozmowie, lecz komunikacja zależy od możliwości powtórzenia, prędkości wypowiedzi czy przeformułowania. Potrafi odpowiadać i zadawać proste pytania, reagować na proste wypowiedzi i wypowiadać się w zakresie swoich aktualnych potrzeb lub na dobrze znane tematy. Potrafi odgadnąć znaczenie nieznanego słowa dotyczącego konkretnego działania lub przedmiotu, pod warunkiem, że towarzyszący mu tekst jest bardzo prosty i dotyczy znanego tematu. Potrafi zrozumieć codzienne wyrażenia potrzebne do zaspokojenia prostych potrzeb, jeśli są powtarzane, formułowane bezpośrednio, jasno i powoli przez współpracującego rozmówcę. Potrafi przedstawić kogoś i użyć podstawowych słów powitania i pożegnania. Potrafi porozmawiać o swoich upodobaniach, zainteresowaniach, jedzeniu i innych tematach, używając ograniczonego słownictwa, pod warunkiem, że rozmówca zwraca się bezpośrednio do niego/niej oraz mówi wolno i wyraźnie. Rozumie i reaguje w prosty sposób na adresowane do niego/niej polecenia i instrukcje, jeśli są krótkie, wypowiedzane wolno i poprawnie. Potrafi poprosić o coś i zareagować na prośbę. Potrafi zrobić proste zakupy, poprosić o coś do jedzenia lub pomóc sobie w komunikacji, wskazując, czego potrzebuje.

	Potrafi odpowiedzieć na proste pytania, a także je zadać, jeśli dotyczą znanych sytuacji codziennych i szkolnych, znanych tematów. Potrafi powiedzieć lub pokazać, że nie rozumie i potrzebuje pomocy w komunikacji.
samodzielne wypowiedzianie się	Osoba ucząca się: Potrafi powiedzieć coś w sposób bardzo prosty, używając wyrażeń i pojedynczych słów na temat siebie, osób i przedmiotów wokół. Potrafi powiedzieć, co robi, opisać swój dom, miejsce zamieszkania, swoją szkołę. Potrafi opowiedzieć w prosty sposób o swoich zajęciach, pod warunkiem, że wypowiedź ta została wcześniej przygotowana. Potrafi w prosty sposób opisać słownie przedmiot, ilustrację, pod warunkiem, że opis ten został wcześniej przygotowany. Potrafi przeczytać na głos krótki tekst.
Pisanie	
	Osoba ucząca się: Potrafi pisać pojedyncze słowa, wyrażenia i proste zdania dotyczące jego samego/ jej samej, osób mu znanych np. gdzie mieszka lub co robi, jakie ma zainteresowania, preferencje i inne. Potrafi opisać w bardzo prosty sposób swój dom, szkołę, klasę. Potrafi w bardzo prosty sposób opisać znane przedmioty lub te, które poznaje w szkole. Potrafi napisać bardzo krótką wiadomość tekstową z informacjami np. wycieczka 14 maja lub z pytaniem dotyczącym codziennych spraw. Potrafi napisać bardzo krótką wiadomość z przeprosinami, podziękowaniami korzystając z gotowych znanych modeli. Potrafi wypełnić prosty formularz z danymi osobowymi.
Mówienie	
	Osoba ucząca się: Potrafi w prostych słowach wyrazić swoje zainteresowanie. Potrafi przekazać proste informacje, z tekstów np. ogłoszeń, programów, krótkich materiałów informacyjnych. Potrafi przeczytać w swoim języku pierwszym tekst, a następnie w bardzo krótki i prosty sposób opowiedzieć o nim w języku polskim. Potrafi przetłumaczyć niektóre słowa, wyrażenia i bardzo proste zdania z języka pierwszego na język polski i odwrotnie. Potrafi w słowniku (tradycyjnym lub w Internecie) znaleźć dane słowo, chociaż jeszcze nie zawsze potrafi odnaleźć właściwe znaczenie. Potrafi powiedzieć o swoich emocjach. Potrafi poprosić, w bardzo prosty sposób, innych o uczestnictwo w zadaniach szkolnych, pracy w grupie. Potrafi powiedzieć w bardzo prostych słowach co zrozumiał/a i zapytać, co inna osoba zrozumiała.

Interkulturowość	
	Osoba ucząca się: Zaczyna dostrzegać najłatwiejsze do obserwacji różnice kulturowe i uwzględniać w komunikacji podstawowe zachowania w klasie i szkole, np. powitania i pożegnania, zwracanie się do innych uczniów, nauczycieli, innych dorosłych, chociaż czasami potrzebuje czasu i zrozumienia, np. w przypadku pomyłki w wyborze rejestru (np. przywitanie się z osobą dorosłą). Potrafi poradzić sobie w najprostszych codziennych sytuacjach w szkole i najbliższym otoczeniu, gdy trzeba podziękować za coś, przeprosić... Zaczyna zdawać sobie sprawę, że niektóre jego/jej zachowania, intencje mogą być inaczej postrzegane lub odczytane. Zaczyna dostrzegać polskie zasady, normy zachowania, wartości w szkole i w najbliższym środowisku i stara się ich przestrzegać.

Osiągnięcia dla poziomu A2	
Rozumienie	
słuchanie	Osoba ucząca się: Potrafi zrozumieć wypowiedź, wyrażenia oraz słownictwo ze znanego zakresu dotyczącego życia codziennego, życia szkolnego, rodziny i bliskiego środowiska pod warunkiem, że wypowiedź jest wyraźna i w wolnym tempie. Potrafi zrozumieć wystarczająco dużo, aby zareagować stosownie do sytuacji pod warunkiem, że wypowiedź jest wyraźna a tempo wolne. Potrafi zrozumieć i odnaleźć najważniejsze elementy prezentacji lub krótkich i prostych wyjaśnień przedstawionych przez nauczyciela lub innych uczniów, pod warunkiem, że wypowiedź jest wyraźna a rozmówca gotowy do jej powtórzenia. Rozumie proste zadania i polecenia nauczyciela, innych uczniów i innych osób pracujących w szkole pod warunkiem, że mówią wolno i wyraźnie. Rozumie, czy osoba mówiąca jest za lub przeciw czemuś, jeśli wypowiedź jest wyraźna a jej tempo wolne. Potrafi śledzić proste rozmowy dotyczące treści przedmiotowych, jeśli rozmówcy mówią wolno i wyraźnie oraz są gotowi powtórzyć swoją wypowiedź, jeśli uczący się tego potrzebuje. Potrafi odnaleźć istotną informację w nagranych tekstach, jeśli dotyczą znanych treści przedmiotowych a tempo nagrania jest wolne.
	Osoba ucząca się:

czytanie	Rozumie bardzo krótkie i proste teksty szkolne, czytając zdanie po zdaniu, rozpoznając nazwy, znane słowa i bardzo podstawowe wyrażenia, jeśli to konieczne, czytając kilkakrotnie. Czyta i rozumie proste, krótkie teksty na tematy codzienne, tematy dotyczące szkoły i treści przedmiotowych. Rozumie najważniejsze informacje w krótkich i prostych tekstach, dotyczących znanych mu tematów. Potrafi zrozumieć najważniejsze elementy tekstu prezentującego fakty, jeśli jego struktura jest jasna a temat znany. Potrafi znaleźć informację w prostych materiałach dydaktycznych i materiałach z innych źródeł np. z Internetu Potrafi odszukać informacje zawarte w wykresach, diagramach, tabelach, na mapach.
Mówienie	
interakcja	Osoba ucząca się: Potrafi zareagować z łatwością w dobrze ustrukturyzowanych sytuacjach i krótkich rozmowach, pod warunkiem, że rozmówca udzieli mu pomocy w razie potrzeby. Potrafi poradzić sobie z prostą rozmową bez nadmiernego wysiłku. Potrafi zadawać pytania, odpowiadać na pytania oraz wymieniać się pomysłami i informacjami na znane tematy w przewidywalnych, znanych sytuacjach w życiu codziennym i w sytuacjach szkolnych. Potrafi komunikować się w ramach prostego i rutynowego zadania wymagającego jedynie prostej i bezpośredniej wymiany informacji na znane tematy związane ze szkołą lub życiem poza szkołą. Poradzi sobie z bardzo krótkimi wymianami zdań, ale rzadko jest w stanie zrozumieć wystarczająco dużo, żeby podtrzymać rozmowę. Potrafi wziąć udział w prostej rozmowie na tematy znane, codzienne z koleżankami/kolegami z klasy, pod warunkiem, że mówią wolno i wyraźnie. Potrafi poinformować rozmówcę, że nie rozumie. Potrafi poprosić o wyjaśnienie, zwolnienie tempa, gdy ma problem z rozumieniem. Potrafi odpowiedzieć w prosty sposób na proste pytania nauczyciela lub kolegów/koleżanek z klasy. Potrafi zasygnalizować nieporozumienie, gdy czegoś nie rozumie lub gdy coś jest nie tak.
produkcja	Osoba ucząca się: Potrafi opisać lub przedstawić inne osoby, warunki życia, codzienne czynności, co lubi lub nie, za pomocą krótkich wyrażen lub prostych zdań. Potrafi wyliczyć wydarzenia.

	Potrafi prostymi zdaniami opowiedzieć, jak coś wykonać lub co zostało już zrobione. Potrafi w sposób bardzo prosty powiedzieć, co myśli, jaką ma opinię na dany temat. Potrafi powiedzieć w bardzo prosty sposób, czy zgadza się lub czy jest przeciw. Potrafi w bardzo prosty sposób przedstawić swoje argumenty, uzasadniając podjęte w określonym kontekście decyzje lub działania. Potrafi, w wypowiedzi nauczyciela lub innych uczniów, znaleźć słowa kluczowe, ważne wyrażenia lub krótkie istotne zdania. Potrafi powtórzyć definicję. Potrafi powiedzieć, używając prostych zdań, czy coś jest pozytywne czy negatywne. Potrafi porównać przedmioty i prostymi słowami opisać podobieństwa i różnice. Potrafi przygotować prostą, krótką prezentację na temat, który był omawiany w klasie.
Pisanie	
interakcja i produkcja	Osoba ucząca się: Potrafi napisać serię prostych fraz i zdań połączonych prostymi spójnikami współrzędności i podrzędności: „i”, „ale”, „bo”. Potrafi napisać krótki opis wydarzeń. Potrafi napisać wyjaśnienie, jak coś zrobić lub jak coś zostało zrobione. Potrafi napisać kilka informacji na temat związany z nauką szkoloną Potrafi w sposób bardzo prosty napisać, co myśli, jaką ma opinię na dany temat. Potrafi powtórzyć prostą i krótką definicję wybranego pojęcia, np. matematycznego czy historycznego. Potrafi napisać krótki tekst, korzystając z modelu. Potrafi napisać, używając prostych zdań, czy coś jest dobre czy złe, pozytywne czy negatywne. Potrafi porównać przedmioty i prostymi słowami opisać podobieństwa i różnice. Potrafi, w zadaniach dotyczących nauki szkolnej, uzupełnić formularze, listy, diagramy i tabele.
3. Mediacja	
	Osoba ucząca się: Potrafi aktywnie uczestniczyć w prostych typowych zadaniach, o ile uczestnicy mówią powoli, a jeden lub więcej z nich pomaga mu/jej wziąć udział w zadaniu i wyrazić swoje propozycje.

	Potrafi przekazać odpowiednie informacje zawarte w dobrze ustrukturyzowanych, krótkich i prostych tekstach informacyjnych, pod warunkiem, że odnoszą się one do konkretnych, znanych tematów i są sformułowane prostym językiem. Potrafi użyć prostych słów, aby poprosić kogoś o wyjaśnienie. Potrafi rozpoznać trudności i wskazać prostym językiem źródło problemu. Może przekazywać kluczowe punkty rozmowy lub tekst na tematy będące przedmiotem bezpośredniego zainteresowania, pod warunkiem, że są one wyraźnie wyrażone prostym językiem. Potrafi odszukać w tekście i napisać słowa klucze/ najważniejsze wyrażenia.

Osiągnięcia dla poziomu B1	
1. Rozumienie	
1.1. Słuchanie	Osoba ucząca się: • rozumie wypowiedzi monologowe oraz dialogi, wyrażenia i słownictwo dotyczące znanych jej tematów związanych z życiem codziennym, zainteresowaniami, relacjami z innymi itp., sformułowane w standardowej odmianie języka, wypowiedziane wyraźnie w umiarkowanym tempie; • potrafi rozpoznać ogólny sens monologów i dialogów odbieranych w ramach bezpośredniej komunikacji codziennej (np. rozmowy, dyskusje, instrukcje) oraz pośredniej (np. audycje radiowe, podcasty, filmy), jeśli są one wyrażane w sposób wyraźny w standardowej odmianie języka; • umie znaleźć konkretne informacje, o ile wypowiedź ma przejrzystą strukturę i realizowana jest w normalnym tempie i w dobrych warunkach akustycznych; • potrafi określić kontekst wypowiedzi (czas, miejsce, sytuację komunikacyjną, np. rozmowa telefoniczna, spotkanie w kawiarni, wizyta u lekarza); • potrafi określić intencje nadawcy/ nadawców oraz rozpoznać funkcję aktów mowy (np. przeprosiny, gratulacje, prośby, podziękowania); • potrafi odpowiednio reagować na polecenia;

	• potrafi identyfikować słowa kluczowe oraz domyślać się znaczenia wyrazów z kontekstu; • potrafi rozróżniać wypowiedzi formalne od nieformalnych.

Wersja do konsultacji

1.2. Czytanie

Osoba ucząca się:

- rozumie wypowiedzi pisemne o przejrzystej kompozycji, które zawierają często używane słownictwo odnoszące się do znanych jej realiów, takich jak życie codzienne, edukacja czy zainteresowania;
- potrafi rozróżniać ogólne informacje od szczegółów, rozumie główne przesłanie prostych tekstów narracyjnych i opisowych z różnych dziedzin napisanych w standardowej odmianie polszczyzny (np. opowiadania, krótkie teksty literackie, artykuły z gazet);
- potrafi znaleźć potrzebne informacje w tekstach użytkowych oraz w materiałach, które zawierają elementy techniczne lub specjalistyczne, pod warunkiem że są napisane w sposób jasny i przystępny i dotyczą znanych jej tematów;
- potrafi określić kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, czas, miejsce, sytuację);
- potrafi rozpoznać intencje nadawcy wypowiedzi (np. życzenia, zaproszenie, ogłoszenie, przeprosiny) oraz gatunek tekstu (np. list, e-mail, sms, wpis na forum internetowym, rozkład jazdy, instrukcja, artykuł prasowy, tekst literacki);
- potrafi śledzić tok wywodu oraz rozróżniać poziom ważności przedstawionych argumentów w wypowiedzi argumentacyjnej na temat znanych jej realiów;
- potrafi domyślić się znaczenia słów na podstawie kontekstu i struktury tekstu;
- potrafi rozróżniać wypowiedzi formalne od nieformalnych.

2. Mówienie

**2.1.
Interakcja**

Osoba ucząca się:

- potrafi swobodnie inicjować, podtrzymywać oraz zakończyć rozmowę, również telefoniczną na tematy związane ze znanymi jej realiami.
- umie włączyć się do rozmowy prowadzonej przez kilku uczestników i brać udział w dyskusji, wymieniając się poglądami na znane sobie tematy;
- potrafi rozpoznać intencje rozmówcy/ rozmówców oraz odpowiednio na nie reagować;
- potrafi swobodnie zadawać pytania oraz udzielać rozwiniętych odpowiedzi na tematy związane z własnym doświadczeniem, zainteresowaniami oraz funkcjonowaniem w różnych sferach życia społecznego;
- potrafi wyrazić swoją opinię, pytać o opinię rozmówców, zgadzać się lub nie zgadzać się z opiniami innych osób;
- potrafi prowadzić proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;
- potrafi zapytać o pozwolenie, zgodę oraz odmówić pozwolenia i zgody;
- potrafi sformułować prośbę oraz odmówić jej spełnienia;
- potrafi sformułować nakaz, zakaz oraz odmówić ich wykonania;
- potrafi wyrażać uczucia i emocje, dostosowując formę ekspresji do sytuacji komunikacyjnej.
- potrafi prosić o wyjaśnienia, wskazówki i funkcjonalnie je wykorzystać;
- potrafi kontrolować przebieg rozmowy, prosząc o powtórzenie, wyjaśnienie, przeliterowanie itp., a także upewnia się, czy jest właściwie rozumiana;
- potrafi zasygnalizować rozmówcy, gdy nie wszystko rozumie.

**2.2.
Produkcja**

Osoba ucząca się:

- tworzy spójne i logiczne wypowiedzi ustne na tematy związane z życiem codziennym i własnym doświadczeniem;
- umie wyrażać swoje opinie i je uzasadniać. Używa podstawowych zwrotów, by zgadzać się, nie zgadzać lub sugerować rozwiązania (np. „Moim zdaniem...”, „Nie jestem pewien, ale...”, „Zgadzam się, ponieważ...”);
- potrafi opisywać ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
- potrafi wypowiadać się na temat wydarzeń z przeszłości i teraźniejszości, zachowując ich chronologię;
- potrafi wypowiadać się na temat własnych doświadczeń i przeżyć oraz wyrażać emocje;
- potrafi opisywać swoje upodobania, preferencje;
- potrafi formułować wypowiedź na temat własnych intencji, marzeń i planów na przyszłość;
- potrafi opowiadać o filmach, książkach, wydarzeniach kulturalnych oraz streścić przeczytane teksty, oddając ich główne wątki;
- potrafi relacjonować wydarzenia i wyrażać opinie na ich temat;
- potrafi stosować peryfrazę (mówić opisowo), używać synonimów, jeśli brakuje jej słów oraz wykorzystać środki niewerbalne;
- potrafi wypowiadać się płynnie, stosuje zasady wymowy i intonacji, które pozwalają na właściwe zrozumienie treści oraz intencji wypowiedzi;
- potrafi dostosować styl wypowiedzi do sytuacji, używając języka formalnego lub nieformalnego.

3. Pisanie

	Osoba ucząca się: • potrafi tworzyć proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne na znane tematy, wykorzystując słownictwo i struktury gramatyczne przewidziane dla poziomu B1 (np. opowiadanie, list, e-mail, charakterystyka, opis, krótka recenzja); • potrafi pisemnie wyrażać proste opinie i je uzasadnić oraz tworzyć krótkie teksty argumentacyjne; • potrafi pisemnie wyrazić swoje upodobania, intencje, emocje oraz pytać o upodobania, intencje i emocje innych osób; • potrafi zredagować teksty użytkowe, zachowując odpowiednią dla gatunku strukturę i formy językowe (np. ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, podanie, proste CV); • potrafi pisemnie odpowiedzieć na zaproszenie, ogłoszenie, propozycje, gratulacje; • potrafi sporządzić streszczenie krótkiego tekstu, zachowując jego przesłanie, tematykę i strukturę; • potrafi poprawnie uzupełniać formularze i proste dokumenty administracyjne (np. wniosek o kartę biblioteczną, formularz zgłoszeniowy na konkurs); • potrafi dostosować styl i rejestr językowy do adresata i sytuacji komunikacyjnej (e-mail do przyjaciela vs. e-mail do nauczyciela) oraz stosować odpowiednie zwroty grzecznościowe i formuły końcowe w różnych typach korespondencji (np. Szanowna Pani, Kochana Olu, Z poważaniem, Całuję i pozdrawiam); • dba o poprawność ortograficzną i interpunkcyjną tekstów, koryguje błędy, korzystając ze słowników ortograficznych i poradników językowych, również internetowych.

Osiągnięcia dla poziomu B2	
1. Rozumienie	
1.1 Słuchanie	Osoba ucząca się: • rozróżnia głoski typowe dla języka polskiego, aby poprawnie zrozumieć także dłuższe, niekiedy zniekształcone fonetycznie, wypowiedzi; • rozumie polecenia, instrukcje oraz wypowiedzi monologowe, dialogowe i polilogowe, włącznie z wypowiedziami w dyskusjach, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych, także w kontekście edukacyjnym (np. lekcje, wykłady, prezentacje); • rozróżnia informacje (rozumienie globalne i selektywne) przekazane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie, także w kontekście języka edukacji szkolnej (np. komunikaty nauczyciela, instrukcje dotyczące zadań); • rozumie wypowiedzi o charakterze informacyjnym i użytkowym artykułowane w normalnym, a także szybszym tempie; • rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazać tezę, argumenty i wnioski – również w kontekście szkolnym (np. prezentacje, wypowiedzi pisemne uczniów); • rozpoznaje intencje wypowiedzi, a także emocje i nastrój rozmówców (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację, smutek, złość, oburzenie, euforię); • rozpoznaje różnice między oficjalną i nieoficjalną odmianą języka; • odróżnia język ogólnopolski od środowiskowych odmian języka (odmiana oficjalna vs. potoczna), także w kontekście języka dziedzicznego i jego kolokwializacji; • rozumie dłuższe wypowiedzi (np. debata, wiadomości) w naturalnym tempie i przyporządkować do wskazanego kontekstu złożone słownictwo oraz wyrażenia na temat bieżących wydarzeń, wiedzy szkolnej lub ogólnej wiedzy o świecie; • rozumie większość materiałów audio bez wspomagania wizualnego (np. program radiowy, podcast, wywiad) w dobrych warunkach akustycznych. Jedynie nadzwyczajny hałas w tle, niestandardowa struktura wypowiedzi lub częste użycie wyrażen idiomatycznych mogą wpłynąć negatywnie na jej zdolność rozumienia;

	• przyporządkowuje do wskazanego kontekstu złożone słownictwo oraz wyrażenia na tematy znane, edukacyjne lub związane z zainteresowaniami ucznia; • rozpoznaje i przyporządkowuje do kontekstu złożone słownictwo oraz wyrażenia opisujące wydarzenia, doświadczenia i przeżycia.
1.2 Czytanie	Osoba ucząca się: • poprawnie rozumie główną informację zawartą w dłuższych i złożonych tekstach dotyczących współczesnej problematyki; • poprawnie rozumie teksty związane z różnymi przedmiotami edukacji szkolnej, z uwzględnieniem języka dyscyplinarnego (np. geografia, historia, biologia, matematyka); • rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny; • rozpoznaje wybrane gatunki literackie i rozumie ich treść; • identyfikuje gatunki publicystyczne: wywiad, reportaż, felieton oraz rozumie utwory literackie i inne teksty kultury, w tym: formułuje temat/problem, odczytuje dosłowne i niedosłowne sensy tekstów; • rozpoznaje poprawnie wpisanego w tekst nadawcę i odbiorcę; • wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje, nawet jeśli nie są podawane w sposób bezpośredni; • dostrzega relacje między częściami składowymi wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie, akapity); • identyfikuje wypowiedź argumentacyjną, wskazując tezę, argumenty i wnioski; czerpać dodatkowe informacje z przypisu; • wyszukuje w Internecie i ocenia informacje oraz krytycznie i świadomie odbiera przeczytane treści; selekcjonuje potrzebne dane, sprawdzając ich dokładność; • dostrzega i rozumie różnice pomiędzy informacją a innym przekazem – opinią, oceną, krytyką; • korzysta ze słowników jedno- i dwujęzycznych oraz innych źródeł informacji (encyklopedie, podręczniki szkolne, platformy edukacyjne); • stosuje różne strategie prowadzące do zrozumienia tekstu, wykorzystując kontekst, informacje pozatekstowe oraz własną wiedzę ogólną i szkolną;

	• posługuje się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w celu wyszukiwania, korzystania i weryfikowania informacji, rozwijania zainteresowań oraz podejmowania twórczych działań.
2. Mówienie	
2.1 Porozumiewanie się (interakcja)	Osoba ucząca się: • porozumiewa się na tyle płynnie (wymowa, intonacja, słownictwo i poprawność gramatyczna), by prowadzić spontaniczną rozmowę z rodzimymi użytkownikami języka, nie powodując przy tym napięcia u którejkolwiek ze stron, także w środowisku szkolnym; • inicjuje formalne i nieformalne rozmowy, kierując się zasadami kulturalnej rozmowy i odpowiednim rejestrem; • reaguje w odpowiedni sposób na pytania, komentarze i sugestie rozmówcy, wykazując się aktywnym słuchaniem i elastycznością w komunikacji; • formułuje i uzasadnia swoje opinie, porównuje różne punkty widzenia oraz wyraża zgodę lub jej brak w sposób grzeczny i rzeczowy; • podejmuje negocjacje w codziennych sytuacjach oraz w bardziej złożonych kontekstach, takich jak projekty szkolne czy debaty; • parafrazuje i wyjaśnia nieznane słowa lub wyrażenia, aby zapewnić skuteczność komunikacji; • opisuje doświadczenia, uczucia oraz reakcje, dostosowując styl i ton wypowiedzi do odbiorcy, kontekstu i rejestru językowego.
2.2 Samodzielne wypowiadanie się (monolog, produkcja)	Osoba ucząca się: • formułuje spójne i logiczne wypowiedzi na większość tematów ogólnych, rozwijając wątki i podając przykłady, bez zbyt długiego szukania odpowiednich słów, przy wykorzystaniu złożonych struktur zdaniowych; • tworzy wypowiedzi na różne tematy związane z interesującymi ją dziedzinami, dbając o poprawność gramatyczną, by uniknąć nieporozumień; • rozpoznaje i poprawia większość swoich błędów gramatycznych; • przedstawia argumenty za i przeciw w sposób zrozumiały i uporządkowany, stosując różnorodne środki językowe (np. związki frazeologiczne); • wygłasza spójne i przejrzyste prezentacje na znane tematy, dbając o logiczną organizację treści oraz klarowność przekazu;

	• stosuje różne strategie językowe, np. podkreślanie kluczowych informacji, stosowanie przykładów i porównań w celu lepszego zobrazowania tematu, również w kontekście szkolnym; • porusza kolejne tematy w sposób logiczny i płynny, choć czasem zatrzymuje się, szukając właściwych struktur językowych.
3. Pisanie	
	Osoba ucząca się: • formułuje jasno skonstruowane oraz spójne teksty o szerokim zakresie tematycznym, także edukacyjnym i związanym z zainteresowaniami ucznia; • redaguje teksty uwzględniające oczekiwaną treść, ilustrując ją odpowiednimi przykładami; • formułuje teksty, uwzględniając cechy typowe dla danego gatunku tekstu (np. pamiętnik, dziennik, opowiadanie, rozprawka, wypracowanie szkolne, esej); • rozróżnia funkcję tekstów i dobiera do nich odpowiednie środki językowe, szczególnie w zakresie negocjowania, definiowania, opisywania, wyjaśniania, argumentowania, oceniania oraz zajmowania stanowiska; • pisze teksty zgodnie z intencją, kontekstem sytuacyjnym i grupą docelową (np. e-mail formalny i nieformalny, zaproszenia, życzenia); • dobiera słownictwo precyzyjnie lub na poziomie umożliwiającym skuteczną komunikację bez istotnych zakłóceń; • modyfikuje sformułowania, aby uniknąć częstych powtórzeń; • używa prostych i złożonych struktur zdaniowych (zdania złożone współrzędnie, podrzędnie, wielokrotnie złożone, transformacje składniowe); • dokonuje syntezy informacji i argumentów pochodzących z różnych źródeł, w tym materiałów edukacyjnych; • poprawnie stosuje zasady pisowni, interpunkcji oraz edycji; • świadomie planuje przebieg pracy nad tekstem i przeprowadza autoewaluację w celu doskonalenia wypowiedzi pisemnej; • umiejętnie korzysta z narzędzi cyfrowych wspomagających proces pisanie (np. edytory tekstu, słowniki online, korektory).
4. Mediacja	
	Osoba ucząca się:

	• ułatwia komunikację i wymianę pomysłów, okazując szacunek dla różnych punktów widzenia, także w środowisku edukacyjnym i wielojęzycznym; • skutecznie przekazuje i przekształca informacje, wyjaśniając złożone treści (także o charakterze edukacyjnym lub kulturowym) w sposób jasny i zrozumiały; • wiernie przekazuje kluczowe informacje i argumenty z tekstów dotyczących zainteresowań szkolnych lub osobistych; • parafrazuje wypowiedzi, używając prostszego języka, aby ułatwić zrozumienie; • łączy różne perspektywy i wspiera współpracę; • prezentuje odmienne punkty widzenia (także odmienne od własnych), nie zmieniając ich sensu; • współpracuje w grupie, wspierając pozytywną i bezpieczną atmosferę oraz pomagając w wypracowaniu wspólnych celów; • odnosi się do pomysłów innych, proponując kolejne kroki działania; • pomaga w wyrażaniu intencji rozmówców, aby uniknąć błędnych interpretacji; • rozpoznaje emocje w wypowiedziach i reaguje na nieporozumienia poprzez odpowiedni dobór słów; • uczestniczy w negocjacjach i dyskusjach; • wspiera negocjacje, tłumacząc stanowiska stron i proponując kompromisy; • aktywnie uczestniczy w dyskusjach grupowych, pomagając innym w zrozumieniu różnych argumentów; • dostosowuje styl mediacji do sytuacji – pełni rolę mediatora w środowisku szkolnym i społecznym, pomagając rozwiązywać konflikty; • dostosowuje sposób komunikacji do formalnych i nieformalnych sytuacji, biorąc pod uwagę język dziedziczony, język edukacji oraz normy interkulturowe. Interkulturowość Osoba ucząca się: • refleksyjnie odnosi się do wiedzy na temat polskiej specyfiki kulturowej,

	• zaciekawiona jest odmiennością i różnorodnością kulturową, • rozpoznaje, poprawnie klasyfikuje oraz rozumie wartości, postawy i opinie osób uczestniczących w komunikacji oraz odnieść je do tych związanych z własnymi doświadczeniami kulturowymi, • uwzględnia w kontaktach nieformalnych i bardziej sformalizowanych swoją wrażliwość kulturową oraz międzykulturową, • nawiązuje i podtrzymuje relacje społeczne w swoim środowisku kulturowym i międzykulturowym, • dopasowuje swoje zachowania do kontekstu sytuacyjnego poprzez umiejętność „przełączania się” między kodami kulturowymi, która wynika z świadomości różnic kulturowych, • dostrzega związki kulturowe w perspektywie lokalnej, regionalnej oraz globalnej/uniwersalnej, • właściwie interpretuje zachowania wynikające z różnic kulturowych bez wzmacniania negatywnych stereotypów, • rozpoznaje i posługuje się językiem edukacji szkolnej jako narzędziem komunikacji międzykulturowej, uwzględniającym specyfikę języka szkolnego i jego funkcji w procesie nauczania, między innymi poprzez rozumienie specjalistycznych terminów i struktur językowych używanych w edukacji, • rozróżnia język szkolny od języka dziedzicznego i rozpoznaje jego wpływ na kształtowanie tożsamości językowej ucznia, zarówno w kontekście nauki, jak i codziennej komunikacji, • dostrzega relacje między językiem szkolnym a językiem dziedzicznym, zwracając uwagę na ich wzajemne oddziaływania oraz role w procesie integracji kulturowej i edukacyjnej, • korzysta z wiedzy o języku dziedzicznym jako o elemencie tożsamości kulturowej, uwzględniając jego znaczenie w rozwoju kompetencji międzykulturowej i wsparcia wielojęzyczności uczniów.

4.5. Katalog strategii uczenia się języka polskiego jako języka dziedzicznego/języka osobistego wyboru

Nauka języka polskiego poza granicami kraju to proces złożony, wymagający świadomego i długofalowego zaangażowania zarówno ze strony ucznia, jak i nauczyciela. Znaczącą rolę odgrywa w nim umiejętność planowania działań, organizowania pracy, radzenia sobie z trudnościami oraz odkrywania i rozwijania własnych sposobów uczenia się. W wielojęzycznym i kulturowo zróżnicowanym środowisku kompetencje te stają się szczególnie

istotne – wspierają motywację do nauki, sprzyjają samodzielności i umożliwiają uczniowi stały rozwój. Opisane w niniejszym materiale strategie skoncentrowane są wokół osób uczących się i ich postaw wobec nauki języka. Należy jednak podkreślić ważną rolę nauczyciela, który powinien inspirować uczniów do autorefleksji nad poszukiwaniem skutecznych strategii uczenia się i wzmacniać ich umiejętności metakognitywne, stanowiąc wsparcie zarówno podczas zajęć, jak i poza nimi.

1. Strategie metapoznawcze

Osoba ucząca się ma świadomość tego, jak przebiega jej nauka języka – co działa skutecznie, co sprawia jej trudność, w jakich warunkach uczy się najlepiej. Stara się zauważać własne nawyki, reakcje i preferencje, a także rozpoznawać mechanizmy, które wspierają jej rozwój. Dzięki temu może lepiej planować, kontrolować i oceniać swoją naukę, a z czasem samodzielnie kierować całym procesem uczenia się.

Jak ucze się języka? Refleksja nad własnym sposobem uczenia się.

W zależności od wieku i etapu rozwoju (samodzielnie lub z pomocą nauczyciela, rodziców czy kolegów), osoba ucząca się:

- **zadaje sobie pytania**, które pomagają jej zrozumieć siebie jako uczącego się, np.: *Czy łatwiej mi mówić czy pisać? Co było dziś dla mnie trudne? Czy błędy mnie zniechęcają, czy uczę się na ich podstawie?*
- **korzysta z narzędzi autorefleksji**, takich jak kwestionariusze, tabelki, rozmowy z nauczycielem, aby lepiej poznać: swoje preferencje sensoryczne (lepiej zapamiętuje treści słuchając, oglądając, rysując, czy powtarzając na głos); preferowany sposób pracy (samodzielnie, w parach, w grupie); ulubione rodzaje zadań (dialogi, rysowanie, odgrywanie scenek, testy);
- **obserwuje siebie w działaniu** – jak radzi sobie podczas mówienia po polsku; co jej pomaga (gesty, parafrazy, pytania, zgadywanie z kontekstu);
- **zauważa zmiany** w swoim podejściu do nauki lub umiejętnościach – np. większą pewność siebie, mniejszy stres, większą dokładność;
- **rozmawia z nauczycielem i kolegami** o tym, jak się uczy – wymienia się pomysłami, inspiruje się innymi;
- **rozpoznaje swój styl uczenia się**: *wizualny* – zapamiętuje obrazki, kolory, rysunki, pisownię; *słuchowy* – uczy się lepiej dzięki piosenkom, rytmom, powtarzaniu na głos; *działaniowy (kinestetyczny)* – zapamiętuje przez ruch, gesty, odgrywanie scenek;
- **tworzy listy**: tego, co już potrafi („*umiem powiedzieć, co lubię jeść*”); celów, które chce jeszcze osiągnąć („*chcę nauczyć się opowiadać o wakacjach*”); przyczyn trudności („*nie rozumiałem polecenia*”, „*nie ćwiczyłem w domu*”);
- **korzysta z narzędzi samooceny**, np. prostych skali (od 1 do 3), list kontrolnych lub kart refleksji, które pomagają mu obserwować postępy;
- **prowadzi dziennik ucznia lub notatnik**, w którym zapisuje: czego się nauczyła w danym tygodniu lub miesiącu; które zadania były przyjemne, trudne, ciekawe; jakie

błędy popełniła i jak je poprawiała; w jakich sytuacjach używała języka (np. na lekcji, w sklepie, podczas wakacji w Polsce, w rozmowie telefonicznej z babcią).

Przykład 1: Fioletowa sukienka

Siedmioletnia Maja po lekcji mówi do nauczyciela: „Lubię ćwiczenia z obrazkami, bo wtedy łatwiej zapamiętuję słówka. Dziś zapamiętałam ‘sukienka’, bo była fioletowa jak moja.” Dzięki takiej refleksji Maja zaczyna rozumieć, że ważne są dla niej metody wizualne – uczy się skuteczniej, gdy widzi kolory, rysunki i symbole. Nauczyciel może jej zaproponować prowadzenie „zeszytu słów z rysunkami”, który pomoże jej zapamiętywać nowe wyrażenia.

Przykład 2: Parawan

Czternastoletni Kuba po rozmowie z kolegą zauważa: „Próbowałem opowiedzieć o wakacjach, ale zapomniałem, jak jest *parawan*. Pokazałem rękami, jak się go rozkłada, i powiedziałem: *taka osłona od wiatru na plaży*. Kolega od razu zrozumiał.”

Kuba analizuje, jak poradził sobie w trudnej sytuacji językowej. Taka autorefleksja pomaga mu odkryć skuteczne strategie kompensacyjne (gesty, parafrazy), które może świadomie stosować w przyszłości.

Przykład 3: Pogoda u babci

Szesnastoletnia Julia w każdy piątek zapisuje w swoim dzienniku ucznia kilka zdań pod stałymi nagłówkami. Ostatni wpis wyglądał tak:

Czego się nauczyłam: „Znam już słowa i zwroty do opisu pogody – potrafię powiedzieć, jaka jest dziś pogoda i jaka będzie jutro.”

Zadania: „Fajna była gra z pytaniami o pogodę. Trudne było słuchanie nagrania – za szybko mówili.”

Błędy i poprawa: „Myliłam ‘jest zimno’ i ‘jest zimne’. Już wiem, że ‘zimno’ to przysłówek, a zimne przymiotnik.”

Użycie języka poza klasą: „Zadzwoiłam do babci i opowiedziałam, jaka była pogoda i zapytałam, jaka jest u niej”

Julia utrwała materiał z zajęć, analizuje, co było dla niej łatwe lub trudne, co ją cieszy, co sprawia trudności i w jakich sytuacjach używa języka. Dzięki takiemu dziennikowi zaczyna bardziej świadomie podchodzić do nauki.

Wskazówki dla nauczycieli

- ✓ Twórz przestrzeń do refleksji. Po wybranych zadaniach zaproponuj uczniom krótką rozmowę, pytania otwarte lub kartę refleksji (np. „Co dziś poszło Ci dobrze?”, „Czego się nauczyłeś?”).
- ✓ Zachęcaj do samoobserwacji. Pomóż uczniom zauważyć, jak się uczą – czy lepiej zapamiętują przez słuchanie, rysowanie, działanie? Czy wolą pracować sami, czy z innymi?
- ✓ Wprowadzaj różne style pracy. Zróżnicowane aktywności (wizualne, słuchowe, ruchowe) pozwolą one uczniom lepiej poznać własne preferencje.

- ✓ Doceniaj refleksję. Chwal nie tylko poprawność językową, ale też starania i umiejętność zastanowienia się nad własnym stylem uczeniem się – to buduje samodzielność i pewność siebie.
- ✓ Stosuj proste narzędzia samooceny. Używaj skali (np. 1–3), list kontrolnych czy dzienników ucznia, aby dzieci mogły śledzić swoje postępy i planować kolejne kroki.

Jak mogę zaplanować swoją naukę? Formułowanie celów i planowanie działań.

Osoba ucząca się potrafi świadomie zaplanować, czego chce się nauczyć, w jakim czasie i w jakim celu. Wyznacza sobie konkretne zadania – na przykład opanowanie słownictwa z zakresu części ciała lub rozwijanie umiejętności mówienia – i rozkłada je na mniejsze etapy. Dobrze zaplanowana nauka sprzyja lepszej organizacji, wzmacnia motywację i ułatwia dostrzeganie postępów.

Osoba ucząca się:

- wyznacza cele na krótki i długi czas, np. „w tym tygodniu nauczę się słów z tematu zwierzęta”, „do końca semestru będę potrafił opowiedzieć o moim dniu”;
- rozбивa cel na mniejsze etapy i planuje działania krok po kroku;
- tworzy proste listy zadań, takie jak: „napisać 3 zdania, obejrzeć bajkę, opisać obrazek”;
- określa sytuacje, w których chciałby używać języka, np. w sklepie, podczas rozmowy z rodziną, w grze online;
- planuje, kiedy będzie się uczyła – np. 15 minut dziennie, trzy razy w tygodniu, w sobotnie poranki;
- korzysta z planerów, kolorowych grafik, tabel lub naklejek, by zaznaczać wykonane zadania i śledzić postępy.

Jak zorganizować czas i miejsce do nauki? Organizacja przestrzeni i planowanie rytmu pracy.

Osoba ucząca się potrafi zadbać o warunki, w których uczy jej się najlepiej – wybiera odpowiednie miejsce, porę dnia i sposób pracy. Planuje, kiedy i jak będzie się uczyć także poza lekcjami – w domu, online, w rozmowach z rodziną lub znajomymi. Świadoma organizacja przestrzeni i rytmu nauki pomaga się skupić, uczy systematyczności i wzmacnia poczucie sprawczości.

Osoba ucząca się:

- wybiera warunki sprzyjające koncentracji – ciszę, dobre oświetlenie, wygodne i uporządkowane miejsce;
- eliminuje „rozpraszacze” – wyłącza powiadomienia, porządkuje biurko, korzysta z minutnika lub aplikacji do zarządzania czasem;
- sięga po narzędzia planowania, takie jak kalendarze, tygodniowe harmonogramy, checklisty;
- rozkłada naukę na różne dni tygodnia, np. poniedziałek: słówka, środa: pisanie, piątek: film z napisami;

- dba o różnorodność – łączy czytanie, słuchanie, mówienie i zabawy językowe w zależności od potrzeb i nastroju.

Przykład 1: naklejki z gwiazdkami

Dziewięcioletnia Hania zawsze siada do nauki przy swoim biurku, na którym leży kolorowy kalendarz. W poniedziałek uczy się słówek, w środę wykonuje prace pisemne (w zeszytach, w telefonie lub na tablecie), a w piątek ogląda bajkę po polsku. Naklejkami w kształcie gwiazdek zaznacza w kalendarzu wykonane zadania.

→ To przykład uczennicy, która ma stały rytm nauki i korzysta z prostych narzędzi planowania.

Przykład 2: rozmowy online

Szesnastoletnia Sara nie ma stałego kontaktu z językiem polskim w szkole, ale raz w tygodniu uczestniczy w zajęciach online i prowadzi rozmowy przez aplikację internetową z rówieśniczką z Krakowa. Przed spotkaniem przygotowuje tematy do rozmowy, a po nim zapisuje w notesie nowe wyrażenia i przemyślenia związane z rozmową. W każdy piątek powtarza słówka z tygodnia.

→ Sara planuje czas ekspozycji na język i łączy go z praktyką w realistycznych sytuacjach.

Wskazówki dla nauczyciela:

- ✓ Rozmawiaj z uczniami o tym, gdzie i kiedy lubią się uczyć. Zadawaj pytania typu: „W jakim miejscu uczysz się najlepiej?”, „Co Ci przeszkadza?”, „Kiedy masz najwięcej energii?”
- ✓ Zachęcaj do planowania pracy w ciągu tygodnia. Można wspólnie stworzyć prosty harmonogram, np. „Mój tydzień z językiem polskim” z ikonami do zaznaczania.
- ✓ Pokaż, że każda forma kontaktu z językiem ma wartość. Nawet 10 minut dziennie przeznaczone na słuchanie piosenki lub rozmowę z dziadkiem po polsku to część nauki.
- ✓ Zachęcaj uczniów do łączenia różnych form pracy nad językiem. Daj wybór między różnymi aktywnościami – mówieniem, pisanem, oglądaniem, ruchem, zabawą.
- ✓ Zaproponuj sposoby na eliminowanie „rozpraszaczy”. Porozmawiaj o tym, jak ustalić czas nauki i odpoczynku (np. metodą Pomodoro), dlaczego warto wyciszyć telefon i wyłączyć powiadomienia w komputerze.

2. Strategie zarządzania zasobami

Z czego mogę korzystać, kiedy się uczę? Zarządzanie zasobami w procesie uczenia się języka polskiego jako obcego

Osoba ucząca się stopniowo nabywa umiejętność korzystania z różnych zasobów wspierających naukę języka – zarówno tradycyjnych (np. podręcznik, zeszyt, słownik), jak i cyfrowych (aplikacje, strony internetowe, komunikatory). Dobiera materiały do swoich potrzeb, porządkuje notatki, tworzy własne pomoce i sięga po wsparcie, gdy go potrzebuje. W zależności od wieku – samodzielnie lub przy wsparciu nauczyciela – wykorzystuje dostępne zasoby w sposób dostosowany do indywidualnych potrzeb, możliwości oraz preferowanego

stylu uczenia się. W nauce języka poza granicami kraju, szczególnie przy ograniczonym kontakcie z polszczyzną, umiejętność sięgania po różnorodne materiały pomaga utrzymać regularny kontakt z językiem i rozwijać kompetencje komunikacyjne.

Osoba ucząca się:

- prowadzi zeszyt lub notatnik, w którym zapisuje nowe słowa, zasady gramatyczne i przykłady ich użycia (w wersji papierowej lub cyfrowej);
- organizuje własne narzędzia i materiały do nauki – notatki, fiszki, foldery, aplikacje – tak, by mieć je pod ręką;
- tworzy własne pomoce: ilustracje, kolorowe notatki, mapy myśli, listy tematyczne;
- korzysta ze słowników (papierowych i online), aplikacji do nauki języków, narzędzi AI oraz portali edukacyjnych;
- wyszukuje potrzebne informacje w Internecie, korzysta z podcastów, filmów, gier edukacyjnych, bajek i blogów w języku polskim;
- jeśli ma możliwość, rozmawia z osobami mówiącymi po polsku – np. z dziadkami, rodziną w Polsce, rówieśnikami w szkole sobotniej;
- zadaje pytania nauczycielowi lub korzysta z konsultacji, czatów lub forów edukacyjnych, by wyjaśnić wątpliwości.

Przykład 1: Quiz ze słówek

Szesnastoletni Tomek stworzył folder na komputerze, gdzie zapisuje ciekawe wyrażenia z rozmów z kuzynem z Polski (rozmawiają przez Discord). Do każdego wyrażenia dodaje przykład użycia wyrazu. Raz w tygodniu tworzy quiz w aplikacji Quizlet, żeby utrwalić słownictwo.

→ Tomek aktywnie wykorzystuje technologię, kontakt z native speakerem i samodzielnie organizuje materiał do powtórek.

Wskazówki dla nauczycieli:

- ✓ Pomóż uczniom zidentyfikować zasoby, do których mają dostęp. Zapytaj: „Czy masz słownik w domu?”, „Jakie strony internetowe do nauki języka znasz i lubisz?”, „Czy rozmawiasz z kimś po polsku poza lekcjami?”
- ✓ Zachęcaj do tworzenia własnych materiałów. Uczniowie mogą rysować słówka, pisać dialogi, robić zdjęcia rzeczy, które chcą nazwać po polsku – nie muszą korzystać wyłącznie z podręcznika.
- ✓ Wprowadzaj nowe narzędzia stopniowo i świadomie. Zamiast dawać uczniom długą listę aplikacji, pokaż jedną, prostą funkcjonalność – np. jak stworzyć zestaw fiszek lub jak sprawdzić słowo w dobrym słowniku online.
- ✓ Wspieraj samodzielność poprzez konkretne zadania. Zamiast „poćwicz w domu”, powiedz: „znajdź trzy słowa, które kojarzą Ci się z zimą i zapisz je w zeszycie i znajdź do nich obrazek w Internecie”.

- ✓ Podkreśl wartość kontaktu z językiem poza lekcjami. Rozmowa z babcią, napisanie SMS-a po polsku, nagranie wiadomości głosowej, obejrzenie filmu z napisami – to wszystko też jest nauka.

3. Strategie emocjonalno-motywacyjne

Co mogę zrobić, żeby się nie zniechęcać i cieszyć się nauką? Regulacja i kontrola czynników emocjonalnych

Nauka języka to nie tylko zapamiętywanie słów i gramatyki – to także emocje: radość z sukcesu, wstyd, trema, obawa przed popełnianiem błędów. Umiejętność rozpoznawania i kontrolowania emocji ma bezpośredni wpływ na postępy ucznia, jego motywację oraz gotowość do podejmowania wyzwań językowych – zwłaszcza w środowisku, w którym polszczyzna nie jest językiem dominującym.

Osoba ucząca się:

- akceptuje, że stres, niepewność czy trema podczas wypowiadania się w języku obcym są naturalne i możliwe do opanowania;
- stosuje proste techniki obniżające napięcie – np. spokojne oddychanie, chwilę wyciszenia, skupienie się na miłym wspomnieniu, obrazie lub dźwięku;
- oswaja trudne sytuacje poprzez stopniowe przygotowanie – ćwiczy wypowiedź samodzielnie, następnie z kolegą, a dopiero potem na forum grupy;
- korzysta z aktywności, które budują poczucie bezpieczeństwa – takich jak gry językowe, praca zespołowa, elementy humorystyczne;
- uczy się dostrzegać i doceniać własne postępy – zapisuje sukcesy, tworzy wizualne ścieżki rozwoju, korzysta z narzędzi dających pozytywną informację zwrotną (np. aplikacje edukacyjne);
- unika myślenia w kategoriach „porażki” – zamiast tego szuka przyczyn trudności i traktuje je jako naturalną część procesu nauki;
- wyznacza cele zgodne ze swoimi zainteresowaniami, sytuacją życiową i tożsamością – np. rozmowa z rodziną w Polsce, zrozumienie treści internetowych, aktywność w mediach społecznościowych po polsku;
- czerpie motywację zarówno z wewnętrznych potrzeb (ciekawość, samorealizacja), jak i zewnętrznych zachęt (pochwała, sukces grupy, realne zastosowanie języka w codziennym życiu).

Przykład 1: Przed czytaniem na głos

Uczeń boi się czytać tekst przed całą klasą. Nauczyciel mówi:

„Rozumiem, że możesz się stresować – ja też kiedyś się bałem czytać na głos w innym języku. Możesz przeczytać tylko jedno zdanie albo zacząć razem z koleżanką. Ważne, że próbujesz.”
Dzięki takiemu wsparciu uczeń czuje się zrozumiany i sam decyduje, ile chce przeczytać.

Wskazówki dla nauczyciela:

- ✓ Buduj atmosferę bezpieczeństwa i zaufania
- ✓ Uczniowie lepiej radzą sobie z emocjami, gdy wiedzą, że mogą się pomylić bez obawy przed wyśmianiem. Zadbaj o przyjazne relacje w klasie i jasne zasady wzajemnego szacunku.
- ✓ Pomóż uczniom zrozumieć, że emocje są czymś naturalnym.
- ✓ Rozmawiaj otwarcie o tym, że stres, trema czy niepewność to część procesu uczenia się języka. Dziel się własnymi doświadczeniami lub historiami innych uczniów, którzy pokonali tremę czy lęk.
- ✓ Pomagaj nazwać emocje i znaleźć sposoby radzenia sobie z nimi
- ✓ Zachęcaj do prostych strategii: głębokiego oddechu, pauzy przed wypowiedzią, chwili skupienia, pozytywnego wewnętrznego dialogu („Jeszcze nie umiem, ale się uczę”).
- ✓ Stopniuj trudności.
- ✓ Pozwól uczniom przygotować wypowiedź najpierw indywidualnie, potem w parach, dopiero później na forum klasy. Dzięki temu zyskują poczucie kontroli i sprawczości.
- ✓ Podkreślaj wartość wysiłku i drobnych sukcesów.
- ✓ Nie skupiaj się tylko na poprawności – chwal za odwagę, pomysłowość, wytrwałość. Zachęcaj do prowadzenia dziennika postępów lub „mapy sukcesów”.
- ✓ Unikaj porównań między uczniami.
- ✓ Pamiętaj, że dzieci i młodzież uczą się w różnym tempie, zależnie od znajomości innych języków, doświadczeń edukacyjnych i domowego środowiska językowego.
- ✓ Uwzględniaj różnice kulturowe i językowe.
- ✓ Niektóre dzieci mogą być przyzwyczajone do innych stylów pracy, komunikacji czy oceniania. Rozmawiaj o tych różnicach i pokazuj, że są naturalnym elementem nauki w wielokulturowej klasie.
- ✓ Wzmacniaj tożsamość ucznia jako osoby wielojęzycznej.
- ✓ Podkreśl, że znajomość wielu języków to wartość, a każdy język (nawet nie do końca opanowany) to narzędzie budowania relacji i wyrażania siebie.
- ✓ Zachęcaj do współpracy, nie rywalizacji
- ✓ Gry zespołowe, projekty w parach czy wspólne cele klasowe (np. przygotowanie plakatu, filmiku) pomagają odciążyć emocjonalnie i budować wspólnotę.

4. Strategie społeczne i komunikacyjne

Jak mogę dobrze współpracować z innymi? Rozwijanie umiejętności współpracy i komunikacji w grupie

Uczenie się języka to nie tylko działanie indywidualne, lecz także proces społeczny – oparty na współpracy, dialogu i wymianie doświadczeń. Osoba ucząca się rozwija kompetencje, które pozwalają jej skutecznie komunikować się, współdziałać i uczyć się razem z innymi – niezależnie od wieku, pochodzenia językowego czy kulturowego.

Osoba ucząca się:

- jasno komunikuje potrzeby i uczucia podczas pracy w grupie (np. prosi o pomoc; dzieli się własną opinią, nawet jeśli nie zgadza się z innymi; dba o szacunek i kulturę wypowiedzi);
- dba o wspólny cel i współodpowiedzialność za zadanie (np. przydziela role w grupie, wspólnie planuje działania);
- reaguje empatycznie na trudności innych, okazuje wsparcie i otwartość;
- uczy się słuchać uważnie i potwierdzać zrozumienie (np. parafrazuje wypowiedź rozmówcy prosząc o potwierdzenie – „Czy dobrze rozumiem, że...?”);
- przekazuje informacje zwrotne w sposób wspierający (np. „Dobrze to powiedziałeś, a może spróbuj jeszcze tak...”);
- rozpoznaje sytuacje konfliktowe i potrafi je rozwiązywać poprzez dialog, kompromis lub prośbę o pomoc;
- potrafi przyjąć i wyrazić konstruktywną krytykę, nie obraża się, nie atakuje;
- dzieli się wiedzą i doświadczeniem – również tymi związanymi z innymi językami i kulturami;
- docenia wysiłek innych i wspólnie świętuje osiągnięcia (np. pochwała kolegi, wspólna prezentacja).

Przykład 1: „Znamy te słowa!”

Uczniowie w parach lub małych grupach tworzą wspólną listę słów z wybranego zakresu tematycznego (np. jedzenie, ubrania). Każdy dodaje coś od siebie, a potem wspólnie układają z nimi zdania lub historyjkę obrazkową.

Uczą się: dzielenia pomysłami, aktywnego słuchania, wspólnego podejmowania decyzji.

Wskazówki dla nauczyciela:

- ✓ Zachęcaj uczniów do pracy w parach i grupach mieszanych – różnorodność jest wartością.
- ✓ Ustal z klasą jasne zasady współpracy: słuchamy się nawzajem, pomagamy sobie, nie przerywamy.
- ✓ Wprowadzaj kontrakty grupowe i wspólnie wyznaczaj cele – uczniowie chętniej się angażują, gdy mają wpływ.
- ✓ Modeluj wspierające komunikaty: „Co ci się podobało w pracy kolegi?”, „Jak możemy mu pomóc?”
- ✓ Rozmawiaj o różnicach – kulturowych, językowych, osobowościowych – pokazując, że uczymy się także *od siebie nawzajem*.

Skuteczność prezentowanych strategii w dużym stopniu zależy od zaangażowania nauczyciela w rozwijanie umiejętności samodzielnego, świadomego i refleksyjnego podejścia do nauki wśród uczestników zajęć. Warto, by osoby nauczające potrafiły identyfikować preferencje i mocne strony uczniów, a także tworzyły środowisko sprzyjające wymianie doświadczeń i wspieraniu autonomii uczących się. Nauczyciel pełni więc w procesie dydaktycznym rolę przewodnika i mentora, który nie tylko przekazuje wiedzę, ale też

prezentuje różnorodne techniki uczenia się, dostarcza dobrych wzorców, a także zachęca uczniów do analizowania podjętych przez nich działań i oceny skuteczności wybranych strategii.

4.7. Katalog kompetencji międzykulturowych

Wieloaspektowa rzeczywistość edukacyjna oraz społeczna dzieci i młodzieży uczących się języka polskiego i kultury polskiej poza granicami kraju zachęca do przyjęcia w założeniach programowych perspektywy antropologicznej, która pozwala nie tylko opisywać, ale też rozumieć różnorodność i własną tożsamość. Takie podejście umożliwia budowanie kompetencji międzykulturowych poprzez refleksję nad własnymi i mniej znanymi kodami kulturowymi (np. koleżanek i kolegów z grupy) – w odniesieniu do przestrzeni, czasu, tożsamości, rytuałów, emocji czy wzorców relacji.

Podjęcie to zakłada, że kultura nie jest zbiorem sztywnych kodów, lecz dynamicznym, procesualnym i relacyjnym zjawiskiem. Kompetencje międzykulturowe wymagają więc rozwijania świadomości, empatii, ciekawości, tolerancji dla niejednoznaczności oraz zdolności mediacji – cech kluczowych w zróżnicowanych kontekstach życia dzieci i młodzieży funkcjonujących między językami i kulturami.

Inspiracją dla takiego ujęcia są również współczesne pytania o zmiany społeczne, technologiczne i aksjologiczne, dlatego też przy każdym bloku tematycznym proponuje się łączenie podstaw kulturowych z refleksją nad wyzwaniem współczesności: technologią, edukacją, tożsamością, wolnością, religią, migracjami i przyszłością człowieka.

W niniejszym opracowaniu przyjęto czteroczęściowy podział treści kulturowych, który odpowiada zarówno rozwojowi poznawczemu dzieci i młodzieży, jak i specyfice nauczania języka i kultury polskiej poza granicami kraju. Podział ten obejmuje:

- 1) odniesienia kulturowe – wiedzę ogólną, wydarzenia i postacie historyczne i współczesne, rozumiane przez pryzmat symboli i emocji,
- 2) wiedzę i zachowania społeczno-kulturowe,
- 3) umiejętności i postawy interkulturowe,
- 4) mediację kulturową.

Taki układ pozwala na stopniowe pogłębianie kompetencji kulturowych – od znajomości faktów i symboli kultury polskiej, przez ich zastosowanie w codziennym życiu, aż po rozwijanie postawy otwartości, empatii i zdolności do budowania mostów międzykulturowych. Uwzględnia on również złożoność tożsamości dzieci i młodzieży dorastających w

środowiskach wielojęzycznych i wielokulturowych. Proponowane rozwiązania metodyczne i materiały (np. karty pracy, scenariusze lekcji, studia przypadków) przekładają ten model na konkretne działania edukacyjne, wspierając zarówno rozwój językowy osób uczących się, jak i budowanie więzi z kulturą polską.

I. Odniesienia kulturowe

1. Odniesienia kulturowe (z perspektywy dziecka żyjącego poza Polską)

1.1 Wiedza ogólna o Polsce – kontekstualna i emocjonalna

1.1.1 Geografia Polski – najważniejsze miejsca, regiony związane z rodziną dziecka (np. „Skąd pochodzą moi rodzice/dziadkowie?”), symbole geograficzne (Wisła, Tatry, Bałtyk).

1.1.2 Ludność Polski i Polonia – kto mieszka w Polsce, gdzie mieszkają Polacy poza Polską (Polonia), wielokulturowość Polski.

1.1.3 Symbole państwowe i instytucje – godło, flaga, hymn, prezydent, parlament – w wersji uproszczonej, z naciskiem na to, **czym są dla dziecka na emigracji**

1.1.4 Podział terytorialny – „mapa moich korzeni” – województwa, miasta rodzinne, kontekst rodzinny (np. drzewo genealogiczne rodziny)

1.1.5 Gospodarka i przemysł – uproszczone: co produkuje się w Polsce, co z Polski znają dzieci (np. jabłka, bursztyn, meble, branża IT)

1.1.6 Edukacja – jak wygląda szkoła w Polsce vs. szkoła za granicą (np. system szkolny, poziomy edukacji, kalendarz szkolny)

1.1.7 Media i kultura popularna – polskie bajki, programy, YouTuberzy i YouTuberki, piosenki, które znają dzieci.

1.1.8 Transport i podróże – jak się podróżuje po Polsce; co dzieci pamiętają z podróży do Polski. Regiony Polski, krajobrazy typowe dla różnorodnych krain.

1.2 Postacie i wydarzenia historyczne – przez pryzmat symboli i emocji

1.2.1 Wydarzenia i święta narodowe – np. 11 listopada, 3 maja, Święto Niepodległości, ale też z refleksją, czy obchodzi się je za granicą i jakie święta są ważne w kraju zamieszkania.

1.2.2 Postacie historyczne i współczesne – np. Maria Skłodowska-Curie, Lech Wałęsa, Jan Paweł II, Iga Świątek, Robert Lewandowski, Olga Tokarczuk – znane postacie, z którymi dziecko może się utożsamić bądź może je znać; sukcesy Polek i Polaków.

1.2.3 Postacie bliskie dziecku – „Moja babcia opowiadała mi o...” – budowanie mostu między historią Polski a doświadczeniem rodzinnym.

1.3 Produkty i wytwory kultury – z perspektywy dzieci polonijnych

1.3.1 Literatura i myśl – wprowadzenie przez literaturę dziecięcą i młodzieżową (Brzechwa, Tuwim, Musierowicz, Kasdepke, Olech, Kosik, Pałasz, Maleszka, Stelmaszyk, Ryrych; współczesne książki dla dzieci o emigracji - Kaczmarek).

1.3.2 Muzyka – od ludowej przez klasyczną (Chopin, Moniuszko, Wieniawski, Paderewski) do nowoczesnej (piosenki dla dzieci i popkulturowe – np. Arka Noego, My3. Natalia Kukulska, „Sanah”, Mała Armia Janosika- kolędy).

1.3.3 Kino i teatr – bajki, teatryki, filmy dziecięce – np. „Bolek i Lolek”, „Reksio”, ale też kontakt z przedstawieniami teatralnymi z Polski: Festiwal Teatrów dla Dzieci (<https://festiwalteatrow.pl/festiwal-teatrow-dla-dzieci-2025/>), Festiwal Teatrów dla Dzieci Podskoki i Wykręty (<https://podskokiiwykrety.pl/>), Festiwal Teatrów dla Dzieci - Kraków (<https://nck.krakow.pl/festiwal-teatrow-dla-dzieci-2025/>), Międzynarodowy Festiwal filmowy Kino Dzieci (<https://kreatywna-europa.eu/fundedprojects/miedzynarodowy-festiwal-filmowy-kino-dzieci-2/>), Festiwal filmowy Ale Kino! (<https://alekino.com/>), Festiwal filmowy Młode Horyzonty (<https://festiwal.mlodehoryzonty.pl/>)... itp.

1.3.4 Architektura i sztuki plastyczne – miasta: Kraków, Warszawa, Wrocław, Gdańsk, Łódź, zamki np. Zamek Królewski, pisanki, wycinanki - sztuka ludowa; malarstwo: Matejko, Wyspiański, Kossak, Beksinski, Boznańska, Opalka, Leman – ogólnie pojęte działania plastyczne.

2. Wiedza i zachowania społeczno-kulturowe

2.1 Warunki życia i organizacja społeczna

2.1.1 Tożsamość osobista i językowa

- Świadomość dwu- wielojęzyczności i dwu- wielokulturowości.
- Kształtowanie pozytywnego stosunku do własnego pochodzenia.
- Rola języka polskiego jako części tożsamości rodzinnej i kulturowej.

2.1.2 Rodzina

- Tradycyjne i współczesne modele rodziny w Polsce.
- Rola dziadków, relacje między pokoleniami.
- Różnice w strukturze i funkcjonowaniu rodziny w kraju zamieszkania i w Polsce.

2.1.3 Kalendarz i rytm życia

- Polskie święta narodowe i religijne (np. 2, 3 Maja, 11 Listopada, Wielkanoc, Boże Narodzenie - Wigilia, Wszystkich Świętych).
- Porównanie kalendarza szkolnego i świąt w Polsce i w kraju zamieszkania.
- Tradycje związane z porami roku, np. topienie marzanny, święto plonów.

2.1.4 Jedzenie i napoje

- Charakterystyka polskiej kuchni: dania regionalne, tradycyjne potrawy (np. pierogi, barszcz, bigos).
- Znaczenie wspólnych posiłków w rodzinie.
- Porównanie zwyczajów kulinarnych z krajem zamieszkania.

2.1.5 Edukacja

- Struktura systemu edukacji w Polsce.
- Tradycje szkolne: pasowanie na ucznia, zakończenie roku szkolnego, świadectwa z czerwonym paskiem.
- Rola sobotnich szkół polskich.

2.1.6 Praca

- Popularne zawody w Polsce dawniej i dziś.
- Rola pracy w życiu dorosłego Polaka – etos pracy.
- Migracja zarobkowa Polaków i jej skutki społeczne.

2.1.7 Czas wolny, nawyki i zainteresowania

- Typowe formy spędzania czasu wolnego w Polsce (np. wycieczki za miasto).
- Polskie sporty narodowe i ulubione dyscypliny (np. siatkówka, skoki narciarskie).
- Kultura czytelnictwa i domowe biblioteki.

2.1.8 Media i środki informacji

- Przegląd polskich mediów publicznych i prywatnych.
- Rola prasy i radia w życiu codziennym.
- Media polonijne — łączność z krajem poprzez media za granicą.

2.1.9 Mieszkanie

- Charakterystyka polskiego domu rodzinnego (np. gościnność, domowe jedzenie, obrusy, bibeloty).
- Różnice w stylu życia i w przestrzeni mieszkalnej w Polsce i za granicą (np. zdejmowanie butów podczas składania komuś wizyty w domu).

2.1.10 Usługi i zakupy

- Polski targ i sklep osiedlowy – porównanie z supermarketem.
- Polskie zwyczaje zakupowe i etykieta konsumencka.
- Zwroty i sytuacje komunikacyjne w sklepie.

2.1.11 Zdrowie i higiena

- Opieka zdrowotna w Polsce – przychodnia, szpital, lekarz rodzinny.
- Naturalne metody leczenia (np. domowe sposoby: herbata z malin).

- Rola apteki w codziennej kulturze polskiej.

2.1.12 Podróże i transport

- Polska sieć kolejowa i autobusowa.
- Popularność podróży samochodowych i wakacji nad Bałtykiem lub w górach.
- Tradycje związane z podróżowaniem do rodziny w Polsce.

2.1.13 Ekologia i środowisko

- Problemy ekologiczne w Polsce (np. smog, ochrona Puszczy Białowieskiej).
- Polskie parki narodowe.
- Ruchy społeczne na rzecz ochrony przyrody.

3. Umiejętności i postawy interkulturowe

3.1 Kształtowanie pluralistycznej tożsamości kulturowej

3.1.1 Świadomość własnej tożsamości kulturowej

- Refleksja nad tym, co to znaczy być Polką/Polakiem/polskim dzieckiem mieszkającym za granicą (z doświadczeniem migracji).
- Rozpoznawanie elementów kultury polskiej obecnych w życiu codziennym (język, kuchnia, zwyczaje, religia).
- Budowanie pozytywnej narracji o wielokulturowej tożsamości.

3.1.2 Postrzeganie różnic i podobieństw kulturowych

- Porównywanie norm społecznych, wartości, rytuałów codziennych w Polsce i kraju zamieszkania.
- Świadomość, że różnorodność kulturowa nie oznacza sprzeczności, lecz wartość dodaną.

3.1.3 Zbliżenie kulturowe

- Udział w polskich i lokalnych wydarzeniach kulturowych (np. dni kultury, festiwale, koncerty).
- Wspólne projekty z rówieśnikami i rówieśniczkami z różnych narodowości, np. prezentacje kuchni, świąt czy hobby.

3.1.4 Uznanie różnorodności kulturowej

- Świadomość obecności różnych kultur w swoim otoczeniu i na świecie.
- Poszanowanie dla innych języków i zwyczajów bez ignorowania własnych korzeni.

3.1.5 Dobrowolna adaptacja i integracja

- Umiejętność uczestniczenia w życiu lokalnej społeczności bez rezygnacji z polskich wartości.
- Rozwijanie dwujęzyczności i podtrzymywanie kontaktu z Polską.

3.1.6. Empatia, ciekawość, otwartość, pozytywne nastawienie, dystans, tolerancja niejednoznaczności, regulacja emocji

- Budowanie postawy tolerancji i zaciekawienia innymi.
- Przeciwdziałanie stereotypom i uprzedzeniom (wobec własnej grupy i innych).
- Rozpoznawanie i nazywanie emocji związanych z przynależnością do różnych kultur (duma, radość, wstyd, niepewność).
- Praca z poczuciem wykluczenia, niezrozumienia, nadmiernych oczekiwań.

3.2 Przyswajanie wiedzy kulturowej

3.2.1. Obserwacja, porównanie, konceptualizacja, praktyka, kontrola

- Nauka poprzez aktywne poznawanie kultury miejsca zamieszkania i polskiej, np. jak obchodzimy święta w miejscu zamieszkania i w Polsce?
- Projekty badawcze oparte na rozmowach z rodziną, np. jak wyglądało dzieciństwo moich rodziców w Polsce?
- Refleksja nad różnicami i podobieństwami kulturowymi, np. w komunikacji, ubiorze, sposobach spędzania czasu wolnego.

- Rozwijanie umiejętności rozumienia, analizowania i komentowania różnic kulturowych.
- Rozwijanie kreatywnego i multiperspektywistycznego myślenia.

3.3 Interakcje kulturowe

3.3.1. Planowanie, kontakt, korekta i dostosowanie

- Ćwiczenie sytuacji językowych (np. powitanie w Polsce i w kraju zamieszkania – podobieństwa i różnice).
- Przygotowanie dzieci do kontaktu z Polską np. z rodziną w Polsce lub poprzez uczestnictwo w koloniach letnich.
- Tworzenie „kulturowego przewodnika” dla dzieci z Polski przyjeżdżających do ich klasy.
- Praktykowanie empatii i tolerancji w sytuacjach konfliktowych lub niejednoznacznych.
- Wzmacnianie umiejętności reagowania na nieporozumienia (np. gdy ktoś śmieje się z akcentu).

3.4 Mediacja kulturowa

3.4.1. Planowanie, mediacja, ewaluacja

- Nauka tłumaczenia nie tylko językowego, ale i kulturowego (np. czym jest opłatek).
- Dzieci jako pośrednicy między światem rodziny (Polska) i szkoły (kraj zamieszkania).
- Ćwiczenie roli „ambasadora/ambasadorki kultury”: prowadzenie zajęć dla klasy nt. polskich zwyczajów czy współczesnych procesów społecznych w Polsce.
- Wzmacnianie poczucia sprawczości i dumy z roli kulturowego pośrednika / kulturowej pośredniczki.
- Rozwijanie odporności psychicznej i samoświadomości w sytuacjach kulturowego napięcia.

Propozycja praktycznych rozwiązań dotyczących edukacji (między)kulturowej

Współczesna edukacja językowo-kulturowa w środowiskach migracyjnych nie może ograniczać się do przekazywania wiedzy o faktach czy normach społecznych. Wymaga ona refleksyjnego podejścia, które uwzględni złożoność zjawisk kulturowych oraz zmienność realiów społecznych. W niniejszym rozdziale proponujemy praktyczne ujęcie kompetencji

międzykulturowych w duchu antropologii kulturowej, uwzględniając praktyki życia codziennego (czas, rozmowa i milczenie, jedzenie, tożsamość, emocje, przestrzeń, , rodzina i edukacja, obrzędy/święta/rytuały) oraz refleksję nad przemianami globalnymi, zgodnie ze współczesną refleksją historiozoficzną.

W poniższym opracowaniu skupiamy się na rozwijaniu kompetencji interkulturowych, a w szczególności, kładziemy nacisk na następujące elementy:

- Świadomość kulturowa (refleksja nad własnymi kodami)
- Percepcja różnic kulturowych (empatia, dystans, ciekawość)
- Komunikacja międzykulturowa (język werbalny i niewerbalny)
- Adaptacja i mediacja kulturowa (zarządzanie niejednoznacznością)
- Odporność emocjonalna i poznawcza (wobec różnorodności i zmiany)

Na końcu tej części opracowania znajdują się przykładowe zadania, które można wykonać z uczniami i uczennicami na zajęciach.

1. Czas

Czas jako konstrukcja kulturowa

Kultura porządkuje czas na wiele sposobów: linearnie (np. edukacja, praca) lub cyklicznie (np. rytuały, święta), odmiennie też konstruuje relacje między przeszłością a przyszłością. Dla dzieci żyjących międzykulturowo koncepcje te bywają niespójne (np. kalendarz religijny a świecki, rytmy domowe a szkolne). Warto w edukacji rozwijać świadomość relatywności organizacji czasu i jego roli w kształtowaniu relacji, tożsamości i wartości. Technologiczna codzienność, zwłaszcza internet, media społecznościowe, aplikacje i komunikacja cyfrowa, wprowadzają inny rytm życia i inne sposoby kontaktu z kulturą, niż te znane z tradycyjnych form (rodzina, święta, książki, rytuały, opowieści przekazywane ustnie).

Przykładowe tematy do dyskusji

- Sposoby mierzenia i doświadczania czasu (cykliczny vs linearny);
- Punktualność i jej brak w różnych kulturach;
- Rytm dnia i tygodnia, relacje z przeszłością i przyszłością.

Myślenie krytyczne: Czy nowe technologie, w tym sztuczna inteligencja, skracają czas na refleksję i tym samym osłabiają naszą zdolność do przetwarzania przyszłości?

Czy czas technologiczny (np. tempo życia online) może zaburzać nasze poczucie ciągłości kulturowej (inaczej funkcjonujemy oglądając krótkie rolki, relacje na TikToku, a inaczej, kiedy słuchamy opowieści babci na te same tematy)?

Czy poświęcając mniej czasu na kontakt z „żywą kulturą” np. poprzez opowieści osób z rodziny, a więcej na przekaz internetowy (np. w mediach społecznościowych), wciąż

„dziedziczymy” kulturę, czy raczej konsumujemy fragmenty wielu kultur, bez zakorzenienia?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Czas to pieniądź; Ktoś idzie z duchem czasu; Szkoda czasu i atlasu.

2. Rozmowa i milczenie

Dialog – strategie mówienia i milczenia

Style komunikacyjne różnią się znacznie między kulturami – od bezpośredniości do subtelnych strategii milczenia. Edukacja międzykulturowa powinna kształcić świadomość pragmatyczną: umiejętność rozpoznawania intencji, tonów, gestów i konwencji – również milczenia jako aktu znaczącego.

Przykładowe tematy do dyskusji

- Wartość rozmowy i ciszy w różnych kulturach;
- Role komunikacyjne, intonacja, mowa ciała;
- Milczenie jako opór, dystans lub szacunek.

Myślenie krytyczne: Jak odróżniać fakty od opinii? Co uznajemy za prawdę? Skąd możemy wiedzieć, czy to, co czytamy albo co słyszymy jest prawdą? Czym jest postprawda? Czym jest manipulacja i jak ją rozpoznać w rozmowie?

Czy można rozmawiać z obcymi? Co to jest „small talk” i czy jest popularny w twojej kulturze?

Z czego można żartować? O czym nie wolno rozmawiać? Czy można pytać kogoś o wiek albo zarobki?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Mowa jest srebrem, a milczenie złotem; Ugryźć się w język; Mowa nienawiści.

3. Jedzenie jako kod kulturowy

Jedzenie to nie tylko biologiczna potrzeba – to także symboliczna praktyka budowania wspólnoty, wyrażania tożsamości, przekazywania norm i wartości. Znajomość różnic kulturowych w rytuałach jedzenia (np. kolejność podawania dań, ich znaczenie, używanie sztućców, pałeczek, rąk, a także tabu żywieniowe) sprzyja rozwojowi otwartości i ciekawości międzykulturowej.

Przykładowe tematy do dyskusji

- Praktyki kulinarne, rytuały wspólnego jedzenia, zakazy i nakazy (np. religijne);
- Diety, moda żywieniowa, jedzenie organiczne, surowe vs gotowane, pory posiłków;
- Typowe potrawy narodowe i spożywane w wyjątkowym czasie (np. barszczyk z uszkami); potrawy regionalne i ich znaczenie;

- Gościnność, savoir-vivre przy stole, jedzenie a status społeczny.

Myślenie krytyczne: Jedzenie jako opowieść o równości i nierównościach — kto ma dostęp do zasobów? Czy jedzenie staje się produktem globalnych nierówności?

Dlaczego na śniadanie, obiad i kolację jemy często te same produkty i dlaczego właśnie te?

Jaki produkt (danie) jemy codziennie, a jaki bardzo rzadko? Dlaczego?

Gdyby jedno danie miało symbolizować twój kraj – co by to było i dlaczego?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Bułka z masłem; Wisienka na torcie; Jeść komuś z ręki.

4. Tożsamość indywidualna a tożsamość kulturowa

Tożsamość wyrażamy na wiele sposobów. Wewnętrznie, pytając jak postrzegamy samych siebie, zewnętrznie, gdy prezentujemy się światu, ale także gdy opisujemy w kategoriach tożsamościowych, jak widzimy otaczający nas świat. Tożsamość to z tej perspektywy zespół cech, przekonań, wartości, przynależności społecznych i ról, które składają się na nasze „ja”. Ze względu na subiektywny wymiar konstruowania tożsamości i jej różnorodne uwikłania społeczne temat ten jest często przedmiotem kontrowersyjnych dyskusji. Edukacja powinna wspierać refleksję nad różnorodnością tożsamości i ról, nie wpadając w pułapki ich wartościowania.

Przykładowe tematy do dyskusji

- Kulturowe definicje kobiecości i męskości
- Stereotypy i uprzedzenia płciowe a różnorodność tożsamości
- Dzieciństwo i wiek jako konstrukty społeczne
- Granice ciała i płci w dobie procesów biotechnologicznych
- Tożsamość hybrydyczna
- Tożsamości w dobie XXI wieku

Myślenie krytyczne: Kim jestem, gdy nikt na mnie nie patrzy?

Czy to, jak siebie widzę, zgadza się z tym, jak widzą mnie inni?

Czy potrafię zaakceptować zmienność mojej tożsamości na różnych etapach życia?

Czy identyfikacja z określoną grupą daje mi wolność czy ograniczenia?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Jestem jaki jestem; W samotności najłatwiej usłyszeć własne „ja”; Myślę, więc jestem.

5. Emocje i ich funkcje

Emocje to wewnętrzne reakcje psychiczne, które pojawiają się w nas, gdy coś się dzieje w naszym otoczeniu. Możemy być wtedy na przykład szczęśliwi, przestraszeni, smutni lub źli. To nasza odpowiedź na różne sytuacje, osoby lub myśli. Potocznie przyjmuje się, że emocje mogą być dobre lub złe, przyjemne lub nieprzyjemne. A tymczasem wszystkie emocje służą nam czyli są nam potrzebne, bo są informacją o nas, o tym co przeżywamy, jak się czujemy i co możemy z tym zrobić. Zdolność czytania emocji jest kluczową kompetencją w edukacji międzykulturowej.

Przykładowe tematy do dyskusji

- Czy emocje są uniwersalne? Jakie emocje „wolno” okazywać w różnych kulturach?
- Wstyd, duma, radość, gniew jako konstrukty kulturowe
- Emocje jako źródło siły w życiu prywatnym i zawodowym
- Wpływ mediów (społecznościowych) na sposoby przeżywania i okazywania emocji

Myślenie krytyczne: Czy emocje zawsze odzwierciedlają prawdziwe potrzeby i wartości, czy mogą nas zwodzić?

Czy technologia i media społecznościowe manipulują naszymi emocjami?

Dlaczego czasem trudno jest zrozumieć emocje innych osób?

Co może się stać, jeśli przez długi czas tłumimy swoje emocje?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Czuć ulgę; Trzymać emocje na wodzy; Mieć ciężkie serce.

6. Przestrzeń jako dom i wspólnota

Przestrzeń to miejsce, w którym coś się znajduje, dzieje, lub w którym aktualnie się znajdujemy, albo chcemy być. Może być blisko nas albo bardzo daleko. To także obszar, w którym możemy się poruszać, działać a także czuć. To miejsce, w którym wchodzimy w relacje z innymi ludźmi, współtworząc tym samym jego wymiar wspólnotowy. Przestrzeń może być fizyczna np. pokój, dom, ulica; osobista czyli odległość, którą chcemy zachować między sobą a innymi ludźmi, żeby czuć się komfortowo; publiczna jako miejsca dostępne dla wszystkich, takie jak place lub parki; wirtualna czyli Internet, gry komputerowe i media społecznościowe: miejsca, w których poruszamy się cyfrowo; emocjonalna czyli miejsce na radość, smutek, spokój czy złość. Umiejętność „czytania” przestrzeni to jeden z kluczowych elementów budowania poczucia bezpieczeństwa i tożsamości.

Przykładowe tematy do dyskusji

- Granice prywatności
- Kulturowe uwarunkowania organizacji przestrzeni
- Przestrzeń a relacje społeczne

- Organizacja przestrzeni w procesie nauczania i uczenia się
- Realność a fizyczność przestrzeni
- Potencjał i zagrożenia przestrzeni cyfrowej

Myślenie krytyczne: Kto decyduje o tym, jak wygląda i do czego służy dana przestrzeń?

Jakie emocje mogą wywoływać różne rodzaje przestrzeni?

Jak technologia zmieniła nasze rozumienie i doświadczanie przestrzeni?

Jak przestrzeń wpływa na naszą tożsamość i poczucie przynależności?

Czy każda przestrzeń jest dostępna dla wszystkich? Co decyduje o wykluczeniu lub uprzywilejowaniu?

Jak możemy świadomie kształtować przestrzeń wokół siebie, aby była bardziej przyjazna i otwarta?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
Ciasny, ale własny; Przestrzeń do wyrażania siebie; Czuć się jak w domu.

7. Rodzina, dzieci, edukacja :

Rodzina – jak wygląda w różnych kulturach?

Rodzina to uniwersalna, choć różnorodnie definiowana instytucja społeczna, “najmniejsza komórka społeczna”. Jako kategoria międzykulturowa istnieje we wszystkich kulturach, jednak może przyjmować różne formy i pełnić różne funkcje. Rodzina może obejmować zarówno modele nuklearne (rodzice i dzieci), jak i wielopokoleniowe, patriarchalne, matriarchalne czy egalitarne struktury. Różnice kulturowe wpływają na role członków rodziny, wzorce wychowawcze, relacje wewnątrz rodziny oraz więzi pokrewieństwa.

Przykładowe tematy do dyskusji w obszarze dotyczącym rodziny

- Rodzina w różnych kulturach (spotkania rodzinne, np. na święta, zaangażowanie babci i dziadka, znaczenie religii i wspólnych tradycji).
- Rola kobiet i mężczyzn w rodzinie – zmiany oczekiwań społecznych (obowiązki rodzinne).
- Więzi rodzinne vs przyjaźnie lub związki tworzone poza rodziną.
- Relacje między dziećmi a dorosłymi wewnątrz wielopokoleniowej rodziny (role dziadków, wujostwa, kuzynostwa)

Myślenie krytyczne: Rodzicielstwo jednopłciowe – jak społeczeństwo postrzega nowe modele rodziny?

Migracja zarobkowa i rozłaka rodzin – jakie są psychologiczne i społeczne skutki?

Czy przyszłość rodziny jest zagrożona przez indywidualizm i życie w pojedynkę?

Rodzina a praca – jak osiągnąć równowagę między życiem zawodowym a prywatnym?

Wychowanie dzieci zadaniem całej wspólnoty czy tylko rodziców?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego): *Z rodziną najlepiej wychodzi się na zdjęciu; Ciepło domowego ogniska; Rodzina to podstawa; Rodzina patchworkowa; Więzy krwi; Matka Polka; Ojciec chrzestny...*

Dzieci - kategoria o wymiarze międzykulturowym

W rozmaitych kulturach różnorodnie wychowuje się i traktuje dzieci oraz ocenia się, dzieciństwo, które nie jest wyłącznie etapem rozwoju biologicznego, ale również konstruktem społecznym. Jako kategoria międzykulturowa dzieci mogą być postrzegane jako symbole niewinności (np. w społeczeństwach zachodnich), pełnoprawni członkowie społeczności (np. we wspólnotach nowoczesnych), pracownicy (np. w kulturach, gdzie dzieci pomagają od najmłodszych lat w utrzymaniu rodziny) oraz inwestycja w przyszłość (np. poprzez edukację jako klucz do awansu społecznego).

Przykładowe tematy do dyskusji w obszarze związanym z dziećmi

- Wychowanie dzieci - różne modele autorytetu rodzicielskiego.
- Rola dzieci w rodzinie (w różnych kulturach) - od opieki nad młodszym rodzeństwem po udział w pracach domowych lub zarobkowych.
- Granice dzieciństwa - w niektórych kulturach dzieci wcześniej wchodzą w dorosłość (np. przez małżeństwo czy pracę), w innych dzieciństwo jest przedłużone.
- Wartość i prawa dziecka - stopień uznania podmiotowości dzieci zróżnicowane kulturowo i prawnie.

Myślenie krytyczne: Czy dzieciństwo jakie znamy dziś, to efekt ewolucji biologicznej, czy raczej konstruktu kulturowego stworzonego przez nowoczesne społeczeństwa?

W jaki sposób religie, ideologie i systemy polityczne kształtują obraz dziecka jako “niewinnej osoby”?

Czy dzieci staną się w epoce sztucznej inteligencji i biotechnologii, produktami modyfikowania genetycznego?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego): *Dzieci są przyszłością narodu; Dzieci i ryby głosu nie mają; Jak z dzieckiem rozmawiasz; płakać jak dziecko; cieszy się jak dziecko; dziecko we mgle; małe dzieci- mały kłopot, duże dzieci - duży kłopot; to dziecinne*

Edukacja - “wiedza”, “nauka”, “inteligencja”

Edukacja to nie tylko proces przekazywania wiedzy, ale to także kategoria odzwierciedlająca systemy władzy, religię i ideologię społeczeństwa, w którym funkcjonuje. Edukacja może wzmacniać lub tłumić tożsamość kulturową (np. mniejszości, imigrantów), natomiast szkoła nie pozostaje neutralna, gdyż jej formy, treści i metody nauczania odzwierciedlają konkretne wartości społeczne. Współczesna edukacja powinna przesunąć akcent na tzw. metakompetencje: uczenie się przez całe życie (*lifelong learning*), adaptacyjność, elastyczność, kompetencje społeczne i emocjonalne, kreatywność i krytyczne myślenie, kompetencje międzykulturowe i globalne.

Przykładowe tematy do dyskusji w obszarze edukacji

- Modele edukacyjne w różnych kulturach - jak się skutecznie uczyć?
- Nie każda kultura rozumie “wiedzę” w ten sam sposób - dla jednych to umiejętność logicznego myślenia, dla innych - mądrość życiowa lub duchowa.
- Edukacja formalna vs. nieformalna - która jest lepsza?
- Zasady oceniania, długość wakacji, podejście do zadań domowych - w różnych kulturach
- Codziennosc szkolna dziecka dwu- wielojęzycznego.

Myślenie krytyczne: Czy szkoły przygotowują do życia w zróżnicowanym kulturowo świecie?

Jak można uczyć „różnorodności” bez popadania w stereotypy?

Czy edukacja jest formą kontroli społecznej?

Czy szkoła porządkuje ludzi według ocen, zachowań, przynależności społecznej?

Czy edukacja włącza, czy wyklucza?

Czy edukacja międzykulturowa sprzyja dialogowi między rodziną a szkołą, bez oceniania „odmiennych” wzorców?

Jak uczyć kompetencji przyszłości, jeśli nie wiemy, czym będzie praca za 20 lat?

Jak szkoła może wspierać dzieci z rodzin, które funkcjonują według innych wzorców kulturowych?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego): *Wykuć coś na blachę; 3Z - Zakuć, zdać, zapomnieć; Szkoła życia; mądrość nie przychodzi ze szkoły.*

8. Obrzędy, święta, rytuały

Obrzędy, święta i rytuały - bogactwo tradycji międzykulturowych

Święta, obrzędy i rytuały jako uniwersalne elementy życia społecznego są obecne we wszystkich kulturach, choć realizowane w odmienny sposób. Organizują czas oraz budują

wspólnotę (np. Nowy Rok, święta religijne, rytuały przejścia. Wyrażają wartości i tożsamość danej kultury – niezależnie od tradycji – pełnią funkcję rytuału społecznego. Są nośnikami norm i zwyczajów, często przekazywanych międzypokoleniowo, w zgodzie z cyklem życia (narodziny, inicjacja, śmierć) oraz kalendarzem religijnym i świeckim. Bywają także miejscem konfliktu lub negocjacji kulturowej (np. święta rodzinne vs. narodowe vs. globalne).

Przykładowe tematy do dyskusji

- Święta rodzinne vs. wspólnotowe - co buduje silniejszą tożsamość?
- Święta zapożyczone (np. Halloween, Thanksgiving, Bonfire Night, Walentynki, Lucia Day) - kulturowe zbliżenie lub komercjalizacja.
- Tradycje świąteczne w innych kulturach (np. Ramadan, Diwali, Chanuka),
- Inne sposoby obchodzenia Nowego Roku (potrawy, muzyka, tradycyjne ubrania).
- Rytuały i obrzędy umożliwiają międzypokoleniowy przekaz kulturowy – tradycji, języka, symboli.

Myślenie krytyczne: Czy rytuały mogą przetrwać w świecie zindywidualizowanym, zdominowanym przez media społecznościowe?

Jakie rytuały przestają mieć znaczenie dla współczesnego człowieka?

Czy rytuały mogą istnieć bez religii?

Jakie święta, tradycje i obrzędy rodzi kultura cyfrowa (np. lajki, selfie)?

Analiza językowa (przykładowe frazy do odkrywania znaczenia językowego i kulturowego):
zachować świąteczny nastrój, zrobić coś od święta, świętować z pompą.

Zintegrowane kształcenie językowe i historyczno-kulturowe w szkołach polonijnych

Zintegrowany model nauczania w szkołach polonijnych umożliwia nie tylko efektywną naukę języka polskiego, ale również wspiera kształtowanie tożsamości osoby uczącej się, jak również rozwój jej indywidualnych kompetencji poznawczych i społecznych. Edukacja polonijna zazwyczaj przyjmuje formę kształcenia zintegrowanego, w którym nauka języka nie tylko jest celem samym w sobie, ale służy do odkrywania wartości kulturowych oraz przyswajania wiedzy o Polsce - z zakresu historii, geografii i wiedzy o społeczeństwie. Takie podejście umożliwia osobie uczącej się nie tylko rozwijanie kompetencji komunikacyjnych, ale również budowanie własnej tożsamości kulturowej poprzez zachowanie więzi z ojczyzną przodków i przodków.

Integralną częścią takiego modelu edukacyjnego jest osadzenie wiedzy ogólnej o Polsce w kontekście emocjonalnym i osobistym osoby uczącej się, która ma okazję poznać najważniejsze regiony Polski, symbole przyrodnicze (np. Wisła, Tatry, Bałtyk) oraz miejsca i postacie związane z historią kraju. Osoba ucząca się rozwija nie tylko kompetencje kartograficzne - dzięki pracy z mapami, jak również kompetencje narracyjne i badawcze poprzez samodzielne zbieranie informacji pochodzących z różnorodnych źródeł autentycznych

(tj. tekstów, map, wspomnień rodzinnych) przekształcanych na prezentacje w formie opowieści, a także kompetencje językowe w zakresie posługiwania się słownictwem specjalistycznym w praktyce.

Geografia i historia, jako nauki ściśle powiązane, rozwijają u osoby uczącej się myślenie chronologiczne, które jest nieodzownym narzędziem porządkującym narrację historyczną i nadającym sens sekwencjom wydarzeń, a także umiejętności umożliwiające rozróżnienie perspektyw czasowych (przeszłość, teraźniejszość i przyszłość), jak również uczyć lokalizowania wydarzeń i zjawisk dzięki operowaniu pojęciami, np. epoka, wiek, okres przed naszą erą (p.n.e.) itp. Równolegle, osoba ucząca się umie wykazać związki przyczynowo-skutkowe, które przyporządkowuje do odpowiednich procesów społecznych oraz politycznych – co ma szczególne znaczenie dla młodej osoby żyjącej poza granicami Polski, zazwyczaj poszukującej własnego miejsca między dwiema kulturami.

Ważnym komponentem nauczania zintegrowanego jest analiza i interpretacja źródeł oraz tworzenie przez osobę uczącą się narracji historycznej w formie – notatki, prezentacji, czy rozprawki – pozwala na: wykorzystanie w praktyce nabytych pojęć, przedstawienie argumentów i formułowanie własnego stanowiska wobec wydarzeń czy postaci historycznych. Taka aktywność językowa sprzyja nie tylko doskonaleniu umiejętności komunikacyjnych w języku polskim, ale również rozwija kompetencje poznawcze, analityczne i społeczne (np. podczas projektów takich jak „Moje korzenie - moja historia”, w których osoby uczące się tworzą opowieści o historii swojej rodziny w kontekście wydarzeń historycznych, a także uwzględniając miejsce pochodzenia). W ramach kształcenia obywatelskiego osoba ucząca się poznaje symbole państwowe - godło, flagę i hymn Polski, które stanowią również istotne elementy tożsamości narodowej oraz łączności wspólnotowej.

Uzupełnieniem kształcenia zintegrowanego w szkołach polonijnych są zajęcia odnoszące się do polskiego dziedzictwa kulturowego, w tym do elementów tradycji związanych z obchodzeniem świąt i uczestnictwem w różnych uroczystościach. W niektórych szkołach, oferujących nieobowiązkowe lekcje religii, wykorzystuje się teksty zaczerpnięte z tradycji religijnej, np. kolędy, czy opowieści biblijne, traktując je zarówno jako nośnik kultury, jak i materiał językowy. Takie podejście sprzyja rozwijaniu kompetencji językowych, poszerzaniu wiedzy o zwyczajach, a także wspiera proces kształtowania tożsamości kulturowej osób uczących się, co może być szczególnie istotne w kontekście integracji z grupami o zbliżonym podejściu do kwestii światopoglądowych.

Zatem kształcenie zintegrowane w szkołach polonijnych umożliwia osobie uczącej się wielowymiarowy rozwój: językowy, kulturowy i tożsamościowy. Realizowane cele dydaktyczne z zakresu wiedzy o Polsce, geografii, historii oraz - fakultatywnie - religii wspierają nie tylko naukę języka, ale także świadome zakorzenienie osoby uczącej się w dziedzictwie swoich przodków i przodków, co ma szczególne znaczenie w warunkach życia na emigracji.

Wnioski metodyczne dla osoby nauczającej

Kluczowym warunkiem skutecznej realizacji kształcenia zintegrowanego w zakresie edukacji językowo-kulturowej jest założenie, iż każdy temat prezentowany w ramach wiedzy o Polsce, geografii, historii czy religii stanowi okazję do rozwijania kompetencji językowych i poznawczych osoby uczącej się, pozytywnie wpływa na jej dobrostan, a także wspiera integrację w grupie rówieśniczej. Z kolei sam rozwój umiejętności językowych musi być osadzony w treściach kulturowych dopasowanych do osobistych doświadczeń osoby uczącej się. Warto zatem stosować działania dydaktyczne, takie jak projekty edukacyjne (np. moja rodzinna miejscowość, mapa korzeni rodzinnych, drzewo genealogiczne itp.) dotyczące wszystkich kluczowych elementów kształcenia zintegrowanego, jak również pracę z autentycznymi materiałami źródłowymi (mapą, tekstem, filmem, piosenką, wspomnieniami). Istotne jest również budowanie przestrzeni, w której osoba ucząca się może dzielić się historiami swojej rodziny, gdyż taki sposób zaangażowania wzmacnia motywację do nauki i poczucie przynależności do jednej wspólnoty. W tym ujęciu edukacja polonijna staje się nie tylko szkolnym obowiązkiem, ale osobistą podróżą ku zrozumieniu własnych korzeni, zrozumieniu siebie i świadomemu umiejscowieniu się w odpowiednim miejscu we współczesnym wielokulturowym świecie.

Propozycje metodyczne – przykłady

Proponowane metody pracy

- **Mapy kulturowe**, np. porównywanie modeli świętowania, posiłków, organizacji czasu w rytmie dnia, miesiąca, roku, tworzenie mapy tożsamości – np. rysowanie siebie z zaznaczeniem elementów z kultury polskiej i kraju zamieszkania, refleksja, jak te dwa światy przenikają się w moim życiu
- **Projekt interdyscyplinarny**, np. „Jak zmieni się moja rodzina w przyszłości?”
- **Dziennik międzykulturowy osoby uczącej się**, np. refleksja o „kulturach mojego życia”
- **Dyskusje, debaty** jako wprowadzenia do tematów, np. „Czy szkoła powinna dostosowywać się do potrzeb religijnych?”; „Jak mówić, aby nie wykluczać?”
- **Kolaże i inne prace plastyczne**, np. stworzenie plakatu „Szkoła dla wszystkich”, stworzenie komiksu
- **Odgrywanie ról / drama**, np. symulacja sytuacji, w której ktoś pyta „Skąd naprawdę jesteś?” – jak odpowiedzieć asertywnie, podkreślając pozytywny związek z kulturą pochodzenia
- **Perspektywa 360°** – analiza zdarzenia kulturowego z perspektywy 4 różnych osób (ról)
- **Projekty grupowe** – np. „Jesteśmy wielojęzyczni i wielokulturowi – jesteśmy bogatsi”

- **Studia przypadków** (np. historia jednej rodziny z migracją, dzieciństwo w różnych krajach); przykładowe zadania poniżej.
- **Wywiady z członkami rodziny**, np. jak było kiedyś, jak jest dzisiaj - święta, rytuały, szkoła, rodzina, posłuszeństwo...itp.

PRZYKŁADOWA KARTA PRACY do modułu *Rozmowa i milczenie* (dla dzieci 10–12 LAT)

Tytuł: „Co czuje Ola? A co Ty byś zrobił/zrobiła?”

1. Czytanie

Ola ma 13 lat i mieszka w Norwegii. W domu mówi po polsku z rodzicami, ale w szkole używa norweskiego. Wstydzi się mówić po polsku przy kolegach. Mama czasem mówi do niej po polsku na przystanku, a Ola wtedy się złości. Na lekcjach polskiego Ola mówi: „Nie rozumiem tych słów, to dziwne polskie”.

1. Co Ola może czuć? Zaznacz buźki, które pasują do Oli. Możesz dorysować własne!

😞 zmartwienie   😳 wstyd   😡 złość   😞 smutek   😬 zakłopotanie   😊 spokój   ❤️ miłość do mamy

2. Co byś zrobił/a na miejscu Oli? Napisz lub narysuj:

Gdybym był/była Olą, to...

---

3. Napisz do Oli 2–3 zdania, żeby ją pocieszyć lub pomóc jej polubić język polski.

---

4. Zadanie kreatywne (w domu lub na lekcji)

Narysuj dwie strony życia Oli:

1. Dom – jak wygląda, co mówi po polsku
2. Szkoła – z kim jest, jak się zachowuje, jakiego języka używa

KARTA PRACY (dla osób 13–15 LAT)

Tytuł: „Dwujęzyczność to dar – czy trudność?”

CASE STUDY

1. Czytanie

Ola ma 13 lat i od 5 lat mieszka z rodziną w Norwegii. W domu mówi po polsku, ale w szkole posługuje się wyłącznie norweskim. Coraz częściej czuje się niekomfortowo, kiedy ktoś słyszy ją mówiącą po polsku. Zdarza się, że udaje, że nie zna języka. Z drugiej strony, na lekcjach języka polskiego Ola frustruje się: „to nie jest ten polski, którym mówi się w domu!”.

2. Dyskusja (w grupie lub indywidualna refleksja)

1. Jakie mogą być powody, dla których Ola nie chce mówić po polsku w przestrzeni publicznej?

2. Czy znasz osoby, które przeżywają coś podobnego?

3. Jak można wspierać dwujęzyczne dzieci, żeby nie traciły kontaktu z językiem rodziców?

4. Czy to ważne, żeby mówić w języku pochodzenia? Dlaczego?

3. Pisanie

Napisz list do Oli (ok. 5–6 zdań), w którym pokażesz jej, że rozumiesz jej sytuację i podpowiesz, dlaczego warto znać język pochodzenia.

---

4. Refleksja: moja mapa językowa

W jakich sytuacjach mówisz po polsku, a w jakich w innym języku? Wypełnij tabelkę.

MIEJSCE / SYTUACJA

JĘZYK

CZUJĘ SIĘ WTEDY...

W domu z rodzicami

W szkole

Z koleżankami i kolegami po
lekcjach

Na zajęciach polskiego

W przestrzeni publicznej

Wskazówki dla nauczycielek i nauczycieli

Pogłębiony opis sytuacji (dla osób uczących się):

Ola ma 13 lat i mieszka z rodziną w Norwegii. W domu rozmawiają po polsku, ale w szkole używa tylko norweskiego. Mama Oli bardzo się stara, by córka nie zapomniała ojczystego języka – co sobotę chodzą razem na lekcje języka i kultury polskiej. Problem w tym, że Ola wstydzi się mówić po polsku wśród rówieśników. Gdy mama mówi do niej po polsku na przystanku, dziewczyna tylko wzrusza ramionami albo odpowiada po norwesku. Czasem nawet udaje, że nie zna dobrze języka. W domu z kolei Ola denerwuje się, że nie rozumie słów z podręczników – mówi, że „to jakieś dziwne polskie, którego nikt nie używa”.

Cele dydaktyczne:

- Rozpoznanie konfliktów tożsamościowych i językowych w sytuacji życia w diasporze
- Refleksja nad emocjami związanymi z przynależnością kulturową
- Wzmocnienie pozytywnego stosunku do dwujęzyczności
- Rozwój empatii i umiejętności mediacji kulturowej

Pytania do uczniów (dostosowane do poziomu):

1. Dlaczego Ola może się wstydzić mówić po polsku przy innych?
2. Czy znasz podobne sytuacje z własnego życia?
3. Jak można pomóc komuś, kto nie chce mówić po polsku, ale zna język?
4. Czy polski w domu to ten sam polski, co w podręczniku? Dlaczego mogą się różnić?
5. Co dla ciebie znaczy „być Polakiem/Polką”, mieszkając za granicą?

Dodatkowe propozycje metodyczne:

1. „Dwa języki – dwa światy?” (karta pracy refleksyjna)

Uczniowie zapisują, z kim używają którego języka (dom, szkoła, rówieśnicy, dziadkowie), a następnie omawiają, kiedy czują się „bardziej polscy” lub „mniej polscy” – i czy to się w ogóle da zmierzyć.

2. Komiks: „Ola i pani z biblioteki”

Uczniowie tworzą krótką historyjkę obrazkową, w której Ola spotyka kogoś, kto zmienia jej sposób myślenia o polskim języku.

3. Debata klasowa: „Czy trzeba mówić po polsku, żeby być Polką / Polakiem?”

Uczniowie pracują w grupach i argumentują różne stanowiska – uczą się relatywizacji i tolerancji dla różnic językowych.

4. Zadanie projektowe: „Moje języki – moja mapa”

Uczniowie tworzą „mapę językową” swojego życia – gdzie, kiedy i z kim mówią jakim językiem. Mogą użyć kolorów, symboli, ikon. W ten sposób tworzą wizualizację ich rzeczywistości językowej.

5. List do Oli – „Nie wstydź się”

Uczniowie piszą krótki, empatyczny list do Oli – po polsku – z podpowiedzią, dlaczego warto pielęgnować swój język i swoją wielokulturową tożsamość.

6. Analiza nagrania “Koniec języka za przewodnika”: <https://youtu.be/JbSrAGoPxJk>

Dyskusja na temat podobnych sytuacji w życiu osób uczących się polskiego.

Rozszerzenie dla młodzieży na temat tożsamości i nacjonalizmu

Zagadnienie: „Czy Polka / Polak to ta osoba, która mieszka w Polsce?”

Krótki fragment do dyskusji:

„Narody to opowieści, które opowiadamy sobie nawzajem. Nie są nam dane raz na zawsze. Mówimy: jestem Polakiem czy Niemcem – ale co to znaczy? Mówimy tym samym językiem, ale mamy różne doświadczenia, różne historie rodzinne. Granice narodów nie są w naszych genach, tylko w naszych wyobrażeniach.”

(na podstawie Harari, 21 lekcji na XXI wiek, rozdział „Nacjonalizm”)

Dyskusja klasowa:

- Co to znaczy być Polką / Polakiem za granicą?
- Czy język decyduje o tożsamości?
- Czy możemy być „trochę tacy, trochę tacy”?

Zadania i aktywności

=> Rozmowa międzypokoleniowa - Zapytaj rodziców lub dziadków:

– Jak wyglądało Boże Narodzenie w ich dzieciństwie?

– Czy mieli jakieś specjalne zwyczaje w domu?

=> Drzewo rodzinne z mapą świata - Narysuj drzewo genealogiczne. Przy każdej osobie narysuj flagę kraju, z którym jest związana.

=> Moje dwa światy - Zrób plakat lub kolaż:

– po jednej stronie: tradycje z Polski,

– po drugiej: tradycje z kraju, w którym mieszkasz.

(Dodaj zdjęcia, rysunki, słowa, symbole)

PRZYKŁADOWA KARTA PRACY

CZĘŚĆ I: MOJA RODZINA

1. Kto należy do Twojej rodziny?

Wpisz imiona i narysuj połączenia. Dodaj kraj, z którym kojarzy Ci się dana osoba.

Imię Kim jest dla mnie? Z jakiego

kraju pochodzi / mieszka?

np. Babcia Zosia Babcia Polska

2. Języki w mojej rodzinie

Jakimi językami mówi się w Twojej rodzinie? Zaznacz lub dopisz.

☐ polski ☐ angielski ☐ niemiecki ☐ francuski ☐ .....

Kto mówi po polsku? .....

Czy mówicie po polsku w domu? Tak / Nie / Czasami

CZĘŚĆ II: ŚWIĘTA I TRADYCJE

3. Porównaj dwa święta – jedno z Polski, drugie z kraju zamieszkania.

Uzupełnij tabelę:

Element święta	Święto	z	Polski
Święto z mojego kraju			

Jak się nazywa?

Kiedy się je obchodzi?

Co się wtedy robi?

Jakie są potrawy?

Czy są jakieś symbole?

CZĘŚĆ III: MOJE DWA ŚWIATY

4. Dokończ zdania:

Lubię mówić po polsku, bo

.....

Czasem jest trudno, gdy

.....

Najfajniejsze w moich kulturach jest to, że

.....

Gdy myślę o Polsce, to widzę

.....

Gdy myślę o kraju, w którym mieszkam, to widzę
.....

5. Narysuj lub naklej: Moje dwie kultury – obok siebie

Użyj kolorów, flag, symboli, zdjęć lub rysunków.

Scenariusz lekcji: „Rodzina i święta w dwóch kulturach”

Grupa wiekowa: 8–13 lat

Czas trwania: 45–60 minut

Poziom językowy: A2–B1

Cele lekcji (uczeń):

- rozwija kompetencję międzykulturową,
- opisuje swoją rodzinę i pochodzenie,
- porównuje tradycje świąteczne w Polsce i w kraju zamieszkania,
- posługuje się językiem polskim w kontekście życia codziennego i kultury.

Materiały potrzebne:

karta pracy (wydrukowana lub online),

kredki, flamastry, nożyczki, klej,

dostęp do zdjęć/tradycji (opcjonalnie: prezentacja multimedialna lub tablica interaktywna),

mapa świata (lub mapa Europy z Polską i krajem zamieszkania).

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie (5–10 min)

Rozmowa wprowadzająca: „Czym jest tradycja?”; „Czy obchodzicie święta po polsku?” ; „Jak wyglądają u Was święta Bożego Narodzenia / Wielkanocy / inne?”

2. Część główna (30–40 min)

A. Rodzina w dwóch kulturach (10 min)

Uczniowie uzupełniają tabelkę z imionami członków rodziny, krajami pochodzenia i językami.

→ rozmowa w parach lub mini-prezentacje (kto mówi po polsku w mojej rodzinie).

B. Porównanie świąt (15 min)

Uczniowie wypełniają tabelę porównującą dwa święta (polskie i z kraju zamieszkania).

→ nauczyciel pokazuje symbole / potrawy / zdjęcia.

→ uczniowie opowiadają: „W Polsce na święta jemy... A tutaj jemy...”

C. Refleksja osobista (10 min)

Uczniowie kończą zdania w karcie pracy (np. „Lubię mówić po polsku, bo...”)

→ chętni uczniowie czytają odpowiedzi na forum.

3. Zakończenie / Podsumowanie (5–10 min)

Podkreślenie różnorodności i wartości kulturowych.

Jak rozumiesz twierdzenie „Nie ma lepszych czy gorszych tradycji – każda coś wnosi.”

Zadanie domowe : zrobić kolaż lub prezentację o „moich dwóch świątach”.

!!! Dodatkowe aktywności:

Gra / Quiz: „Prawda czy fałsz – o świętach”

Nauczyciel czyta zdania, np.:

– „W Polsce na Wielkanoc zjada się pizzę.” → FAŁSZ

– „Śmigus-dyngus to zabawa z wodą.” → PRAWDA

Mini-wywiady: dzieci przepytują rodziców / dziadków i przynoszą odpowiedzi.

4.8. Propozycja katalogu tekstów kultury i lektur

Propozycja uwzględnia podział na trzy kategorie wiekowe uczących się (5-9, 10-14 i 15+).

1. Grupa wiekowa 5-9 lat

Decyzja doboru lektur należy do nauczycieli i uwarunkowana jest specyfiką danej szkoły, klasy, uczniów i lokalnego środowiska. Nauczyciel, znając potrzeby i możliwości uczniów, zainteresowania, umiejętności językowe, sprawność czytelniczą, a także specyfikę środowiska, wybiera utwory oraz stwarza uczniom możliwość rozszerzenia zestawu lektur o ich własne propozycje.

Podjmując decyzję o wyborze książek dla młodszych dzieci, warto korzystać z najnowszych utworów dla dzieci napisanych współczesną polszczyzną, w tym niezawierających archaizmów wyrazowych i frazeologicznych, czyli słów i wyrażeń, które wyszły z użycia we współczesnym języku polskim (np.: *rąbek*, *białogłowa*, *trzewiki*, *kmieć*, *zbytek*, *ważyć lekce*, *miarkować sobie*), znaczeniowych – słów, które mają inne znaczenie niż

obecnie (np.: *sklep – piwnica, ojczyzna – ziemia, majątek odziedziczone po ojcu*), słowotwórczych (np.: *myśliwiec, drewka*), fleksyjnych (np.: *ptacy, zrobim*), składniowych (np.: *Pasterz owce do wsi przypędził* zamiast *Pasterz przypędził owce do wsi*). Mimo iż teksty zawierające archaizmy tradycyjnie występują w kanonach lektur zawartych w polskich podstawach programowych, specyfika nauczania języka polskiego za granicą wymaga skupienia się przede wszystkim na tym zakresie słownictwa, frazeologii i gramatyki, które są używane współcześnie. Odpowiednio wybrane teksty kultury powinny dostarczać wzorów językowych do wykorzystania w codziennej komunikacji, także z rówieśnikami.

Współczesne teksty dla dzieci, skupione na tematach aktualnych dla najmłodszych czytelników będą wzmacniać wewnętrzną motywację do czytania, dostarczając odpowiedzi na ważne pytania, tematów do dyskusji podczas zajęć, a czasem także inspiracji do własnych wyborów i prób literackich.

Konstruując zestaw tekstów dla uczniów, należy zadbać o wybór zarówno tekstów literackich, jak nieliterackich, w tym tekstów popularnonaukowych, publicystycznych czy użytkowych. Rekomendacje dotyczące najnowszych, wartościowych propozycji dla uczniów można znaleźć m.in. na stronie <https://alternatywnalistalektur.pl/>, na której specjaliści zajmujący się literaturą dla dzieci polecają nowości wydawnicze i wartościową klasykę polskich i zagranicznych utworów dla poszczególnych grup wiekowych. Warto również śledzić stronę Polskiej Sekcji IBBY http://www.ibby.pl/?page_id=2, na której co roku publikowane są wyniki konkursu na Książkę Roku Polskiej Sekcji IBBY.

2. Grupa wiekowa 10-14 lat

Decyzja doboru lektur należy do nauczycieli i uwarunkowana jest specyfiką danej szkoły, klasy, uczniów i lokalnego środowiska. Nauczyciel, znając potrzeby i możliwości uczniów, zainteresowania, umiejętności językowe, sprawność czytelniczą, a także specyfikę środowiska oraz programy szkolne realizowane w szkołach danego kraju, wybiera utwory oraz stwarza uczniom możliwość rozszerzenia zestawu lektur o ich własne propozycje.

Wśród tekstów proponowanych uczniom – w zależności od poziomu umiejętności językowych – mogą znaleźć się utwory literatury polskiej i tłumaczenia utworów literatury światowej:

- powieść młodzieżowa współczesnego autora, np. Roksany Jędrzejewskiej-Wróbel, Moniki Kowaleczko-Szumowskiej, Zuzanny Orlińskiej, Ransona Rigga, Katarzyny Ryrych, Erica-Emmanuela Schmitta, Marcina Szczygielskiego, Doroty Terakowskiej, Markusa Zusaka, Johna Boyne’a, Marine Carteron, Susan Collins, Johna Greena;
- powieść historyczna, np.: wybrana pozycja z serii *A To Historia!*, *Ale historia...* lub *Zdarzyło się w Polsce*;
- baśnie i legendy polskie;

- książka popularnonaukowa, np. Tomasza Rożka, Adama Wajraka, Łukasza Wierzbickiego, Marcina Ryszkiewicza, Jareda Diamonda, Richarda Dawkinsa, Josteina Gaardnera;
- reportaż, np. Łukasza Pilipa, *Podwórko bez trzepaka*, Ilony Wiśniewskiej, Ryszarda Kapuścińskiego;
- teksty dotyczące współczesnego języka polskiego, np.: Mirosława Bańko *Polszczyzna na co dzień*; Agaty Hąci, *Ucha, fochy, tarapaty. Czyli wszystko, co chcielibyście wiedzieć o polszczyźnie i o co nie baliście się zapytać*; Pauliny Mikuły, *Mówiąc inaczej. Jak pisać i mówić, żeby się nie pogubić*; Walerego Pisarka, *Słowa między ludźmi*;
- współczesne (XX- i XXI-wieczne) wiersze polskie, np. Juliana Tuwima, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Wisławy Szymborskiej;
- teksty z polskiej prasy współczesnej (np.: artykuł, wywiad, reportaż) w wersji papierowej i elektronicznej.

Proponowane teksty należące do literatury powszechnej służą zachęceniu uczniów do czytania w języku polskim poprzez możliwość samodzielnego wyboru lektur odpowiadających ich czytelniczym gustom i zainteresowaniom.

3. Grupa wiekowa 15-18 lat

Decyzja doboru pozostałych lektur należy do nauczycieli i uwarunkowana jest specyfiką danej szkoły, klasy, uczniów i lokalnego środowiska. Nauczyciel, znając potrzeby i możliwości uczniów, zainteresowania, umiejętności językowe, sprawność czytelniczą, a także specyfikę środowiska oraz programy szkolne realizowane w szkołach danego kraju, wybiera utwory oraz stwarza uczniom możliwość rozszerzenia zestawu lektur o ich własne propozycje.

Wśród tekstów proponowanych uczniom – w zależności od poziomu umiejętności językowych – mogą znaleźć się utwory literatury polskiej i tłumaczenia utworów literatury światowej:

- powieść młodzieżowa współczesnego autora, np. Małgorzaty Musierowicz, Katarzyny Ryrych, Marcina Szczygielskiego, Doroty Terakowskiej;
- powieść współczesnego autora, np. Stefana Chwina, Pawła Huellego, Tadeusza Konwickiego, Olgi Tokarczuk; Joanny Bator, Ingi Iwasiów, Jacka Dehnela, Doroty Masłowskiej, Szczepana Twardocha, Marcina Wichy, Mikołaja Grynberga;
- powieść fantasy, np. Ursuli Le Guin, Johna Ronalda Reuela Tolkiena, Andrzeja Sapkowskiego;
- opowiadanie współczesnego autora, np. Idy Fink, Irit Amiel, Andrzeja Stasiuka;

- esej, np. Marii Janion, Leszka Kołakowskiego, Zygmunta Kubiaka, Mieczysława Jastruna, Czesława Miłosza, Adama Zagajewskiego, Zbigniewa Herberta;
- reportaż, np. Ryszarda Kapuścińskiego, Hanny Krall, Henryka Grynberga, Artura Domosławskiego, Anny Bikont, Magdaleny Grzebałkowskiej, Pawła Piotra Reszki, Pawła Smoleńskiego;
- wybrane teksty popularnonaukowe (np. fragmenty książek, artykuły), w tym teksty dotyczące współczesnego języka polskiego, np. Jerzego Bralczyka, Andrzeja Markowskiego, Jana Miodka, Jerzego Sosnowskiego, *Wszystko zależy od przymyka*;
- współczesne (XX- i XXI-wieczne) wiersze polskie, np. Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Juliana Tuwima, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Mirona Białoszewskiego, Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Wisławy Szymborskiej, Stanisława Barańczaka;
- tekst z polskiej prasy współczesnej (np.: felieton, polemika, recenzja);
- przemówienie, np. Wisławy Szymborskiej, Władysława Bartoszewskiego, Olgi Tokarczuk, Mariana Turskiego.

Rozwijaniu wiedzy na temat współczesnej kultury polskiej, w tym przybliżeniu klasycznych tekstów, które ze względu na przedstawione realia lub warstwę językową mogą być dla uczniów trudniejsze w odbiorze, służą dzieła teatralne i filmowe dostępne w serwisach VOD. Wspierają one także doskonalenie kompetencji odbioru języka mówionego i pozawerbalnych elementów komunikacji. Filmy i spektakle, które warto w całości lub we fragmentach wykorzystać podczas zajęć, to między innymi:

1. *Nad Niemnem*, reż. Zbigniew Kuźmiński;
2. *Dolina Issy*, reż. Tadeusz Konwicki;
3. *Pan Tadeusz*, reż. Andrzej Wajda;
4. *Potop*, reż. Jerzy Hoffman
5. *Chłopi*, reż. Hugh Welchman, Dorota Kobiela
6. *Dekalog*, reż. Krzysztof Kieślowski, wybrane filmy z cyklu;
7. *Emigranci*, reż. Kazimierz Kutz;
8. *W ciemności*, reż. Agnieszka Holland;
9. *Nad rzeką, której nie ma*, reż. Andrzej Barański;
10. *Niewinni czarodzieje*, reż. Andrzej Wajda;
11. *Ida* reż. Paweł Pawlikowski;
12. Współczesne spektakle Teatru Telewizji Polskiej: <https://teatrtv.vod.tvp.pl/>

4.9. Katalog tematyczny

Wprowadzenie do katalogu sugerowanych kręgów tematycznych

Poniższe zestawienie przedstawia szeroki, lecz niewyczerpujący katalog sugerowanych kręgów tematycznych, zgodnych z wyzwaniami i oczekiwaniami, jakie stawia przed nami współczesny, zglobalizowany świat. Zestawienie to ma charakter orientacyjny i powinno być traktowane jako drogowskaz w planowaniu i realizacji działań dydaktycznych w zakresie nauczania języka polskiego jako dziedziczonego. Niezwykle istotne jest, aby przy korzystaniu z tego materiału zawsze uwzględniać konkretny kontekst edukacyjny oraz kraj, w którym prowadzona jest nauka języka. Proponowane tematy i ich układ wymagają dostosowania do potrzeb osób uczących się zarówno w wymiarze językowym, jak i kulturowym z uwzględnieniem ich wieku, poziomu kompetencji oraz doświadczeń edukacyjnych.

Dzieci i młodzież polskiego pochodzenia, które wychowywały się w dwujęzycznych domach i miały bogaty kontakt z językiem polskim, nierzadko dysponują szerokim repertuarem kompetencji językowych. Potrafią się swobodnie komunikować w sytuacjach codziennych, posługują się językiem potocznym i mają naturalną płynność wypowiedzi ustnych. Te umiejętności stanowią znakomitą podstawę do dalszego rozwoju języka.

Jednak nawet u tych osób uczących się dostrzegalne są obszary wymagające wsparcia dydaktycznego, takie jak język formalny i oficjalny niezbędny w wypowiedziach szkolnych i pisemnych lub znajomość językowych form grzecznościowych oraz zasad bliskości i dystansu komunikacyjnego. Równie ważne jest rozwijanie umiejętności poruszania się w różnych konwencjach społecznych, np. w kontekście pisania e-maili, prowadzenia rozmów z dorosłymi, wystąpień publicznych czy udziału w życiu instytucjonalnym.

Język edukacji szkolnej – definicja i rola

Jednym z kluczowych obszarów rozwijania języka polskiego jako dziedziczonego jest język edukacji szkolnej (ang. language of schooling lub language of instruction). Termin ten odnosi się do języka (lub języków), który jest używany jako podstawowe medium nauczania i uczenia się w systemie edukacji formalnej. Jak wskazuje Rada Europy (2009, 2015, 2020), obejmuje on nie tylko język codziennej komunikacji szkolnej, lecz przede wszystkim język edukacji przedmiotowej, język dyskursu akademickiego oraz język wymagany do rozumienia i tworzenia wypowiedzi w ramach nauki szkolnej.

Z kolei Pamuła-Behrens i Szymańska (2021, 2023) definiują język edukacji szkolnej jako język używany w środowisku szkolnym do uczenia się i nauczania, obejmujący zarówno język przedmiotów nauczania, jak i język organizujący proces edukacyjny. To język, który umożliwia osobom uczącym się rozumienie poleceń, tekstów podręcznikowych, wypowiedzi osób nauczających, a także formułowanie odpowiedzi ustnych i pisemnych. Język edukacji szkolnej łączy elementy języka ogólnego, formalnego i specjalistycznego, a jego opanowanie wymaga umiejętności przechodzenia między rejestrami oraz dostosowywania formy wypowiedzi do sytuacji edukacyjnej. Obejmuje on nie tylko język instrukcji i poleceń nauczycielskich, ale także język poszczególnych przedmiotów, np. matematyki, nauk przyrodniczych, geografii, historii czy sztuki, a więc język, który umożliwia przetwarzanie, analizowanie i wyrażanie wiedzy. Dla dzieci i młodzieży wielojęzycznej rozwijanie języka edukacji szkolnej w języku polskim może stanowić pomost do bardziej świadomego i pełnego uczestnictwa w polskim życiu kulturowym oraz w przypadku niektórych osób uczących się umożliwić kontynuację edukacji w Polsce lub w środowisku polskojęzycznym.

W nauczaniu języka osób wielojęzycznych szczególne znaczenie ma podejście oparte na zasobach osoby uczącej się, w których różne języki i doświadczenia traktowane są jako potencjał wspierający uczenie się, a nie przeszkoda. Osoba ucząca się nie zaczyna nauki „od zera” lecz wnosi ze sobą wiedzę, słownictwo oraz strategie komunikacyjne i poznawcze w języku pierwszym (L1), które mogą być świadomie wykorzystywane podczas rozwijania kompetencji w języku drugim (L2). Ten międzyjęzykowy transfer, zarówno na poziomie treści, jak i sposobu uczenia się, umożliwia efektywniejsze przyswajanie nowych struktur i pojęć.

Kluczową strategią w tym podejściu jest transjęzyczność (translanguaging), która zakłada elastyczne i świadome przechodzenie między językami w celu głębszego zrozumienia, planowania, wyjaśniania i komunikowania się. Umożliwia to nie tylko lepsze opanowanie języka edukacji szkolnej, ale też wzmacnia tożsamość osoby uczącej się i jej sprawczość w procesie uczenia się.

Równolegle, w podejściu glottodydaktycznym istotne jest zastosowanie zasady rusztowania (scaffolding), rozumianej jako świadome budowanie nowych treści językowych na bazie już istniejących zasobów poznawczych i językowych osoby uczącej się. W praktyce oznacza to, że osoba nauczająca powinna sięgać do wiedzy i doświadczeń zdobytych w języku większościowym oraz w systemie edukacyjnym kraju zamieszkania, traktując je jako punkt wyjścia do rozwijania kompetencji w języku polskim. Przykładem może być edukacja matematyczna – jeśli wiadomo, że dzieci w danym kraju uczą się dodawania i odejmowania w

wieku pięciu lat, to nauka języka polskiego może równolegle wprowadzać słownictwo i struktury związane z tymi operacjami (np. dodać, odjąć, razem, ile zostało), a także ćwiczenia wspierające rozumienie poleceń matematycznych w języku polskim. Analogicznie, w naukach przyrodniczych czy edukacji społecznej warto wykorzystywać treści znane osobie uczącej się z lokalnej szkoły, takie jak pory roku, cykl życia roślin czy zasady higieny, aby stopniowo rozwijać jej zasób słownictwa i struktur w języku polskim. Warto podkreślić, że przedstawiona tematyka ram programowych nie stanowi sztywnego kanonu treści szczególnie w obszarze języka instrukcji. Jej rolą jest wspieranie tych ośrodków edukacyjnych, które pragną holistycznie zadbać o zrównoważony rozwój wielojęzyczny dzieci i młodzieży polskiego pochodzenia. Takie podejście sprzyja budowaniu tożsamości kulturowej, wzmacnia więź z językiem dziedzicznym oraz rozwija umiejętności językowe w sposób funkcjonalny, zintegrowany i trwały.

Należy również pamiętać, że omawiane tematy powinny być przedstawiane w możliwie najszerszym kontekście kulturowym i geograficznym. Ważne jest, by dostrzegać i uznawać złożoność tożsamości uczniów, którzy funkcjonują jednocześnie w przestrzeni kraju zamieszkania oraz w relacji z Polską jako ojczyzną przodków, przestrzenią kulturową, językową i symboliczną. Dlatego w przypadku zagadnień takich jak muzyka, film, literatura czy historia, warto nie ograniczać się wyłącznie do dzieł powstałych w Polsce, lecz również włączać twórczość osób polskiego pochodzenia działających poza granicami kraju. Prace polonijnych twórczyn i twórców, zwłaszcza takich, którzy poruszają tematy migracji, wielojęzyczności czy dwukulturowości (ale nie tylko) mogą stać się nie tylko źródłem wiedzy, ale też przestrzenią identyfikacji i refleksji nad własnym doświadczeniem osoby uczącej się.

Uwzględnianie kontekstu migracyjnego oraz lokalnych realiów kulturowych osób uczących się pozwala zintegrować nauczanie języka z ich życiem codziennym i emocjonalnym, wzmacniając tym samym motywację oraz trwałość przyswajanych treści. Takie podejście nie tylko wspiera rozwój kompetencji językowych, lecz także kształtuje postawy otwartości, ciekawości świata i świadomego uczestnictwa w kulturze zarówno polskiej, jak i kraju zamieszkania.

Warto podkreślić, że rama programowa nie narzuca obowiązku realizowania wszystkich zaproponowanych treści. Celem elastycznej i otwartej ramy programowej jest wspieranie tych środowisk edukacyjnych, które podejmują świadome działania na rzecz harmonijnego rozwoju wielojęzyczności wśród dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego mieszkających za granicą. Tylko podejście zintegrowane, świadome i osadzone w lokalnym

kontekście może sprzyjać funkcjonalnemu i długofalowemu zakorzenieniu języka polskiego w świadomości osób uczących się poza Polską.

4.9.1 Ogólny katalog tematyczny

	A1	A2	B1	B2
1	CZŁOWIEK			
	- imię i nazwisko, - adres, wiek, - miejsce urodzenia, - znajomość języków, - zawody, - podstawowe emocje i uczucia	- imię i nazwisko, - adres, wiek, miejsce urodzenia, - podstawowe emocje i uczucia, - znajomość języków, - zawody; - wygląd, - podstawowe cechy charakteru, - emocje i uczucia, - przynależność narodowa/państwowa	- dane personalne, - wygląd zewnętrzny, - ubranie, - cechy charakteru, - uczucia i emocje, - upodobania, - marzenia	- dane personalne: imię i nazwisko, adres, płeć, wiek, miejsce urodzenia, stan cywilny, - przynależność narodowa/państwowa, - znajomość języków, - wykształcenie, zawód, zajęcie, - wygląd zewnętrzny, - ubranie, - cechy charakteru, - uczucia i emocje, - upodobania
2	RODZINA I ZNAJOMI			
	- członkowie rodziny, - kontakty z rówieśnikami i innymi osobami	- członkowie rodziny; relacje rodzinne i przyjacielskie, - stopnie pokrewieństwa, - historia i pochodzenie rodziny, - relacje rodzinne, - uroczystości rodzinne - komunikacja nieformalna z rodziną - komunikacja z rówieśnikami, - komunikacja z dorosłymi, - tolerancja i szacunek, - polskie uroczystości rodzinne - uroczystości rodzinne	- członkowie rodziny, krewni, - stopnie pokrewieństwa - historia i pochodzenie rodziny, - relacje rodzinne, - uroczystości rodzinne, - konflikty międzypokoleniowe, - małżeństwo/partnerstwo, - zmieniające się role w rodzinie, - tradycyjne i współczesne wartości, - modele rodziny, - role społeczne, - komunikacja nieformalna w rodzinie,	- członkowie rodziny, - wielkość rodziny, - historia rodziny i pochodzenie, - stopnie pokrewieństwa, - krewni, relacje rodzinne, - uroczystości rodzinne, - problemy rodzinne, - konflikty międzypokoleniowe, - małżeństwo/partnerstwo, - zmieniające się role w rodzinie, - tradycyjne i współczesne wartości, - modele rodziny, - role społeczne,

		świętowane w kraju zamieszkania	- komunikacja formalna z nieznajomymi i dorosłymi, - komunikacja z rówieśnikami, - grzeczność językowa, - dystans i bliskość w relacjach społecznych, - tolerancja i szacunek polskie uroczystości rodzinne - uroczystości rodzinne świętowane w kraju zamieszkania	- komunikacja nieformalna w rodzinie, - komunikacja formalna z nieznajomymi i dorosłymi, - komunikacja z rówieśnikami, - grzeczność językowa, - dystans i bliskość w relacjach społecznych, - różnorodność i mobilność społeczna, - wykluczenie społeczne, - tolerancja i szacunek, - polskie uroczystości rodzinne, - uroczystości rodzinne świętowane w kraju zamieszkania,
3	ŻYCIE CODZIENNE			
	- rutyna dnia codziennego, - pory dnia, - przedmioty codziennego użytku,	- rutyna dnia codziennego, - pory dnia, - plany na przyszłość, - wydarzenia minione, - podstawowe czynności dnia codziennego, - przedmioty codziennego użytku	- rutyna życia codziennego, - pory dnia, - przedmioty codziennego użytku, - życie towarzyskie, - styl życia	- rutyna życia codziennego, - pory dnia, - przedmioty codziennego użytku, - życie towarzyskie, - styl życia
4	SPĘDZANIE CZASU WOLNEGO			
	- zainteresowania, - gry i zabawy, - sport	- zainteresowania, - gry i zabawy, - sport - hobby	- zainteresowania, - gry i zabawy, - sport - sprzęt i obiekty sportowe	- zainteresowania, - gry i zabawy, - sport - sprzęt i obiekty sportowe
5	DOM I OTOCZENIE			
	- rodzaje pomieszczeń, - podstawowe wyposażenie	- rodzaj, położenie, - rodzaje pomieszczeń, - podstawowe wyposażenie	- typy budynków, - pomieszczenia i ich funkcje, - wyposażenie wnętrz, - rodzaj, położenie i wielkość miejscowości,	- rodzaje pomieszczeń, - podstawowe wyposażenie - osoby w kryzysie bezdomności

			- instytucje użyteczności publicznej, - infrastruktura	- rodzaj, położenie i wielkość miejscowości, - instytucje użyteczności publicznej, - infrastruktura
6	ŻYCIE SZKOLNE			
	- organizacja życia szkolnego, - przedmioty szkolne, - przybory szkolne - moja edukacja	- organizacja życia szkolnego, - przedmioty szkolne, - przybory szkolne, - działania w szkole, - podstawowe prawa i obowiązki ucznia, - zajęcia dodatkowe - moja edukacja	- organizacja życia szkolnego, - przedmioty związane ze szkołą, - zajęcia szkolne i pozaszkolne, - życie na uczelni/w szkole	- organizacja życia szkolnego, - przedmioty związane ze szkołą, - zajęcia szkolne i pozaszkolne, - studia - życie na uczelni/w szkole
7	PRACA I EDUKACJA			
	- typy szkół, - pomieszczenia szkolne, - podstawowe wyposażenie	- szkoła w kraju zamieszkania i w Polsce - typu szkół, - pomieszczenia szkolne - wyposażenie.	- nazwy zawodów, - miejsca i rodzaje pracy - wykształcenie i wybory zawodowe, - ambicje, - edukacja po 16. roku życia	- miejsce pracy, - rodzaje pracy, - nazwy zawodów, - płace i zarobki, - warunki zatrudnienia, - rynek pracy. - system edukacji, - rodzaje szkół, - kierunki studiów, - stopnie naukowe i administracyjne - wykształcenie i wybory zawodowe, - ambicje, - edukacja po 16. roku życia
8	PODRÓŻE I TURYSTYKA			
	- rodzaj, wielkość miejscowości - środki transportu: - środki komunikacji, - bezpieczeństwo na drodze.	- rodzaj, wielkość miejscowości, - plan miejscowości - podróże i środki transportu - środki komunikacji - rozkłady jazdy, - ciekawe miejsca w mojej okolicy, w kraju	- środki transportu planowanie podróży, - rodzaje podróży, - zabytki i atrakcje turystyczne w Polsce i kraju zamieszkania - regiony Polski	- rodzaj, położenie i wielkość miejscowości - instytucje użyteczności publicznej, - plan przestrzenny, - miasto a wieś, - podróże i środki transportu - środki komunikacji miejskiej - baza noclegowa,

		zamieszkania w Polsce.		• środki transportu, • biura podróży, • atrakcje turystyczne • regiony Polski i kraju zamieszkania
9+0	ŻYWIENIE			
	• posiłki, • dania, • napoje, • nakrycia stołowe	• artykuły spożywcze, • posiłki, • nakrycia stołowe, dania, • napoje, także w odniesieniu do doświadczeń z kraju zamieszkania	• artykuły spożywcze, dania, • napoje, • przybory kuchenne, • przepisy kulinarne, • nawyki żywieniowe, • kuchnia polska, • kuchnia kraju zamieszkania •	• artykuły spożywcze, • posiłki, dania, • napoje, • nakrycia stołowe, • przybory kuchenne, • przepisy kulinarne, • kuchnia polska, • kuchnia kraju zamieszkania •
10+	ZAKUPY I USŁUGI			
	• sklepy, • artykuły spożywcze, • miary i wagi, ilości, • pieniądze	• sklepy, • podstawowe artykuły spożywcze i inne (odzież, kosmetyki), • miary i wagi, • ilości, • pieniądze	• rodzaje sklepów i punktów usługowych • produkty i ich właściwości (miary, wagi i rozmiary) • sposoby płatności • promocja i reklama, • zakupy przez internet, • zakupy stacjonarne, • waluty	• rodzaje sklepów, • towary • skład i właściwości, • informacja, promocja i reklama, • miary, wagi i rozmiary, • warsztaty i punkty usługowe (fryzjer, pralnia, stacja benzynowa itp.), • sposoby płacenia (gotówka, karty kredytowe, raty, kredyt, leasing itp.), • zakupy przez internet, z ofert internetowych, • zakupy stacjonarne • sprzedaż sieciowa •
11±	ZDROWIE I HIGIENA OSOBISTA			
	• samopoczucie, • higiena osobista, • podstawowe części ciała.	• wizyta u lekarza, • higiena osobista, • części ciała – nazewnictwo formalne i domowe,	• higiena osobista, • części ciała – nazewnictwo formalne i domowe, • samopoczucie, • stan zdrowia, • choroby, • wizyta u lekarza apteka,	• samopoczucie, • higiena osobista, • części ciała, • stan zdrowia, • choroby, • wizyta u lekarza (specjalisty), • apteka, • zdrowy styl życia, • wypadki,

		• podstawowe procesy życiowe, • numery alarmowe	• zdrowy styl życia, • profilaktyka, • choroby XXI wieku • uzależnienia • higiena uczenia się • higiena pracy	• diagnostyka (badania, analizy), • profilaktyka, • uzależnienia, • choroby XXI wieku, • higiena uczenia się • higiena pracy • ochrona zdrowia w kraju zamieszkania i Polsce
12 3	ŚRODOWISKO NATURALNE			
	• pory roku, • pogoda, • nazwy najbardziej popularnych roślin i zwierząt, • nazwy podstawowych procesów w przyrodzie	• pory roku, • pogoda, • klimat, • przyroda w najbliższej okolicy, • wybrane nazwy roślin i zwierząt, • nazwy podstawowych procesów w przyrodzie	• pory roku, • klimat, • pogoda, • krajobrazy, • świat roślin i zwierząt, • ochrona przyrody, • ekologia • pomoc zwierzętom	• klimat, • pory roku, • pogoda, • krajobrazy, • świat roślin i zwierząt, • ochrona przyrody, • problemy ekologiczne • katastrofy naturalne
13 4	MEDIA, TECHNOLOGIA I CYFRYZACJA			
	• domowe urządzenia technologiczne • telewizja, radio, internet	• domowe urządzenia technologiczne • telewizja, radio, internet, prasa	• rozwój techniki i technologii cyfrowych • nowe media • bezpieczeństwo w sieci • media społecznościowe • media tradycyjne •	• rozwój techniki • komputeryzacja, • motoryzacja, • telekomunikacja itp. • badania naukowe, • odkrycia i wynalazki • media społecznościowe: korzyści i zagrożenia • cyfryzacja polskiego społeczeństwa • rola internetu w codziennym życiu
14 5	UROCZYSTOŚCI I TRADYCJE			
	• zwyczaje i tradycje: • zasady grzecznościowe; powitanie, pożegnanie.	• święta w Polsce i w kraju zamieszkania • tradycje w Polsce i w kraju zamieszkania	• tradycje, • uroczystości • obrzędy • zwyczaje	• źródła i pochodzenie • wpływ społeczny i ekonomiczny • dziedzictwo lokalne
15 6	PAŃSTWO, SPOŁECZEŃSTWO I SPOŁECZNOŚCI			
	• symbole narodowe	• symbole narodowe • znani Polacy i znane Polki	• społeczność lokalna i uczestnictwo lokalne • symbole narodowe,	• Polska i Unia Europejska: rola Polski w Europie, wyzwania unijne

		• podstawowe zasady współżycia społecznego (grzeczność) • główne święta państwowe •	• znani Polacy i znane Polki • Polonia • emigracja, mobilność społeczna, wielokulturowość • symbole narodowe, • dziedzictwo kulturowe, • patriotyzm, • postawa obywatelska, • stereotypy kulturowe • podobieństwa i różnice	• Polska i świat: rola Polski w świecie, wyzwania i możliwości • społeczeństwo i obywatelstwo: patriotyzm, stereotypy, zaangażowanie • zaangażowanie polityczne i obywatelskie: postawy obywatelskie, młodzież a polityka, wybory, społeczeństwo obywatelskie • Język włączający • Remigracja • wpływ migracji na społeczeństwo i społeczności polskie na świecie – moja historia •
	ŻYCIE KULTURALNE			
16 7	• muzyka • film	• muzyka • kino • teatr • film • festiwale • sztuka • dziedziny wiedzy, nazwy podstawowych instytucji kultury •	• muzyka • kino • teatr • film • festiwale • sztuka • prasa • twórcy i twórczynie kultury polskiej	• muzyka • kino • teatr • film • festiwale • sztuka • twórcy i twórczynie kultury polskiej i polonijnej •
17 8	JĘZYK EDUKACJI SZKOLNEJ (zob. Tabela x)			

4.9.2 Szczegółowy katalog tematyczny

Tematyka A1	6-9 lat	10-14	15+
Człowiek			
	Kim jesteś i co potrafisz? Jak się przedstawiasz? (Imię, wiek, kraj, język) Gdzie mieszkasz? Jakie języki znasz i jakich się uczysz? Jakie masz cechy charakteru Jaki zawód ma ta osoba? Praca mojej mamy/mojego taty. Jak się dziś czujesz? Nazywanie uczuć i emocji.	Kim jesteś i co potrafisz? Jak się przedstawiasz? (Imię, wiek, kraj, język) Miejsce twojego urodzenia i gdzie teraz mieszkasz? Jakie języki znasz i jakich się uczysz? Jakie masz cechy charakteru? Jaki zawód ci się podoba? <i>(rozpoznawanie i opisywanie zawodów)</i> Jakie emocje znasz i jak je okazujesz? – nazywanie uczuć i emocji oraz ich opisywanie.	Kim jesteś i co potrafisz? Jak się przedstawiasz? (Imię, wiek, kraj, język) Miejsce twojego urodzenia i gdzie teraz mieszkasz? Jakie języki znasz i jakich się uczysz? Jak opisałbyś siebie w trzech zdaniach? - twoje cechy charakteru Jaki zawód Ci się podoba? – nazwy zawodów, wymagane kompetencje. Jakie to uczucie? Co robisz, gdy jesteś smutny / zły/wesoły? nazywanie i opisywanie uczuć i emocji.
Rodzina i znajomi			

	Kto jest w twojej rodzinie? (<i>mama, tata, brat, siostra, babcia...</i>) Z kim się bawisz? Kogo lubisz? Dlaczego? - opis wyglądu i charakteru. Co robisz z kolegami i koleżankami w szkole? Wiesz, jak należy się zachować w kontaktach z innymi (formy grzecznościowe w relacjach rówieśniczych i z dorosłymi).	Kto należy do twojej rodziny? Moja rodzinna mapa świata - stopnie pokrewieństwa w najbliższej rodzinie, miejsca. Kto to jest? – Opowiedz o tej osobie. Jak on/ona wygląda? Jaki on/ona jest? Co robimy razem z kolegami, koleżankami? Nawiązywanie kontaktów/przyjaźni – podstawowe zachowania językowe;	Kto jest dla Ciebie ważny w rodzinie? Stopnie pokrewieństwa w rodzinie. Jak wygląda mój znajomy/przyjaciel? Jak on/ona wygląda? Jaki on/ona jest? Co robimy wspólnie z moimi ? Komunikacja z rówieśnikami i dorosłymi (formy grzecznościowe).
Zycie codzienne			
	Jak wygląda twój dzień? Rutyna dnia, twoje zajęcia domowe. Która jest godzina? Moje obowiązki domowe – opisywanie działań; porządkowanie czynności w czasie z użyciem wyznaczników językowych. Co robisz po szkole? Co jest? – przedmioty codziennego użytku i ich przeznaczenie.	Jak wygląda twój dzień w tygodniu a jak w weekend? Która jest godzina? Określanie godziny. Moje obowiązki domowe – opisywanie działań; porządkowanie czynności w czasie z użyciem wyznaczników językowych. Co robię po lekcjach? – nazywanie i próby opowiadania. Co jest? – przedmioty codziennego użytku i ich przeznaczenie.	Jak wygląda mój dzień od rana do wieczora – opowiadanie z uwzględnieniem nazywania czynności i porządkowania ich w czasie. Która jest godzina? Określanie godziny. Jak pomagam w domu? – opisywanie działań wykonywanych w domu Co robię po zajęciach w szkole? – opowiadanie.

			Co jest? – przedmioty codziennego użytku i ich przeznaczenie.
4. Spędzanie czasu wolnego			
	Jak spędzasz czas po lekcjach? Co lubisz robić po szkole? Jaka to gra? Gry i zabawy. Zajęcia dodatkowe – nazywanie i opis. Jaki to sport? – Grasz, biegasz, skaczesz czy pływasz? Znani polscy sportowcy i dyscypliny sportu.	Co potrafisz robić lepiej niż inni? – sposoby spędzania wolnego czasu. W co grasz? Z kim wygrywasz, a z kim przegrywasz? Zajęcia dodatkowe, wolontariat – nazywanie i opis. nasz tego sportowca? – Poznaj mistrzów sportu. Znani polscy sportowcy i dyscypliny sportu.	Jaki sport wygląda świetnie ale nigdy go nie próbowałeś?. Co robisz, kiedy się nudzisz? Zajęcia dodatkowe – nazywanie i opis. Czas na wolontariat - zajęcia pozaszkolne Kto gra w drużynie, a kto sam? – Sporty indywidualne i zespołowe, znani polscy sportowcy i dyscypliny sportu.
5. Dom i otoczenie			

	Czy umiesz zrobić wycieczkę po domu z zamkniętymi oczami? Opis, wzajemne położenie pomieszczeń. Co to jest? – sprzęty domowe. Miejscowość, w której mieszkam - na mapie Polski. Skąd pochodzę? Skąd pochodzi moja rodzina – kraje na mapie świata.	Jak wygląda twój dom kiedy jest bałagan? A jak kiedy jest porządek? – nazywanie pomieszczeń, opis ich położenia i wyposażenia. Co to jest i do czego służy? – sprzęty domowe i ich działanie. Miejscowość, w której mieszkam - na mapie Polski. Skąd pochodzę? – kraj mojego pochodzenia na mapie świata. Skąd pochodzę? Skąd pochodzi moja rodzina – kraje na mapie świata. Miejsca/ miejscowości, w których lubię spędzać czas – opis położenia, wielkość.	Twoje mieszkanie pojawia się w filmie. Jak wygląda twój salon, kuchnia, łazienka? nazywanie pomieszczeń, opis ich położenia i wyposażenia. Co to jest i do czego służy? – sprzęty domowe i ich działanie. Miejscowość, w której mieszkam - na mapie Polski. Skąd pochodzę? – kraj mojego pochodzenia na mapie świata. Tu chcę zamieszkać – opis położenia, miejsca na mapie świata.
6. Życie szkolne			
	Moje zajęcia szkolne. Plan lekcji. Organizacja roku szkolnego. Co musisz mieć w plecaku szkolnym? Jakie przybory są mi potrzebne na zajęcia plastyczne a czego potrzebuję na zajęcia sportowe?	Moje zajęcia szkolne – jak było i jak jest teraz. Plan lekcji – zapis i czytanie zapisu. Organizacja roku szkolnego. Wybierz potrzebne na lekcji przybory szkolne. Jakie wyposażenie jest potrzebne na zajęcia dodatkowe?	Moje zajęcia szkolne – jak było i jak jest teraz. Plan lekcji – twoje ulubione przedmioty Organizacja roku szkolnego. Jakie wyposażenie jest potrzebne na lekcje a jakie na zajęcia dodatkowe?

7. Praca i edukacja			
	W której klasie w szkole może zamieszkać smok? Co tam jest? Szkoła w moim kraju i w Polsce – co jest podobne, a co inne? - orównanie szkoły w Polsce i w kraju gdzie mieszkasz.	Przewodnik po twojej szkole - Pomieszczenia szkolne i ich funkcje – co gdzie się dzieje? Porównaj szkołę w Polsce i w kraju gdzie mieszkasz.	Jak wygląda twoja szkoła, kiedy nikogo w nien nie ma? Przestrzeń edukacyjna – pomieszczenia, wyposażenie i infrastruktura szkoły - porównaj szkołę w Polsce i w kraju gdzie mieszkasz
8. Podróże i turystyka			
	Czym jedziesz do szkoły? Poznajemy środki komunikacji. Czym można dojechać do z Warszawy do Gdańska. Jak bezpiecznie przejść przez ulicę?	Który środek transportu lubisz najbardziej? Dlaczego? Czym można dojechać do z Warszawy do Gdańska. Która droga do szkoły jest bezpieczniejsza? - bezpieczeństwo na drodze	Jaki środek transportu jest dla ciebie najwygodniejszy? A najszybszy? Czym można dojechać do z Warszawy do Gdańska.
9. Żywnienie			
	Czy potrafisz zrobić jadłospis dla kosmonauty? Co je na śniadanie, obiad i kolację? W szkolnej stołówce - przepis na proste danie. Niedzielny obiad - nakrywanie do stołu.	Twoje śniadanie i inne posiłki. To umiem sam/ sama przygotować? – przepis kulinarny. Rodzinne święto - nakrywanie do stołu. Ulubione potrawy w Polsce i w kraju zamieszkania.	Co jesz w szkole, a co w domu? To umiem sam/ sama przygotować? – przepis kulinarny Wizyta dziadków - nakrywanie do stołu.

	Ulubione potrawy w Polsce i w kraju zamieszkania.		Ulubione potrawy w Polsce i w kraju zamieszkania.
10. Zakupy i usługi			
	Co musisz kupić?- proste, podstawowe zakupy w sklepie spożywczym lub w sklepiku szkolnym. Ile to waży? Ile to kosztuje? Warzenie i płacenie.	Jesteś w sklepie i masz 50 zł – co wybierasz?- proste, podstawowe zakupy w sklepie spożywczym lub w sklepiku szkolnym. Ile to waży? Ile to kosztuje? Warzenie i płacenie.	Co kupujesz na kolację, gdy gotujesz sam/-a? Ile i czego potrzebujesz?- proste, podstawowe zakupy w sklepie spożywczym Ile to waży? Ile to kosztuje? Warzenie i płacenie.
11. Zdrowie i higiena osobista			
	Lekcja anatomii – części ciała. Jestem chory/ chora – podstawowe symptomy. Jak dbasz o zdrowie rano i wieczorem?	Lekcja anatomii – części ciała. Jestem chory/ chora – opis samopoczucia (w domu i w gabinecie lekarskim). Jak dbasz o swoje zdrowie?	Lekcja anatomii – części ciała. Jestem chory/ chora – opis samopoczucia (w domu i w gabinecie lekarskim). Która czynność higieniczna jest najnudniejsza? A która najlepsza? Codzienna higiena .
12. Środowisko naturalne			

	Jaka jest dzisiaj pogoda? Jaką porę roku lubisz? Nazwy pór roku. Kalendarz – nazwy miesięcy, odczytywanie daty. Poznajemy zwierzęta i rośliny w naszym najbliższym otoczeniu. U co się ubierasz gdy pada deszcz?	Jaka pogoda jest najlepsza? Co wtedy robisz? Jaką porę roku lubisz? Nazwy pór roku. Kalendarz – nazwy miesięcy, odczytywanie daty. Jakie zwierzęta i rośliny żyją w najbliższym sąsiedztwie. W co się ubrać gdy idziemy na wycieczkę?	Prognoza pogody – informowanie o pogodzie; czytanie informacji o pogodzie. Która pora roku pasuje do twojego nastroju? Dlaczego? Nazwy pór roku. Kalendarz – nazwy miesięcy, odczytywanie daty. Tak wygląda świat wokół mnie – opisywanie zwierząt i roślin z najbliższego otoczenia. W co się ubrać gdy idziemy do szkoły?
13. Media, technologia, cyfryzacja			
	Co mam w domu? – telewizor, komputer, radio Lubię to oglądać! – moje programy i bajki Gdzie jest dźwięk? – radio, głośnik, telefon Co robię w internecie? – oglądam, słucham, gram	Jak korzystam z internetu? – oglądam, szukam, uczę się Bezpieczny internet – co wolno, a czego nie wolno? Mój telefon – co tam mam i do czego używam	Mój dzień online – co robię, z czego korzystam? Bezpieczny internet – bezpieczeństwo w sieci, zagrożenia Co oglądam, czego słucham – moje wybory.
14. Zwyczaje i tradycje			

	Jak się komunikować z dorosłymi i innymi uczniami/uczennicami? – podstawowe zwroty grzecznościowe. Moja rodzina mówi różnymi językami Święta i zwyczaje świąteczne w Polsce i w kraju zamieszkania.	Które słowa grzecznościowe lubisz? A które są trudne? – podstawowe zwroty grzecznościowe. Moja rodzina mówi różnymi językami Święta i zwyczaje świąteczne w Polsce i w kraju zamieszkania.	Formalne czy nieformalne? Kiedy i jak używasz i zwrotów grzecznościowych Moja rodzina jest różnojęzyczna i różnokulturowa. Święta i zwyczaje świąteczne w Polsce i w kraju zamieszkania.

15. Państwo społeczeństwo i społeczności

	Gdzie mieszkam, skąd jestem? Gdzie leży Polska? – wskazuję na mapie Jakie flagi znam? – Polska, Europa, inne kraje Ważne dla mnie flagi i symbole narodowe .	Gdzie leży Polska? – wskazuję na mapie Gdzie mieszkają moi bliscy? – rodzina w Polsce i na świecie Jakie flagi znam? – Polska, Europa, inne kraje Jak świętujemy ważne dni? – np. 11 listopada Dlaczego ważne są zasady i kto je ustala?	Polska – co pokazuję o niej innym? Polacy mieszkają w wielu miejscach – gdzie jeszcze? Jak świętujemy ważne dni? – np. 11 listopada Mogę coś zmienić – małe działania w mojej klasie Dlaczego ważne są zasady i kto je ustala?

16. Życie kulturalne

	Polskie animacje dla dzieci – bohaterowie i ich przygody Muzyka polska i emocje – co czuję, gdy słucham? Mój pierwszy film dokumentalny po polsku – oglądam, wskazuję bohaterów	Muzyka, którą lubię – słucham i opowiadam Kolory kultury – ilustracje i grafiki Dokument o prawdziwym życiu – co mnie zaniepokoiło?	Co oglądam, co mnie inspiruje – kultura wokół mnie Muzyka polskich kompozytorów, – słucham i wyobrażam sobie Moda, sztuka i wyrażanie siebie - na podstawie filmu dokumentalnego
Tematyka A2	7-9 lat	10-14 lat	15-18 lat
1. Człowiek			
	Kim jest i jak wygląda bohater mojego ulubionego filmu, bajki, książki? – opis i charakterystyka postaci. Wiem, jaki zawód wykonują moi najbliżsi. Wiem, czym się zajmuje lekarz, policjant, weterynarz. Co robisz, kiedy jesteś smutny/smutna albo zły/zła? - nazywanie i opisywanie uczuć i emocji. Skąd jesteśmy? – Mówimy o pochodzeniu, krajach ważnych dla naszej rodziny i językach w klasie.	Jaki jest ten bohater naprawdę? – Opis wyglądu, charakteru i zachowania w określonej sytuacji. Kim chciałbym zostać w przyszłości – opisywanie wybranych zawodów, wskazywanie ich znaczenia. Kiedy czuję, że jestem „między” językami i kulturami – język emocji, proste zdania refleksyjne, nazywanie i opisywanie uczuć i emocji własnych. Języki i kraje w mojej klasie – kim jesteśmy i czego się uczymy?	Jak wyglądam/wygląda? – ustne i pisemne opisywanie siebie, innych, bohaterów literackich i filmowych; przestrzeganie wyznaczników gatunkowych Zawód, który pasuje do mnie – kim chciałbym zostać i dlaczego to ważne. Kiedy czuję, że jestem „między” językami i kulturami Jakie emocje są „na zewnątrz”, a jakie są „w środku”? - nazywanie i opisywanie uczuć i emocji własnych i

			bohaterów lektur/filmów. Język i kraj pochodzenia jako część tożsamości – kim jestem i jak mówię?
2. Rodzina i znajomi			
.	Kto mieszka w twoim domu? - opowiadania o rodzinie. Moja rodzina i jej tradycje. Kto jest twoim najlepszym przyjacielem/twoją najlepszą przyjaciółką? Dlaczego?	Czego uczysz się od różnych członków twojej rodziny? Czego inni mogą się nauczyć od ciebie? – charakteryzowanie działań w roli. Co robimy razem co roku? – nasza domowa, rodzinna tradycja Jak dbać o przyjaźń? – podtrzymywanie kontaktów/przyjaźni – podstawowe zachowania językowe; opowiadanie na podstawie lektury/filmu oraz własnych doświadczeń.	Jaką rodzinę chciałbyś mieć w przyszłości? Co robimy „po swojemu”? – tradycja tylko naszej rodziny Jak zaczyna się przyjaźń? – Moja historia lub historia z książki - nawiązywanie/ podtrzymywanie kontaktów/przyjaźni – podstawowe zachowania językowe (także akty mowy pośrednie); opowiadanie na podstawie lektury oraz własnych doświadczeń.

3. Życie codzienne

	Co robisz zawsze, a czego nie lubisz robić codziennie? - udział w pracach domowych. Który dzień w tygodniu był inny niż pozostałe? – opisz plan tego dnia. O czym marzę przed snem? opowiadanie o przyszłości. Jak w to zagrać? - instrukcja do prostej gry.	Jak wygląda mój dzień – opowiadanie uwzględniające nazwy czynności oraz językowe wyznaczniki ich następstwa i układ przyczynowo-skutkowy. To już było – opowiadanie o przeszłości. Jak będzie wyglądał mój dzień za 10 lat? – opowiadanie o przyszłości. Jak używać...? – instrukcja obsługi urządzenia.	Jak wygląda twój dzień, kiedy planujesz go sam/-a? opowiadanie uwzględniające nazwy czynności oraz językowe wyznaczniki ich następstwa i układ przyczynowo-skutkowy. Co zmieniło się w twojej codzienności w ciągu ostatniego roku?– opowiadanie o przeszłości; uwzględnianie wyznaczników gatunkowych. Jakie są twoje plany na najbliższe miesiące? – nauka, odpoczynek, projekty – opowiadanie o przyszłości; uwzględnianie wyznaczników gatunkowych. Jakie przedmioty są dla ciebie ważne w codziennym życiu? Jak one działają? – opowiadanie/ instrukcja; uwzględnianie wyznaczników gatunkowych.

5. Spędzanie wolnego czasu			
	Moje ulubione gry i zabawy. Zabawy polskie i zabawy z kraju zamieszkania. Czy interesujesz się sportem? Najlepsi sportowcy z Polski i z kraju mojego zamieszkania. Znalazłem mapę skarbu – co było dalej? - opowiadanie (ustne i pisemne) o przygodach prawdziwych i zmyślonych. Zajęcia poza szkołą - opisywanie wybranych.	Każdy lubi się bawić – opowiadanie o sposobach spędzania wolnego czasu; porównywanie gier i zabaw polskich i znanych z kraju pochodzenia. Komu kibicujesz? Zawody sportowe, sportowcy z Polski i z kraju mojego zamieszkania. Wyobraź sobie dzień, kiedy wszystko jest inaczej – co się dzieje? – opowiadanie (ustne i pisemne) o przygodach prawdziwych i zmyślonych. Zajęcia poza szkołą – wolontariat - opisywanie wybranych działań.	Sposoby spędzania wolnego czasu – opowiadanie o ulubionych sposobach spędzania wolnego czasu; planowanie zajęć w wolnym czasie. Mój ulubiony sport zespołowy – informowanie o zasadach gry zespołowej. To lubię robić najbardziej – próby budowania prostej wypowiedzi. Zajęcia poza szkołą – wolontariat - opisywanie wybranych działań.
6. Dom i otoczenie			
	Gdzie mieszkasz i co znajduje się w twojej okolicy? Do czego to służy? – podstawowe wyposażenie mieszkania i jego funkcje. Zgadnij o jakim sprzęcie domowym	Miasto czy wieś? – Co lubisz bardziej i dlaczego? Tak mógłby wyglądać mój dom – nazywanie pomieszczeń, opis ich położenia i wyposażenia. Jak działa odkurzacz? – Co robi, do czego służy, jak go używać? – opis działania; instrukcja (ustna i pisemna).	Moje wymarzone miejsce – opis miejsca; położenie, wielkość, klimat, otoczenie. Tak mógłby wyglądać mój dom – nazywanie pomieszczeń, szczegółowy opis ich położenia i wyposażenia.

	mówię? – sprzęty domowe i ich działanie Moja miejscowość – co w niej jest? nazw miejsc i obiektów: dom, szkoła, sklep, park; lokalizacja Gdzie to jest? Opis drogi do szkoły i innych miejsc Stolica i główne miasta w Polsce i w kraju pochodzenia.	Jak się mieszka w dużym mieście, a jak na wsi? <i>zalety i wyzwania życia w różnych typach miejscowości.</i> Plan miejscowości – jak się orientować i opisywać drogę? - korzystanie z prostych planów i map, rozwijanie umiejętności opisu trasy i lokalizacji, czytanie plany i mapy, skala. Położenie Polski, główne obszary geograficzne (próby porównywania z krajem zamieszkania).	Jak używać pralki? – Opis czynności krok po kroku– opis działania; instrukcja (ustna i pisemna). Struktura urbanistyczna a jakość życia – analiza- <i>analiza przestrzeni, miasto, wieś, opis układu miasta/wsi, dostępności usług</i>) Dzień w nowym mieście – poruszanie się według planu miasta; czytanie oznaczeń; opowiadanie. Wspólna przestrzeń – jak różne kultury tworzą miejsca wspólnego życia?
4. Życie szkolne			
	Regulamin szkolny – prawa i obowiązki ucznia/uczennicy. Szkolne święta i wydarzenia. Zielona szkoła. Jak wygląda twoja pierwsza wizyta w bibliotece szkolnej? – Opowiedz krok po kroku. Opis przedmiotów i przestrzeni szkolnej z	Moje zajęcia szkolne – jak było i jak jest teraz – opowiadanie Szkolne święta i wydarzenia – kalendarz; podstawowe działania/czynności. Zajęcia dodatkowe w szkole – czytanie szkolnej oferty, dokonywanie wyboru. Co musisz wiedzieć, zanim wypożyczysz książkę? – Zasady i dobre rady.	Moje zajęcia szkolne – jak było i jak jest teraz – porównywanie. Szkolne święta i wydarzenia – kalendarz; podstawowe działania/ czynności. Zajęcia dodatkowe w szkole – czytanie szkolnej oferty, dokonywanie wyboru

	użyciem prostych struktur opisowych i lokalizacyjnych Porównujemy kalendarze roku szkolnego i inne elementy związane ze szkołą w Polsce i w kraju zamieszkania.	Mój plan lekcji i przedmioty szkolne – podobieństwa i różnice - analiza planów lekcji w dwóch krajach i rozmowa o obowiązkowych i ulubionych zajęciach Szkolne zwyczaje i zasady – jak zachowujemy się w szkole? zasady życia szkolnego i rozwijanie języka używanego w komunikacji grzecznościowej.	Jak krok po kroku wypożyczyć książkę z biblioteki szkolnej. Czego potrzebuję, by się dobrze uczyć? <i>rozmowa o barierach i możliwościach edukacyjnych</i> Moje miejsce w społeczności szkolnej – klasy, grupy, zajęcia dodatkowe - rola ucznia w różnych aktywnościach szkolnych.
8. Podróże i turystyka			
	Czym podróżujemy? Poznajemy środki transportu. Czym i gdzie pojechać na wakacje? Bezpieczna droga – jak zachować się na drodze. Ciekawe miejsca w mojej okolicy i w kraju mojego pochodzenia.	Planujemy podróż – wybór celu, środków transportu... Zawody związane ze środkami transportu (nazwy, sposób tworzenia, opis pracy). Czytamy rozkłady jazdy (także w Internecie). Czytamy foldery reklamowe, przewodniki turystyczne – wybór i uzasadnianie wyboru celu podróży i środków transportu. Ciekawe miejsca w mojej okolicy i w kraju mojego pochodzenia – redagowanie folderu reklamowego; dobór argumentacji.	Planujemy podróż – wybór celu, środków transportu... Czytamy rozkłady jazdy, sprawdzamy ceny, zamawiamy bilety (także w Internecie). Strój prawdziwego rowerzysty, rolkarza... – opis. Podstawowe znaki na drodze.

		Wybrane znaki drogowe.	
9. Żywnienie			
	Zdrowo się odżywiamy i uprawiamy sport. Jemy owoce i warzywa. Pomagam nakryć do stołu.	Nakrywamy do stołu. Zdrowe odżywianie – opisywanie zdrowych produktów; próby budowania wypowiedzi perswazyjnych. Zdrowe i niezdrowe produkty w Polsce i kraju pochodzenie – opis. Zdrowy tryb życia – plan dnia.	Nakrywamy do stołu. Zdrowe odżywianie – opisywanie zdrowych produktów; próby budowania wypowiedzi perswazyjnych. Zdrowe i niezdrowe produkty w Polsce i kraju pochodzenie – opis. Zdrowy tryb życia – plan dnia. Zdrowe odżywianie – menu. Zdrowy tryb życia – objaśnianie na czym polega; przekonywanie do prowadzenia zdrowego trybu życia; budowanie

			wypowiedzi perswazyjnych.
11. Zakupy i usługi			
	Porównywanie. Do której jest czynne? Robimy zakupy z rodzicami.	Do której jest czynne? Lista zakupów. Zakupy w sklepie spożywczym – budowanie scenek i dialogów. Porównywanie ilości, cen, wyliczanie reszty.	Zakupy w różnego typu sklepach – nazwy sklepów, nazwy różnych artykułów, lista zakupów, ważenie, rozmiary. Na co wydam kieszonkowe? – planowanie wydatków.
11. Zdrowie i higiena osobista			

	Lekcja anatomii – części mojego ciała i organy wewnętrzne. Moje zmysły. Co robić, gdy jestem chory/chora? Jestem zmęczony/zmęczona.	Części mojego ciała i organy wewnętrzne. Moje zmysły. Co robić, gdy jestem chory/chora? Jestem zmęczony/zmęczona. Wizyta u lekarza – opisywanie odczuć i objawów. Opisywanie budowy i działania wybranych układów organizmu człowieka.	Części mojego ciała i organy wewnętrzne. Moje zmysły. Co robić, gdy jestem chory/chora? Jestem zmęczony/zmęczona. Wizyta u lekarza – opisywanie odczuć i objawów. Co to za lekarstwo? – podstawowe słownictwo (recepta, tabletki, syrop, dawkowanie) – czytanie ulotek i informacji na opakowaniach leków. Jak wybrać lekarza? – nazywanie podstawowych specjalności. Opisywanie budowy i działania podstawowych układów organizmu człowieka.
12. Środowisko naturalne			

	Typowy krajobraz w mojej okolicy. Zniszczenia w przyrodzie spowodowane przez człowieka (zaśmiecanie przyrody, hałas). Segregujemy śmieci. Planety i Układ Słoneczny. Prognoza pogody na najbliższy tydzień. Przyroda w różnych porach roku. Poznajemy zwierzęta i rośliny w naszym otoczeniu. Poznajemy zwyczaje niektórych zwierząt.	Zjawiska atmosferyczne – nazywanie, opis procesów powstawania śniegu, deszczu... Opisujemy podstawowe procesy związane z życiem roślin i zwierząt. Charakteryzujemy klimat w Polsce i w kraju pochodzenia. Opisujemy zjawiska przyrodnicze w Polsce i w kraju pochodzenia. Prognoza pogody – informowanie o pogodzie; czytanie informacji o pogodzie.	Zjawiska atmosferyczne – nazywanie, opis procesów powstawania śniegu, deszczu... Opisujemy podstawowe procesy związane z życiem roślin i zwierząt. Charakteryzujemy klimat w Polsce i w kraju pochodzenia. Opisujemy zjawiska przyrodnicze w Polsce i w kraju pochodzenia. Prognoza pogody – informowanie o pogodzie; czytanie informacji o pogodzie; porównywanie prognoz pogody; czytanie prognozy długoterminowej.
13. Media, technologia, cyfryzacja			
	Jak działa komputer? Co mogę na nim robić? Moje ulubione urządzenie domowe. Jak działa? Co słyszę, co widzę – poznajemy media Bezpieczny w sieci – co robić, czego nie robić?	Mój dzień z technologią Bezpieczny w sieci – co robić, czego nie robić? Zaprojektuj swoją aplikację. Komiks o robocie, który pomaga w codziennym życiu.	Media po polsku i w innych językach Zostań reporterem - prosta audycja, nagranie lub minireportaż: z życia klasy, ze święta, z wycieczki lub inny.

		Zrób swój wideoblog po polsku!	Mój cyfrowy świat – aplikacje, które lubię Fake news czy prawda? Zrób swój wideoblog po polsku!
14. Zwyczaje i tradycje			
	Ważne daty w kalendarzu. Polskie zwyczaje i tradycje i tradycje kraju/regionu pochodzenia. Co i jak świętujemy w moim domu? Jak wygląda wigilia?	Ważne daty w kalendarzu. Święta w Polsce i w kraju zamieszkania – prezentacja. Najbardziej znane polskie legendy – czytanie; opowiadanie odtwórcze. Tradycje z różnych stron świata Moje ulubione święto.	Ważne daty w kalendarzu. Święta w Polsce i w kraju zamieszkania – opowiadanie o wybranych zwyczajach; prezentacja. Najbardziej znane polskie legendy – czytanie; opowiadanie odtwórcze. Czy tradycje są nam jeszcze potrzebne? Święta, które łączą ludzi.
15. Państwo, społeczeństwo, społeczność			

	Mieszkam w Polsce – polskie symbole narodowe (barwy, godło hymn narodowy), symbole europejskie. Kto to jest? – Poznajemy znane Polki i Polaków Pomagam, bo umiem i chcę. Gdzie mieszkam? Skąd pochodzę?	Mieszkam w Polsce – polskie symbole narodowe (barwy, godło hymn narodowy), symbole europejskie. Polki i Polacy, którzy zmienili świat Wolontariat – pomagam, bo to ważne. Moje dwie ojczyzny? – opowieści tych, którzy mieszkają za granicą	Mieszkam w Polsce – polskie symbole narodowe (barwy, godło hymn narodowy), symbole europejskie. Kto mnie inspiruje? – Znani Polacy i Polki oczami młodych Co to znaczy być dobrym obywatelem? Dlaczego ludzie migrują?
16. Życie kulturalne			
	Atrakcje w Centrum Nauki Kopernik. Zwiedzamy muzeum – wizyta interaktywna w wybranym muzeum. Jak zachować się w teatrze lub kinie. Bajka bez słów – opowiadam, co widzę i co czuję Polskie piosenki dla dzieci – uczę się, śpiewam, opowiadam Mały bohater, wielka przygoda – jak wyglądał, co zrobił, dlaczego mi się podobał?	Zwiedzamy muzeum – wizyta interaktywna w wybranym muzeum. Jak zachować się w teatrze lub kinie. Podstawowe dziedziny wiedzy (związane z przedmiotami szkolnymi); próba wskazania obszaru zainteresowania poszczególnych dziedzin. Zawody związane z instytucjami kultury, filmem, teatrem; zawody związane ze sztuką. Wizyta w teatrze/ kinie (odtworzenie nagranie spektaklu, filmu) – opis miejsca, działań wybranych twórców. Muzyka z filmu – jaką historię opowiada? Sztuka ulicy i plakaty – co widzę na obrazie, co on	Zwiedzamy muzeum – wizyta interaktywna w wybranym muzeum. Jak zachować się w teatrze lub kinie. Podstawowe dziedziny wiedzy (także te niezwiązane z przedmiotami szkolnymi, np. astronomia, medycyna...) – opis obszaru ich zainteresowania; nazywanie osób uprawiających daną dziedzinę wiedzy. Zawody związane z instytucjami kultury, filmem, teatrem; zawody związane ze sztuką.

		mówi? Polscy twórcy i twórczynie – kto to jest ilustrator/ilustratorka, kto to jest kompozytor/kompozytorka?	Film, który mnie poruszył – opowiadam fabułę, mówię o emocjach Polska muzyka – o czym jest ta piosenka, dlaczego mi się podoba? Sztuka i moda – jak młodzi ludzie pokazują siebie światu? Polscy twórcy i twórczynie – o kim mogę opowiedzieć?

Katalog tematyczny (poziom B1)

	6-9 lat	10-14 lat	15+ lat
	CZŁOWIEK		
<i>dane personalne, wygląd zewnętrzny, ubranie, cechy charakteru, uczucia i emocje, upodobania, marzenia</i>	Kim jesteś? Podawanie imienia i nazwiska, narodowości, adresu zamieszkania, wieku, znajomości języków obcych. Opisywanie swojej szkoły, klasy, miejsca zamieszkania, kraju pochodzenia. Mówienie o tym, gdzie się uczy języka polskiego i z kim mówię po polsku w domu. Mówienie o swoich marzeniach (kim chcę zostać, gdzie chcę pojechać). Jak wyglądasz i jak się ubierasz? Nazywanie części ciała, opisywanie wyglądu własnego i innych (włosy, kolor	Kim jesteś? Podawanie pełnych danych osobowych, informacji o znajomości języków obcych, pochodzeniu rodziny. Zadawanie pytań o dane personalne innych. Mówienie o swoim doświadczeniu wielojęzyczności i pochodzeniu polonijnym. Opowiadanie o marzeniach dotyczących przyszłości – podróży, nauki, zawodu. Jak wyglądasz i jak się ubierasz? Szczegółowy opis wyglądu własnego i innych, porównywanie i wyrażanie opinii,	Kim jesteś? Formułowanie wypowiedzi biograficznej. Przedstawianie historii własnej i najbliższej rodziny. Uzasadnienie wyborów edukacyjnych i planów zawodowych. Refleksja nad tożsamością osoby wielojęzycznej i wielokulturowej. Opowiadanie o marzeniach edukacyjnych i zawodowych oraz o tym, co oznacza sukces. Jak wyglądasz i jak się ubierasz? Szczegółowe opisy sylwetki i twarzy. Ocenianie wizerunku medialnego znanych osób i jego znaczenia

	oczu, sylwetki). Rozpoznawanie i porównywanie cech wyglądu osób. Nazywanie elementów ubioru. Ubrania codzienne, ubrania na zimę/lato i na różne okazje. Dobór ubrań do sytuacji (np. na święta rodzinne lub uroczystości polonijne) lub pogody. Jaka/Jaki jesteś? Nazywanie cech charakteru i usposobienia swojego i innych, wyrażanie prostych ocen. Opis osób znanych i/lub bliskich. Jak się dzisiaj czujesz? Nazywanie emocji, wyrażanie uczuć (słowem, gestem, rysunkiem), reagowanie na pytania o samopoczucie. Co lubisz? Opowiadanie o ulubionych rzeczach (zabawki, zabawy, jedzenie, bajki). Zadawanie pytań o upodobania kolegów. Porównywanie, co lubię w Polsce i w kraju, w którym mieszkam. Rozróżnianie prostych form języka codziennego i grzecznościowego.	komplementowanie. Opisywanie stroju własnego i innych. Porównywanie stylów ubierania się. Wyrażanie opinii o modzie. Jaka/Jaki jesteś? Opisywanie swojego charakteru i zachowania w różnych sytuacjach codziennych. Określanie cech charakteru i usposobienia innych osób/postaci. Jak się dzisiaj czujesz? Opisywanie samopoczucia i nazywanie emocji. <i>Opowiadanie o sytuacjach, które wywołują różne emocje. Wskazywanie przyczyn emocji.</i> Mówienie o emocjach związanych z wizytami w Polsce, kontaktami z rodziną z Polski. Co lubisz? Opisywanie swojego hobby i ulubionych aktywności. <i>Uzasadnianie</i> wyboru własnych upodobań i porównywanie ich z wyborami innych. Zestawianie typowych aktywności młodzieży w Polsce i w kraju zamieszkania ucznia. Rozpoznawanie i stosowanie języka codziennego i formalnego w różnych sytuacjach (np. rozmowa z nauczycielem vs z kolegą).	społecznego. Analizowanie wyglądu jako elementu tożsamości. Mówienie o własnym stylu. Wyrażanie opinii na temat różnych stylów ubierania się i uzasadnianie ocen. Wpływ mody i trendów na życie codzienne. Odnoszenie się do różnic kulturowych w wyglądzie i stylach ubierania się w Polsce i kraju zamieszkania. Jaka/Jaki jesteś? Charakteryzowanie siebie i innych, formułowanie i uzasadnianie ocen. Dyskusowanie o wartościach i postawach życiowych. Opowiadanie o emocjach związanych z dorastaniem między dwiema kulturami. Jak się dzisiaj czujesz? Rozpoznawanie i nazywanie emocji złożonych. Wyrażanie opinii na temat roli emocji w relacjach z innymi. Mówienie o emocjach związanych z wizytami w Polsce, kontaktami z rodziną z Polski. Co lubisz? Opisywanie własnych pasji i wyrażanie ocen na temat ich roli w życiu człowieka. <i>Uzasadnianie</i> wyboru podejmowanych aktywności, upodobań, poglądów i postaw życiowych. Porównywanie swoich zainteresowań z zainteresowaniami rówieśników z Polski i kraju zamieszkania. Świadome stosowanie języka formalnego i nieformalnego w zależności od sytuacji.
	RODZINA I ZNAJOMI		

<i>członkowie rodziny, krewni, stopnie pokrewieństwa historia i pochodzenie rodziny, relacje rodzinne, uroczystości rodzinne, konflikty międzypokoleniowe, małżeństwo/partnerstwo, zmieniające się role w rodzinie, tradycyjne i współczesne wartości, modele rodziny, role społeczne, komunikacja nieformalna w rodzinie, komunikacja formalna z nieznajomymi i dorosłymi, komunikacja z rówieśnikami, grzeczność językowa, dystans i bliskość w relacjach społecznych, tolerancja i szacunek polskie uroczystości rodzinne uroczystości rodzinne świętowane w kraju zamieszkania</i>	Jaka jest Twoja rodzina? Nazywanie członków rodziny i określanie stopni pokrewieństwa. Tworzenie prostego drzewa genealogicznego. Opowiadanie o relacjach i sposobach spędzania czasu z rodziną i krewnymi. Zadawanie pytań o rodzinę kolegów i koleżanek. Mówienie o tym, kto mówi po polsku w domu i z kim rozmawia się w innym języku. Skąd pochodzi twoja rodzina? Opowiadanie o pochodzeniu dziadków, rodziców, krewnych i rytuałach/zwyczajach rodzinnych związanych z ojczyzną przodków. Kiedy i dlaczego świętujemy? Nazywanie różnych świąt i uroczystości rodzinnych. Opisywanie przygotowań i sposobów świętowania. Wyrażanie opinii na temat ulubionych uroczystości. – Porównywanie świąt rodzinnych obchodzonych w Polsce i w kraju zamieszkania (np. Wigilia, urodziny). Ćwiczenie komunikacji nieformalnej (rozmowa z bliskimi, kolegami). Stosowanie prostych form grzecznościowych w kontaktach z dorosłymi. Rozmowa o tym, co to znaczy być grzecznym w rodzinie i w szkole. Nazywanie sytuacji wymagających bliskości lub dystansu (przytulenie, podanie	Jaka jest Twoja rodzina? Opisywanie swojej rodziny i porównywanie jej struktury z rodzinami kolegów/koleżanek. Rozmowy o modelach rodziny spotykanych w otoczeniu (np. samodzielny rodzic, dziadkowie jako opiekunowie). Zadawanie pytań o stopień pokrewieństwa. Opisywanie podziału obowiązków w rodzinie. Opowiadanie o relacjach, typowych rodzinnych konfliktach i sposobach ich rozwiązywania. Skąd pochodzi twoja rodzina? Tworzenie prostej opowieści o pochodzeniu dziadków, rodziców, krewnych i rytuałach/zwyczajach rodzinnych związanych z ojczyzną przodków. Porównywanie zwyczajów rodzinnych panujących w domach rówieśników. Kiedy i dlaczego świętujemy? Opisywanie przebiegu świąt i uroczystości rodzinnych. Porównywanie sposobów świętowania w rodzinie dziś i dawniej. Wyrażanie opinii na temat ulubionych zwyczajów świątecznych. Porównywanie sposobów mówienia do bliskich, rówieśników i dorosłych spoza rodziny. Stosowanie form grzecznościowych i nieformalnych w ustnych i pisemnych	Jaka jest Twoja rodzina? Charakteryzowanie różnych modeli rodzin (nuklearna, patchworkowa, adopcyjna) i wyrażanie opinii na ich temat. Uzasadnianie własnego zdania na temat wartości rodzinnych oraz ich roli w życiu człowieka. Dyskutowanie o różnicach światopoglądowych, przyczynach nieporozumień międzypokoleniowych i sposobach ich rozwiązywania. Formułowanie opinii o tym, co wpływa na dobre relacje i jaką rolę w relacjach odgrywa rozmowa i empatia. Skąd pochodzi twoja rodzina? Opowiadanie o genealogii rodziny i analizowanie wpływu tradycji na tożsamość. Ocenianie i uzasadnianie, które tradycje rodzinne warto zachować. Opisywanie, jak wielojęzyczność i wielokulturowość wpływają na relacje rodzinne. Kiedy i dlaczego świętujemy? Dyskutowanie o znaczeniu rytuałów rodzinnych (ślub, pogrzeb) i wyrażanie opinii na temat różnic kulturowych. Argumentowanie, dlaczego niektóre tradycje zmieniają się lub zanikają. Świadome stosowanie języka formalnego i nieformalnego w kontaktach rodzinnych i społecznych.

	ręki, mówienie na Pan/Pani). Rozwijanie postaw tolerancji i szacunku wobec osób o innych zwyczajach.	wypowiedziach (np. list, rozmowa). Analizowanie, w jakich sytuacjach potrzebny jest większy dystans językowy (np. z nauczycielem, lekarzem). Rozwijanie umiejętności wyrażania szacunku i akceptacji wobec różnorodnych modeli rodziny.	Ćwiczenie różnic między rejestrem oficjalnym (np. w korespondencji) a językiem codziennym. Refleksja nad relacjami bliskości i dystansu w rodzinie oraz wśród rówieśników. Dyskusowanie o tolerancji wobec różnych struktur rodzinnych i światopoglądów.
	ŻYCIE CODZIENNE		
<i>rutyna życia codziennego, pory dnia, przedmioty codziennego użytku, życie towarzyskie, styl życia</i>	Jak wygląda twój typowy dzień? Opowiadanie o czynnościach i rytuałach dnia codziennego. Układanie prostego planu dnia. Z czego korzystasz na co dzień? Nazywanie przedmiotów codziennego użytku i opowiadanie, do czego służą. Mówienie, które rzeczy są potrzebne w polskiej szkole, a które w lokalnej. Z kim i jak spędzasz czas? Nazywanie i opisywanie osób, z którymi spędza się czas (rodzina, koledzy, koleżanki, nauczyciele), czynności wspólnych, obowiązków domowych i szkolnych, ulubionych zabaw i aktywności (w domu, w szkole, po lekcjach). Rozróżnianie form zwracania się do rówieśników i dorosłych. Jaki jest twój styl życia? Rozpoznawanie podstawowych elementów zdrowego stylu życia. Prezentowanie własnych codziennych nawyków życiowych. Nazywanie i	Jak wygląda twój typowy dzień? Opowiadanie o czynnościach i rytuałach w trakcie tygodnia i w czasie wolnym. Porównywanie rytmu dnia kolegi/koleżanki. Opowiadanie o ulubionych aktywnościach i uzasadnianie swojego wyboru. Z czego korzystasz na co dzień? Opisywanie i określanie funkcji przedmiotów używanych w szkole i w domu. Rozróżnianie nazw potocznych i neutralnych (komórka vs telefon komórkowy). Z kim i jak spędzasz czas? Opisywanie relacji z kolegami, koleżankami, członkami rodziny i innymi osobami z otoczenia. Porównywanie różnych form spędzania wolnego czasu (samodzielnie, z rówieśnikami, z dorosłymi, w szkole i poza nią). Uzasadnianie wyborów i preferencji dotyczących wspólnych aktywności (np. gry zespołowe, rozmowy, hobby, pomoc w domu).	Jak wygląda twój typowy dzień? Tworzenie szczegółowego planu dnia. Dyskusowanie o zarządzaniu czasem, planowaniu obowiązków, nauki i odpoczynku. Wyrażanie opinii na temat priorytetów w codziennym życiu. Z czego korzystasz na co dzień? Opowiadanie o tym, co jest potrzebne do nauki i odpoczynku. Wyrażanie opinii o znaczeniu technologii w codziennym życiu. Dyskusowanie o zaletach i wadach różnych urządzeń. Rozpoznawanie i wartościowanie języka potocznego i formalnego w wypowiedziach o technologii („scrollować”, „grać na kompie” vs „korzystać z mediów cyfrowych”). Rozmowa o wpływie języka otoczenia na sposób mówienia w rodzinie polonijnej. Z kim i jak spędzasz czas? Opowiadanie o relacjach towarzyskich – przyjacielskich, rodzinnych, szkolnych i online. Dyskusowanie o znaczeniu przyjaźni, samotności, obecności w grupie, wpływie mediów

	opisywanie zdrowych i niezdrowych nawyków.	Dyskutowanie na temat znaczenia relacji społecznych i współpracy w codziennym życiu. Jaki jest twój styl życia? Opisywanie stylu życia z uwzględnieniem codziennej diety, aktywności fizycznej, snu i odpoczynku. Porównywanie zdrowych i niezdrowych nawyków oraz ich wpływu na samopoczucie. Uzasadnianie własnych wyborów dotyczących żywienia, ruchu i sposobów spędzania wolnego czasu. Zadawanie pytań o styl życia innych osób i reagowanie na wypowiedzi rozmówcy. Porównywanie stylu życia rówieśników w Polsce i w kraju zamieszkania).	społecznościowych na kontakty międzyludzkie. Wyrażanie opinii i formułowanie argumentów na temat budowania zdrowych, opartych na szacunku i zaufaniu relacji. Wartościowanie różnych sposobów komunikacji i ich wpływu na jakość porozumiewania się oraz budowanie więzi. Jaki jest twój styl życia? Charakteryzowanie własnego stylu życia z uwzględnieniem diety, aktywności fizycznej, odpoczynku, stresu i nawyków cyfrowych. Analizowanie zależności między codziennymi wyborami a zdrowiem fizycznym i psychicznym. Wartościowanie różnych postaw i strategii dbania o równowagę między nauką, pracą a regeneracją. Wyrażanie opinii na temat wpływu stylu życia na funkcjonowanie młodzieży we współczesnym świecie. Argumentowanie własnych wyborów dotyczących odżywiania, snu, aktywności, odpoczynku i użycia technologii. Dyskutowanie o konsekwencjach stylu życia dla zdrowia, relacji i przyszłości. Formułowanie wniosków dotyczących możliwości zmiany lub poprawy własnych nawyków. Porównywanie stylu życia nastolatków mieszkających w Polsce i za granicą. Analiza językowa wypowiedzi potocznych i oficjalnych na temat zdrowia i codziennych wyborów.
	SPĘDZANIE CZASU WOLNEGO		

<i>zainteresowania, gry i zabawy, sport sprzęt i obiekty sportowe</i>	Co lubisz robić w wolnym czasie? Nazywanie ulubionych zabaw, gier i aktywności. Opowiadanie o czasie wolnym po szkole, w weekend i w wakacje. Nazywanie znanych form rozrywki (bajki, kino, teatr, koncert) i opowiadanie o nich. – Porównywanie zabaw znanych w Polsce i w kraju zamieszkania. Ćwiczenie prostych zwrotów grzecznościowych używanych w czasie zabawy („Pobawimy się razem?”, „Czy mogę?”). Czy lubisz sport? Nazywanie podstawowych dyscyplin sportowych. Opowiadanie o ulubionym sporcie. Rozpoznawanie sprzętu sportowego (np. piłka, rower, hulajnoga, rakietka tenisowa). Wskazywanie miejsc do uprawiania sportu (np. boisko, plac zabaw, sala gimnastyczna).	Jakie masz hobby i zainteresowania? Opisywanie zainteresowań i hobby, uzasadnianie ich wyboru oraz porównywanie z pasjami kolegów/koleżanek. Rozpoznawanie i używanie słownictwa potocznego i neutralnego w opisie hobby (np. „gram na komputerze” – „gram na komputerze”). Czy lubisz sport? Opisywanie ulubionych sportów. Nazywanie miejsc i sprzętów potrzebnych do uprawiania sportu. Porównywanie sportów indywidualnych i zespołowych. Jakie formy rozrywki i kultury są dla Ciebie ciekawe? Opisywanie wrażeń z udziału w wydarzeniach kulturalnych i rozrywkowych. Wyrażanie opinii o ulubionych formach rozrywki. Porównywanie wydarzeń kulturalnych w środowisku polonijnym (np. szkolne przedstawienie, koncert zespołu ludowego) i lokalnym.	Jakie masz hobby i zainteresowania? Opisywanie pasji i ich roli w życiu młodzieży dawniej i dziś. Porównywanie sposobów spędzania wolnego czasu przez młodzież w różnych krajach. Refleksja nad tym, jak różne środowiska kulturowe wpływają na rozwój zainteresowań (np. „W Polsce byłem w harcerstwie, tutaj trenuję capoeirę”). Formułowanie opinii na temat wpływu hobby na wybory życiowe. Dyskusja o równowadze między obowiązkami a relaksem. Czy lubisz sport? Wyrażanie i uzasadnianie opinii na temat roli aktywności fizycznej w życiu człowieka, sportów wysokiego ryzyka, dyscyplin popularnych w różnych krajach. Jakie formy rozrywki i kultury są dla Ciebie ciekawe? Opisywanie wrażeń z udziału w wydarzeniach kulturalnych i rozrywkowych. Ocenianie wartości artystycznej i uzasadnianie własnego zdania. Porównywanie popularnych form rozrywki w różnych krajach i kulturach. Dyskusja o znaczeniu wydarzeń kulturalnych w budowaniu tożsamości (np. spektakl po polsku za granicą).
	DOM I OTOCZENIE		
<i>typy budynków, pomieszczenia i ich funkcje, wyposażenie wnętrz,</i>	Jak wygląda twój dom i co się w nim znajduje? Nazywanie pomieszczeń i określanie ich funkcji oraz wymienianie elementów wyposażenia domu.	Jak wygląda twój dom i co się w nim znajduje? Opisywanie typu budynków (kamienica, dom wolnostojący, bliźniak), otoczenia domu, pomieszczeń i określanie	Jak wygląda twój dom i co się w nim znajduje? Opisywanie typu budynków (kamienica, dom wolnostojący, bliźniak), otoczenia domu, pomieszczeń i określanie

<i>rodzaj, położenie i wielkość miejscowości, instytucje użyteczności publicznej, infrastruktura</i>	Opowiadanie o swoim pokoju i jego wystroju. Co znajduje się w twojej okolicy? Nazywanie miejsc i instytucji w okolicy (plac zabaw, park, szkoła). Uproszczone opisywanie drogi do znanych miejsc. Formułowanie pytań o drogę z użyciem form grzecznościowych. Jak wygląda miejscowość, w której mieszkasz? Różnicowanie typów miejscowości (wieś, miasto, miasteczko) i opowiadanie o tym, co można tam robić. Mówienie o ulubionych miejscach w okolicy i tych odwiedzanych w Polsce.	ich funkcji. Charakteryzowanie elementów wyposażenia domu, opisywanie mebli, urządzeń i dekoracji. Co znajduje się w twojej okolicy? Opisywanie miejscowości i jej infrastruktury (sklepy, boisko, przystanek), charakterystyka wybranych instytucji publicznych i ich roli. Opisywanie drogi do wybranych miejsc. Jak wygląda miejscowość, w której mieszkasz? Przedstawianie rodzaju miejscowości z uwzględnieniem typowych cech (np. spokojne, zielone, zatłoczone). Opisywanie położenia i regionu. Porównywanie rodzinnej miejscowości z innymi znanymi miejscami. Formułowanie subiektywnej oceny miejsca zamieszkania z uzasadnieniem.	ich funkcji. Charakteryzowanie stylu wnętrza i wyposażenia. Ocenianie estetyki, komfortu, rozwiązań ekologicznych (np. segregacja śmieci). Refleksja nad różnicami w stylach urządzania wnętrz w Polsce i za granicą. Rozpoznawanie rejestru: język reklamy, ogłoszenia o wynajmie, formalne opisy nieruchomości. Co znajduje się w twojej okolicy? Opisywanie miejscowości i jej infrastruktury (ścieżki rowerowe, dom kultury, urząd miasta), charakterystyka wybranych instytucji publicznych i ich roli. Ocena przydatności i jakości instytucji oraz infrastruktury. Dyskusja na temat wpływu otoczenia na styl życia i samopoczucie mieszkańców. Rozmowy o tym, jak infrastruktura wspiera lub ogranicza wielożeczny rozwój (np. dostępność bibliotek z polskimi książkami, sklepu z polskimi produktami). Jak wygląda miejscowość, w której mieszkasz? Przedstawianie typu miejscowości, jej wielkości, zaludnienia, funkcji (np. turystyczna, przemysłowa, akademicka). Podawanie argumentów za i przeciw mieszkaniu w danym miejscu z zastosowaniem języka formalnego i potocznego. Formułowanie oceny miejsca zamieszkania z perspektywy młodzieży.
	ŻYCIE SZKOLNE		
	Jaka jest twoja szkoła? Nazywanie miejsc w szkole (klasa, świetlica, stołówka,	Jaka jest twoja szkoła? Opisywanie organizacji dnia szkolnego i planu	Jaka jest twoja szkoła? Opisywanie szkoły jako instytucji. Wyrażanie opinii

<i>organizacja życia szkolnego, przedmioty związane ze szkołą, zajęcia szkolne i pozaszkolne, życie na uczelni/w szkole</i>	sala gimnastyczna). Opisywanie wyglądu szkoły i klasy. Nazywanie i opisywanie obowiązków szkolnych (np. dyżur, praca domowa). Rozpoznawanie i nazywanie podstawowych zasad zachowania w szkole. Opowiadanie o zajęciach w szkole polskiej/polonijnej. Jakie przedmioty i zajęcia szkolne lubisz? Nazywanie przedmiotów i opowiadanie o tym, co się na nich robi. Wypowiadanie się o ulubionych lekcjach i zajęciach dodatkowych Jakie wydarzenia odbywają się w twojej szkole? Opowiadanie o wydarzeniach i uroczystościach w szkole lokalnej (np. pasowanie, Dzień Dziecka) i wydarzeniach charakterystycznych dla szkoły polonijnej (np. jasełka, Dzień Niepodległości).	lekcji. Porównywanie miejsc w szkole i ich funkcji. Opisywanie reguł panujących w szkole (np. obowiązki, oceny, zachowanie) i ich ocena. Uzasadnianie potrzeby przestrzegania zasad. Opowiadanie o zajęciach w szkole polskiej/polonijnej. Jakie przedmioty i zajęcia szkolne lubisz? Opisywanie wybranych przedmiotów szkolnych. Porównywanie wyzwań z nimi związanych. Uzasadnianie swoich zainteresowań przedmiotowych. Jakie wydarzenia odbywają się w twojej szkole? Opowiadanie o wydarzeniach szkolnych i formułowanie opinii na ich temat. Relacjonowanie wycieczek, akademii, konkursów. Porównywanie wydarzeń szkolnych w systemie polskim i lokalnym. Jak szkoła wpływa na twoją przyszłość? Opowiadanie o kolejnych etapach edukacji i planach nauki. Porównywanie typów szkół, egzaminów, kierunków. Refleksja nad znaczeniem szkoły polonijnej dla rozwoju językowego, kulturowego i społecznego.	na temat organizacji zajęć, godzin lekcyjnych, wpływu relacji międzyludzkich na atmosferę w szkole. Formułowanie propozycji zmian w sposobie funkcjonowania szkoły, w tym szkoły polskiej/polonijnej. Jakie przedmioty i zajęcia szkolne lubisz? Uzasadnianie znaczenia poszczególnych przedmiotów dla przyszłości. Dyskusowanie na temat systemu oceniania, sposobu uczenia się, nauki zdalnej, roli zajęć pozalekcyjnych. Jakie wydarzenia odbywają się w twojej szkole? Wyrażanie opinii na temat funkcji wydarzeń w budowaniu wspólnoty szkolnej oraz roli inicjatyw integracyjnych i wychowawczych. Wskazywanie znaczenia polskich wydarzeń szkolnych za granicą (np. akademii rocznicowych, spotkań z pisarzami). Jak szkoła wpływa na twoją przyszłość? Opisywanie oraz porównywanie systemu edukacji w Polsce i kraju osiedlenia (typy szkół, egzaminy). Użycie języka specjalistycznego (matura, rekrutacja, uczelnia wyższa). Dyskusowanie o roli szkoły w planowaniu kolejnych etapów edukacji i kariery zawodowej. Refleksja nad rolą szkoły polonijnej w rozwijaniu wielojęzyczności, świadomości kulturowej i społecznej.
	PRACA I EDUKACJA		

<i>nazwy zawodów, miejsca i rodzaje pracy wykształcenie i wybory zawodowe, ambicje, edukacja po 16. roku życia</i>	Kim chcesz zostać, gdy dorośniesz? Nazywanie zawodów. Opowiadanie o wymarzonym zawodzie. Czym zajmują się twoi rodzice i bliscy? Opisywanie pracy rodziców i krewnych. Opowiadanie, jak wygląda dzień pracy rodziców/krewnych. Nazywanie miejsc pracy. Rozróżnianie rejestrów np. „tata pracuje jako kierowca” (neutralne) vs „tata wozi ludzi” (codzienne).	Kim chcesz zostać, gdy dorośniesz? Charakteryzowanie wymarzonego zawodu i uzasadnienie jego wyboru. Opisywanie predyspozycji i umiejętności wymaganych w danej pracy. Porównywanie różnych zawodów. Czym zajmują się twoi rodzice i bliscy? Opisywanie codziennych obowiązków zawodowych. Porównywanie pracy fizycznej i umysłowej, pracy zdalnej i stacjonarnej. Wyrażanie opinii na temat różnych zawodów. Refleksja nad tym, jak praca wpływa na życie rodziny i na relacje. Jakie zawody będą ważne w przyszłości? Poznanie nowych i nietypowych profesji oraz formułowanie opinii na temat ich przydatności. Opisywanie pracy przyszłości z użyciem wyobraźni.	Gdzie chcesz pracować? Refleksja nad własnymi planami zawodowymi. Predyspozycje i umiejętności wymagane w danej pracy. Wyrażanie opinii na temat motywacji zawodowej (pieniądze, pasja, czas wolny). Ocenianie wpływu pracy na styl życia. Dyskutowanie o zaletach i wadach pracy w Polsce, kraju zamieszkania i w innych państwach. Analizowanie języka używanego w CV, ogłoszeniach i rozmowach kwalifikacyjnych (język formalny). Czym zajmują się twoi rodzice i bliscy? Analiza plusów i minusów różnych ścieżek kariery. Porównywanie pracy fizycznej i umysłowej, pracy zdalnej i stacjonarnej. Ocenianie wpływu pracy na życie prywatne i społeczne. Jakie zawody twoim zdaniem będą popularne w przyszłości? Dyskutowanie na temat zmian na rynku pracy. Ocenianie znaczenia nowych technologii w życiu zawodowym. Argumentowanie, jakie kompetencje warto rozwijać, żeby znaleźć dobrą pracę. Wskazywanie, jakie umiejętności przydają się w wielojęzycznym i wielokulturowym środowisku. Ćwiczenie wypowiedzi argumentacyjnych z użyciem struktur logicznych i słownictwa specjalistycznego.
PODRÓŻE I TURYSTYKA			

<i>środki transportu</i> <i>planowanie</i> <i>podróży,</i> <i>rodzaje podróży,</i> <i>zabytki i atrakcje</i> <i>turystyczne w</i> <i>Polsce i kraju</i> <i>zamieszkania</i> <i>regiony Polski</i>	Gdzie i z kim lubisz podróżować? Nazywanie miejsc podróży (morze, góry, rodzina, klasa). Opowiadanie o wycieczkach szkolnych i rodzinnych. Mówienie, z kim i dokąd jeżdżę najczęściej: do Polski, do babci, na wakacje. Opisywanie różnych środków transportu. Rozróżnianie transportu codziennego i wakacyjnego (np. autobus szkolny vs samolot na wakacje). Wymienianie zabytków i atrakcji w Polsce i kraju zamieszkania. Jak przygotowujesz się do podróży? Nazywanie rzeczy potrzebnych w podróży i opowiadanie o pakowaniu bagażu.	Gdzie i z kim lubisz podróżować? Opisywanie przebiegu podróży, środków transportu, długości wyjazdu, pory roku i typu wycieczki (szkolna, rodzinna, indywidualna). Porównywanie różnych form podróżowania oraz rozmowa o tym, jak podróżuje się w kraju zamieszkania, a jak w Polsce. Uzasadnianie osobistych preferencji: z kim i dokąd warto podróżować, co sprawia, że wycieczka jest udana. Opisywanie regionów (np. Mazury, Pomorze) i znanych miejsc w Polsce i kraju osiedlenia (zabytki, atrakcje). Jak przygotowujesz się do podróży? Opisywanie przygotowań do podróży: pakowanie walizki, wybór ubrań, spisywanie potrzebnych rzeczy. Nazywanie dokumentów i przedmiotów przydatnych w podróży (np. paszport, bilety).	Gdzie i z kim lubisz podróżować? Porównywanie różnych form podróżowania (np. wyjazd z przyjaciółmi vs wycieczka z rodziną; morze vs góry) pod względem komfortu, niezależności, atrakcyjności. Uzasadnianie osobistych preferencji dotyczących wyboru miejsca, towarzystwa i organizacji wyjazdu. Dyskutowanie o roli wielojęzyczności w planowaniu i realizacji podróży. Turystyka masowa a turystyka odpowiedzialna ekologicznie. Opowiadanie o konkretnych doświadczeniach związanych z podróżami. Opowiadanie o roli podróży rodzinnych w kształtowaniu tożsamości wielokulturowej – poznawanie miejsc ważnych dla rodziców, dziadków, uczestnictwo w rodzinnych uroczystościach. Jak przygotowujesz się do podróży? Opisywanie przygotowań do podróży: pakowanie bagażu, przygotowanie dokumentów, wyszukiwanie informacji o miejscu docelowym za pomocą aplikacji, przewodników, map, forów internetowych. Porównywanie i ocenianie różnych opcji podróży pod względem kosztów, wygody, dostępności i atrakcyjności. Uzasadnianie swoich wyborów organizacyjnych. Opisywanie wcześniejszych doświadczeń związanych z przygotowaniem do wyjazdu (np. stres,

			pomyłki, sukcesy). Rozpoznawanie i stosowanie języka formalnego w dokumentach podróży (np. formularz, rezerwacja, zgłoszenie).
	ŻYWIENIE		
<i>artykuły spożywcze, dania, napoje, przybory kuchenne, przepisy kulinarne, nawyki żywieniowe, kuchnia polska, kuchnia kraju zamieszkania</i>	Jakie potrawy lubisz najbardziej? Nazywanie ulubionych potraw, produktów spożywczych, składników prostych dań, przyborów kuchennych, prostych czynności kulinarnych. Opisywanie codziennych posiłków. Wskazywanie zdrowych i niezdrowych produktów spożywczych. Polskie potrawy i dania w kraju zamieszkania. Opowiadanie o tym, co jedzą inni. Porównywanie potraw ulubionych i nieulubianych. Wyrażanie opinii o smaku jedzenia. Jak należy się zachowywać przy stole? Opowiadanie o dobrych manierach przy stole. Ćwiczenie form grzecznościowych. Opowiadanie o zwyczajach przy stole obecnych w rodzinie wielokulturowej (np. łączenie tradycji polskich i lokalnych podczas posiłków).	Jakie potrawy lubisz najbardziej? Opisywanie posiłków i ulubionych dań. Nazywanie składników i przyborów kuchennych. Podawanie prostego przepisu kulinarnego krok po kroku. Wyrażanie opinii o polskich i lokalnych potrawach. Czy zdrowo się odżywasz? Opisywanie znanych trendów żywieniowych. Porównywanie różnych diet (tradycyjna, wegetariańska). Porównywanie dań domowych i restauracyjnych (fast food, jedzenie domowe). Uzasadnianie własnych nawyków żywieniowych. Wyrażanie opinii o zdrowym żywieniu. Opowiadanie o zwyczajach przy stole obecnych w rodzinie wielokulturowej (np. łączenie tradycji polskich i lokalnych podczas posiłków).	Jakie potrawy lubisz najbardziej? Charakteryzowanie kuchni tradycyjnej i współczesnej (także rodzinnej). Porównywanie stylów jedzenia (fast food, jedzenie domowe, jedzenie na dowóz, restauracje). Porównywanie zwyczajów kulinarnych w Polsce i innych krajach. Uzasadnianie swoich wyborów kulinarnych. Formułowanie instrukcji przygotowania potraw z użyciem zróżnicowanego słownictwa. Jakie trendy żywieniowe znasz? Omawianie trendów żywieniowych (wegetarianizm, weganizm, superfoods) oraz wskazywanie ich wad i zalet. Komentowanie sposobów odżywiania promowanych w mediach. Dyskusowanie o roli diety w życiu młodych ludzi i jej wpływie na zdrowie (zaburzenia odżywiania i profilaktyka).
	ZAKUPY I USŁUGI		

<i>rodzaje sklepów i punktów usługowych produkty i ich właściwości (miary, wagi i rozmiary) sposoby płatności promocja i reklama, zakupy przez internet, zakupy stacjonarne, waluty</i>	Gdzie i z kim robisz zakupy? Nazywanie miejsc zakupów (sklep, targ, cukiernia). Opowiadanie o zakupach z rodziną. Odtwarzanie prostych scenek zakupowych: w sklepie, na targu, w kiosku. Jak wybierasz produkty i jak płacisz? Nazywanie produktów codziennego użytku. Opisywanie cech produktów: kolor, wielkość, smak. Zadawanie pytań o cenę. Nazywanie walut: złotówki, euro, dolary. Z jakich usług korzystasz? Nazywanie punktów usługowych. Opowiadanie o prostych czynnościach wykonywanych w danym miejscu. Rozróżnianie sklepu i usług: co się kupuje, a co się zleca lub zamawia. Stosowanie prostych zwrotów grzecznościowych i funkcjonalnych.	Gdzie i z kim robisz zakupy? Opisywanie najczęściej odwiedzanych sklepów i ich asortymentu (spożywczy, papierniczy, z ubraniami). Porównywanie miejsc robienia zakupów (galeria handlowa vs małe sklepy). Relacjonowanie samodzielnych zakupów (co, gdzie i dlaczego). Porównywanie zakupów w Polsce i kraju zamieszkania (np. niedziela handlowe, sklepy całodobowe). Jak wybierasz produkty i jak płacisz? Opisywanie wyborów zakupowych: produkty, marki, ceny, wagi, rozmiary. Porównywanie towarów według ceny, jakości i potrzeb. Stosowanie zwrotów związanych z płatnością (gotówka, karta, płatność telefonem). Porównywanie walut: ceny w złotych i w lokalnej walucie. Rozmowa o sposobach oszczędzania, kieszonkowym. Z jakich usług korzystasz? Wymienianie i opisywanie miejsc usługowych (fryzjer, restauracja). Nazywanie świadczonych usług i ich celu. Rozróżnianie sklepu i usług: co się kupuje, a co się zleca lub zamawia. Rozwijanie słownictwa związanego z usługami codziennymi i okazjonalnymi.	Gdzie i z kim robisz zakupy? Charakteryzowanie i porównywanie miejsc zakupów (lokalne sklepy, zakupy online, second handy, galerie). Jak wybierasz produkty i jak płacisz? Argumentowanie wyborów zakupowych (jakość, cena, marka, ekologia). Ocenianie zalet i wad zakupów online i stacjonarnych. Posługiwanie się słownictwem związanym z różnymi formami płatności (gotówka, karta, płatność telefonem) oraz nazwami walut. Rozmowa o sposobach oszczędzania, kieszonkowym. Refleksja nad wpływem trendów, reklamy i promocji na decyzje klientów. Dyskusja na temat konsumpcjonizmu, świadomego kupowania, sprawiedliwego handlu. Użycie języka formalnego i perswazyjnego w reklamie, ogłoszeniach i recenzjach. Z jakich usług korzystasz? Charakteryzowanie usług lokalnych i internetowych (dostawa, rezerwacja, naprawa). Wyrażanie opinii o jakości usług i ich dostępności. Porównywanie różnych rodzajów usług (np. stacjonarne vs online, tańsze vs droższe). Opisywanie doświadczeń związanych z usługami w różnych językach i krajach.
	ZDROWIE I HIGIENA OSOBISTA		
	Jak dbasz o zdrowie i higienę?	Jak dbasz o zdrowie i higienę?	Jakie nawyki pomagają ci dbać o zdrowie fizyczne i psychiczne?

<i>higiena osobista, części ciała – nazewnictwo formalne i domowe, samopoczucie, stan zdrowia, choroby, wizyta u lekarza apteka, zdrowy styl życia, profilaktyka, choroby XXI wieku uzależnienia higiena uczenia się higiena pracy</i>	Nazywanie części ciała i codziennych czynności higienicznych. Opowiadanie o zdrowych nawykach i ich znaczeniu. Co robisz, gdy jesteś chory/chora? Opisywanie samopoczucia i objawów. Nazywanie chorób, lekarstw i sposobów leczenia (tabletki, syrop, odpoczynek, inhalacje). Relacjonowanie wizyty u lekarza i zaleceń (co mówi lekarz, co trzeba robić).	Opisywanie swoich nawyków (higiena, dieta, sen, aktywność). Porównywanie zdrowych i niezdrowych zachowań. Uzasadnianie, dlaczego coś jest ważne dla zdrowia, a coś szkodzi zdrowiu. Uzasadnianie znaczenia profilaktyki (np. sport, dieta, odpoczynek, higiena pracy, higiena uczenia się). Co robisz, gdy jesteś chory/chora? Nazywanie części ciała i dolegliwości. Opisywanie samopoczucia i objawów. Nazywanie chorób, lekarstw i sposobów leczenia (tabletki, syrop, odpoczynek, inhalacje). Relacjonowanie wizyty u lekarza i w aptecę (co mówi lekarz, co trzeba robić, jak przyjmować leki). Używanie podstawowego słownictwa medycznego. Wyrażanie potrzeb w sytuacji choroby.	Opowiadanie o własnym stylu życia (ruch, dieta, odpoczynek, relacje). Uzasadnianie swoich wyborów i ocenianie ich skutków. Porównywanie różnych strategii dbania o zdrowie. Opisywanie zagrożeń (stres, uzależnienia, siedzący tryb życia, jedzenie smięciowe). Wyrażanie opinii i uzasadnianie stanowiska wobec kampanii prozdrowotnych oraz działań promujących zdrowy styl życia. Proponowanie działań profilaktycznych i prozdrowotnych. Refleksja nad higieną pracy i nauki: zarządzanie czasem, ergonomia, cyfrowy detoks. Co robisz, gdy jesteś chory/chora? Stosowanie słownictwa z zakresu zdrowia i leczenia. Opisywanie objawów i samopoczucia. Relacjonowanie przebiegu leczenia i wizyty u lekarza (np. diagnoza, leki, zalecenia). Porównywanie domowych i specjalistycznych metod leczenia (np. herbata z miodem vs. antybiotyki). Uzasadnianie potrzeby dbania o zdrowie i konsultacji medycznej (np. kiedy konieczna jest wizyta u lekarza).
ŚRODOWISKO NATURALNE			
<i>pory roku, klimat pogoda, krajobrazy, świat roślin i zwierząt, ochrona przyrody, ekologia</i>	Co widzisz za oknem, kiedy jest wiosna / lato / zima? Nazywanie roślin oraz zwierząt dzikich i domowych. Tworzenie prostych opisów krajobrazów z uwzględnieniem elementów środowiska naturalnego.	Jak wygląda krajobraz w miejscu, gdzie mieszkasz? Opisywanie krajobrazu, pogody i zmian pór roku. Nazywanie i opisywanie roślin oraz zwierząt w swoim otoczeniu. Porównywanie różnych typów krajobrazu.	Jakie problemy ekologiczne są dziś najważniejsze – w Polsce i na świecie? Nazywanie i opisywanie skutków globalnych zagrożeń klimatycznych (efekt cieplarniany, wycinka lasów, smog).

<i>pomoc zwierzętom</i>	Wskazywanie zmian w przyrodzie zależnych od pór roku, nazywanie zjawisk atmosferycznych. Porównywanie pogody i krajobrazów w Polsce i w kraju zamieszkania. Co robisz, żeby dbać o przyrodę? Opowiadanie o własnych działaniach proekologicznych. Formułowanie zaleceń na temat ochrony przyrody w codziennych sytuacjach (w domu, na spacerze). Opowiadanie o codziennych działaniach na rzecz ochrony roślin i zwierząt w otoczeniu domowym, szkolnym i lokalnym (np. podlewanie roślin, dokarmianie ptaków, sprzątanie po psie).	Porównywanie przyrody i warunków klimatycznych w Polsce i w kraju zamieszkania. Co robisz, żeby dbać o przyrodę? Nazywanie działań proekologicznych (np. segregacja, oszczędzanie wody). Nazywanie sposobów pomocy zwierzętom (np. dokarmianie, adopcja, zbiórki). Uzasadnianie wyborów związanych z ochroną środowiska. Opowiadanie o codziennych nawykach. Wyrażanie opinii na temat różnych działań na rzecz środowiska w szkole, społeczności lokalnej lub rodzinie.	Uzasadnianie potrzeby działań na rzecz klimatu. Wyrażanie opinii o skutkach bierności wobec zmian klimatu. Co robisz, żeby dbać o przyrodę? Opisywanie działań proekologicznych podejmowanych w najbliższym otoczeniu oraz różnych krajach.. Wyrażanie opinii na temat wpływu jednostki na środowisko. Proponowanie rozwiązań dla najbliższego otoczenia i uzasadnianie potrzeby zmiany stylu życia. Czy kampanie proekologiczne mają sens? Jakże znasz przykłady? Wyrażanie opinii na temat akcji proekologicznych i różnych postaw wobec środowiska naturalnego. Ocenianie wpływu kampanii proekologicznych na świadomość społeczną. Dyskusja nad ekologicznymi rozwiązaniami w miastach, źródłami energii odnawialnej. Analiza języka i skuteczności przekazów proekologicznych (hasła, slogany, kampanie w mediach społecznościowych).
	MEDIA, TECHNOLOGIA I CYFRYZACJA		
<i>rozwój techniki i technologii cyfrowych nowe media bezpieczeństwo w sieci media społecznościowe</i>	Jakich urządzeń używasz na co dzień? Nazywanie codziennie używanych urządzeń i opisywanie ich funkcji. Porównywanie, które urządzenia są do zabawy, a które do nauki. Jak bezpiecznie korzystać z Internetu i telefonu?	Jakie urządzenia elektroniczne są ci potrzebne na co dzień i do czego ich używasz? Nazywanie oraz opisywanie funkcji i zastosowania wybranych urządzeń (nauka, rozrywka, komunikacja, tworzenie treści). Wyrażanie opinii na temat wpływu technologii na codzienne życie.	Jakie urządzenia elektroniczne są ci potrzebne na co dzień i do czego ich używasz? Nazywanie oraz opisywanie funkcji i zastosowania wybranych urządzeń (nauka, rozrywka, komunikacja, tworzenie treści). Wyrażanie opinii na temat

<i>media tradycyjne</i>	Wymienianie zasad bezpiecznego korzystania z Internetu i telefonu. Relacjonowanie codziennych sytuacji związanych z korzystaniem z Internetu – oglądanie filmików, granie, rozmowy z bliskimi. Wyrażanie opinii na temat wad i zalet Internetu.	Jak bezpiecznie korzystać z nowych mediów? Opisywanie zasad bezpieczeństwa w sieci oraz typowych zagrożeń internetowych. Relacjonowanie codziennych sytuacji związanych z korzystaniem z Internetu – oglądanie filmików, granie, rozmowy z bliskimi, nauka. Wyrażanie opinii na temat roli technologii cyfrowych we współczesnym świecie. Dyskusowanie na temat wiarygodności informacji oraz odpowiedzialnego korzystania z telefonu i mediów społecznościowych. Używanie słownictwa związanego z mediami społecznościowymi i technologią (np. konto, profil, komentarz, blokowanie). Rozróżnianie języka codziennego i bardziej formalnego: (np. wrzucać filmik, publikować treść).	wpływu technologii na codzienne życie. Refleksja nad rolą mediów cyfrowych w edukacji, w tym edukacji wielojęzycznej. Jak bezpiecznie korzystać z nowych mediów? Opisywanie zasad bezpieczeństwa w sieci oraz typowych zagrożeń internetowych. Relacjonowanie codziennych sytuacji związanych z korzystaniem z Internetu – oglądanie filmików, granie, rozmowy z bliskimi, nauka. Wyrażanie opinii na temat AI, technologii cyfrowych i ich roli we współczesnym świecie. Ocena ich wpływu na relacje międzyludzkie. Dyskusowanie na temat wiarygodności informacji oraz odpowiedzialnego korzystania z telefonu i mediów społecznościowych. Porównywanie roli mediów społecznościowych i nowych technologii w życiu młodzieży w różnych krajach. Analiza języka w Internecie – rejestry, skróty, style komunikacji.
	UROCZYSTOŚCI I TRADYCJE		
<i>tradycje, uroczystości obrzędy zwyczaje</i>	Jakie święta obchodzisz z rodziną i co wtedy robicie? Nazywanie i opisywanie tradycji, wskazywanie charakterystycznych elementów świąt w Polsce i w kraju zamieszkania. Opowiadanie o własnych doświadczeniach	Jakie tradycje są ważne w twojej rodzinie i kraju? Opowiadanie o obchodach świąt rodzinnych i narodowych. Porównywanie tradycji w Polsce i w kraju zamieszkania. Opisywanie tradycyjnych zwyczajów i	Jaką rolę odgrywają tradycje i historia w twoim życiu? Formułowanie refleksji i opinii na temat znaczenia pamięci historycznej i tradycji rodzinnych oraz narodowych, porównywanie doświadczeń kulturowych. Opisywanie

	związanych z obchodami świąt.	elementów folkloru (np. stroje, muzyka, taniec, rękodzieło) oraz znaczenia dziedzictwa kulturowego jako sposobu przekazywania wartości i historii. Dyskutowanie na temat roli i znaczenia tradycji we współczesnym świecie. Wyrażanie opinii na temat znaczenia tradycji w rodzinie polonijnej oraz jej roli w codziennym życiu uczniów – wskazywanie, które zwyczaje są pielęgnowane, a które zanikają, i dlaczego.	tradycyjnych zwyczajów i elementów folkloru (np. stroje, muzyka, taniec, rękodzieło) oraz znaczenia dziedzictwa kulturowego jako sposobu przekazywania wartości i historii. Dyskutowanie na temat roli i znaczenia tradycji we współczesnym świecie, a także dostrzeganie jej jako narzędzia budowania tożsamości jednostkowej i wspólnotowej.
	PAŃSTWO, SPOŁECZEŃSTWO I SPOŁECZNOŚCI		
<i>społeczność lokalna i uczestnictwo lokalne symbole narodowe, znani Polacy i znane Polki Polonia emigracja, mobilność społeczna, wielokulturowość dziedzictwo kulturowe, patriotyzm, postawa obywatelska, stereotypy kulturowe podobieństwa i różnice</i>	Jakie znasz symbole narodowe? Rozpoznawanie i opisywanie symboli narodowych (flaga, godło, hymn). Czy znasz jakiegoś słynnego Polaka? Opowiadanie o znanej osobie i jej zasługach: określanie kim była/jest, podawanie osiągnięć lub zasług.	Jakie symbole narodowe znasz i co one oznaczają? Nazywanie symboli narodowych, opisywanie ich wyglądu i znaczenia, wskazywanie związku z historią i kulturą. Rozmowa o znaczeniu flagi i hymnu w szkole, podczas uroczystości, w sporcie. Co znaczy być patriotą w XXI wieku? Dyskutowanie na temat roli patriotyzmu we współczesnym	Jakie znaczenie mają dziś symbole narodowe i jak je rozumie twoje pokolenie? Dyskutowanie o roli symboli narodowych w kształtowaniu tożsamości i wspólnoty – w Polsce i w kraju zamieszkania. Rozważanie, czy symbole te łączą pokolenia, czy budzą różne emocje u młodzieży i dorosłych. Analiza obecności symboli narodowych w przestrzeni publicznej, w

	świecie (np. dbałość o język, środowisko, historię, pamięć o przodkach). Wyrażanie opinii na temat tego, jak można na co dzień być aktywnym i odpowiedzialnym członkiem wspólnoty lokalnej, narodowej, europejskiej, polonijnej. Opowiadanie o znanych Polakach, prezentowanie ich osiągnięć i wkładu w kulturę, naukę lub społeczeństwo. Jak możemy lepiej się poznać i zrozumieć? Porównywanie sposobów życia, wartości i zwyczajów w różnych kulturach. Wyrażanie refleksji na temat różnorodności i roli szacunku wobec innych. Formułowanie opinii na temat wpływu stereotypów obecnych w mediach, języku codziennym i kulturze popularnej na postrzeganie innych osób lub grup. Argumentowanie, dlaczego warto przełamywać stereotypy i co można zrobić, by lepiej poznać inną kulturę.	mediach, w szkole, podczas wydarzeń. Co znaczy być patriotą w XXI wieku? Opisywanie zachowań obywatelskich (odpowiedzialność, szacunek, troska o wspólne dobro). Dyskutowanie na temat roli patriotyzmu we współczesnym świecie (np. dbałość o język, środowisko, historię, pamięć o przodkach). Wyrażanie opinii na temat tego, jak można na co dzień być aktywnym i odpowiedzialnym członkiem wspólnoty lokalnej, narodowej, europejskiej, polonijnej. Opowiadanie o znanych Polakach, prezentowanie ich osiągnięć i wkładu w kulturę, naukę lub społeczeństwo. Jak możemy lepiej się poznać i zrozumieć? Porównywanie sposobów życia, wartości i zwyczajów w różnych kulturach. Wyrażanie refleksji na temat różnorodności i roli szacunku wobec innych. Formułowanie opinii na temat wpływu stereotypów obecnych w mediach, języku codziennym i kulturze popularnej na

			postrzeganie innych osób lub grup. Argumentowanie, dlaczego warto przełamywać stereotypy i co można zrobić, by lepiej poznać inną kulturę. Opowiadanie o doświadczeniach emigracyjnych – własnych, rodzinnych, historycznych. Rozmowa o mobilności społecznej i wielojęzyczności – jako wyzwaniach i możliwościach.
	ŻYCIE KULTURALNE		
<i>muzyka</i> <i>kino</i> <i>teatr</i> <i>film</i> <i>festiwale</i> <i>sztuka</i> <i>prasa</i> <i>twórcy i twórczynie</i> <i>kultury polskiej</i>	Jakie bajki, piosenki lub przedstawienia lubisz najbardziej? Nazywanie ulubionych form kultury i miejsc związanych z działalnością artystyczną. Charakteryzowanie postaci, krótkie opowiadanie fabuły. Relacjonowanie wizyty w kinie, teatrze, na koncercie lub w muzeum. Mówienie o kontaktach z kulturą polską – wskazywanie, jakie utwory literackie, filmy, piosenki lub przedstawienia uczniowie znają. Lubisz rysować, śpiewać albo tańczyć? Co robisz najchętniej?	Jakie książki, filmy, piosenki lubisz najbardziej i dlaczego? Nazywanie gatunków i twórców. Opowiadanie treści, opisywanie bohaterów i emocji związanych z odbiorem dzieła. Wyrażanie opinii o utworach literackich, filmowych i muzycznych. Uzasadnianie wyborów. Mówienie o kontaktach z kulturą polską – wskazywanie, jakie utwory literackie, filmy, piosenki lub przedstawienia uczniowie znają. Jaką rolę odgrywa sztuka i kultura w twoim życiu? Opisywanie swoich zainteresowań	Jakie książki, filmy, piosenki lubisz najbardziej i dlaczego? Nazywanie gatunków i twórców. Opisywanie treści, bohaterów i emocji związanych z odbiorem dzieła. Wyrażanie opinii o utworach literackich, filmowych i muzycznych. Uzasadnianie wyborów. Dyskusja o kontaktach z kulturą polską – wskazywanie, jakie utwory literackie, filmy, piosenki lub przedstawienia uczniowie znają oraz wyrażanie opinii na temat ich wartości i znaczenia. Jaką rolę odgrywa sztuka i kultura w twoim życiu?

	Nazywanie czynności artystycznych. Opisywanie swoich zainteresowań i aktywności. Wypowiadanie się na temat swoich umiejętności.	artystycznych i form uczestnictwa w kulturze. Opisywanie miejsc kultury (kino, teatr, muzeum, galeria). Porównywanie i ocenianie różnych form kultury (komiksy, vlogi, filmy animowane, memy, malarstwo vs fotografia, teatr vs film). Prezentowanie sylwetek i dorobku wybranych polskich i zagranicznych twórców kultury.	Opisywanie swoich zainteresowań artystycznych i form uczestnictwa w kulturze. Opisywanie miejsc kultury (kino, teatr, muzeum, galeria). Porównywanie i ocenianie różnych form kultury (komiksy, vlogi, filmy animowane, memy, malarstwo vs fotografia, teatr vs film, kultura tradycyjna vs nowoczesna). Wyrażanie opinii na temat współczesnych trendów w kulturze i sztuce. Prezentowanie sylwetek i dorobku wybranych polskich i zagranicznych twórców kultury.

Człowiek			
Tematyka B2	6-9 lat	10-14 lat	15-18 lat
- dane personalne: imię i nazwisko, adres, płeć, wiek, miejsce urodzenia, stan cywilny, przynależność narodowa/państwowa, znajomość języków, - wykształcenie, zawód, zajęcie - wygląd zewnętrzny ubranie	-----	Kim jestem? Imię, nazwisko, pseudonim, narodowość, kraj pochodzenia, języki, które znam (w tym język ojczysty, język dziedziczony oraz języki obce), podawanie adresu (różnice w zapisie adresu w różnych krajach i użycie języka formalnego np. w urzędach, formularzach), opowiadanie o mieście/regionie/państwie, w którym mieszkam, z którego pochodzę.	Kim jestem? Określanie stanu cywilnego starszych członków rodziny, znajomych i przyjaciół (singiel, kawaler, singielka, panna, narzeczon/a); pary jednopłciowe, status społeczny, obywatelstwo; znajomość języków obcych na różnych poziomach; edukacja, kierunki studiów, zawód, staże; dokumenty tożsamości, paszport, prawo jazdy. Wielojęzyczność – różnice w

- cechy charakteru - uczucia i emocje - upodobania	Podawanie daty, miejsca urodzenia, wieku, płci, zawodów rodziców/opiekunów, opowiadanie o szkole, osobach z klasy, nauczyciel(k)ach, o zainteresowaniach i pasjach, znaki zodiaku. Różnice i podobieństwa w nadawaniu imion w różnych kulturach. Różnice w sposobie opisywania adresu w różnych krajach. Różnice w obchodzeniu urodzin, znaczenie wieku i pokoleń w różnych kulturach. Wpływ języka dziedziczonego na tożsamość – jak pielęgnować język przekazany przez rodzinę, jak łączyć język domowy z językiem szkolnym lub urzędowym. Przedstawianie się w sytuacjach formalnych i nieformalnych – jak zmienia się sposób mówienia w zależności od odbiorcy (np. rozmowa z nauczycielem, z kolegą, z urzędnikiem). Jak wyglądam? Cechy ogólne (wzrost, budowa ciała), rysy twarzy (kształt twarzy, nos, oczy, usta), włosy (kolor, długość, rodzaj), cechy szczególne (piegi, blizny, okulary, pieprzyki). Opisywanie wyglądu w kontekście formalnym (np. składanie zeznań, oficjalny dokument) i nieformalnym (np. media społecznościowe, rozmowa z przyjacielem). Różnice w opisywaniu wyglądu w różnych językach i kulturach – co	uczeniu się języków w różnych krajach; rola języka dziedziczonego w określaniu tożsamości kulturowej i narodowej – czy obywatelstwo pokrywa się z językiem ojczystym? Opis statusu i edukacji w języku formalnym (np. w CV, dokumentach, rozmowach urzędowych) i nieformalnym (np. „robię magistra z psychologii”). Znaki zodiaku w różnych kulturach (np. zachodni, chiński, majański) – jak mówi się o nich w różnych językach? Jak wyglądam? Szczegółowe opisy sylwetki i twarzy, fryzury, styl ubierania się, medycyna estetyczna, tatuaże, piercing. Jak mówić o wyglądzie w języku formalnym (np. w raporcie medycznym, dokumentacji) i nieformalnym (np. „mam zielone włosy i noszę kolczyk w brwi”). W językach dziedziczonych mogą istnieć unikalne określenia wyglądu lub cech fizycznych – jak różne języki i kultury opisują urodę? Czy wszystkie cechy są społecznie akceptowane w ten sam sposób? Jak się ubieram? Styl życia a sposób ubierania się; wpływ kultury i subkultur na modę; dress code w różnych sytuacjach; wpływ celebrytów i celebrytek na styl ubierania się. Różnice w postrzeganiu „odpowiedniego” stroju –

		wypada powiedzieć, a co może być uznane za nietaktowne. Jak się ubieram? Ubrania codzienne i okazjonalne, materiały i wzory (bawełna, wełna, kratka, paski), dodatki (czapka, szalik, pasek, biżuteria), moda i trendy. Tradycyjne stroje w różnych kulturach – ich znaczenie i okazje, w których są noszone. Ubiór jako wyraz tożsamości kulturowej, religijnej i narodowej – rola języka dziedziczonego w przekazywaniu znaczeń związanych z ubiorem. Celebryci i influencerzy z różnych kultur – promocja różnorodności stylu. Słownictwo formalne i nieformalne dotyczące ubioru – jak mówić o stroju w sytuacji oficjalnej (np. rozmowa kwalifikacyjna) i w codziennej pogawędce. Jaka/Jaki jestem? Cechy pozytywne (życzliwy, pomocny, odpowiedzialny); cechy negatywne (samolubny, leniwy, niecierpliwy); postawy (odważny, skromny, ciekawy świata). Opis siebie w języku formalnym i nieformalnym – jak dobrać odpowiednie słownictwo do sytuacji (np. autoprezentacja w CV, rozmowa z rówieśnikami). Rola języka dziedziczonego w wyrażaniu tożsamości – czy potrafisz opisać siebie tak samo precyzyjnie w języku przekazany przez rodzinę?	kultura konserwatywna vs. liberalna. Rola płci w ubiorze – jak różne kultury definiują modę „kobietą” i „mężką”. Ekologiczne i etyczne podejście do mody w różnych krajach. Opis ubioru w języku formalnym (np. „strój galowy, elegancki, zgodny z regulaminem instytucji”) i nieformalnym („stylówka jak z TikToka”). Jak język dziedziczony wpływa na rozumienie mody tradycyjnej – czy stroje narodowe mają swoje nazwy w innych językach? Jaka/Jaki jestem? Cechy osobowości (ambitny, charyzmatyczny, zdeterminowany); wartości i postawy moralne; wpływ wychowania i otoczenia na charakter. Opisywanie osobowości w różnych kontekstach – jak mówić o sobie w formalnych sytuacjach (np. „odpowiedzialny i rzetelny kandydat”) i w codziennych rozmowach („mam silny charakter, ale lubię się pośmiać”). Język dziedziczony a charakter – czy kultura i język wpływają na sposób postrzegania cech charakteru? Jak się czuję? Rozpoznawanie emocji u siebie i innych; kontrolowanie emocji w trudnych sytuacjach; wpływ emocji na decyzje życiowe. Jak mówić o emocjach

		Jak się czuję? Emocje podstawowe (szczęśliwy, smutny, zdenerwowany), emocje bardziej złożone (rozczarowany, podekscytowany, wdzięczny), wyrażanie emocji i ich przyczyny. Różnice kulturowe i językowe w opisywaniu emocji – które emocje są akceptowane publicznie w różnych kulturach? Język formalny i nieformalny w mówieniu o uczuciach – jak wyrażać emocje w sytuacjach urzędowych, szkolnych, rodzinnych? Co lubię? Ulubione jedzenie, muzyka, filmy, książki; hobby i sposoby spędzania wolnego czasu; sport i aktywność fizyczna. Tradycyjne potrawy z różnych krajów i regionów – porównanie kuchni świata. Różnice w zwyczajach jedzenia – pory posiłków, zachowania przy stole, święta kulinarne. Muzyka w różnych kulturach. Bohaterowie i tematy w literaturze różnych krajów – jak język dziedziczony wpływa na odbiór i rozumienie tekstów kultury. Jak mówić o swoich zainteresowaniach formalnie (np. w liście motywacyjnym, prezentacji) i nieformalnie (np. w rozmowie ze znajomymi)?	formalnie (np. w wywiadzie psychologicznym, eseju) i nieformalnie (np. „mam doła”, „jestem mega podekscytowany”). Czy język dziedziczony daje inne słowa na emocje niż język szkolny? Jakie uczucia łatwiej lub trudniej wyrazić w konkretnych językach? Co lubię? Zainteresowania a wybór zawodu; style życia, diety, sporty ekstremalne, gry komputerowe i planszowe; subkultury i ich wpływ na tożsamość. Wolny czas w różnych kulturach – różne podejścia do odpoczynku, czasu wolnego, relaksu. Święta i festiwale jako forma spędzania wolnego czasu – przegląd międzykulturowy. Międzynarodowe gatunki muzyczne i ich odbiór w różnych krajach. Kino światowe – filmy z różnych kultur, porównanie stylów opowiadania historii. Rola sportu w społeczeństwie i kulturze – od integracji po rywalizację międzynarodową. Kultura fanów w różnych krajach. Jak mówisz o zainteresowaniach formalnie (np. w prezentacji o sobie, na egzaminie ustnym), a jak w języku dziedziczonym – czy są zainteresowania typowe dla danej kultury?
RODZINA I ZNAJOMI			
- członkowie rodziny	-----	Moja rodzina: Rodzice, rodzeństwo, dziadkowie,	Moja rodzina: Partnerzy, konkubinat, małżeństwo; rodziny

- wielkość rodziny - historia rodziny, pochodzenie - krewni, relacje rodzinne - uroczystości rodzinne - problemy rodzinne - konflikty międzypokoleniowe - małżeństwo /partnerstwo, -zmieniające się role w rodzinie, - tradycyjne i współczesne wartości, modele rodziny, role społeczne, -komunikacja nieformalna w rodzinie, -komunikacja formalna z nieznanymi i dorosłymi, -komunikacja z rówieśnikami, -grzeczność językowa, -dystans i bliskość w relacjach społecznych, -różnorodność i mobilność społeczna, -wykluczenie społeczne, -tolerancja i szacunek, -polskie uroczystości rodzinne,	wujostwo, kuzyni; zwierzęta domowe jako część rodziny. Rodzina nuklearna vs. wielopokoleniowa – porównanie modeli dominujących w różnych częściach świata. Wpływ języka dziedziczonego na relacje rodzinne – czy w domu mówi się tym samym językiem co w szkole lub urzędzie? Jak zmienia się sposób komunikacji z dziadkami, którzy nie znają języka kraju zamieszkania? Jak opowiadać o rodzinie w sytuacji formalnej (np. w wywiadzie, urzędzie, ankiecie) i nieformalnej (rozmowa z przyjacielem, media społecznościowe)? Jaka jest moja rodzina? Mała i wielodzietna, rodzina nuklearna i wielopokoleniowa. Zwierzęta traktowane są jako członkowie rodziny w różnych krajach. Różne sposoby opisywania struktury rodziny w języku formalnym (np. formularze, CV, dokumenty urzędowe) i w języku codziennym. Jak mówić o rodzinie w języku dziedzicznym – czy mamy inne nazwy dla członków rodziny niż w języku oficjalnym? Jakie emocje wiążą się z każdym z tych języków? Dawniej i dziś: Skąd pochodzą przodkowie, zwyczaje i tradycje rodzinne; stopnie pokrewieństwa. Różne podejścia do pamięci o przodkach. Język jako element dziedzictwa rodzinnego – jak przodkowie	patchworkowe, rodzeństwo przyrodnie, rodzina zastępcza, adopcja. Rodziny wielodzietne, jedynacy – normy społeczne i ekonomiczne wpływające na wielkość rodziny. Różne sposoby mówienia o rodzinie w języku formalnym (dokumenty, formularze, opisy urzędowe) i nieformalnym (rozmowy prywatne, media społecznościowe). Język dziedziczony a słownictwo rodzinne – czy w języku, którym mówi się w domu, istnieją pojęcia typu „konkubinat” albo „rodzina patchworkowa”? Jak kultura wpływa na to, co uważa się za rodzinę? Jaka jest moja rodzina? Zalety i wady dużej/malej rodziny; samotne rodzicielstwo, rodziny zastępcze, rodzice jedнопłciowi. Status psa, kota, ale też np. krów w Indiach czy zwierząt egzotycznych w krajach tropikalnych. Rola języka w opisie relacji rodzinnych – jak mówimy o różnych modelach rodziny w języku formalnym (np. w eseju lub na egzaminie), a jak w języku codziennym? Czy w języku dziedzicznym są inne sposoby nazywania członków rodziny lub zwierząt domowych? Czy zwierzęta mają specjalne miejsce w rodzinnych historiach i tradycjach?

-uroczystości rodzinne świętowanie w kraju zamieszkania,	przekazywali język i tradycje kolejnym pokoleniom? Jak mówić o historii rodziny w sposób formalny (esej, prezentacja, wypowiedź ustna na egzaminie) i nieformalny (w rozmowie z koleżanką z innego kraju)? Relacje: Obowiązki domowe i podział ról; autorytet rodziców, dziadków i babć. Podział obowiązków domowych w rodzinach w różnych kulturach. Rola języka w budowaniu relacji rodzinnych – jak różni członkowie rodziny (np. starsze pokolenia) wyrażają swoje oczekiwania i emocje w różnych językach? Formalność w relacjach rodzinnych w różnych kulturach – czy mówi się „proszę” i „pan/pani” do starszych członków rodziny? Z jakiej okazji świętujemy? Urodziny, imieniny, święta państwowe i religijne; spotkania rodzinne, ważne wydarzenia. Rytuały rodzinne w różnych religiach i kręgach kulturowych. Język obchodów – jak opisujemy tradycje i święta w języku dziedzicznym, a jak w języku oficjalnym? Jak zmienia się forma wypowiedzi w zależności od okazji – kartka urodzinowa, oficjalne życzenia, wpis w mediach społecznościowych. Czasem jest trudno: Kłótnie między rodzeństwem; obowiązki domowe a szkoła; różnice w poglądach dzieci i dorosłych;	Dawniej i dziś: Genealogia i drzewa genealogiczne; tradycje rodzinne a współczesne zmiany społeczne. Zmieniające się tradycje rodzinne – co zostaje, co zanika, co się łączy. Jak mówić o historii rodziny w języku formalnym (np. wywiad, prezentacja), a jak w języku dziedzicznym (np. opowieści rodzinne przekazywane ustnie)? Czy język przekazywany przez pokolenia pomaga w zachowaniu tradycji? Relacje: Prawa i obowiązki wobec krewnych; relacje rodzinne w różnych kulturach; różne modele wychowania (np. autorytatywny, partnerski); relacje między rodzeństwem a wpływ wieku i płci na nie; różnice w wychowaniu w różnych pokoleniach. Rola kobiet i mężczyzn w rodzinie – jak się zmienia w tradycyjnych i nowoczesnych społeczeństwach. Autorytet dorosłych – różnice w podejściu do wychowania. Jak mówi się o relacjach rodzinnych w języku formalnym (np. w debacie, wywiadzie socjologicznym) i jak wyrażane są emocje i bliskość w języku dziedzicznym? Jak płeć, wiek i kultura wpływają na sposób mówienia i postrzegania relacji rodzinnych?

		używanie technologii w różnych pokoleniach. Technologia a rodzina – jak różne pokolenia używają mediów i komunikują się ze sobą. Wpływ migracji na strukturę i funkcjonowanie rodziny – rozłąka, nowe tradycje, zmiana ról. Adaptacja dzieci i dorosłych do nowej kultury – konflikt lojalności, języka i tożsamości. Czy dzieci znające lepiej język kraju osiedlenia stają się „tłumaczami” dla rodziców? Jak radzić sobie z emocjami, kiedy język dziedziczony nie wystarcza, by opisać to, co się czuje?	Z jakiej okazji świętujemy? Śluby, chrzciny, jubileusze, pogrzeby; rytuały rodzinne i ich znaczenie, rytuały przejścia, np. osiemnastka, bal maturalny. Rodzinne święta i uroczystości w różnych kulturach. Jak opisywać rodzinne uroczystości w języku formalnym (zaproszenia, oficjalne przemówienia) i nieformalnym (relacje ustne, wpisy w mediach)? Czy język dziedziczony jest używany podczas świąt rodzinnych, rytuałów i modlitw? Jakie elementy kultury są z nim nierozdzielnie związane? Czasem jest trudno: Rozwód i jego konsekwencje; konflikty związane z pieniędzmi; problemy zdrowotne w rodzinie; różnice światopoglądowe w rodzinie wielopokoleniowej, wybór studiów, kariery; stosunek do technologii i zmian społecznych; autonomia młodzieży a oczekiwania rodziców. Wychowanie dzieci w rodzinach mieszanych kulturowo – kompromisy, język, święta, wartości. Konflikty pokoleniowe – tematy tabu, różnice w wartościach, wychowanie dzieci w imigracyjnych rodzinach. Język formalny w mówieniu o problemach rodzinnych (np. w debacie, raporcie, eseju) i język

			emocji w nieformalnych rozmowach (np. „nie rozumiem się z rodzicami”, „moja babcia nie akceptuje moich wyborów”). Rola języka dziedziczonego w rodzinach imigracyjnych – czy dzieci mówiące głównie w języku kraju osiedlenia czują się rozdarte między dwoma światami? Jak język może być źródłem konfliktu lub mostem porozumienia?

ŻYCIE CODZIENNE

- rutyna życia codziennego - pory dnia - przedmioty codziennego użytku - życie towarzyskie - styl życia	Jak wygląda mój dzień? Wielowątkowa informacja o czynnościach rutynowych z życia codziennego, pory dnia, tygodnia, roku, pracy i wakacji. Rok szkolny i kalendarz pracy w różnych krajach – różnice w terminach wakacji, ferii, dni wolnych. Słownictwo formalne i nieformalne do opisywania dnia – kiedy używamy zdań bardziej oficjalnych (np. raport, dziennik ucznia), a kiedy mówimy luźno (rozmowa z rówieśnikiem)? Czy opowiadając o swoim dniu w języku dziedziczonym używasz tych samych słów co w języku szkolnym? Czy oba języki nadają inny „charakter” Twojej codzienności? Czym się zajmuję? Codzienne czynności związane z nauką lub pracą oraz obowiązki i przyjemności. Przyjemności i relaks – jak różne kultury traktują „czas dla siebie”.	Jak wygląda mój dzień? Szczegółowa informacja na temat życia codziennego: czynności rutynowe (jak rutyna dnia wpływa na samopoczucie, idealny dzień a rzeczywistość), wykonywane w poszczególnych porach dnia (np. ranne ptaszki, nocne marki), tygodnia, roku, podczas pracy i wakacji. Codzienne rytuały w ujęciu międzykulturowym – np. sješta, poranna joga, modlitwy, wspólne posiłki, wieczorne seriale. Jak opisywać dzień w języku formalnym (np. raport, harmonogram, dziennik praktyk) i nieformalnym (np. „rano kawka, potem szkoła, a potem chill”). Czy w rodzinie funkcjonują rutyny w języku dziedziczonym? Jak mówi się o czasie i codziennych czynnościach w różnych językach? Czym się zajmuję? Codzienne czynności związane z nauką lub

		Czy potrafisz opisać swoją pracę lub naukę zarówno w języku formalnym (np. w CV, na rozmowie kwalifikacyjnej) jak i nieformalnie (np. w rozmowie z kolegą z innego kraju)? Jak język dziedziczony wpływa na sposób wyrażania przyjemności, obowiązku i wysiłku – czy niektóre czynności brzmią milej w języku domowym? Jak wygląda mój styl życia? To już było – opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości. Teraz – komunikacja: telefoniczna, mailowa (umówić, odwołać spotkania). Język formalny w wiadomościach e-mail i rozmowach telefonicznych (np. w szkole, urzędzie, pracy). Język nieformalny w komunikatorach, mediach społecznościowych, wiadomościach głosowych. Rola języka dziedziczonego w komunikacji – czy kontakt z rodziną za granicą odbywa się w tym samym języku co z kolegami w szkole? Jak wygląda „życie dwujęzyczne” na co dzień? O czym marzę? Plany na najbliższą i dalszą, nieokreśloną przyszłość. Jak mówić o planach i marzeniach formalnie (np. w wypracowaniu, prezentacji, egzaminie ustnym) i nieformalnie (rozmowa z przyjacielem, wpis na blogu)? Jak marzenia formułuje się w różnych językach i kulturach – czy język dziedziczony wpływa na	pracą (harmonogram dnia) oraz obowiązki (spotkania, lekcje, zajęcia pozalekcyjne) i przyjemności (przerwy: kawowa, obiadowa), uczucia towarzyszące codziennym obowiązkowym czynnościom, w czym jestem dobry/a, a gdzie muszę się poprawić. Międzykulturowe spojrzenie na pracę i naukę – różnice w podejściu do dyscypliny, czasu, hierarchii. Opis zadań formalnie (np. „uczestniczę w zajęciach rozwijających kompetencje miękkie”) i nieformalnie („mam matkę i angielski, a potem chill”). Czy obowiązki są omawiane w domu w języku dziedziczonym? Czy różne języki niosą różne emocje związane z nauką lub pracą? Jak wygląda mój styl życia? To już było – opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości (niedawnych i odległych w czasie). Teraz – oficjalna i nieoficjalna komunikacja: telefoniczna, mailowa (umówić, odwołać spotkania). Język formalny w komunikacji (np. mail do nauczyciela: „Szanowna Pani, chciałbym przełożyć termin...”), a język codzienny („hej, nie dam rady jutro”). Czy w domu mówi się przez telefon lub pisze maile w języku

		sposób mówienia o przyszłości, czy daje inne możliwości wyrażania nadziei i aspiracji? Jak żyję? Codzienne przemieszczanie się, oryginalne zainteresowania, czas wolny (warsztaty, zajęcia), przyzwyczajenia, relacje z innymi (spotkania online czy offline). Technologia w codziennym życiu – dostępność, uzależnienie, różnice pokoleniowe na świecie. Język formalny i nieformalny w opisywaniu aktywności – jak mówić o nich w CV, prezentacjach, ankietach, a jak w social mediach czy na spotkaniu z nową osobą? Wpływ języka dziedziczonego na relacje z innymi – czy sposób komunikacji różni się, gdy mówimy w języku przekazanym przez rodzinę? Jakie znaczenie ma język w tworzeniu więzi, zwłaszcza online?	dziedzicznym? Jak różne języki wpływają na sposób wyrażania próśb, grzeczności, przeprosin? O czym marzę? Plany na najbliższą i dalszą, nieokreśloną przyszłość (np. wybór szkoły, zawodu, refleksja na temat rodziny, pierwsze związki). Jak mówić o marzeniach i planach w języku formalnym (np. w CV, prezentacji, wypowiedzi egzaminacyjnej), a jak w codziennej rozmowie („chcę być artystką”, „marzę o podróżach”). Czy marzenia brzmią inaczej w języku dziedzicznym? Czy kultura i język wpływają na sposób mówienia o przyszłości? Jak żyję? Oryginalne zainteresowania (sport, muzyka, sztuka), czas wolny, relacje w dzisiejszym świecie, jak je budować (wpływ mediów społecznościowych na relacje), przyzwyczajenia, przyjaźnie, relacje rodzinne, towarzyskie, wyzwania związane z dorastaniem. Codzienność i relacje społeczne w ujęciu międzykulturowym – różnice w nawiązywaniu znajomości, formy kontaktu, rola rodziny i grupy rówieśniczej. Język formalny (np. „utrzymuję kontakt drogą mailową”, „uczestniczę w spotkaniach online”), a język nieformalny („piszemy na czacie”, „gadamy na Discordzie”). Język dziedziczony a relacje –

			czy mówisz do różnych osób w różnych językach? Jak język wpływa na emocje i bliskość?
SPĘDZANIE CZASU WOLNEGO			
zainteresowania, gry i zabawy, sport, sprzęt i obiekty sportowe		Jakie mam hobby? Ulubiona muzyka, ulubione programy, filmy, seriale, książki. Popularne hobby wśród dzieci i młodzieży w różnych krajach. Język formalny i nieformalny w opowiadaniu o hobby – jak opisać swoje zainteresowania np. w CV, liście motywacyjnym, prezentacji szkolnej, a jak w rozmowie towarzyskiej czy na profilu w mediach społecznościowych? Jak język dziedziczony wpływa na wybór i odbiór kultury – czy oglądasz filmy lub słuchasz muzyki w języku przekazanym przez rodzinę? Czy ten język kojarzy się z konkretnymi gatunkami, tematami lub emocjami? Aktywność kulturalna: Książki tradycyjne a e-booki, kino/teatr/koncerty na żywo a usługi streamujące treści wideo, kultura popularna, media społecznościowe. Kultura popularna na świecie – jaką rolę odgrywa USA, Korea Południowa, Indie w kształtowaniu globalnych trendów? Media społecznościowe – które aplikacje są popularne w różnych regionach? Jakie są normy używania mediów społecznościowych? Język formalny i nieformalny w przestrzeni internetowej – kiedy	Jakie mam hobby? Muzyka, kino, seriale, książki (w perspektywie polskiej, lokalnej i światowej), programy (informacyjne i rozrywkowe), podcasty, gry komputerowe, ulubieni influencerzy i ulubione influencerki. Filmy i seriale – co ogląda się w innych krajach? Jakie tematy poruszają zagraniczne produkcje młodzieżowe? Rola dubbingu, napisów, lokalizacji treści – jak odbieramy kulturę z innych części świata? Czy język dziedziczony wpływa na wybór formy (lektor, napisy, oryginał)? Czy czujesz większą bliskość z treściami w swoim języku domowym? Literatura młodzieżowa w różnych krajach – podobieństwa i różnice w tematach, stylach, bohaterach. Opis hobby w języku formalnym (np. w CV, w opisie projektu, na egzaminie ustnym) i nieformalnym („jestem totalnym serialożercą, gram w gry na Switchu”). Jak uczestniczę w kulturze? Książki tradycyjne a e-booki, kultura popularna, kultura masowa, media społecznościowe (uczestnictwo czynne, bierne), kultura wysoka: teatr, muzeum, galeria sztuki, opera, filharmonia.

		stosujemy uprzejme formy, a kiedy skróty i emotikony? Jak różne języki i kultury wpływają na styl komunikacji online? Czy używasz języka dziedzicznego w mediach społecznościowych? Czy Twoje konto „mówi” więcej niż jeden język? Jak wpływa to na Twoją tożsamość kulturową i krąg znajomych? Jak się relaksuję? Planowanie czasu na relaks, planowanie wycieczki za miasto / do lasu, dbanie o śmiech i uśmiech, dowcipy, gry indywidualne i gry zespołowe, gry planszowe, relaks a środowisko (sprzątanie po biwaku, ekologiczne środki transportu). Jak opisać swój sposób na relaks w języku formalnym (np. ankieta, prezentacja zdrowego stylu życia) i nieformalnym (rozmowa, blog, mem)? Czy są zwyczaje relaksacyjne i formy humoru przekazywane w rodzinie w języku dziedzicznym? Jak różne języki wpływają na poczucie humoru? Co ze sportem? Dyscypliny sportowe, sporty letnie i zimowe, sprzęt sportowy, imprezy sportowe (czynne – uczestnik, bierne – kibic), nazwy zawodników i zawodniczek (np. biegacz – biegaczka). Popularne sporty na świecie – różnice regionalne i kulturowe.	Czy korzystasz z kultury w języku dziedzicznym (np. czytanie książek w oryginale, oglądanie filmów z rodzinnego kraju)? Jakie różnice widzisz w postrzeganiu „kultury wysokiej” w różnych językach i kulturach? Jak mówić o udziale w kulturze w sposób formalny (np. w zaproszeniach, recenzjach, prezentacjach), a jak nieformalnie (komentarze, relacje, memy)? Jak się relaksuję? Planowanie czasu na relaks, ćwiczenia oddechowe, medytacja, joga, aromaterapia. Planowanie wypoczynku – weekendy, ferie, długie wakacje i ich forma w różnych częściach świata. Poczucie humoru – różnice kulturowe w żartach, memach, stylach dowcipów. Czy potrafisz żartować w języku dziedzicznym? Jak zmienia się styl żartów w zależności od języka i kraju? Język formalny (np. opis zajęć antystresowych, plan wellness), język nieformalny („odpoczywam przy Netfliksie i kotku na kolanach”). Co ze sportem? Sporty wodne, sporty walki, sporty ekstremalne, sporty olimpijskie, igrzyska olimpijskie i paraolimpijskie, kluby sportowe (identyfikacja z idolami), etyka w sporcie – „kibic a kibol”, doping. Styl kibicowania – różnice kulturowe w sposobie

		Tradycyjne formy aktywności. Jak mówić o sporcie w języku formalnym (np. relacja z wydarzenia, opis turnieju) i nieformalnym (kibicowanie, rozmowa po meczu)? Sport jako temat łączący pokolenia i języki – czy komentujesz mecze z rodziną w języku dziedzicznym? Jak wygląda doping w różnych kulturach językowych?	dopingowania (np. śpiewy, kolory, rytuały, narodowe cechy stylu kibica). Jak mówić o sporcie formalnie (np. w relacjach, raportach sportowych, analizie etycznej), a jak potocznie („jadę na mecz, trzymaj kciuki!”). Czy w rodzinie kibicuje się w języku dziedzicznym? Jakie słowa i emocje wiążą się ze sportem w Twojej kulturze? Jak dbam o formę sportową? Godziny na siłowni a aktywność na świeżym powietrzu, plany treningowe, kontuzje. Jak wygląda styl życia aktywnego człowieka w różnych krajach? Jak opisać swoją rutynę treningową formalnie (np. plan fitness, dziennik sportowy) i nieformalnie („chodzę na siłkę 3 razy w tygodniu”). Czy w języku dziedzicznym masz inne słowa na „dbanie o siebie”? Czy zdrowy styl życia wygląda tak samo we wszystkich kulturach?
DOM I OTOCZENIE			
- rodzaje pomieszczeń, - podstawowe wyposażenie - osoby w kryzysie bezdomności - rodzaj, położenie i wielkość miejscowości, - instytucje użyteczności publicznej, -infrastruktura		Jak mieszkam? Rodzaj, położenie i wielkość mieszkania/domu (dom jednorodzinny/wielorodzinny/szer egowy, osiedle mieszkaniowe, działka, ogród), rodzaje pomieszczeń, mieszkanie własnościowe, segregacja śmieci. Opis miejsca zamieszkania w języku formalnym (np. w formularzu urzędowym, podczas rozmowy z agentem nieruchomości, w ogłoszeniu o	Jak mieszkam? Rodzaj, położenie i wielkość mieszkania/domu, osiedla zamknięte, nietypowe mieszkania / domy, pomieszczenia a strony świata (od strony zachodniej, wschodniej, południowej, północnej). Jak opisywać miejsce zamieszkania w języku formalnym (np. w ogłoszeniu, ankiecie, formularzu

		wynajmie) i nieformalnym (np. w rozmowie z przyjacielem, opisie w mediach społecznościowych). Jak mówi się o domu w języku dziedzicznym? Czy masz specjalne określenia na pomieszczenia, które nie występują w języku szkolnym? Jak różne języki i kultury wpływają na sposób myślenia o przestrzeni, prywatności i wspólnocie? Jak mam wyposażone mieszkanie / dom? Meble, elektronika, dekoracje i akcesoria, naczynia, sztuce i przybory kuchenne. Słownictwo formalne i nieformalne dotyczące wyposażenia – jak opisać dom w oficjalnym ogłoszeniu (np. „mieszkanie w pełni umeblowane, sprzęt AGD, naczynia kuchenne”), a jak w codziennej rozmowie („mam mega wygodną kanapę, lodówkę z kostką i kolorowe kubki”)? Czy w Twoim domu są przedmioty, które mają wartość kulturową lub emocjonalną i są związane z językiem dziedzicznym? Jak przekazywane są tradycje kulinarne, np. przy pomocy konkretnego naczynia lub przepisu w języku dziadków? Moja miejscowość. Miasta, wioski - charakterystyka (kierunki geograficzne); położenie (np. „obok”, „niedaleko”, „w pobliżu”); regiony Polski (np.	zameldowania), a jak nieformalnie („mieszkam w przytulnym łocie na południu miasta”). Czy w języku dziedzicznym używa się innych nazw na pomieszczenia, lokalizacje, elementy domu? Jakie znaczenie ma dom rodzinny w kulturze, z której pochodzi Twoja rodzina? Jak mam wyposażone mieszkanie / dom? Meble, tkaniny, światło, elektronika, pomocnicy czystości, antyki, dekoracje i akcesoria, naczynia, sztuce i przybory kuchenne. Style wnętrz: glamour, industrialny, rustykalny, skandynawski, etniczny, vintage. Inteligentny dom: domofon, monitoring, automatyka. Język formalny (np. opisy katalogowe, oferta sprzedaży, prezentacja wnętrz w mediach branżowych) i nieformalny (np. „mam drewniany stół po babci i lampki ledowe z TikToka”). Czy elementy wystroju wnętrz odzwierciedlają kulturę rodzinną? Czy w domu są przedmioty związane z językiem dziedzicznym – np. książki, rzeźby, obrazy, święte symbole? Jak mogę wynająć mieszkanie / dom? Mieszkanie na wynajem, podnajem, remont, ogłoszenie, czynsz, opłata za media, kaucja, umowa wynajmu, właściciel/ka, wynajmujący. Język formalny w wynajmie: jak rozumieć umowę najmu, jak pisać wiadomość z pytaniem o

		Pomorze, Mazowsze, Mazury, Małopolska). Moja administracja na co dzień: typy urzędów (np. gminy, skarbowy, stanu cywilnego), bank - wypłacić/wpłacić pieniądze, otworzyć konto/rachunek, szpital - pojechać na (SOR), Izbę Przyjęć, rejestracja, intensywna terapia, pomoc medyczna, iść w odwiedziny na oddział, być przyjętym na oddział, leżeć w szpitalu, poczta - nadać/odebrać list, przesyłkę, paczkę, dworzec - (PKP/ PKS); sprawdzić rozkład jazdy pociągów/autobusów; biblioteka - wypożyczyć/oddać/zamówić książkę, czasopismo; sprawdzić w katalogu, sąd - czekać na rozprawę, otrzymać wezwanie do sądu (świadek, oskarżony, sędzia). Zabudowa miejska - “budynek mieszkalny”, “dom jednorodzinny”, “wieżowiec”, “biurowiec”, “park miejski”, “ogród”, “plac”, “skrzyżowanie”, “obwodnica”, “kościół”, plan zagospodarowania miejskiego. Zabudowa wiejska - “stajnia”, “stodoła”, “budynki gospodarcze”, “budynek mieszkalny”, “gospodarstwo”.	ogłoszenie, jak rozmawiać z właścicielem? Język codzienny: jak mówić o wynajmie wśród znajomych, w social mediach, na grupkach lokalnych? Międzykulturowe podejście do wynajmu – różnice w standardach, kosztach, stylu negocjacji. Czy język dziedziczony bywa przeszkodą lub pomocą przy szukaniu mieszkania w nowym kraju? Moja miejscowość. Stolica, metropolia, miasto, miasteczko, wieś, wioska; podział administracyjny (centrum miasta, przedmieścia, gmina, osiedle, dzielnica, województwo); regiony Polski (np. Śląsk, Warmia, Bieszczady, Karpaty, Wielkopolska). Moja administracja na co dzień: urząd gminy - zarejestrować się, złożyć dokumenty/wniosek (do paszportu, dowodu osobistego, prawo jazdy) i zgłosić się po odbiór decyzji, dokumentów (osobiście), zameldować się (na stałe, na pobyt czasowy), napisać podanie bank - otworzyć konto/rachunek bankowy (bieżący,

		oszczędnościowy, terminowych lokat oszczędnościowych), być posiadaczem rachunku bankowego, posiadać wspólny rachunek bankowy, zrealizować czek, wykonać przelew szpital - SOR - kierować pacjenta na konsultacje specjalistyczne, na niezbędne badania, Izba Przyjęć w szpitalu - wymagać leczenia ambulatoryjnego (badania, zabiegi w poradni specjalistycznej), przychodnia - konsultacje lekarskie, poczta - nadać/odebrać list polecony, "awizo", odbiór przesyłek z paczkomatu, dworzec - (PKP/ PKS); kupić bilet ze zniżką, miesięczny, studencki, dla emeryta, kupić bilet w kasie lub w automacie, miejsce rezerwowane, w przedziale dla niepalących, udzielić informacji o odjazdach i przyjazdach pociągów, autobusów, port lotniczy (lotnisko) - kontrola dokumentów, nadanie bagażu, bagaż podręczny,

			biblioteka - przeczytać książkę, czasopismo w czytelni; sprawdzić w katalogu elektronicznym (online), katalogu tematycznym, działy specjalistyczne, sąd - czekać na rozprawę, otrzymać wezwanie do sądu (oskarżony, prokurator, obrońca, ławnicy), wyrok w zawieszeniu, grzywna, kara więzienia. Zabudowa miejska - plomby mieszkalne, osiedla strzeżone, willa, budynek wolnostojący, dom, wielorodzinny, kamienica, punkt ujęcia wody, oczyszczalnia ścieków, cmentarz. Zabudowa wiejska - budynek wolnostojący, teren rolniczy, sady, lasy, jeziora, stawy, rzeki, rozlewiska.

ŻYCIE SZKOLNE			
- organizacja życia szkolnego, - przedmioty związane ze szkołą - zajęcia szkolne i pozaszkolne - życie na uczelni / w szkole		Jakim/Jaką jestem uczniem/uczennicą? Poziom edukacji, regulamin szkolny, oceny i wymagania, dzień w szkole, rodzaje szkoły, profile nauczania, życie szkolne, szacunek dla nauczycieli. Sposoby mówienia o szkole w języku formalnym (np. raporty szkolne, wypowiedzi egzaminacyjne, listy oficjalne) i nieformalnym (rozmowy z rówieśnikami, czaty, blogi). Czy język dziedziczony ma wpływ na Twoje postrzeganie edukacji? Czy w domu mówi się o szkole tak samo jak w języku nauczania? Jak wygląda szacunek wobec nauczycieli w różnych kulturach i językach – czy używa się innych tytułów, form grzecznościowych? Jak przygotowuję się do lekcji? Przedmioty szkolne – metody nauki, metody ewaluacji (np. kartkówka, klasówka itp.), przybory w pracowniach	Jakim/Jaką jestem uczniem/uczennicą? Wykształcenie, plany na przyszłą karierę naukową lub zawodową, testy predyspozycji zawodowych/osobowości, doradztwo zawodowe, matura, praktyki zawodowe, wolontariat, relacje mistrz–uczeń. Opis własnych planów i doświadczeń w języku formalnym (np. wypowiedź ustna na egzaminie, prezentacja projektu edukacyjnego, e-mail do doradcy zawodowego) i nieformalnym („chcę być wetką i wyjechać na Erasmusa”). Czy rozmawiasz z rodziną o edukacji i przyszłości w języku dziedziczonym? Czy Twoje marzenia zawodowe mają związek z kulturą i językiem wyniesionym z domu? Jak przygotowuję się do lekcji? Współpraca przy realizacji projektów szkolnych, refleksje na temat etycznych zachowań

		szkolnych, książki, lektury. Jak wygląda język formalny w ocenianiu (np. komentarze nauczyciela, arkusz egzaminacyjny) i język uczniowski w praktyce (np. „znowu kartkówka!”)? Czy używasz języka dziedziczonego do nauki? Czy są przedmioty, które łatwiej (lub trudniej) Ci zrozumieć, gdy myślisz w innym języku? Jak wygląda nauka w domach wielojęzycznych? Co jeszcze robię w szkole? Poszczególne koła zainteresowań w szkole, uroczystości szkolne i pozaszkolne, zaangażowanie w organizacje młodzieżowe. Opisywanie aktywności pozalekcyjnych w języku formalnym (CV, formularze rekrutacyjne, wypowiedzi ustne na egzaminach) i nieformalnym (np. „chadzam na teatrzyk”, „jestem w samorządzie”). Czy uczestniczysz w działaniach promujących kulturę i język dziedziczony? Czy są w Twojej szkole zajęcia, które wspierają dwujęzyczność albo integrację uczniów z różnych środowisk językowych? Jakim/ Jaką jestem kolegą/koleżanką z klasy? Przyjaźnie: najlepsza przyjaciółka/przyjaciel, relacje z koleżankami/kolegami z klasy, ze szkoły. Relacje w klasie – jak wygląda komunikacja formalna (np.	(np. ściąganie, plagiat, korzystanie ze sztucznej inteligencji). Język formalny – regulaminy, zasady etyczne, cytowanie źródeł, rozmowy z nauczycielami. Język codzienny – „sztuczna inteligencja mi pomogła, ale nie ściągam”. Jak wygląda podejście do uczciwości w nauce w różnych kulturach? Czy w domu mówi się o szkole i etyce w języku dziedziczonym? Co jeszcze robię w szkole? Olimpiady, przedmiotowe kluby, zajęcia sportowe, muzyczne, plastyczne, taneczne, organizacje młodzieżowe, harcerstwo, wycieczki szkolne. Jak opowiadać o aktywnościach w języku formalnym (CV, formularz zgłoszeniowy, e-mail do organizatora) i nieformalnym („chodzę na zajęcia z tańca i mamy grupkę z fizyki”). Czy Twoje zainteresowania mają związek z kulturą i językiem dziedziczonym? Czy uczestniczysz w działaniach promujących dziedzictwo kulturowe swojej rodziny? Jakim/Jaką jestem kolegą/koleżanką z klasy? Przyjaźnie – grupa; relacje z koleżankami/kolegami z klasy, ze szkoły; projekty grupowe; rozpoznanie i uczniowskie działanie przeciw niepożądanym zachowaniom w szkole (nękanie/zastraszanie, bullying).

		oficjalne wystąpienia, e-maile klasowe) i nieformalna (np. żarty, rozmowy na przerwie)? Czy w klasie posługujesz się więcej niż jednym językiem? Jak język dziedziczony wpływa na Twoje relacje? Czy pomaga budować więzi, czy może czasem tworzy bariery?	Język formalny w reagowaniu na przemoc (np. zgłoszenie do pedagoga, oficjalna skarga), język codzienny – jak wspierać, jak bronić, jak budować relacje. Czy język dziedziczony pomaga w budowaniu relacji w grupie, czy może czasem tworzy bariery? Jak zachować równowagę między lojalnością wobec grupy a odwagą cywilną?

PRACA I EDUKACJA

-miejsce pracy, -rodzaje pracy, -nazwy zawodów, -płace i zarobki, -warunki zatrudnienia, -rynek pracy. -system edukacji, -rodzaje szkół, -kierunki studiów, -stopnie naukowe i administracyjne -wykształcenie i wybory zawodowe, -ambicje, -edukacja po 16. roku życia		Gdzie chcę pracować? Biuro, szkoła, fabryka, sklep, biblioteka, policja, straż pożarna. Jak opisać miejsce pracy formalnie (np. w CV, formularzu, rozmowie kwalifikacyjnej), a jak nieformalnie (np. „chciałbym robić coś fajnego z ludźmi”)? Czy w rodzinie mówi się o zawodach w języku dziedzicznym? Czy członkowie rodziny wykonują zawody, o których opowiadają w innym języku niż szkolny? Jak przekazywana jest wiedza o pracy z pokolenia na pokolenie? Kim chcę być? Nauczycielem/-ką, trenerem/trenerką, dyrektorem/-ką, elektrykiem, malarzem/malarką, piekarzem, sekretarzem/sekretarką, górnikiem, ekonomistą/-ką, bankowcem, kierowcą, maszynistą/maszynistką, policjantem/-ką, strażakiem, lekarzem/lekarką, zakonnikiem/-	Gdzie chcę pracować? Urząd miasta, klub sportowy, salon piękności, kopalnia, szpital, kancelaria adwokacka, muzeum, korporacja. Jak opisywać miejsce pracy w języku formalnym (np. „Jestem zatrudniona na stanowisku urzędniczkim w urzędzie miasta”) i nieformalnym („robię w korpo w HR-ach”). Czy w rodzinie mówi się o pracy w języku dziedzicznym? Jak różne kultury opisują miejsce pracy i jego prestiż? Czy istnieją specyficzne słowa na zawody w języku domowym? Kim chcę być? Polonistą/-ką, matematykiem/-tyczką, kierownikiem/-czką, dentystą/dentystką, architektem/-ką, urzędnikiem/-czką, redaktorem/-ką, dziennikarzem/-ką, naukowcem/czynią, filozofem/-ką. Feminatywy i formy męskie – jak stosować poprawnie w

	icą. Różne sposoby mówienia o planach zawodowych – język formalny (np. list motywacyjny: „Chciałabym zostać...”) vs. język codzienny (np. „Zawsze marzyłem o byciu...”). Rola języka dziedziczonego w wyborze zawodu – czy w domu opowiada się o zawodach w innym języku niż w szkole? Czy w danej kulturze niektóre zawody są szczególnie cenione lub przekazywane w rodzinie? Kwalifikacje i warunki pracy: Wykształcenie podstawowe, średnie, wyższe, doświadczenie zawodowe, praca na cały etat/pół (ćwierć, część) etatu. Jak wygląda język formalny w dokumentach rekrutacyjnych (np. „ukończone studia wyższe”, „minimum dwuletnie doświadczenie zawodowe”), a jak nieformalnie się o tym mówi („mam trochę praktyki”, „robiłem to kiedyś w wakacje”)? Czy w języku dziedziczonym masz słowa na poziomy edukacji i doświadczenia zawodowego? Jak wygląda system pracy i warunków zatrudnienia w kraju Twojej rodziny? Gdzie się uczyć? 8-letnia szkoła podstawowa; 4-letnie liceum ogólnokształcące; 5-letnie technikum; szkoła specjalna, 3-letnia branżowa szkoła pierwszego stopnia; szkoła policealna; szkoła wyższa, uniwersytet.	języku formalnym i codziennym. Jak mówić o marzeniach zawodowych w różnych językach? Czy wybór zawodu jest inspirowany historią rodzinną, językiem, kulturą? Kwalifikacje i warunki pracy: Wykształcenie zawodowe, średnie (pomaturalne), wyższe (licencjat, magister), podyplomowe. Doświadczenie zawodowe (praca na etat, prowadzenie działalności gospodarczej), wykonywanie wolnego zawodu. Formalny język opisu kwalifikacji (np. „Ukończyłam studia podyplomowe z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi”) i nieformalny („mam magistra z socjo, teraz robię podyplomówkę”). Czy w języku dziedziczonym są inne sposoby mówienia o edukacji i pracy? Jak w różnych kulturach rozumie się prestiż zawodowy? Gdzie się uczyć? 8-letnia szkoła podstawowa (sportowa, muzyczna, plastyczna, steinerowska, waldorfska, Montessori, prywatna, niepubliczna, katolicka); 4-letnie liceum ogólnokształcące (katolickie, prywatne, niepubliczne, plastyczne, muzyczne); 5-letnie technikum (mechaniczne, elektryczne, samochodowe, gastronomiczne,

		Jak mówi się o szkołach formalnie (np. „jestem absolwentką technikum ekonomicznego”) a jak nieformalnie („chodziłam do technikum”)? Czy w rodzinie używa się innego systemu szkolnego (np. nazwy klas, przedmiotów)? Czy znasz nazwy szkół w języku dziedzicznym? Jak opowiadasz o swojej edukacji osobom z innego kraju lub kultury? Kierunki studiów: Studia I stopnia, II stopnia, III stopnia; kierunki humanistyczne, medyczne, inżynierskie. Tytuły/stopnie naukowe – skróty (dr/dr hab./ prof. dr hab.) + feminatywy. Język formalny w tytułach i nazwach kierunków (np. „studia licencjackie na kierunku filologia romańska”), nieformalny („robię romanistykę”). Czy w rodzinie mówi się o kierunkach studiów lub tytułach naukowych w języku dziedzicznym? Jak wygląda prestiż edukacyjny w różnych kulturach i językach?	ekonomiczne); 3-letnia branżowa szkoła pierwszego stopnia; 2-letnia branżowa szkoła drugiego stopnia; 3-letnia szkoła specjalna przysposabiająca do pracy; szkoła policealna; szkoła wyższa (politechnika, SGH, Wyższa Szkoła Humanistyczna) oraz uniwersytet (UJ, UW, UG, UMCS). Sposoby mówienia o edukacji formalnie („jestem absolwentką technikum ekonomicznego”) i nieformalnie („chodziłem do zawodówki, teraz robię zaocznie licencjat”). Czy rodzina używa nazw szkół i poziomów edukacji w języku dziedzicznym? Jak wyglądają alternatywne modele nauki w innych kulturach? Kierunki studiów: Stacjonarne, niestacjonarne, dzienne, zaoczne. Tytuły administracyjne/stopnie naukowe + feminatywy (np. mgr, dr, dr hab., prof. dr hab., profesorka, doktorka, magistra). Język formalny w świecie akademickim (np. składanie podań, autoprezentacja naukowa), a język nieformalny (np. „robię magisterkę zaocznie”). Czy w rodzinie używa się języka dziedzicznego w kontekście studiów? Jak różne kultury i języki opisują status naukowy i tytuły?

PODRÓŻE I TURYSTYKA			
- podróże i środki transportu -środki komunikacji miejskiej -baza noclegowa, -środki transportu, -biura podróży, -atrakcje turystyczne -regiony Polski i kraju zamieszkania		Moje podróże - wakacje z rodzicami, wakacje grupowe, wyjazdy indywidualne i zorganizowane, podróże w kraju i za granicą, podróże krótkie i długie (samochodem, pociągiem, samolotem, autokarem). Porównywanie doświadczeń z dzieciństwa (np. „W domu babci mówiło się gwarą kaszubską...”) Wypełnianie wniosku o wizę / kartę pobytu Pobyt w podróży - hotel, dom wakacyjny, ośrodek wypoczynkowy, B&B, apartament, agroturystyka. Tradycyjne zwroty grzecznościowe wyniesione z domu (np. „zapraszam do stołu”), Rezerwacja telefoniczna / mailowa w rejestrze formalnym W jaki sposób się przemieszczam? - środki komunikacji miejskiej - autobus, taksówka, metro, rower miejski. Kody kulturowe w rozmowach z kierowcą („po polsku” vs „po rosyjsku”), Kupowanie biletu miesięcznego online – formularz Zagubiony bagaż - walizka, plecak, torba podróżna; zagubiona, niedostarczona, zniszczona, nadać zbyt duży, ciężki bagaż (nadbagaż, ponadwymiarowy). Zwroty emocjonalne zaczerpnięte z języka domu („Ale szkoda, tego się nie da	Moje podróże - wakacje z rodzicami - wczasy, obozy (np. wędrownie, żeglarskie, survivalowe itp.), kolonie letnie, pielgrzymki, podróże krajowe - autostopem, rowerem; zagraniczne (tanie linie lotnicze, pociągi IC, EIC, EIP), bilet indywidualny, grupowy, ze zniżką, ulgowy. Opowiadanie o odwiedzinach krewnych za granicą i o mieszanii kodów językowych Pisanie formalnego sprawozdania z wyjazdu (raport Erasmus, raport służbowy) Pobyt w podróży - hostel, dom pielgrzymkowy, ośrodek kolonijny, motel, kwatery prywatne, pokoje gościnne, camping, pole namiotowe. Rozmowa z gospodarzami w języku rodzinnym (np. ukraińskim), Reklamacja usługi noclegowej (oficjalne pismo) W jaki sposób się przemieszczam? - hulajnoga elektryczna, dorożka, trolejbusem, wynajętym samochodem, autostopem. Dialekt rodzinny vs standard gdy pytam o drogę; Oficjalne skargi do przewoźnika (e-mail, pismo).

		odkupić...”); Wypełnianie protokołu PIR na lotnisku. Atrakcje turystyczne - zwiedzać muzea, zwiedzać zabytki, zamki, pałace, kościoły, starówki miast (Stary Rynek, Stare Miasto, Nowe Miasto). Opowiadanie o rodzinnym dziedzictwie kulturowym podczas zwiedzania („To tu pradiadek pracował...”); Udział w oficjalnym zwiedzaniu z przewodnikiem – pytania w stylu formalnym.	Zagubiony bagaż - zgubić/zniszczyć bagaż, nadanie/odbiór bagażu, składać reklamacje, uzupełnić wniosek/formularz, podać dane osobowe, numer kontaktowy, adres do korespondencji. Opisywanie przedmiotów o sentymentalnej, rodzinnej wartości utraconych w bagażu; Pisanie oficjalnego roszczenia o odszkodowanie do linii lotniczych. Atrakcje turystyczne - zobaczyć wystawę w muzeum, zwiedzać zabytki miasta, historyczne, poznawać/podziwiać style architektoniczne budowli, ogrody królewskie, parki miejskie. Terminologia regionalna (np. „magdeburski rynek”); Pisanie recenzji wystawy do prasy branżowej.

ŻYWIENIE

- artykuły spożywcze, posiłki, dania, napoje, - nakrycia stołowe, - przybory kuchenne, - urządzenia kuchenne, - przepisy kulinarne - kuchnia polska -kuchnia kraju zamieszkania	Co mogę kupić w sklepie spożywczym? Podstawowe artykuły spożywcze do przygotowania ulubionych posiłków, napoje, owoce, warzywa, mięso (wołowina, wieprzowina, drób, podroby), pieczywo, ryby. Porównywanie produktów z kraju zamieszkania i pochodzenia rodziny - Polski (np. „w domu jedliśmy chleb żytni na zakwasie”)	Co mogę kupić w sklepie spożywczym? artykuły spożywcze: napoje (np. gazowane, niegazowane, alkoholowe, bezalkoholowe, woda), owoce (np. sezonowe, cytrusowe, krajowe, suszone), warzywa strączkowe, mięso (np. mielone, udka, skrzydełka, boczek, piersi, łopatka, ozory) pieczywo (np. bezglutenowe, drożdżówki, chleby na zakwasie, bułki pełnoziarniste i pszenne), ryby mrożone i świeże, wędliny (np. krojone, i w kawałku,

	Pytania do sprzedawcy w rejestrze grzecznościowym („Czy mogę prosić 20 deka szynki?”) Gotuję z przyjemnością - podstawowe przybory i urządzenia kuchenne potrzebne do przygotowania podstawowych posiłków. Tradycyjne przepisy rodzinne przekazywane ustnie („Babcia zawsze robiła barszcz z kiszonych buraków...”); Przepis kulinarny w stylu użytkowym (np. dla książki kucharskiej lub bloga) Jedzenie na mieście - rodzaje lokali gastronomicznych. Rozpoznawanie nazw dań w wielu językach (np. „żurek”, „borszcz”, „pirożki”); Zamawianie posiłku w formie grzecznościowej („Poproszę danie dnia bez mięsa”). Jedzenie to zdrowie - zdrowa i niezdrowa żywność, zdrowe posiłki. Rodzinne przekonania na temat „zdrowego jedzenia” (np. „u nas mówiło się, że zupa to podstawa zdrowia”); Etykiety produktów: analiza informacji o składzie.	kiełbasy, kabanosy, parówki), sery (np. dojrzewające, topione, twarogowe, żółte, twarde, w plasterkach, wędzone), przyprawy do mięsa, do serów, do sałatek, do ryb, (np. koperek, papryka, pieprz czarny, ziołowy, majeranek, tymianek, cynamon, zakupy online. Nazwy produktów w języku dziedzicznym (np. „kasza greczana” – gryczana; „kwas chlebowy” z tradycji wschodniej); Pytania do sprzedawcy w rejestrze grzecznościowym / Reklamacja towaru: paragon, zwrot, termin ważności – język oficjalny Gotuję z przyjemnością - przybory i urządzenia kuchenne (mikser, łopatka, korkociąg, obieraczka, tarka, robot kuchenny, naczynia żaroodporne) przepisy kulinarne : śniadania, obiady (np. zupy, mięsa), desery, ciasta. Terminy kulinarne w odziedzicznym języku (np. „smażenie na smalcu”, „zagniatanie ciasta”); Instrukcja obsługi urządzeń kuchennych. Jedzenie na mieście - rodzaje lokali gastronomicznych, różnice pomiędzy barem, bistro, restauracją i kawiarnią. Opowiadanie o pierwszych doświadczeniach z kuchnią „polską” lub „domową” poza

			krajem (np. „Byłem zaskoczony, że zupa podana była bez chleba”); Pisanie opinii o lokalu gastronomicznym (formalny vs nieformalny styl). Jedzenie to zdrowie - zdrowa i niezdrowa żywność (np. pakowana, z długim terminem przydatności do spożycia), zdrowe posiłki - kaloryczność, witaminy i diety. Tradycyjne sposoby przetwarzania żywności: kiszenie, suszenie, marynowanie; Pisanie opinii lub artykułu na temat zdrowego stylu życia (język publicystyczny, perswazyjny).

ZAKUPY I USŁUGI

· rodzaje sklepów; · towary – skład i właściwości; · informacja, promocja i reklama; · miary, wagi i rozmiary; · warsztaty i punkty usługowe (fryzjer, pralnia, stacja benzynowa itp.); · sposoby płacenia (gotówka, karty kredytowe, raty, kredyt, leasing itp.);		Gdzie robimy zakupy? Supermarkety, sklepy osiedlowe, sklepy odzieżowe, księgarnie, papiernicze, apteka, warzywniak, sklep obuwniczy, centrum handlowe, targ, sklep z pamiątkami. Porównywanie nazw punktów handlowych w języku rodzinnym (np. <i>bazaar, sklepik, dućan</i>); Uprzejme pytania o asortyment („<i>Czy mogę prosić o...?</i>”). Co kupujemy? Podstawowe produkty spożywcze i ich cechy (świeży, zdrowy, ekologiczny, organiczny, przetworzony,	Gdzie robimy zakupy? Butiki, galerie handlowe; sklepy specjalistyczne (elektronika, sport), salony firmowe, sklepy internetowe, sklep z antykami, sklep zoologiczny, market budowlany; second handy, outlety, dyskonty. Wspomnienia zakupów „u cioci na targu” – narracje rodzinne; Reklamacja wadliwego towaru – pismo do kierownika sklepu. Co kupujemy? Skład produktów spożywczych (makroskładniki – białko, węglowodany, tłuszcze, konserwanty, barwniki);

· zakupy przez internet, z ofert internetowych, zakupy stacjonarne - sprzedaż sieciowa.		przeteterminowany); mrożonki, napoje gazowane, nabiał, artykuły papiernicze, artykuły higieniczne, materiały (bawełna, skóra, wełna, materiały syntetyczne); kosmetyki i ich skład (naturalne, hipoalergiczne). Nazwy tradycyjnych produktów z domu (np. <i>syr</i>, <i>kajmak</i>, <i>chałwa</i>) - porównanie z produktami w kraju zamieszkania; Pisanie recenzji na blog. Inspiracje zakupowe: rodzaje reklam (telewizyjna, internetowa, billboardy); wpływ reklamy na wybory konsumenckie; znaczenie opinii i recenzji, czytanie opinii na temat interesujących mnie produktów. Ogłoszenie, plakat, katalog, ulotka, rabaty, zniżki, wyprzedaż, oferta specjalna, przecena, promocja, “kup jeden, a drugi za pół ceny”, karta podarunkowa, kupony, bony itp. Miary, wagi i rozmiary: jednostki miary (kilogram, gram, metr, centymetr, litr, mililitr); rozmiary ubrań i obuwia (XS, S, M, L, XL, XXL); mierzenie długości, wagi i objętości. Przeliczanie jednostek z systemu rodzinnego (funty, cale) na metryczny; Wypełnianie formularza celnego/dostawczego: długość × szerokość × waga. Z czyich usług korzystamy? Fryzjer, krawiec, pralnia, warsztat	kosmetyki ekologiczne a syntetyczne; etykiety i oznaczenia (bio, fair trade, wyprodukowano w...), skład tkanin naturalnych i syntetycznych i informacje o konserwacji ubrań. Produkty biodegradowalne, produkty premium, certyfikowane produkty ekologiczne, produkty sezonowe, towary luksusowe, surowce wtórne, opakowania ekologiczne. Czytanie etykiet w dwóch językach; szukanie „smaku dzieciństwa”; Analiza składu zgodnie z przepisami UE (E-numery, alergeny). Inspiracje zakupowe: manipulacja w reklamie; reklama a psychologia konsumenta; sposoby ochrony przed fałszywą reklamą. Influencerki i influencerzy. Miary, wagi i rozmiary: różnice w systemach miar (europejski, amerykański); waga netto i brutto, rozmiarówka europejska i amerykańska, skład procentowy, wartości odżywcze. Żartobliwe rodzinne porównania („<i>waży jak worek kartofli</i>”) - związki frazeologiczne; Specyfikacja techniczna produktu (broszura, karta techniczna). Z czyich usług korzystamy? Naprawa sprzętu

		samochodowy, stacja benzynowa, warsztat rowerowy, serwis komputerowy, “złota rączka”. Słownictwo rodzinne na określenie fachowców (<i>majster</i>); Zamawianie usługi: oficjalny e-mail / formularz. Czym płacimy? Gotówka, karta, przelew bankowy, karta podarunkowa; kieszonkowe i oszczędzanie. Rodzinne powiedzenia o pieniądzu („<i>Grosz do grosza...</i>”) Zakupy przez Internet: plusy i minusy zakupów online; zamawianie jedzenia, gier komputerowych i ubrań; bezpieczeństwo zakupów internetowych, podawanie danych, zamówienie online, dostawa kurierem, płatność online, konto użytkownika, hasło, zwrot towaru, opinie klientów, platformy sprzedażowe. Porównywanie interfejsów w dwóch językach; obsługa klienta w języku dziedzicznym; Czytanie regulaminu sklepu online.	elektronicznego; salony urody, studio tatuażu, serwis AGD, komis samochodowy, zakład tapicerski, drukarnia, warsztat krawiecki; usługi abonamentowe (telefonia, Internet, platformy streamingowe), programy i pakiety, opiekun/ka (do dzieci - au-pair, seniorów, chorych, dogsitter/ka), serwis sprzątający, ogrodnik. Opowiadanie o tradycyjnym rzemiośle w rodzinie; Sporządzanie umowy z wykonawcą (zakres, terminy, koszty). Czym płacimy? Kredyty, leasing, płatności ratalne; kryptowaluty i nowoczesne systemy płatności; wymiana walut. Dawne formy płatności w kraju pochodzenia (np. <i>kupony towarowe</i>). Zakupy przez Internet: cyberbezpieczeństwo i oszustwa; systemy płatności online (PayPal, BLIK); subskrypcja, aukcja internetowa, polityka prywatności, zwroty i reklamacje, platformy sprzedażowe (Allegro, Amazon). Rodzinne doświadczenia z polskimi vs zagranicznymi e-sklepami; Czytanie regulaminu sklepu online (RODO, odstąpienie od umowy).

ZDROWIE I HIGIENA OSOBISTA			
· samopoczucie; · higiena osobista; · części ciała; · stan zdrowia; · choroby; · wizyta u lekarza (specjalisty); · apteka; · dieta, zdrowy styl życia; · wypadki; · diagnostyka (badania, analizy); · profilaktyka; · uzależnienia; · choroby XXI wieku. -higiena uczenia się / pracy - ochrona zdrowia w kraju zamieszkania		Jak się czuję? Opis samopoczucia fizycznego i psychicznego: jak się czuję, gdy jestem zmęczony, szczęśliwy, smutny, zestresowany. Rozpoznawanie symptomów złego samopoczucia (np. bóle głowy, bóle brzucha, zmiany nastroju). Umiejętność wyrażania, co może mieć wpływ na samopoczucie, np. zmiana pogody, stres w szkole. Dzielenie się powiedzeniami z domu („ciężko jak kamień na sercu”, „pogoda jak zdrowie”) - związki frazeologiczne; Jak dbam o siebie? Codzienna pielęgnacja ciała; kąpiele, mycie rąk, higiena jamy ustnej. Kosmetyki i środki higieniczne: dezodoranty, szampony, pasta do zębów, żel pod prysznic, mydło. Słownictwo dwu- lub wielojęzyczne na etykietach; Moje ciało: części ciała (łokieć, nadgarstek, pięta); narządy wewnętrzne (serce, płuca), pięta Achillesa. Regionalne/rodzinne nazwy części ciała. Co mi dolega? Wypoczęty, kontuzjowany, przeziębiony, przemęczony; objawy choroby (np. mdłości, zawroty głowy).	Jak się czuję? Wpływ zdrowia psychicznego na organizm; depresja, przesilenie wiosenne, senność, osłabienie, obniżenie nastroju, problem z koncentracją, wypalenie zawodowe. Rozpoznawanie czynników wpływających na samopoczucie: dieta, sen, relacje społeczne, problemy w szkole. Ankieta dot. samopoczucia - badania medyczne. Jak dbam o siebie? Zaawansowane zasady higieny osobistej: pielęgnacja skóry, włosów, paznokci, dbanie o higienę intymną. Kosmetyki do różnych typów skóry; zabiegi pielęgnacyjne, makijaż, medycyna estetyczna. Tradycyjne receptury pielęgnacyjne w rodzinie (np. mydło oliwkowe, płukanie ziółkami); Instrukcja użytkowania produktów kosmetycznych. Moje ciało: znajomość anatomicznych nazw ciała: kości, mięśnie, układ krążenia, układ oddechowy. Problemy zdrowotne związane z poszczególnymi częściami ciała (np. kontuzje, ból pleców, problemy z kolanami). Opowieści rodzinne z elementami dialektu; Opis

		Emocjonalne zwroty w języku dziedzicznym („<i>oj, boli jak diabli</i>”); Opis objawów w e-rejestracji (zwięzły, rzeczowy). Na co się choruje (a także uszkodzenia ciała)? Przeziębienie, grypa, angina, alergie, zatrucie pokarmowe; złamania, skaleczenia. Nazwy chorób w języku dziedzicznym; Wizyta u lekarza: lekarz rodzinny, pediatra; badania kontrolne, badanie ogólne, mierzenie temperatury, pytania o objawy; szczepienie, pobieranie krwi. Tłumaczenie objawów członkom rodziny w dwóch językach; Zadawanie pytań w rejestrze uprzejmym („<i>Czy mógłby Pan wypisać receptę?</i>”). W aptece: podstawowe lekarstwa (tabletki, syropy, maści, zastrzyki); pytanie w aptece o lek na konkretne objawy. Rodzinne nazwy medykamentów („<i>proszki przeciwbólowe</i>”). Sposoby odżywiania i styl życia: zbilansowana dieta, suplementy i witaminy; zdrowe nawyki – picie wody; aktywność fizyczna. Fast food i jego konsekwencje zdrowotne.	anatomii w języku naukowym (prezentacja, referat). Co mi dolega? Powszechnie choroby wieku młodzieńczego: migrena, choroby hormonalne, trądzik, choroby psychiczne (np. depresja, lęki). Domowe sposoby opisywania dolegliwości; Raport z urazu do ubezpieczyciela. Na co się choruje? Objawy i leczenie podstawowych chorób: angina, zapalenie oskrzeli, infekcje wirusowe. Choroby cywilizacyjne (cukrzyca, otyłość); choroby zakaźne; COVID, pandemia. rodzinne przesady na temat leczenia („<i>czosnek na wszystko</i>”). Wizyta u lekarza: skierowania do specjalistów (np. ortopeda, dermatolog, psycholog); teleporady i e-recepty; ubezpieczenie, NFZ. Opis swoich objawów, umiejętność odpowiedzi na pytania zadawane przez lekarza, uzyskanie diagnozy. Tłumaczenie objawów członkom rodziny w dwóch językach; Formularz zgody na zabieg. W aptece: leki na receptę i bez recepty, antybiotyki, środki przeciwbólowe, przeciwzapalne;

		Tradycyjne potrawy rodzinne vs dieta „fit”. Analiza piramidy żywienia – język raportu. Wypadki: Podstawowe pierwsze kroki w przypadku drobnych obrażeń (np. opatrywanie ran, unikanie infekcji, skaleczenie, siniaki, upadki), wzywanie pomocy/pogotowia. Rodzinne historie o domowych wypadkach. Telefon na numer 112 – schemat formalny. Diagnostyka: badania krwi, RTG; kontrola wzroku i słuchu, bilans. Badania wykonywane w szkole. Tłumaczenie wyników badań starszym krewnym na język dziedziczony. Profilaktyka: zapobieganie chorobom – higiena, szczepienia, zdrowa dieta, unikanie stresu, ograniczanie korzystania z urządzeń elektronicznych; znaczenie snu. Broszura profilaktyczna dla kolegów z klasy – język perswazyjny (dziedziczony). Co nam szkodzi? Np. uzależnienie od telefonu, Internetu. Jakie mogą być objawy uzależnienia i jak temu zapobiegać? Regulamin szkolny dotyczący smartfonów - rodzinne rozmowy	medycyna naturalna, witaminy. Wyjaśnianie działania leków seniorom w języku domowym. Prośba o tańszy odpowiednik – język formalny. Sposoby odżywiania i styl życia: diety alternatywne (weganizm, dieta bezglutenowa, keto); suplementy diety, wpływ używek na organizm, znaczenie aktywności fizycznej, uważność. Problemy zdrowotne związane z niewłaściwym stylem życia, np. zaburzenia odżywiania, otyłość, brak aktywności fizycznej. Przekonania z domu („zjedz, żeby mieć siłę”); Esej argumentacyjny o zdrowym stylu życia. Wypadki: Postępowanie w razie wypadku: pierwsza pomoc, jak wezwać pomoc, podstawy reanimacji. Postępowanie w przypadku poważniejszych urazów (np. złamania, oparzenia). Sporządzenie notatki służbowej BHP. Diagnostyka: badania profilaktyczne: badania krwi, USG, EKG. Badania diagnostyczne: rezonans magnetyczny, tomografia; testy genetyczne. Wniosek o refundację badania w języku dziedzicznym. Profilaktyka: Rola profilaktyki w zapobieganiu chorobom cywilizacyjnym: choroby serca,

		na temat nowoczesnych technologii (j.dziedziczony). Choroby XXI wieku: najczęstsze problemy zdrowotne: otyłość, choroby psychiczne (np. stres, depresja). Znaczenie profilaktyki zdrowotnej: jak zapobiegać chorobom, dbając o siebie i zdrowy styl życia. Porównanie stylu życia dawniej i dziś - prezentacja.	nowotwory, cukrzyca. Broszura profilaktyczna / kampania społeczna – język perswazyjny formalny (dziedziczony). Co nam szkodzi? Uzależnienia od substancji takich jak: papierosy, alkohol, narkotyki, a także uzależnienia od Internetu, gier komputerowych, mediów społecznościowych. Artykuł do prasy polonijnej na temat e-uzależnień dzieci i młodzieży. Choroby XXI wieku: Choroby cywilizacyjne: otyłość, choroby serca, cukrzyca, choroby psychiczne. Nowe zagrożenia zdrowotne XXI wieku: choroby zakaźne (np. COVID-19), problemy związane z zanieczyszczeniem środowiska. Rola nowoczesnych technologii w leczeniu i zapobieganiu chorobom, np. telemedycyna, sztuczna inteligencja w diagnostyce. Porównanie stylu życia dawniej i dziś - Prezentacja multimedialna z danymi WHO.
ŚRODOWISKO NATURALNE			
· klimat, pory roku, pogoda; · Krajobrazy; · świat roślin i zwierząt; · ochrona przyrody;		Klimat, pory roku, pogoda. Terminy związane z pogodą i porami roku, takie jak np. "słoneczny", "deszczowy", "śnieżny", "przedwiośnie", "przebiśnieg". Opisy zjawisk pogodowych, np. "śnieżyca",	Klimat, pory roku, pogoda. Zaawansowane słownictwo związane z klimatem, takie jak "globalne ocieplenie", "zmiany klimatyczne". Opisy skomplikowanych zjawisk

· problemy ekologiczne, - katastrofy naturalne	“mżawka”. Rozumienie i używanie terminów związanych z klimatem, takich jak "ciepły", "zimny", "umiarkowany". Regionalne i rodzinne wyrażenia o pogodzie („<i>Leje jak z cebra</i>”, dialektalne „pluta” = mżawka); Czytanie i parafrazowanie oficjalnych prognoz IMGW. Krajobrazy. Słownictwo opisujące różne typy krajobrazów, np. "górzysty", "morski", "leśny". Opisy cech krajobrazów, takie jak "wyżynny", "nizinny", "płaski", "pagórkowaty". Narracje rodzinne o „krajobrazie dzieciństwa”; Opisy fotografii do katalogu turystycznego. Świat roślin i zwierząt. Nazwy popularnych roślin i zwierząt, np. "dąb", "sosna", "jeleń", "lis". Terminy związane z ekosystemami, takie jak "las", "łąka", "staw". Ochrona przyrody. Słownictwo takie jak "park narodowy", "rezerwat przyrody". Podstawowe działania na rzecz ochrony środowiska, np. "segregacja śmieci", "oszczędzanie wody". Rodzinne zwyczaje „nic nie marnować”; Analiza regulaminu parku narodowego. Problemy ekologiczne. Terminy opisujące problemy	pogodowych, np. "huragan", "susza", "powódź". Opisy zmian pogodowych w kraju przodków; Pisanie notatki prasowej o anomalii pogodowej. Krajobrazy. Szczegółowe opisy różnych typów krajobrazów, np. "step", "tundra", "sawanna". Terminologia związana z geologią i geomorfologią, taka jak "erozja", "wulkan". Narracje rodzinne o „krajobrazie dzieciństwa” rodziców, dziadków, krewnych; Opisy fotografii i wykresów (grafik) w katalogu turystycznym. Świat roślin i zwierząt. Nazwy gatunków chronionych i zagrożonych, np. "ryś", "żubr", "orlik". Wybrana terminologia związana z biologią i ekologią, taka jak np. "bioróżnorodność", "łańcuch pokarmowy". Ochrona przyrody. Dyskusja na temat międzynarodowych i krajowych działań na rzecz ochrony środowiska. Zaawansowane pojęcia związane z polityką ekologiczną, takie jak "zrównoważony rozwój", "odnawialne źródła energii".

		środowiskowe, takie jak np. "zanieczyszczenie powietrza", "wycinka lasów". Rozumienie podstawowych przyczyn i skutków tych problemów. List otwarty do władz na temat ograniczenia emisji gazów.	Rodzinne zwyczaje „nic nie marnować”; Oficjalna petycja w sprawie utworzenia rezerwatu. Problemy ekologiczne. Analiza globalnych problemów środowiskowych, takich jak "kwaśne deszcze", "dziura ozonowa", "efekt cieplarniany". Dyskusja na temat wpływu działalności człowieka na środowisko i możliwych rozwiązań tych problemów. Analiza raportu IPCC/WHO (terminologia w języku dziedzicznym).

MEDIA, TECHNOLOGIA I CYFRYZACJA

· rozwój techniki – komputeryzacja, motoryzacja, telekomunikacja itp.; · badania naukowe, odkrycia i wynalazki. -media społecznościowe: korzyści i zagrożenia -cyfryzacja polskiego społeczeństwa -rola internetu w codziennym życiu		Media: terminy takie jak: gaz, woda, elektryczność, medium, urządzenia, instytucje, komunikacja, mass media, media światowe. Definicje „medium” i „mass media” ; Media offline: telewizja, radio, prasa. Media cyfrowe: telewizja cyfrowa i internetowa, radio cyfrowe i internetowe, portale internetowe, gazety internetowe, broadcasty, blogi, wideoblogi, VoD, portale społecznościowe.	Media offline w Polsce: telewizja publiczna i radio publiczne, wybrane komercyjne stacje telewizyjne i radiowe. Pisanie listu do redakcji gazety (uprzejmy, rzeczowy ton); Analiza układu numeru prasy – język krytyki medialnej. Kampanie reklamowe: sprzedaż, marka, produkt, usługa, agencje reklamowe, domy mediowe, perswazja a manipulacja. Materiały reklamowe: analiza językowa najpopularniejszych

		Omawianie popularnych vlogerów wielojęzycznych w języku dziedzicznym. Funkcje mediów: informowanie o wydarzeniach w kraju i na świecie, komentowanie wydarzeń, promowanie norm społecznych i autorytetów, tworzenie wspólnoty, relacjonowanie wydarzeń kulturalnych, rozrywka. Rozwój techniki – komputeryzacja, motoryzacja, telekomunikacja itp.: Terminy związane z technologią, np. powerbank, pendrive, sztuczna inteligencja, ładowarka. Proste opisy funkcji urządzeń, np. "powerbank służy do ładowania baterii". Badania naukowe, odkrycia i wynalazki: Wprowadzenie do znanych wynalazków i ich wynalazców, np. "żarówka – Thomas Edison", "telefon – Alexander Bell". Podstawowe pojęcia związane z nauką, takie jak "eksperyment", "laboratorium".	kampanii reklamowych w Polsce w danym roku kalendarzowym Pisanie recenzji programu informacyjnego. Kampanie społeczne: na rzecz zdrowia, ochrony środowiska, aktywności obywatelskiej, analiza językowa wybranych kampanii społecznych w Polsce. Dyskusja: jak media w rodzinnym języku (dziedzicznym) kształtują tożsamość. Media dawniej: płyty CD, płyty winylowe, kasety, dalekopis, telefax. Rozwój techniki – komputeryzacja, motoryzacja, telekomunikacja itp.: Zaawansowane terminy związane z nowoczesnymi technologiami, np. takie jak "big data", "Internet rzeczy". Prezentacja: „Sztuczna inteligencja – definicje i zastosowania” - w języku dziedzicznym. Badania naukowe, odkrycia i wynalazki: pojęcia takie jak "hipoteza", "eksperyment", "teoria", "wnioskowanie", "analiza danych". Rola naukowców i naukowców oraz instytucji badawczych (np.

			"laboratoria badawcze", "uniwersytety", "instytuty naukowe"). Znaczące odkrycia i wynalazki: np. w dziedzinach takich jak fizyka, chemia, biologia, medycyna (np. "teoria względności Einsteina", "struktura DNA", "układ okresowy pierwiastków Mendelejewa"). Rewolucyjne wynalazki i ich wpływ na życie codzienne, np. "silnik parowy", "elektryczność", "antybiotyki", "samochód", "telefon", "komputer". Nowoczesne technologie i ich zastosowanie, np. "druk 3D", "nanotechnologia", "biotechnologia". Etyczne dylematy związane z badaniami naukowymi, np. "klonowanie", "eksperymenty na ludziach". Znaczenie interdyscyplinarności w nauce (np. "sztuczna inteligencja w medycynie"); Rola funduszy i inwestycji w rozwój nauki (np. "granty badawcze", "patenty", "rozwój sektora prywatnego i publicznego w nauce").

UROCZYSTOŚCI I TRADYCJE

- źródła i pochodzenie -wpływ społeczny i ekonomiczny -dziedzictwo lokalne		Skąd się wzięły święta? – legendy o Bożym Narodzeniu, Wielkanocy, Święcie Niepodległości; pogańskie korzenie (Marzanna, Noc Kupały); opowieści dziadków, rodzinne słowa („pasterka”, „kolęda” w dialekcie); krótka notatka encyklopedyczna / plansza do klasowej wystawy	Geneza i synkretyzm – jak zwyczaje pogańskie przeniknęły do świąt chrześcijańskich; wpływy globalne (Halloween vs. Zadzuszki); porównanie praktyk w diasporze; kod-switch w liturgii; Esej: „Synkretyzm kulturowy – szansa czy zagrożenie?”

		Tradycje lokalne – dożynki, kolędowanie, procesje Bożego Ciała, kiermasz adwentowy; lokalne nazwy (np. „korowód dożynkowy”), stroje ludowe; opis na stronie internetowej szkoły; pytania do władz lokalnych. Spoleczny wpływ świąt – integracja, wolontariat, wspólne kolędowanie; rodzinne historie pomocy sąsiedzkiej w języku dziedzicznym; przemówienie na apelu o akcji charytatywnej. Dziedzictwo niematerialne – pieśni, tańce, stroje ludowe, okolicznościowe; podpis do muzealnej gabloty / karta eksponatu (np. wystawa historyczna, ludowa)	Komercjalizacja świąt – reklamy bożonarodzeniowe, Black Friday; wielojęzyczne slogany reklamowe, memy rodzinne. Kapitał społeczny uroczystości – budowanie tożsamości, networking w diasporze; wspomnienia polonijnych pikników; prezentacja z danymi: udział w lokalnych festynach, wolontariat. Ekonomia tradycji – turystyka kulturowa, regionalne produkty (Oscypek, bursztyn)- felieton do prasy młodzieżowej; szkolna debata oksfordzka. Ochrona dziedzictwa – UNESCO, patronaty, digitalizacja pieśni; debata domowa: „Czy kolędy w reklamach to przesada?”

PAŃSTWO, SPOŁECZEŃSTWO I SPOŁECZNOŚCI

- Polska i Unia Europejska: rola Polski w Europie, wyzwania unijne -Polska i świat: rola Polski w świecie, wyzwania i możliwości społeczeństwo i obywatelstwo:	Czym jest państwo? Wyznaczniki i terminy: ludność, władza, terytorium, stosunki międzynarodowe. Język formalny – definicje, oficjalne dokumenty, wystąpienia, prawo. Język codzienny – jak młodzi ludzie rozmawiają o polityce, granicach, patriotyzmie. Czy pojęcie „państwa” jest tak samo rozumiane w języku dziedzicznym? Czy w Twojej	Czym jest państwo? Państwo a kraj i naród. Państwo demokratyczne, autorytarne i totalitarne. Jak rozróżniać te pojęcia w języku formalnym (definicje, wypowiedzi pisemne, debaty), a jak funkcjonują w codziennej mowie („w tym kraju ludzie nie mają nic do gadania” vs. „u nas wybiera się prezydenta”). Czy w języku dziedzicznym

patriotyzm, stereotypy, zaangażowanie -zaangażowanie polityczne i obywatelskie: postawy obywatelskie, młodzież a polityka, wybory, społeczeństwo obywatelskie -Język włączający -Remigracja wpływ migracji na społeczeństwo i społeczności polskie na świecie – moja historia	rodzinie mówi się o historii, granicach i narodowości w sposób inny niż w języku szkolnym? Gospodarka - Terminy takie jak: rolnictwo, przemysł, usługi. Jak mówić o gospodarce w języku formalnym (np. raporty, wykresy, prezentacje) i jak wyjaśniać te same pojęcia prostymi słowami? Jakie znaczenie mają te działy w gospodarce krajów pochodzenia rodzin migrantów? Czy w Twoim języku domowym są specjalne nazwy zawodów lub gałęzi przemysłu? Polska w organizacjach międzynarodowych: Unia Europejska, Parlament Europejski, Rada Europy, Rada Unii Europejskiej, WHO, UNESCO, OECD, ESA. Rola Polski na arenie międzynarodowej – jak mówić o tym w języku formalnym (np. na egzaminie, w prezentacji) i nieformalnym („Polska w UE – fajnie, bo mogę podróżować bez wizy”). Jak mówi się o organizacjach międzynarodowych w językach dziedziczonych? Czy są to tematy poruszane w rodzinie? Systemy partyjne: Jednopartyjny, dwupartyjny, wielopartyjny. Opis systemów politycznych w języku formalnym (np. artykuł, wypracowanie, dyskusja na lekcji	funkcjonują różne słowa na „kraj”, „naród”, „państwo”? Jak przodkowie postrzegali władzę i granice? Sytuacja gospodarcza w Polsce: Od gospodarki nakazowej do rynkowej, polska gospodarka w liczbach, PKB, gospodarka postindustrialna, gospodarka oparta na wiedzy, globalizacja gospodarki. Jak mówić o gospodarce w języku formalnym (raporty, analizy, dane statystyczne), a jak nieformalnie („wszystko drożeje, ale pensje stoją”). Czy w Twojej rodzinie mówi się o ekonomii i pracy w języku dziedziczonym? Jak postrzegane są zmiany gospodarcze przez różne pokolenia i kultury? Organizacje międzynarodowe i ich znaczenie dla pokoju na świecie: ONZ, NATO, OBWE, aktualne konflikty międzynarodowe. Język formalny (analizy geopolityczne, przemówienia ONZ), język potoczny (np. „wojna to zawsze polityka i interesy”). Czy w domu rozmawia się o konfliktach i organizacjach międzynarodowych w języku dziedziczonym? Jak kultura wpływa na postrzeganie wojny, pomocy międzynarodowej i uchodźców? Partie polityczne w Polsce: Aktualne partie rządzące i partie

	WOS-u) i nieformalnym („w tym kraju wszystko robi jedna partia, nudy”). Jak wygląda życie polityczne w krajach, z których pochodzą Twoi przodkowie? Czy w języku dziedzicznym mówi się o partiach, liderach, polityce domowej i zagranicznej? Tożsamość: Dowód tożsamości, tymczasowe zaświadczenie tożsamości. Tożsamość indywidualna (świadomość siebie; pytania o to, kim jestem) a tożsamość społeczna (świadomość cech wspólnych z innymi; pytania o to, kim jestem w grupach społecznych). Język formalny – dokumentacja, procedury, oficjalne deklaracje. Język nieformalny – jak młodzież mówi o swojej tożsamości, przynależności, hybrydyczności. Czy mówisz o swojej tożsamości inaczej w języku domowym niż w języku szkolnym? Czy jedno z nich „lepiej pasuje” do Twojej osobowości? Państwo a społeczeństwo: Stosunki społeczne, instytucje, społeczeństwa globalne, społeczeństwo obywatelskie, społeczeństwo wielokulturowe, globalna wioska. Jak mówić o społeczeństwie formalnie (np. w eseju, prezentacji, projektach szkolnych) i nieformalnie („świat się skurczył, wszystko mamy online”).	opozycyjne, programy wybranych partii politycznych, partie liberalne a partie konserwatywne, statut partii politycznej, finansowanie partii politycznych. Partie polityczne w Polsce a partie polityczne w kraju nauczania języka polskiego – porównanie. Język formalny (statuty, programy, oficjalne wypowiedzi), język potoczny (memiczna polityka, komentarze w sieci). Czy polityka jest tematem obecnym w języku dziedzicznym w Twojej rodzinie? Jak mówi się o poglądach politycznych w różnych kulturach? Tożsamość a emigracja: Globalne ruchy ludności, środowisko emigracyjne, przenikanie się kultur, tożsamości narodowe, tożsamości hybrydyczne. Język formalny (publikacje socjologiczne, raporty, artykuły), a język codzienny (np. „czuję się i Polakiem, i Niemcem”). Jak język dziedziczny kształtuje Twoją tożsamość? Czy czujesz się częścią więcej niż jednej kultury? Jak języki, którymi mówisz, wpływają na to, kim się czujesz? Spółeczeństwo polskie: Aktualne konflikty polityczne i

		Czy w języku dziedzicznym używa się pojęć związanych z globalizacją, obywatelstwem, społeczeństwem obywatelskim? Jak różne kultury postrzegają wspólnotę, prawa i wolność jednostki?	społeczne w Polsce, bezpieczeństwo społeczne, warunki życia w Polsce, Polska jako społeczeństwo transformacyjne i imigracyjne. Organizacje pozarządowe, organizacje polonijne, wspólnota polonijna. Jak mówić o społeczeństwie w języku formalnym (wypowiedzi akademickie, wystąpienia publiczne) i w języku codziennym („Polska się zmienia, ale nie wszyscy nadążają”). Czy Twoja rodzina należy do wspólnoty polonijnej? Jak język dziedziczny łączy Polaków mieszkających za granicą?

ŻYCIE KULTURALNE

muzyka kino teatr film festiwale sztuka twórcy i twórczynie kultury polskiej i polonijnej		Podstawowe dziedziny kultury: architektura, film, literatura, muzyka, film, teatr, fotografia. Wydarzenia kulturalne: ceremonia wręczenia nagród, premiera, rozrywka, koncert, festiwal filmowy, galeria sztuki. Współczesna kultura polska: dynamika, różnorodność, wpływ nowych technologii, amerykanizacja, symbole narodowe, historia. Współczesna kultura kraju nauczania języka polskiego: jej formy i twórcy.	Kultura materialna: wytwory człowieka, technika, umiejętności praktyczne. Kultura duchowa: wierzenia, wiedza, literatura, piśmiennictwo, sztuki plastyczne, teatr, muzyka, film, wytwory umysłu (filozofia i nauka). Kultura społeczna: normy moralne, ideologia, formy uczestnictwa w życiu kulturalnym.

			Kultura języka / słowa: norma językowa (dykcja, słownictwo, gramatyka, ortografia). Kultura polityczna: systemy wartości i wzorce zachowań polityków (porównanie Polski z krajem nauczania języka polskiego). Kultura organizacji: wierzenia i przekonania danej firmy/korporacji dotyczących prowadzenia interesów, oczekiwanych wzorców zachowań pracowników oraz sposobów ich traktowania przez przełożonych. Kultura wysoka: wartość estetyczna obiektów kulturowych, kultura klasy wyższej, kultura klasy statusowej, dostępność kultury wysokiej. Kultura a gospodarka: sektor kreatywny, przemysły kreatywne, działalność kreatywna a działalność przedsiębiorcza (reklama, architektura, rynek sztuki i antyków, rzemiosło, design, moda, film, gry video, muzyka, sztuki performatywne, rynek wydawniczy, oprogramowanie oraz radio i telewizja).

			Twórcy kultury: w Polsce, na świecie i w kraju nauczania języka polskiego.
JĘZYK EDUKACJI SZKOLNEJ			
język edukacji szkolnej: polecenia: zrozumienie i wykonywanie instrukcji w klasie			
język edukacji szkolnej: matematyka: podstawowe działania, słownictwo matematyczne			
język edukacji szkolnej: przedmioty szkolne: słownictwo związane z edukacją, podręczniki, oceny			
język edukacji szkolnej: nauki przyrodnicze: zjawiska naturalne, środowisko, eksperymenty			
język edukacji szkolnej: geografia i historia: terminy geograficzne i historyczne, postacie i miejsca			

4.9.3 Katalog tematyczny języka edukacji szkolnej

	5-9 (do uzupełnienia z tabelami szczegółowymi z treściami nauczania oraz ewentualnie podstawą programową https://www.orpeg.pl/wp-content/uploads/2020/09/Podstawa-programowa-dla-szkol-polonijnych-w-jezyku-polskim.pdf)	10-14	15+
Lp.	Przykłady kręgów tematycznych z zakresu języka edukacji szkolnej		
1	WYBRANE ZAGADNIENIA Z WIEDZY O WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU POLSKIM I POLSKIEJ LITERATURZE		
	Czytanie i rozumienie tekstów kultury Mówienie i pisanie np.: tworzenie wypowiedzi na tematy znane i bliskie	Kształtowanie świadomości językowej, np.: - fleksja - składnia - słotwórstwo - Analiza i interpretacja tekstów kultury:	Kształtowanie świadomości językowej, np.: - fleksja - składnia - słotwórstwo - Analiza i interpretacja tekstów kultury:

	• tworzenie krótkich tekstów użytkowych Komunikacja i kultura słowa, np.: • udział w rozmowie, dyskusji, wyrażanie i uzasadnianie opinii • stosowanie różnych formuł grzecznościowych w zależności od relacji społecznych	• Rozpoznawanie gatunków, form i konwencji • Elementy konstrukcji i terminologia literacka • Środki stylistyczne i językowe Mówienie i pisanie np.: • tworzenie wypowiedzi na tematy znane i bliskie • tworzenie wypowiedzi dotyczące utworów literackich i tekstów kultury • tworzenie krótkich i długich tekstów użytkowych Komunikacja i kultura słowa, np.: • udział w rozmowie, dyskusji, wyrażanie i uzasadnianie opinii. • dostosowanie sposobu wyrażania się do celu wypowiedzi . • stosowanie różnych formuł grzecznościowych w zależności od sytuacji społecznych	• Rozpoznawanie gatunków, form i konwencji • Elementy konstrukcji i terminologia literacka • Środki stylistyczne i językowe Mówienie i pisanie np.: • tworzenie wypowiedzi na tematy znane i bliskie • tworzenie wypowiedzi dotyczące utworów literackich i tekstów kultury • tworzenie krótkich i długich tekstów użytkowych Komunikacja i kultura słowa, np.: • udział w rozmowie, dyskusji, wyrażanie i uzasadnianie opinii. • dostosowanie sposobu wyrażania się do celu wypowiedzi. • stosowanie różnych formuł grzecznościowych w zależności od sytuacji społecznych •
2	WYBRANE ZAGADNIENIA Z HISTORII I KULTURY POLSKIEJ		

	Historia rodziny: • Historia własnej rodziny. • Tradycje rodzinne – ich znaczenie i kultywowanie Historia Polski: • Ważne wydarzenia historyczne, znane miejsca oraz postacie z przeszłości i współczesności • Symbole narodowe: flaga, godło, hymn Kultura polska: • Święta i obyczaje: - Święta narodowe - Święta religijne i ich znaczenie w kulturze polskiej - Zwyczaje i tradycje związane ze świętami • polskie dzieła sztuki • polskie dzieła muzyczne	Historia rodziny: • Historia własnej rodziny. • Tradycje rodzinne – ich znaczenie i kultywowanie. • Historia Polski: • Ważne wydarzenia historyczne, znane miejsca oraz postacie z przeszłości i współczesności • Symbole narodowe: flaga, godło, hymn • Kultura polska: • Święta i obyczaje: - Święta narodowe - Święta religijne i ich znaczenie w kulturze polskiej - Zwyczaje i tradycje związane ze świętami • Najważniejsze zabytki i symbole kultury polskiej polskie dzieła sztuki polskie dzieła muzyczne	Historia rodziny: • Historia własnej rodziny. • Tradycje rodzinne – ich znaczenie i kultywowanie. Historia Polski: • Ważne wydarzenia historyczne, znane miejsca oraz postacie z przeszłości i współczesności • Symbole narodowe: flaga, godło, hymn • Święta narodowe i religijne Kultura polska: • Święta i obyczaje: - Święta narodowe - Święta religijne i ich znaczenie w kulturze polskiej - Zwyczaje i tradycje związane ze świętami • Najważniejsze zabytki i symbole kultury polskiej • polskie dzieła sztuki • polskie dzieła muzyczne

3	WYBRANE ZAGADNIENIA Z GEOGRAFII POLSKI		
	Położenie Polski Krajobrazy Polski Najważniejsze miasta, góry, rzeki i zabytki	Położenie Polski Krajobrazy Polski Najważniejsze miasta, góry, rzeki i zabytki Zasoby przyrodnicze Polski	Położenie Polski Krajobrazy Polski Najważniejsze miasta, góry, rzeki i zabytki Zasoby przyrodnicze Polski
4	WYBRANE ZAGADNIENIA Z PRZEDMIOTÓW PRZYRODNICZYCH		
	Rośliny i zwierzęta Zjawiska przyrodnicze oraz relacje człowieka z przyrodą Ekosystemy i sposoby ochrony środowiska naturalnego Budowa i funkcjonowanie organizmu człowieka – części ciała, narządy zmysłów i ich rola Działania proekologiczne – segregacja odpadów i recykling	Orientacja w terenie i podstawowe elementy mapy Składniki środowiska przyrodniczego: rośliny, zwierzęta, grzyby, powietrze, woda i gleba Budowa i działanie organizmu człowieka – części ciała, zmysły i narządy zmysłów Podstawowe procesy życiowe organizmów Działania proekologiczne – ochrona środowiska, segregacja śmieci i recykling	Orientacja w terenie i podstawowe elementy mapy Klimaty i strefy roślinne Składniki środowiska przyrodniczego: rośliny, zwierzęta, grzyby, powietrze, woda, gleba, skały Budowa i działanie organizmu człowieka – części ciała, zmysły i narządy zmysłów

			Podstawowe procesy życiowe organizmów Substancje i ich właściwości Reakcje chemiczne i równania reakcji Zjawiska elektryczne i magnetyczne
5	WYBRANE ZAGADNIENIA Z MATEMATYKI		
	Liczby i działania Figury geometryczne Jednostki miary, pomiary Obliczenia pieniężne oraz rozumienie wartości pieniądza	Liczby i działania Jednostki miary, pomiary Wykresy, diagramy i tabele Geometria płaska i przestrzenna	Liczby i działania Algebra i równania Geometria płaska i przestrzenna Statystyka i prawdopodobieństwo
6	WYBRANE ZAGADNIENIA Z PLASTYKI I MUZYKI		
	Podstawowe środki wyrazu artystycznego: kolor, kształt i faktura Znane dzieła sztuki Instrumenty muzyczne Znane dzieła muzyczne	Podstawowe środki wyrazu artystycznego: kolor, kształt i faktura Znane dzieła sztuki Znane dzieła muzyczne i ich twórcy	Podstawowe środki wyrazu artystycznego: kolor, kształt i faktura Znane dzieła sztuki Znane dzieła muzyczne i ich twórcy
	WYBRANE ZAGADNIENIA Z WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I EDUKACJI ZDROWOTNEJ		
	Podstawowe dyscypliny sportowe oraz formy aktywności ruchowej	Dyscypliny sportowe i formy aktywności	Dyscypliny sportowe i formy aktywności

	Przebieg prostych ćwiczeń fizycznych oraz podstawowe zasady gier i zabaw ruchowych Znaczenie zdrowia i aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu	ruchowej Przebieg prostych ćwiczeń fizycznych oraz podstawowe zasady gier i zabaw ruchowych Znaczenie zdrowia i aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu Zasady zdrowego odżywiania oraz higieny osobistej	ruchowej Przebieg prostych ćwiczeń fizycznych oraz podstawowe zasady gier i zabaw ruchowych Znaczenie zdrowia i aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu Zasady zdrowego odżywiania oraz higieny osobistej

Język edukacji szkolnej w nauczaniu języka polskiego jako dziedziczonego

Język edukacji szkolnej to **formalna odmiana języka polskiego**, wykorzystywana w środowisku szkolnym zarówno do organizacji życia klasy i procesu nauczania, jak i do przyswajania treści przedmiotowych oraz demonstrowania swojej wiedzy i umiejętności. W ramach edukacji uzupełniającej za granicą szczególnie znaczenie ma stopniowe i systematyczne wprowadzanie uczniów w tę odmianę języka, ponieważ różni się ona zarówno zakresem słownictwa, jak i strukturą od języka używanego w codziennej komunikacji domowej.

W ramach języka edukacji szkolnej można wyodrębnić dwa istotne komponenty:

1. **Język szkolnej nawigacji** – obejmuje słownictwo i struktury niezbędne do funkcjonowania w środowisku szkolnym (np. polecenia nauczyciela, pytania organizacyjne, komunikaty związane z podręcznikami, zadaniami, ocenami czy zasadami panującymi w klasie).
2. **Język treści przedmiotowych** – odnosi się do słownictwa, struktur gramatycznych i form wypowiedzi charakterystycznych dla przekazu wiedzy szkolnej, zwłaszcza w takich obszarach jak język polski, historia, przyroda, matematyka.

W ramach programowych dla uczniów polskiego pochodzenia istotne jest, by **dobór tematów i treści językowych** pełnił nie tylko funkcję wzmocnienia ich kompetencji kulturowej i językowej, ale również poznawczej, a także przygotowywał uczniów do kontaktu z językiem edukacji – także w kontekście posługiwania się językiem formalnym i ewentualnego powrotu do polskiego systemu oświaty,

W tabeli X przedstawiono **przykładowe kręgi tematyczne**, wpisujące się w zakres języka edukacji szkolnej, a dokładniej języka treści przedmiotowych.

Każdy z tematów powinien uwzględniać:

- **Język szkolnej nawigacji** – rozumienie i wykonywanie poleceń, organizacja pracy w klasie, orientacja w materiałach dydaktycznych (np. podręcznik, zeszyt, ćwiczenia), system oceniania;
- **Uczenie się i rozwój osobisty** – refleksja nad własnym uczeniem się, planowanie pracy, motywacja, wyznaczanie celów, strategie radzenia sobie z trudnościami, nazywanie emocji związanych z procesem nauki.

Poziomy zaawansowania językowego

Dobór treści i metod pracy powinien być dostosowany do **poziomu zaawansowania językowego ucznia**, zgodnie z wytycznymi opracowanymi przez Radę Europy⁶:

- **Poziom A1–A2** (początkujący):
  - Rozumienie i wykonywanie prostych poleceń w klasie
  - Znajomość podstawowego słownictwa szkolnego (np. zeszyt, ocena, temat lekcji)
  - Tworzenie prostych wypowiedzi ustnych i pisemnych (np. przedstawienie się, opis dnia w szkole)
  - Umiejętność zadawania prostych pytań (np. „Jakie mamy zadanie?”, „Co to znaczy?”)
- **Poziom B1** (średnio zaawansowany):
  - Rozumienie instrukcji i poleceń wieloetapowych
  - Używanie podstawowego języka przedmiotowego (np. opisywanie zjawisk, porównywanie, wnioskowanie)
  - Umiejętność tworzenia krótkich wypowiedzi porównujących własne doświadczenia z polskimi realiami edukacyjnymi i kulturowymi
  - Refleksja nad własnym stylem uczenia się i umiejętność wyrażenia emocji i potrzeb edukacyjnych
- **Poziom B2 i wyżej** (zaawansowany):
  - Posługiwanie się złożonym językiem edukacyjnym, w tym terminologią przedmiotową
  - Formułowanie wypowiedzi ustnych i pisemnych o charakterze argumentacyjnym lub analitycznym
  - Rozumienie tekstów o wysokim stopniu złożoności (np. tekstów literackich, popularnonaukowych)
  - Samodzielne planowanie pracy i rozwiązywanie problemów w kontekście edukacyjnym

4.10. Katalog gramatyczno-syntaktyczny

4.10.1 Ogólny katalog gramatyczno-syntaktyczny

Niniejsza tabela została opracowana na podstawie dwóch dokumentów z uwzględnieniem specyfiki nauczania języka polskiego jako drugiego, odziedziczonego, obcego i osobistego wyboru:

1. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 217, Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 lutego 2025 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego (Warszawa, 21.02.2025);

---

⁶ ¹ Council of Europe, *CEFR-linked language descriptors for history/civics and mathematics*, Strasburg 2022, dostęp online: <https://www.coe.int/en/web/platform-plurilingual-intercultural-language-education/cefr-linked-resources> [dostęp: 14.06.2025].

2. Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P., (red.), Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2, Kraków 2016.

Celem tabeli jest pokazanie, na jakim etapie nauczania dane zagadnienie gramatyczne pojawia się po raz pierwszy w sposób systemowy. W praktyce jednak wiele struktur językowych może być używanych przez uczniów już wcześniej – spontanicznie, intuicyjnie, bez znajomości reguł ich tworzenia. Tabela ma charakter orientacyjny, nie arbitralny – jej zastosowanie powinno być każdorazowo dostosowane do poziomu danej grupy, jej potrzeb oraz możliwości. Szczegółowe wyjaśnienia oraz funkcjonalne przykłady dotyczące poszczególnych zagadnień znajdują się w tabeli gramatycznej w aneksie.

Ogólne zestawienie zagadnień gramatycznych

				A1	A2	B1	B2
Fleksja	1) deklinacja	a) deklinacja rzeczownika przez wybrane przypadki ⁷ (liczba pojedyncza i mnoga):	- odmiana rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na spółgłoskę (np.: <i>pan, kot, komputer</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na -a (np.: <i>kolega, dentysta</i>),				
			- odmiana rzeczowników własnych rodzaju męskiego (np.: <i>Gdańsk, Marcin, Polak</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju męskiego uważanych za trudne (np.: <i>uczeń, rok</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju niemęskoosobowego (np.: <i>stoły, studentki, koty</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju męskoosobowego (np.: <i>panowie, studenci, nauczyciele, koledzy</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na -anin (np.: <i>Amerykanin, Rosjanin, wegetarianin</i>),				
			odmiana rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na -o (np.: <i>dziadzio</i>),				
			odmiana rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych na -a (np.: <i>matka, książka, legitymacja</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych na -i (np.: <i>pani</i>),				
			odmiana rzeczowników własnych rodzaju żeńskiego (np.: <i>Polska, Warszawa, Anna</i>),				

⁷ Szczegółowe informacje dotyczące zagadnień gramatycznych, w tym kolejności wprowadzania poszczególnych przypadków na danych poziomach zaawansowania, znajdują się w tabeli gramatycznej w aneksie.

			odmiana rzeczowników rodzaju żeńskiego uważanych za trudne (np.: <i>sól</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych na spółgłoskę (np.: <i>miłość, przyjaźń, twarz</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na -o (np.: <i>okno, jajko</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na -e (np.: <i>ćwiczenie, pytanie</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego uważanych za trudne (np.: <i>dziecko – dzieci</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na -um (np.: <i>muzeum – muzea</i>),				
			- odmiana rzeczowników rodzaju nijakiego zakończonych na -ę (np.: <i>imię – imiona</i>),				
			- odmiana rzeczowników nieregularnych (np.: <i>dzień, ręka, przyjaciel, człowiek, brat, zwierzę</i>)				
		b) deklinacja przymiotnika (liczba pojedyncza i mnoga)	- odmiana przymiotników rodzaju męskiego zakończonych na -y (np.: <i>mały, ładny, kolorowy</i>),				
			- odmiana przymiotników rodzaju męskiego zakończonych na -i (np.: <i>krótki, długi</i>				
			- odmiana przymiotników rodzaju męskiego zakończonych na -i (np.: <i>polski, lekki, długi</i>), w tym nazw własnych (np.: <i>Kowalski, Słowacki</i>),				
			- odmiana przymiotników rodzaju żeńskiego (np.: <i>mała, ładna, kolorowa</i>),				
			- odmiana przymiotników rodzaju żeńskiego (np.: <i>chora, miła, świeża, znajoma</i>), także nazw własnych (np.: <i>Kowalska, Słowacka</i>),				
			- odmiana przymiotników rodzaju nijakiego (np.: <i>małe, ładne, kolorowe</i>),				
		c) deklinacja zaimka	- odmiana zaimków osobowych: <i>ja, ty, on, ona, ono</i> ,				
			- odmiana zaimków wskazujących: <i>ten, ta, to</i> ,				
			- odmiana zaimków dzierżawczych: <i>mój, twój, nasz, wasz</i> ,				
			- odmiana zaimków dzierżawczych: <i>swój</i>				
			- odmiana zaimków pytających: <i>kto, co, jaki, który, czyj</i> ,				
			- odmiana zaimka zwrotnego <i>się</i> ,				

			- odmiana zaimków nieokreślonych (np.: <i>jakiś, któryś, ktokolwiek, cokolwiek</i>),				
			- odmiana zaimków liczebnich nieokreślonych (np.: <i>ile, tyle</i>),				
			- odmiana zaimków upowszechniających (np.: <i>każdy, wszyscy, żaden</i>),				
		d) odmiana liczebników	- odmiana liczebników porządkowych (np.: <i>pierwszy, drugi, trzeci</i>),				
			- odmiana liczebnika głównego <i>jeden</i> ,				
			- odmiana liczebników głównych przez mianownik, dopełniacz i biernik (np.: <i>dwa, dwie, trzy, cztery, pięć</i>),				
			- odmiana liczebników w datach,				
			- odmiana liczebników głównych z rzeczownikami męskoosobowymi (np.: <i>dwaj, czterej, ośmiu</i>),				
			- odmiana liczebników nieokreślonych (np.: <i>kilka / kilku, kilkanaście / kilkunastu, kilkadziesiąt / kilkudziesięciu, kilkaset / kilkuset, wiele / wielu, parę / paru</i>),				
	2) koniugacja	a) tryby:	tryb oznajmujący:				
			- czas teraźniejszy (np.: <i>nazywam się, piszesz, czytamy, rozumiemy</i>),				
			- czas przeszły czasowników niedokonanych i dokonanych (np.: <i>śluchałem, napisałaś, zrobiliśmy, umyliśmy</i>),				
			- czas przyszły prosty i złożony, forma bezokolicznikowa i rodzajowa (np.: <i>przeczytam, zrobisz, będziemy płacić, będziecie śpiewały</i>),				
			- tryb rozkazujący (np.: <i>napisz, przeczytaj, posłuchaj, otwórz</i>),				
			- tryb przypuszczający (np.: <i>chciałbym</i>),				
		b) aspekt:	- aspekt wybranych czasowników dokonanych i niedokonanych, wprowadzany leksykalnie				
			- aspekt wybranych czasowników dokonanych i niedokonanych,				
			- aspekt trudniejszych form czasowników dokonanych i niedokonanych,				
			- znaczenie i użycie składniowe aspektu niedokonanego i dokonanego,				

		c) strony:	- strona czynna (np.: <i>Jadę pociągkiem.</i>),				
			- strona zwrotna (np.: <i>Dziewczyna się maluje.</i>),				
			- strona bierna – w ograniczonym zakresie (np.: <i>Dziecko jest myte przez matkę. Ta książka została napisana przez Olgę Tokarczuk.</i>),				
		d) czasowniki nieregularne	odmiana rzadziej używanych czasowników nieregularnych (np.: <i>wieźć, znaleźć, usiąść, osiwieć</i>),				
		e) imiesłowy	- tworzenie, odmiana i użycie imiesłówów przymiotnikowych czynnych (np.: <i>piszący, słuchająca</i>),				
			- tworzenie, odmiana i użycie imiesłówów przymiotnikowych biernych (np.: <i>napisany, robiony, zaczęte</i>),				
			- tworzenie i użycie imiesłówów przysłówkowych współczesnych (np.: <i>gotując, ucząc się</i>), - rozpoznawanie imiesłówów uprzednich (np.: <i>kupiwszy, poszedłszy</i>),				
		formy bezosobowe	– w ograniczonym zakresie: - tworzenie form bezosobowych z zaimkiem zwrotnym <i>się</i> (np.: <i>czyta się, robiło się, nudziło się, będzie się mówiło</i>), - tworzenie form bezosobowych zakończonych na <i>-no, -to</i> , (np.: <i>skończono, napisano, zamknięto</i>),				
	Słówt wórst wo	a) stopniowanie przymiotników	- proste: • regularne (np.: <i>młody – młodszy, stary – starszy</i>), • supletywne (np.: <i>zły – gorszy, duży – większy</i>), - opisowe (np.: <i>bardziej kolorowy, najmniej skomplikowany</i>),				
		a) stopniowanie przysłówków	- proste: • regularne (np.: <i>wysoły – wesoło</i>), • supletywne (np.: <i>mało – mniej, dobrze – lepiej</i>), - opisowe (np.: <i>bardziej deszczowo, najmniej ciekawie</i>);				
		b) derywacja	- tworzenie rzeczowników odczasownikowych (np.: <i>pisać – pisanie, rozumieć – rozumienie, liczyć – liczenie, pić – picie</i>),				
			- tworzenie nazw wykonawców czynności (np.: <i>leczyć – lekarz, programować – programista</i>),				

			- tworzenie form żeńskich od rzeczowników rodzaju męskiego (np.: <i>nauczyciel</i> – <i>nauczycielka</i> , <i>aktor</i> – <i>aktorka</i>),				
			- tworzenie nazw miejsc od czasowników (np.: <i>pływać</i> – <i>pływalnia</i> , <i>czytać</i> – <i>czytelnia</i> , <i>pracować</i> – <i>pracownia</i>),				
			- tworzenie przysłówków od przymiotników (np.: <i>dobry</i> – <i>dobrze</i> , <i>szybki</i> – <i>szybko</i>),				
			- tworzenie rzeczowników od przymiotników w ograniczonym zakresie (np.: <i>młody</i> – <i>młodość</i> , <i>uparty</i> – <i>upór</i>).				
Składnia	1) podmiot	a) wyrażanie podmiotu	- podmiot wyrażony rzeczownikiem (np.: <i>Kot pije mleko</i>), - podmiot wyrażony dopełniaczem (Nie ma go w domu),				
			- podmiot wielowyrazowy wyrażony przez połączenie liczebnika z rzeczownikiem np. <i>Trzy uczennice piszą test</i> .				
	2) orzeczenie	b) wyrażanie orzeczenia:	- podmiot wyrażony przymiotnikiem - np. <i>Chory poczuł się lepiej</i> .				
			- podmiot wyrażony zaimkiem - np. <i>Ktoś puka</i> . <i>Nikt nie przyszedł</i> .				
			- podmiot gramatyczny wyrażony liczebnikiem - np. <i>Na test przyszło siedmiu uczniów</i> .				
	3) dopełnienie	c) wyrażanie dopełnienia:	- orzeczenie czasownikowe np.: <i>Mój brat czyta książkę</i> . - orzeczenie imienne np.: <i>Kasia jest moją koleżanką</i> . - orzeczenie imienne z orzecznikiem w mianowniku np.: <i>Igor jest ambitny</i> . - orzeczenie imienne z orzecznikiem w narzędniku, np.: <i>Pola jest miłą dziewczynką</i>				
			- dopełnienie bliższe wyrażone biernikiem np.: <i>Znamy tę nauczycielkę</i> . - dopełnienie bliższe wyrażone dopełniaczem np.: <i>Oni słuchają muzyki</i> . - dopełnienie bliższe wyrażone dopełniaczem po czasownikach zaprzeczonych np.: <i>Nie znam tej nauczycielki</i> . - dopełnienie dalsze np.: <i>Jadę autobusem</i> . <i>Uczę się języka polskiego</i> .				

			- dopełnienie dalsze z przymiškami np.: <i>Czekam na kolegę. Tomek myśli o wakacjach</i>				
			- dopełnienie bliższe wyrażone narzędnikiem np.: <i>Dyrektor kieruje całą szkołą.</i>				
4) przydawka	d) przydawka jako określenie rzeczownika:	- przydawka wyrażona przymiotnikiem np.: <i>Kuba ma ładną siostrę.</i> - przydawka wyrażona rzeczownikiem w dopełniaczu np.: <i>Znam siostrę Kuby.</i> - przydawka wyrażona rzeczownikiem z przymiškami np.: <i>Mam zeszyt w linię. Uczeń w okularach czyta książkę. Piję wodę z cytryną.</i> - przydawka wyrażona liczebnikiem np.: <i>Kupuję dwa jogurty.</i>					
5) okolicznik	e) okolicznik jako określenie czasownika	- okolicznik wyrażony przysłówkiem, np.: <i>Piotr mówi dobrze po polsku i po francusku.</i> - okolicznik wyrażony rzeczownikiem z przymiškami, np.: <i>Janek jedzie do Polski w lipcu.</i>					
		- okolicznik wyrażony czasownikiem np. <i>Chodźmy spać.</i>					
		- okolicznik czasu, np. <i>Mój kuzyn przyjechał mnie odwiedzić tydzień temu.</i> - okolicznik miejsca, np. <i>Stefan mieszka na wsi a Ala w mieście.</i> - okolicznik sposobu, np. <i>Andrzej czyta powoli.</i> - okolicznik celu, np. <i>Biegamy dla zdrowia.</i> - okolicznik przyczyny, np. <i>Był błąd ze strachu.</i> - okolicznik przyzwolenia, np. <i>Pojechał na obóz przetrwania wbrew woli rodziców.</i> - okolicznik warunku, np. <i>W razie awarii internetu zadzwoń po informatyka.</i> - okolicznik stopnia i miary, np. <i>Zakochał się w niej do szaleństwa.</i>					
6) zaimek „się”	c) zaimek “się”	- funkcja zwrotna prostych czasowników, np. <i>Myję się.</i> - funkcja bezosobowa np. <i>Mówi się.</i>					
7) zdania pojedyncze		1. Zdania oznajmujące (np.: <i>Ola pisze post.</i>), 2. Zdania pytające: - rozstrzygające (np.: <i>Czy Igor jest w szkole?</i>),					

			- uzupełniające (np.: <i>Kto ma dziś urodziny? Skąd jesteś?</i>), 3. Zaprzeczone (np. <i>Nie jem mięsa</i>).				
			- rozkazujące (proste komunikaty) (np.: <i>Przeczytajcie ten tekst i odpowiedzcie na pytania! Usiądźcie w kole!</i>);				
			- rozwijanie zdań pojedynczych (np.: <i>Brat czyta</i> → <i>Mój młodszy brat od rana do wieczora czyta książki kryminalne</i>)				
			- skracanie zdań pojedynczych (np.: <i>Znany muzyk odwiedził szkołę i opowiedział dzieciom o swojej pracy</i> → <i>Muzyk odwiedził szkołę.</i>),				
			- zamiana zdań złożonych na pojedyncze (np.: <i>Kiedy byłam na wakacjach w Paryżu, spotkałam się z Anią.</i> → <i>Podczas wakacji w Paryżu spotkałam się z Anią</i>),				
8.) Zdania złożone	współrzędnie		- ze spójnikami: <i>i, a, lub, ale, albo</i> ,				
			- ze spójnikami: <i>a także, czy, więc, dlatego</i> ,				
			- ze spójnikami np.: <i>lecz, toteż, to jest, jednak, natomiast, zaś</i> ,				
	podrzędnie		- ze spójnikami: <i>że, bo</i> ,				
			- ze spójnikami: <i>żeby, kiedy</i> ,				
			- ze spójnikami: <i>że, żeby, ponieważ, bo, dlatego że, kiedy, gdy, który, jaki, jeśli, jeżeli ..., (to) ..., gdyby ..., to ...</i> ,				
			- zdania warunkowe np. <i>Jeśli będzie ładna pogoda, to pójdziemy na spacer.</i>				
			- podrzędnie podmiotowe, np. <i>Ten, kto skończy pisać test, może wyjść.</i>				
			- podrzędnie dopełnieniowe, np. <i>Piotr ma nadzieję, że wygra tę olimpiadę.</i>				
			- podrzędnie przydawkowe, np. <i>Znam dziewczynę, która mieszka w Krakowie.</i>				
			- podrzędnie okolicznikowe czasu i miejsca, np. <i>Kiedy Ola była u dziadków w Polsce, mówiła codziennie po polsku.</i>				
			- podrzędne okolicznikowe przyczyny, np. <i>Ewa nie była w szkole, bo miała gorączkę i została w domu.</i>				
			- podrzędnie okolicznikowe celu, np. <i>Marta</i>				

			<i>poszła do sklepu, żeby kupić mleko.</i>				
			- podrzędnie okolicznikowe stopnia i miary np. <i>Im dłużej mieszkałem w Norwegii, tym lepiej mówiłam po norwesku.</i>				
			- podrzędnie ze spójnikami (np.: <i>kto, co, by, gdyż, zanim, choć / chociaż, mimo / pomimo że, jak, gdzie, skąd, dokąd</i>), - rozpoczynające się zaimkami względnymi (np. <i>który</i>) i spójnikami (np.: <i>Chłopak, na którego czekałaś przez tyle lat, nigdy już nie wróci.</i>),				
			- zamiana zdań pojedynczych na złożone (np.: <i>Michael przyjechał rok temu do Polski. Chciał tu studiować medycynę. / Michael przyjechał rok temu do Polski, dlatego że chciał tu studiować medycynę</i>),				
			tryby warunkowe: - rzeczywiste (np.: <i>Jeśli jutro będzie ładnie, pójdziemy na wycieczkę</i>), - możliwe do spełnienia (np.: <i>Jeżeli będziesz słuchać, zrozumiesz wszystko</i>), - nierzeczywiste (np.: <i>Gdybym nie spóźnił się na autobus, napisałabym egzamin.</i>),				
			- zdania wielokrotnie złożone (np.: <i>Tomek nagle wstał i nie patrząc na nikogo, podszedł do drzwi, otworzył je, chwilę pomyślał, po czym bez słowa wyszedł z klasy.</i>),				
			- mowa niezależna i mowa zależna, np.: <i>Zrób to! Ola powiedziała, że bym to zrobił.</i> - zamiana mowy niezależnej na mowę zależną (np.: <i>Mama powiedziała: Umyj ręce przed obiadem! / Mama powiedziała, że bym umył ręce przed obiadem.</i>),				
			- synonimia syntaktyczna (np.: <i>Nie wyszliśmy na boisko, ponieważ padał deszcz. → Z powodu deszczu nie wyszliśmy na boisko.</i>				
	9) Negacja		- negacja w zdaniu pojedynczym np.: <i>Nie rozumiem!</i>				
			- podwójna negacja w zdaniu pojedynczym np.: <i>Nic nie rozumiem!</i>				
Stylistyka	1) Składnia		Różne spójniki warunkujące spójność wypowiedzi:				

			- spójniki, np. <i>a, i, bo</i>				
			- spójniki, np. <i>ale, albo</i>				
			- spójniki, np. <i>więc, dlatego, który, jaki</i>				
			- spójniki, np. <i>lub, lecz, czyli, kiedy, jeśli, kto, gdzie</i>				
			równoważniki zdań, np.: <i>Ale zimno!</i>				
2)	Styl		styl formalny i nieformalny, np.: <i>Dzień dobry! Cześć!</i>				
			Styl potoczny, np.: <i>Wyskoczmy na trening po szkole!</i>				
3)	Środki stylistyczne		- środki stylistyczne: - elipsy np. <i>Warszawa to stolica Polski.</i> - antonimy np. <i>szczupły - gruby, trudny - łatwy, mały - duży,</i> - epitety np. <i>nowa książka, dobra zupa,</i>				
			- wyrazy bliskoznaczne, np. <i>studiować - uczyć się,</i> - synonimy np. <i>samochód - auto,</i>				
			- porównania, np.: <i>pracowity jak mrówka</i>				
			- homonimy, np.: <i>Klucz utknął w zamku. Bał odbędzie się na zamku.</i> - spieszczania, np.: <i>Kochany braciszku!</i> - neutralne vs. nacechowane, np.: <i>szkoła vs. buda,</i> - onomatopeje, np.: <i>bum! bum! tik tak,</i>				
	4) Związki frazeologiczne		Umiejętność rozumienia niedosłownego znaczenia prostych wyrażeń idiomatycznych, np.: <i>Jasne jak słońce.</i>				
			Umiejętność stosowania prostych wyrażeń idiomatycznych, np.: <i>Mieć dwie lewe ręce.</i>				
			Różne frazeologizmy, np. związane z myśleniem i podejmowaniem decyzji, takie jak: <i>wpaść na pomysł, dojść do wniosku.</i>				
			Różne frazeologizmy, np. związane z poczuciem rozczarowania lub ucieczki, np.: <i>dać nogę, pocałować klamkę.</i>				

4.10.2 Szczegółowy katalog gramatyczno-syntaktyczny

Zagadnienia gramatyczne przedstawione w tej części programu obejmują treści gramatyczne przewidziane w nauczaniu języka polskiego jako odziedziczonego, języka pochodzenia, języka osobistego wyboru lub języka obcego na poziomach od A1 do B2. Celem tej części jest usystematyzowanie zagadnień gramatycznych w taki sposób, by wspierały nauczycielki i nauczycieli w planowaniu nauczania oraz umożliwiały dostosowanie materiału do potrzeb i możliwości osób uczących się.

Zagadnienia zostały uporządkowane na dwa sposoby:

- Tabela poziomów – osoby nauczające mogą szybko zorientować się, na jakim poziomie wprowadzane są dane zagadnienia.
- Opis funkcjonalny – pozwala na praktyczne podejście do zagadnień gramatycznych. Pokazuje, jak przebiega proces opanowywania gramatyki, ukazuje, jak rozwijają się kompetencje językowe uczniów i uczennic na kolejnych poziomach biegłości językowej. Osoby uczące znajdą w nim opisy zagadnień gramatycznych wraz z ich funkcjami w komunikacji oraz przykłady ilustrujące dane zagadnienie.

Niektóre zagadnienia mogą pojawiać się w programie kilkakrotnie – nie jest to powtórzenie przypadkowe, lecz wynik świadomego zastosowania **modelu spiralnego nauczania**. W tym podejściu do tych samych treści powraca się na różnych etapach, za każdym razem w poszerzonym zakresie. Takie podejście umożliwia stopniowe budowanie rozumienia gramatyki, zasobów językowych i rozwój poprawności językowej w sposób dostosowany do naturalnych mechanizmów uczenia się. Dzięki powracaniu do tych samych zjawisk w nowych kontekstach, uczący się mają szansę lepiej je utrwalić, zautomatyzować i zastosować adekwatnie do sytuacji komunikacyjnych.

Zachęcamy nauczycielki i nauczycieli do dostosowywania metod nauczania do wieku, doświadczeń, poziomu zaawansowania językowego i potrzeb osób uczących się. W pracy z dziećmi szczególnie istotne jest, aby nauka gramatyki przebiegała w sposób możliwie naturalny i sfunkcjonalizowany – bez nadmiernego odwoływania się do reguł, za to z naciskiem na automatyzację poprzez praktykę. Zwiększając ekspozycję uczących się na dane struktury gramatyczne używane w sposób naturalny w różnych sytuacjach komunikacyjnych, zachęcając do obserwacji języka, możemy budować tzw. masę krytyczną przypadków, które stają się podstawą do rozwoju poprawności językowej i intuicyjnego użycia języka bez konieczności formalizacji każdej zasady.

W pracy ze starszymi uczniami i uczennicami warto uwzględniać ich wcześniejsze doświadczenia językowe oraz znajomość innych języków – odwoływać się do podobieństw i różnic, porównywać struktury, wykorzystywać ich potencjał wielojęzyczny. Analiza, modelowanie i odkrywanie reguł gramatycznych mogą stać się wartościowym i angażującym elementem procesu uczenia się. Refleksja nad językiem – jego strukturą, działaniem i znaczeniami – może być nie tylko pomocna, ale i inspirująca, pod warunkiem, że prowadzona jest w sposób przemyślany i dostosowany do możliwości poznawczych uczniów i uczennic.

Fleksja imienna

		A1	A2
Odmiana: rzeczowników, przymiotników, zaimków osobowych, wskazujących, pytajnych i dzierżawczych przez przypadki w liczbie pojedynczej i mnogiej, a także: liczebników: – głównych – <i>jeden, jedna,</i> <i>jedno</i> – przez przypadki; dwa, <i>dwie</i> <i>trzy, cztery,</i> <i>pięciu</i> – przez mianownik, dopełniacz i biernik; – przymiotnikowa liczebników porządkowych	Mianownik	Prezentowanie i identyfikowanie, np.: <i>To jest szkoła.</i> (l. poj.). <i>To są rowery.</i> (l.mn. rzeczowników niemęskoosobowych) Wskazywanie, np.: <i>ten chłopiec, ta dziewczynka, to dziecko.</i> Wskazywanie przynależności, np.: <i>To jest nasza mama.</i> <i>To jest mój zeszyt.</i> Określanie tożsamości, przynależności, zawodu lub cechy osoby i przedmiotu, np.: <i>Moja mama to lekarka. Wasz Pimpek to inteligentny pies.</i> Określanie wykonawcy czynności lub jego stanu, np.: <i>Mama biega. Pies szczeka. Ala jest zmęczona.</i>	Prezentowanie i identyfikowanie (l. mn. rzeczowników męskoosobowych), np.: <i>To są klienci. Moi koledzy to są gracze.</i> Prezentowanie osób, np.: <i>Moja siostra to dziennikarka. Moi bracia to uczniowie.</i>

		Opisywanie właściwości osób i przedmiotów, np.: <i>Igor jest miły i zabawny. Ta gra jest ciekawa.</i> Informowanie o tym, ile czego jest, np.: <i>Tylko jeden samochód stoi na parkingu. Tam siedzą dwa koty. Ten zawodnik jest pierwszy.</i>	
	Dopelniać	Zaprzeczanie, np.: <i>Nie widzę twojego kota. Nie mam książki. Nie mam psa.</i> Mówienie o wieku (od 5 do 21), np.: <i>Iga ma 9 lat.</i> Określanie pochodzenia kogoś lub czegoś, np.: <i>Jestem z Polski. Lena jest z Ukrainy. Tei Francji.</i> Wyrażenie niechęci, braku sympatii lub upodobań, np.: <i>Nie lubię soku malinowego.</i>	Negacja w połączeniu z czasownikami, które łączą się z biernikiem, np.: <i>Nie znam tej nauczycielki.</i> Wskazywanie na część czegoś, nie na całość, np.: <i>Napij się trochę wody. Zjedz kawałek ciasta.</i> Wyrażenia związane z czasem, np.: <i>Od dwóch dni nie było go w szkole.</i> Określanie daty wydarzenia, np.: <i>Urodziłam się ósmego stycznia tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego dziewiątego roku.</i>

		Mówienie o kierunku przemieszczania się, np.: <i>Jadę z Warszawy. Wracam do Gdańska. Jechaliśmy autostradą od Wrocławia do Katowic.</i> Określenie położenia względem osoby lub przedmiotu, np.: <i>Marta stoi obok Franka.</i> Mówienie o relacjach rodzinnych, np.: <i>To jest siostra taty.</i> Mówienie o przynależności, np.: <i>To jest kot Karoliny.</i> <i>To jest książka Marka.</i> Mówienie o miarach, ilości i wadze, np.: <i>Poproszę litr wody mineralnej i kostkę masła. Ona kupuje 2 kilogramy jabłek.</i> Mówienie o braku istnienia lub o braku obecności kogoś lub czegoś w określonym czasie, np.: <i>Dzisiaj nie ma lekcji polskiego. Wczoraj nie było Antka.</i>	Wyrażanie liczby (ponad 5), np.: <i>Mam pięciu braci. Potrzebujemy siedmiu krzesel.</i> Wyrażenie niechęci lub braku upodobania (l.mn), np.: <i>Nie lubię lodów malinowych.</i> Precyzowanie czynności lub stanu, dostarczanie konkretnej informacji, np.: <i>Ta torba jest z plastiku. Uczę się matematyki. Wzdłuż rzeki stały kajaki. Pomimo zimna poszliśmy na basen.</i> Dostarczanie konkretnej informacji po czasownikach wymagających dopełniacza, np.: <i>Życzę ci zdrowia. Boję się pająków. Pani Ola pilnuje mojej siostry.</i>

		<i>Jutro nie będzie matematyki. Mama pije kawę bez cukru. Szukam klucza.</i> Dostarczanie konkretnej informacji po czasownikach wymagających dopełniacza, np.: <i>Słucham muzyki. Szukam klucza. Potrzebuję długopisu. Uczę się polskiego.</i> Określanie ceny (od 5), np.: <i>Zeszyt kosztuje 12 złotych.</i> Mówienie o relacjach przestrzennych i społecznych, np. <i>Jesteśmy u babci. Idziemy do lekarza. Dostałam walentynkę od Janka.</i>	
	Celownik	Informowanie, że komuś się wierzy, ufa, zazdrości, np.: <i>Nie wierzę ci. Ufam mojemu synowi. Zazdroszczę im.</i> Wskazywanie, że komuś coś zostało dane, powiedziane, wysłane, np.: <i>Dąłem kolegom piłkę. Powiedziałem mu prawdę. Kupiłam mamie kwiaty.</i>	

		Wskazywanie adresata w prośbie lub grzecznościowym nakazie, np.: <i>Proszę, wyjaśnij to kolegom i koleżankom jeszcze raz. Proszę, podaj Klaudii zeszyt.</i> Określenie stanu fizycznego, emocjonalnego, np.: <i>Jest mi zimno. Jest ci smutno?</i> Określenie osoby, do której coś mówimy lub która coś otrzymuje, np.: <i>Daję mamie prezent. Mówię koleżance o wycieczce.</i> Określanie upodobań, np. <i>Podoba mi się ten film. Moim rodzicom podobają się te zdjęcia.</i>
	Biernik	Wyrażanie prośby, zamówienie czegoś, np.: <i>Proszę chleb i masło. Poproszę zupę pomidorową i pierogi.</i> Mówienie, co się ma (posiadanie), np.: <i>Mam nowy rower. Mamy brata i siostrę. Kasia ma gorączkę.</i> Zapraszanie i proszenie o coś, np.: <i>Zaprosiłam koleżankę do domu. Prosiłam go o sól.</i> Określanie celu, np.: <i>Idę na zakupy. Idę po lody.</i> Wyrażanie wdzięczności, dziękowanie za coś, np.: <i>Dziękuję za prezent. Dziękuję za wiadomość.</i>

		Wskazywanie, na kogo lub na co jest skierowana czynność, np.: <i>Obserwuję kota. Czytam książkę. Rysuję dom.</i> Wskazanie, o kim lub o czym mówimy (przy czasownikach łączących się z biernikiem), np.: <i>Lubię Monikę. Kupiłem jabłka i śliwki.</i> Wyrażenie emocji, np.: <i>Uwielbiam lody. Kocham wakacje.</i> Wyrażenie polecenia lub prośby, np.: <i>Weź książkę. Napisz zadanie. Podaj odpowiedź.</i> Określenie ruchu i celu (na, po, w(e), za), np.: <i>Magda idzie na spacer. Mama jedzie po siostrę. Jedziemy w góry. Kot wszedł za fotel. Idziemy na zakupy.</i> Określanie ruchu i celu, którym są przestrzenie otwarte i/lub płaskie, np. <i>Idziemy na basen. Jedziemy na lotnisko.</i>	Określenie czasu, kiedy lub za ile coś się wydarzy, np.: <i>Spotkamy się za dwie godziny. Zobaczymy się za dwa dni. We wtorek nie ma lekcji.</i> Wyrażanie życzenia lub wydawanie polecenia, np.: <i>Proszę wypełnić tę tabelę. Proszę zrobić to zadanie.</i>

		Wyrażanie liczby (2,3,4) osób (r. niemęskoosobowy) i przedmiotów po czasownikach łączących się z biernikiem: <i>Mam dwie koleżanki. Tata kupił dwa jogurty i trzy butelki wody. Kacper ma cztery siostry.</i>	
	Narzędnik	Określanie, kto kim lub czym jest np: <i>Moja mama jest programistką. Tata jest mechanikiem. Pan Nowak jest dyrektorem. Pani Ania jest mamą Julki.</i> Określanie środka transportu, np.: <i>Jadę samochodem. Maja często podróżuje samolotem.</i> Określanie, z kim się spotykamy, np.: <i>Henio ma spotkanie z trenerem. Zuzia spotyka się z Olgą.</i> Określanie czasu i okoliczności zdarzenia, np.: <i>Latem jeździmy nad polskie morze. Codziennie chodzimy na spacer z psem. Wieczorem gram na komputerze.</i> Określanie osoby lub rzeczy towarzyszących danej czynności, np.: <i>Idę</i>	Określanie, kim ktoś jest lub kim chce być, np.: <i>Olga jest programistką. Jestem informatykiem. Chcę być malarką.</i> Opisywanie celów zawodowych, marzeń dotyczących tego, kim chce się być, np.: <i>Będę dużo trenował i zostanę mistrzem Polski. Chciałbym zostać pilotem.</i> Określanie, że coś jest w połączeniu z czymś innym, np.: <i>Jem kanapkę z serem. Zamawiamy pizzę z mozzarellą i oliwkami. Mama pije kawę z mlekiem. Oglądam film z napisami.</i> Wskazywanie narzędzia lub środka wykonywania czynności, np.: <i>Piszę długopisem. Maluję pędzlami. Otwieram drzwi kluczem. Jem pałeczkami.</i> Informowanie o niepokoju po czasownikach łączących się z narzędnikiem, np.: <i>Mama martwi się jego ocenami. Stresuję się egzaminem. Babcia przejmuje się naszym zdrowiem.</i> Informowanie o tym, kim lub czym się opiekujemy, zajmujemy, a także czym się bawimy i kierujemy, np. <i>Niania opiekuje się moim</i>

		<i>na basen z koleżanką. Lubię biegać z psem.</i> Mówienie o swoich preferencjach i upodobaniach, np.: <i>Interesuję się zwierzętami.</i> Określenie lokalizacji (nad, pod, przed, między, za), np.: <i>Nad stołem wisi lampa. Pies śpi pod stołem. Tata zaparkował przed szkołą. Między domem babci a lasem jest ogród. Ania siedzi za Łukaszem.</i>	bratem. Wujek zajmuje się ogrodem. Mama kieruje firmą. Zuzia lubi bawić się lalkami.
	Miejscownik	Opisywanie miejsca i lokalizacji (w, na, przy) w połączeniu z czasownikami statycznymi), np.: <i>Mieszkam w Krakowie. Jestem w domu. Komputer stoi na biurku. Ciocia siedziała przy stole. Jesteśmy na lotnisku. Ta pani pracuje na poczcie.</i> Określanie, kiedy coś się dzieje, np.:	Opisywanie miejsca i lokalizacji – powtórzenie i utrwalanie (z czasownikami statycznymi), np.: <i>Czekam na przystanku. Spotkamy się na dworcu.</i> Podawanie tematów rozmowy, dyskusji – powtórzenie i utrwalanie, np.: <i>Czytam książkę o zwierzętach. Rozmawiamy o wakacjach.</i>

		<i>W lutym zwykle pada śnieg. Spotkamy się po lekcji. Opowiem o tym na spotkaniu z rodzicami.</i> Określanie, o czym się myśli, marzy, mówi, np. <i>Myślę o Natalii. Marzę o nowym telefonie. Nauczycielka mówi o wycieczce.</i>	Określanie czasu czynności i wydarzeń, np.: <i>Pojadę do Polski w przyszłym roku. Przyjechałem do Warszawy w listopadzie. To było w dwa tysiące pierwszym roku.</i>
	Wołacz		Zawołanie kogoś, np.: <i>Tomku! Proszę Pani!</i>

		B1	B2
Odmiana: • rzeczowników, • przymiotników, • zaimków osobowych, wskazujących, pytajnych i dzierżawczych	Mianownik	Wskazywanie wykonawców czynności, np. <i>Koleżanki i koledzy odwiedzą mnie w weekend.</i>	Wskazywanie obiektów o mieszanej i/lub rozszerzonej odmianie, np. <i>Ci wspaniali mężczyźni to moi dziadkowie. Moje imiona są łatwe do wymówienia.</i>

przez przypadki w liczbie pojedynczej i mnogiej (powtórzenie i utrwalenie), a także: • liczebników głównych przez przypadki (w mianowniku bez form męskoosobowych na B1), • przymiotnikowa liczebników porządkowych (powtórzenie i utrwalenie)			Wskazywanie miejsc związanych z geografią Polski, np. Zakopane jest piękne. Szczecin leży nad Bałtykiem. Wskazywanie liczby osób wykonujących daną czynność (2,3,4), np. Dwaj nauczyciele i dwie nauczycielki pojadą na wycieczkę. Wskazywanie kolejności, np. Byliśmy drudzy, a uczniowie z tamtej szkoły byli pierwsi.
	Dopełniacz	Określanie wielkości zbioru, np.: <i>Ona ma wiele koleżanek i kolegów. W klasie jest dwudziestu czterech uczniów. Dodaj trochę cukru.</i> Podawanie dat wydarzeń (określanie dnia, miesiąca i roku), np. <i>Polska przystąpiła do Unii Europejskiej pierwszego maja dwa tysiące czwartego roku.</i> Wyrażenie emocji i informowanie o nich, np.: <i>Bardzo boję się ciemności. Wolę unikać problemów. Żałuję tej decyzji.</i> Wyrażenie zakazu (styl urzędowy), np.: <i>Zakaz palenia. Obowiązek noszenia maseczki.</i>	Wyrażenia braku lub nadmiaru czegoś, np.: <i>Zabrakło mu odwagi. Miała za dużo pewności siebie. Brak snu wpływa niekorzystnie na zdrowie.</i> Potoczne wyrażenie, że czegoś się nie wie, np.: <i>Nie mam zielonego pojęcia.</i> Informowanie o tym, że się nie zna lub nie pamięta czegoś, także z rzeczownikami o rozszerzanym temacie, np.: <i>Nie znam twojego imienia. Nie pamiętam nazwy tego zwierzęcia.</i> Informowanie o liczbie osób i przedmiotów (od 5 wzwyż i 2,3,4 dla rzeczowników męskoosobowych), np. <i>Szukałam pięciu wolontariuszy i jedenastu wolontariuszek.</i>

			<i>Dwóch nauczycieli prowadzi spotkanie z rodzicami.</i>
	Celownik	Wyrażenie opinii lub emocji, np.: <i>Nie podoba mi się ta propozycja. Przeszkadza mi to. Wydaje mi się, że nie masz racji. Bardzo mi duszno!</i> Wyrażenie zdziwienia: <i>Dziwię się Kasi, że wybrała ten temat.</i>	Wyrażanie stanów fizjologicznych i emocjonalnych w bardziej skomplikowanych strukturach, np.: <i>Kręci mi się w głowie. Zrobiło jej się słabo. Wszystkim było przykro.</i> Wyrażanie sprzeciwu i emocjonalnej przekory (na przekór, przeciwko, wbrew, na złość), np.: <i>Wbrew prośbom rodziców cały wieczór grał na komputerze. Na przekór siostrze rozmawiał z jej chłopakiem. Nie sądziłam, że wystąpisz przeciwko mnie. Poszedł na randkę z Marysią, żeby zrobić na złość Kasi.</i>

	Biernik	Instruowanie, np.: Kliknij ikonkę w prawym rogu ekranu. Pobierz aplikację. Uważnie przeczytaj instrukcję. Informowanie o pokonywaniu przeszkody, dystansu, a także o negatywnej przyczynie (przez), np.: Czerwony Kapturek idzie przez las. Przez ciebie Monika się na mnie obrażała.	Informowanie o okolicznościach dodatkowych, często w komunikatach oficjalnych (ze względu na, bez względu na, w zamian za, z uwagi na), np.: <i>Bez względu na wynik egzaminu pojadę na wakacje do Polski. Ze względu na brzydką pogodę odwołano festyn w parku. Dam ci chipsy w zamian za czekoladę. Z uwagi na trudne warunki pogodowe lot będzie opóźniony.</i>
	Narzędnik	Opisywanie w jaki sposób coś się dzieje, np.: <i>Mówił zdenerwowanym tonem. Szedł szybkim krokiem.</i> Wskazywanie, kim lub czym ktoś się stresuje, przejmując, zaraża, męczy, np.: <i>Stresuję się sprawdzianem z fizyki. Nie przejmuj się tą oceną. Basia zaraziła się grypą. Zmęczyłam się tym czytaniem.</i>	Odpowiadanie na pytanie – Którędy?, np.: <i>Musieliśmy jechać tunelem. Szliśmy najpierw ulicą Marszałkowską, potem ulicą Świętokrzyską, a na końcu Krakowskim Przedmieściem.</i> Opowiadanie o dodatkowych okolicznościach (w związku z, w porównaniu z, zgodnie z), np.: <i>W związku z awarią nie mieliśmy internetu przez cały dzień. W porównaniu z tobą mam całkiem dobre oceny. Zgodnie z regulaminem tu nie wolno grać w piłkę.</i> Wskazywanie, kim lub czym ktoś lub coś się chwali, zachwycę, pachnie, rządzi, np.: <i>Iza chwali się nowym samochodem. Zachwycamy się Warszawą. Kuchnia mojej babci pachnie wanilią. Stary król od lat rządził tą krainą.</i>
	Miejscownik	Wyrażanie stanów mentalnych, np.: <i>Marzę o podróży do Japonii. Myślę o wyjeździe w Alpy.</i> Podawanie tematów rozmowy, lektury, dyskusji w bardziej szczegółowy sposób, np.: <i>Czytam tekst o zmianach klimatu. Książka</i>	Mówienie i wskazywanie przyczyn i okoliczności w bardziej złożony sposób, np.: <i>Po świętach często podejmujemy nowe postanowienia. Po feriach zacznę się uczyć.</i>

		<i>opowiada o trudnych sytuacjach w życiu nastolatków.</i> Określania czasowe połączone z miejscownikiem, np.: <i>Po szkole idę na siłownię. W dzieciństwie lubiłem lody waniliowe.</i> Wskazywanie powierzchni lub miejsca, na których coś się odbywa, np.: <i>Lubię chodzić po plaży. Podróżujemy po Europie. Kot chodzi po dachu. Samochody jeżdżą po ulicach. Spacerujemy po lesie.</i>	Komunikowanie w oficjalny sposób, np.: <i>Informacja o zmianie rozkładu jazdy pociągów.</i> Opisywanie stanów mentalnych związanych z pamięcią, np.: <i>Pamiętam o twoich urodzinach. Zapomnij o problemach.</i> Przekazywanie informacji, np. <i>Dyskutujemy o ochronie środowiska. Opowiadamy o wczorajszym spotkaniu. Poinformowano nas o zmianie terminu wycieczki. Znowu mówili o polityce. Wciąż rozmawiacie o Barbarze?</i>
	Wołacz	Zwracanie się do osób w sposób oficjalny, np.: <i>Kochana Mamo! Szanowny Panie Dyrektorze! Droga Marto! Drodzy Rodzice!</i> Zwracanie się w formie pisanej w sposób oficjalny i nieoficjalny, np.: <i>Szanowna Pani! Kochana Babciu!</i>	Zwracanie się do osób w sytuacjach oficjalnych, np.: <i>Dzień dobry, Panie Kapitanie!</i> Emocjonalne zwracanie się do kogoś, np.: <i>Skarbie! Kochana!</i>

Fleksja czasownika

		A1	A2
Czas teraźniejszy	<i>czasownik być, a także koniugacje –am/–em, –asz/–esz;</i>	Prezentowanie w sytuacji oficjalnej i nieoficjalnej, np.: <i>Nazywam się Janek Kowalski, Moja koleżanka nazywa się Anna Nowa. To jest Ola.</i> Posługiwanie się czasownikami o najwyższej frekwencji w podstawowych sytuacjach komunikacyjnych, np.: <i>mieć, mieszkać, przepraszać, pytać, rozumieć, słuchać, wiedzieć, znać.</i> Opisywanie codziennych zajęć z użyciem takich czasowników, jak: <i>biegać, czytać, grać, jeść, odpoczywać, oglądać, pomagać, rozmawiać, spędzać, spotykać się, sprzątać, uprawiać.</i> Wyrażanie uczuć i preferencji, np.: <i>kochać, uwielbiać.</i> Deklarowanie wiedzy, umiejętności i znajomości kogoś lub czegoś: <i>wiedzieć, znać, umieć.</i> Zaprzeczanie z użyciem czasownika <i>być</i> w liczbie pojedynczej i mnogiej w czasie teraźniejszym i przyszłym, np.: <i>Nie było mnie (na lekcji). Nie ma śniegu. Nie będzie czasu.</i> Opisywanie codziennych zajęć z użyciem takich czasowników, jak: <i>bawić się, budzić się, chodzić, ćwiczyć,</i>	Opisywanie uczuć i emocji z użyciem takich czasowników, jak: <i>cieszyć się, dziwić się, krzyczeć, lubić się, martwić się, obejrzeć, obrazić się, przeprosić, przyjaźnić się, śnić, tęsknić, zazdrościć, złościć się.</i>

	Koniugacja – (i)ę, –isz/–ysz <i>dzwonić, jeździć, kończyć, kupić, lecieć, leżeć, liczyć, mówić, nudzić się, płacić, potrafić, pozdrowić, przedstawić się, robić, siedzieć, spędzić, tańczyć, uczyć (się), umówić się, widzieć, zaprosić, zobaczyć, zwiedzić.</i> Wyrażanie emocji, przekonań, preferencji i życzeń z użyciem takich czasowników, jak: <i>cieszyć się, lubić, martwić się, marzyć, musieć, wierzyć, woleć.</i> Formy nieregularne: tworzenie wypowiedzi z czasownikami mającymi w temacie 1. os. lp. i w 3 os. lm. przyrostek –j–, np.: <i>bać się, stać.</i> Przedstawianie zajęć i zawodów z użyciem takich czasowników, jak: <i>budować, gotować, malować, organizować, podróżować, pracować, projektować, ratować, reperować, sprzedawać, studiować, trenować.</i>	
	Koniugacja –ę, –esz Opisywanie codziennych obowiązków z użyciem takich czasowników, jak: <i>brać, dawać, gotować, interesować się, iść, jechać, kupować, myć, nocować, opiekować się, pić, piec, pisać,</i>	

		<i>pomagać, prasować, spacerować, wstawać, zajmować się.</i> Wyrażanie woli i możliwości z użyciem czasowników <i>chcieć, móc, potrzebować.</i>	
Czas przeszły	Czasownik <i>być</i> Odmiana czasowników niedokonanych i dokonanych w czasie przeszłym w liczbie pojedynczej i mnogiej Formy nieregularne	Opisywanie czynności, które wydarzyły się w przeszłości, np.: <i>byli, był.</i> Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości z użyciem czasowników o najwyższej frekwencji, np.: <i>bawić się, biegać, czytać, grać, mieszkać, oglądać, pracować, robić, spędzić, urodzić się.</i> Porównywanie zwyczajów z przeszłości ze zwyczajami współczesnymi, np. <i>Kiedyś nie było internetu i często czytaliśmy książki. Rok temu pojechaliśmy na wakacje w góry, ale miesiąc temu zaplanowaliśmy wyjazd nad morze.</i>	Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości z użyciem czasowników takich, jak: <i>chcieć, mieć, musieć, myśleć, umieć, wiedzieć.</i> Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości w odniesieniu do tego, co dzieje się aktualnie i co ma wydarzyć się w przeszłości, np.: <i>Kiedy miałam trzy lata, nauczyłam się jeździć na rowerze. Teraz mam dziewięć lat i lubię jeździć na rolkach. Za dziesięć lat będę miała dziewiętnaście lat i nauczę się jeździć samochodem.</i> Informowanie o planach na przyszłość, w tym m.in. o planach wakacyjnych, np.: <i>W sierpniu polecimy do rodziny w Polsce. Będziemy podróżować po całym kraju. Zobaczymy Tatry i Morze Bałtyckie.</i> Zadawanie pytań dotyczących przyszłości, np.: <i>Dokąd pojedziecie na wakacje? Co będziecie zwiedzać w Krakowie?</i>

	Odmiana czasowników zakończonych na –eć w czasie przeszłym Zestawianie form czasu przeszłego, teraźniejszego i przyszłego czasowników w liczbie pojedynczej i mnogiej. Tworzenie form czasu przyszłego czasowników niedokonanych i dokonanych w liczbie pojedynczej i mnogiej od trudniejszych czasowników.	Tworzenie wypowiedzi z czasownikami takimi, jak <i>iść (szedłem, szłam), pójść, jeść itp.</i> w czasie przeszłym. Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości w odniesieniu do tego, co dzieje się aktualnie i co ma wydarzyć się w przeszłości, np.: <i>Kiedyś ludzie pisali listy. Dzisiaj ludzie piszą maile. Nie wiem, co będą pisać za sto lat.</i>	Formułowanie propozycji, rad i prośb z użyciem czasowników w czasie przyszłym, np.: <i>Może przeczytasz tę książkę? Napiszecie życzenia urodzinowe dla Oli?</i> Informowanie o postanowieniach na przyszłość, np.: <i>Już nigdy nie zapomnę o dodaniu mąki do ciasta. Nie przeczytam już żadnej książki tego autora.</i> Składanie obietnic, np.: <i>Jeśli dostanę nowy telefon, będę wysyłał babci zdjęcia naszego psa. Zacznę wychodzić z nim na długie spacer.</i>

Czas przyszły	Odmiana czasowników w czasie przyszłym złożonym z bezokolicznikiem w liczbie pojedynczej i mnogiej Odmiana czasowników w czasie przyszłym złożonym z formą osobową w liczbie pojedynczej i mnogiej Odmiana czasowników w czasie przyszłym prostym w	Opowiadanie o wydarzeniach z przyszłości z użyciem czasowników o najwyższej frekwencji, np.: <i>będę bawić się, będziesz czytać, będzie mieszkać, będziemy oglądać, będziecie pływać, będą robić, będą zwiedzać.</i> Przedstawianie prognozy pogody, np.: <i>Będzie chłodno, Będzie padać, Będzie świeciło słońce, Będzie upał.</i> Informowanie o postanowieniach i planach na przyszłość, np.: <i>Będę czytał jedną książkę w tygodniu, Będę chodziła na spacer z psem.</i> Opowiadanie o wydarzeniach z przyszłości przy użyciu czasowników dokonanych o najwyższej frekwencji, np. <i>kupić, napisać, posłuchać, przeczytać, ugotować, zjeść, zrobić.</i> Informowanie o postanowieniach i planach na przyszłość, np.: <i>Kiedy pojadę na morze, zbuduję zamek z piasku.</i>	Opowiadanie o wydarzeniach z przyszłości z użyciem czasowników o najwyższej frekwencji, np.: <i>będę bawił się, będę czytała, będziesz mieszkał, będzie oglądała, będziemy pływali, będziecie robiły, będą zwiedzały.</i> Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości z użyciem czasowników wymagających formy osobowej takich, jak: <i>chcieć, musieć, móc</i>, np. <i>Podczas wakacji będziemy mogli spać do późna.</i> Opowiadanie o wydarzeniach z przyszłości przy użyciu trudniejszych form czasowników dokonanych o najwyższej frekwencji, np. <i>obejrzeć, powiedzieć, wysłać, wziąć, zobaczyć.</i> Informowanie o planach i wydarzeniach z przyszłości, np.: <i>Kiedy obejrzę film, wyślę ci wiadomość. Na wycieczkę weźmiemy ze sobą naszego pieska.</i>

	liczbie pojedynczej i mnogiej		
Rekcja czasownika		Opisywanie podstawowych aktywności, np. <i>Słuchamy muzyki. Czytam książkę. Lubię Martę. Interesuję się sportem. Mam brata. Piszę długopisem. Myślimy o wakacjach.</i>	Opisywanie wydarzeń i aktywności, np. <i>Pomagam mamie. Spotykam się z Izą. Szukam czapki. Zwiedzamy Polskę.</i>
Aspekt	Podstawowe pary aspektowe czasowników o najwyższej frekwencji (z prefiksami) Podstawowe pary aspektowe czasowników (z sufiksami tematycznymi i o różnych podstawach) Użycie czasowników dokonanych	Nazywanie czynności trwających, powtarzających się (z użyciem czasowników niedokonanych w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym) w opozycji do nazywania czynności zakończonych bądź odbywających się tylko raz (z użyciem czasowników dokonanych w czasie przeszłym i przyszłym) tworzonych za pomocą różnych prefiksów, np.: <i>czytać – przeczytać, bawić – pobawić, robić – zrobić, grać – zagrać, pisać – napisać, gotować – ugotować.</i> Opowiadanie o różnych czynnościach i wydarzeniach we wszystkich czasach, np. <i>Wczoraj trzy godziny czytałem książkę. Magda przeczytała już całą książkę. Tata codziennie rano czyta wiadomości. W maju będę czytała książkę po polsku. Wieczorem przeczytam mail od ciebie.</i>	Nazywanie czynności za pomocą trudniejszych czasowników dokonanych i niedokonanych, np.: <i>brać – wziąć, dawać – dać, iść – pójść, mówić – powiedzieć, oglądać – obejrzeć, widzieć – zobaczyć, wracać – wrócić, zapraszać – zaprosić, np. Rok temu oglądałam serial o zwierzętach Afryki, a w tym roku obejrzałam serial o Grenlandii.</i> Wskazywanie czynności jednostkowych i regularnych, np.: <i>spotykać – spotkać (Spotykam codziennie Zuzię. W sobotę spotkałam koleżankę, której dawno nie widziałam), wstawać – wstać (Zwykle wstaję o 7.00, ale podczas wakacji wstawałam o 10.00), kupować – kupić (Dzisiaj kupiłam bułki, ale zwykle kupuję chleb).</i> Wskazywanie długości trwania danej czynności, np.: <i>Przez dwa lata uczyłem się grać na pianinie.</i> Porównywanie/zestawianie czynności wykonywanych przez różne osoby w tym samym czasie, np.: <i>Kiedy mama piekła ciasto, Olek pobiegł do sklepu po jajka. Kiedy dzieci były w szkole, rodzice przygotowywali obiad.</i>

	i niedokonanych w zdaniach		
Tryb przypuszczający	Użycie czasowników w trybie przypuszczającym w zdaniach	Wyrażanie życzeń i chęci, np. <i>Chciałabym dostać nowy telefon pod choinkę. Chciałbym nagrać piosenkę.</i>	Wyrażanie prośb, życzeń i złagodzonych nakazów np.: <i>Czy mogłabyś otworzyć okno? Czy mógłby mi pan pomóc? Chcielibyśmy zaprosić was na urodziny Marysi. Czy moglibyście nie krzyczeć?</i> Informowanie o tym, że coś się nie wydarzy albo nie wydarzyło, ponieważ nie mogą albo nie mogły być spełnione pewne warunki, np. <i>Gdybym miała czas, pojechałabym z tobą.</i>
Tryb rozkazujący	Użycie czasowników w trybie rozkazującym w podstawowych sytuacjach komunikacyjnych Użycie czasowników w trybie rozkazującym w zróżnicowanych sytuacjach	Wyrażanie grzecznych prośb z użyciem konstrukcji: <i>proszę</i> + bezokolicznik, np.: <i>Proszę wejść do sali. Proszę przeczytać książkę.</i>	Wyrażanie prośb, rozkazów, poleceń, np.: <i>Napisz do mnie. Nie podnoś ciężkiej walizki. Czytajcie uważnie tekst. Niech ona się przesiądzie. Niech oni śpiewają. Kup, proszę, jabłka.</i> Wyrażanie rad z określeniem warunków, np.: <i>Niech Janek uczy się matematyki, jeśli chce zostać konstruktorem. Jeśli chcesz być zdrowy, pij dużo wody.</i>

	komunikacyjny ch		Składanie i wyrażanie życzeń, np.: <i>Niech żyje nam!</i> <i>Wracaj szybko do zdrowia! Bawcie się dobrze!</i> <i>Wracaj bezpiecznie do domu!</i>
Czasowniki modalne	Użycie czasowników modalnych o najwyższej frekwencji Użycie czasowników modalnych	Tworzenie zdań wyrażających wolę, możliwość i konieczność z czasownikami modalnymi: <i>chcieć, móc, musieć</i> .	Tworzenie zdań wyrażających wolę, preferencje, powinność i konieczność z czasownikami modalnymi: <i>chcieć, mieć, móc, musieć, potrafić, powinien</i> (informacja o braku bezokolicznika), <i>umieć, woleć</i>, np.: <i>Co mam teraz zrobić? Musicie zacząć się uczyć.</i> Tworzenie zdań przeczących wyrażających wolę, preferencje, powinność i konieczność z czasownikami modalnymi, np.: <i>Czy mogę wyjść z sali? – Nie, nie możesz. Nie powinnaś kłaść się do łóżka zbyt późno.</i> Formułowanie rad, np.: <i>Jesteś zmęczony? Musisz odpocząć! Kiedy nie wiesz, jak wykonać zadanie, powinieneś poprosić o pomoc nauczyciela. Jeśli chcesz mniej chorować, musisz pamiętać o codziennym spacerze.</i>
Czasowniki ruchu	Użycie czasowników ruchu o najwyższej frekwencji	Opisywanie czynności za pomocą podstawowych czasowników ruchu w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym: <i>iść – chodzić – pójść, jechać – jeździć – pojechać</i>. Wskazywanie celu ruchu z użyciem czasowników ruchu i odpowiednich przyimków, np.: <i>do szkoły, do</i>	Opisywanie czynności za pomocą zróżnicowanych czasowników ruchu w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym z przysłówkami częstotliwości takimi, jak: <i>zawsze, często, czasami, od czasu do czasu, rzadko, nigdy nie</i>. Formułowanie zdań mówiących o stałych/jednorazowych zajęciach, np.: <i>Idziemy do domu. – Chodzimy na zajęcia taneczne. Ola chodzi do szkoły podstawowej. Zwy</i>

	<i>kolegi, do lasu, na plac, na pocztę, na przystanek, z domu.</i> Wskazywanie środka transportu, np.: <i>Jadę autobusem, tramwajem, samochodem, pociągiem.</i> Wskazywanie powtarzalności danej sytuacji wyrażanej za pomocą czasownika ruchu w tym z użyciem przysłówków częstotliwości (<i>zawsze, często, czasami, od czasu do czasu, rzadko, nigdy nie</i>), np. <i>Mama chodzi na jogę trzy razy w tygodniu. Jeździmy do babci w każdą niedzielę. Czasami jeździmy konno.</i> Wskazywanie, że jakaś sytuacja wyrażona za pomocą czasownika ruchu dzieje się raz albo w konkretnym czasie, np. <i>Teraz jadę do Krakowa. W weekend pójdziemy do lasu na piknik. Wieczorem idziemy do kina.</i> Mówienie o sportach związanych z czasownikami ruchu, np. <i>Jeżdżę na nartach, rolkach, wrotkach, łyżwach, rowerze.</i>	<i>chodzę do lasu, ale teraz idę nad rzekę. Janek często jeździł do szkoły tramwajem.</i> Formułowanie zdań mówiących o planach i zamierzeniach, np.: <i>We wrześniu moja młodsza siostra pójdzie do przedszkola.</i> Formułowanie wskazówek dojścia do określonego punktu, np.: <i>Musisz pójść prosto, przejść przez park, iść prosto przez pięć minut i skręcić w lewo obok kina.</i>
Strony czasownika	Strona czynna Informowanie o wykonawcach czynności, wydarzeniach, np. <i>Kasia pisze tekst. Spotykamy się w szkole o 18:00.</i> Strona zwrotna (formy osobowe) Formułowanie zdań z czasownikami informującymi, że ktoś lub coś nie tylko wykonuje daną czynność, lecz także jej podlega, np.: <i>myć się, czesać się. Myję się rano i wieczorem. Bartek myje psa.</i>	Utrwalanie umiejętności opisywania zdarzeń, np. <i>Wczoraj padał deszcz, więc nie poszliśmy na spacer.</i> Rozróżnianie sytuacji, kiedy ktoś wykonuje czynność, a kiedy jej podlega i opisywanie ich z kolejnymi

		Formułowanie zdań z czasownikami z zaimkiem „się”, np. <i>Nazywam się Wiktoria Polańska. Uczę się polskiego.</i>	czasownikami, np. <i>martwić się, ubierać się. Mam ubiera Zuzię. Zawsze ubieram się sam.</i> Rozumienie znaczenia czasowników z zaimkiem „się” i bez niego, np. <i>Spotkałam Marka. Spotkałam się z Markiem.</i>
Czasowniki nieosobowe	Użycie czasowników nieosobowych o najwyższej frekwencji		Informowanie o zaleceniach, zakazach i nakazach za pomocą podstawowych czasowników nieosobowych w czasie teraźniejszym: <i>można, trzeba, warto. Tu można grać w piłkę. Warto uczyć się języków obcych.</i>

		B1	B2
Utrwalanie zróżnicowanych form czasowników	Koniugacja – am/–em, –asz/–esz;	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (w tym z odpowiednimi przyimkami,

w czasie teraźniejszym i przyszłym prostym	Koniugacja – (i)ę, –isz/–ysz	czasownikami – w tym z odpowiednimi przyimkami, np. <i>Przebieram się za wróżkę.</i>	a także o znaczeniu metaforycznym lub zabarwionym stylistycznie), np. <i>Żegnam oziębłe. Jak śmiesz tak do mnie mówić? Tata stara się o nową pracę.</i>
	Koniugacja –ę, –esz	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (w tym także tymi o trudniejszej odmianie), np. <i>Czyszczę akwarium. Latem noszę szorty.</i>	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (w tym także tymi o trudniejszej odmianie), np. <i>Ukroisz mi kawałek ciasta? Jeśli Pimpek się do mnie przytuli, prześpiemy kilka godzin.</i>
		Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (w tym także tymi o trudniejszej odmianie), np. <i>Przywiozę ci coś smacznego z Polski. Moi dziadkowie śmieją się bardzo głośno. Leje! Biegniemy jak najszybciej! Zacznę uczyć się w weekend.</i>	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (w tym także tymi o trudniejszej odmianie), np. <i>Zetrę ser. Kacper wytnie serce z papieru. Mama mówi, że tata przez nas osiwieje.</i>

		<i>oczekiwać, organizować, prezentować, proponować, przejmować się, reagować, rezygnować, strajkować, szanować, udawać.</i> Opisywanie kompetencji i planów zawodowych z użyciem takich czasowników, jak: <i>brać, dawać, informować, koordynować, oferować, poszukiwać, proponować, przygotowywać, skontaktować się, współpracować, zajmować się.</i>	
Czas przeszły (utrwalanie i wzbogacanie)	Odmiana czasowników zakończonych na -ąć w czasie przeszłym Formy nieregularne	Opowiadanie o wydarzeniach z przeszłości z użyciem czasowników takich, jak: <i>odpocząć, przejść się, wziąć, wyjąć, zacząć, zająć (się), zginąć</i> w różnych formach rodzajowych (<i>zaczęłam – zaczęłam</i>). Opowiadanie o przeszłości z użyciem czasowników takich, jak np. <i>biec, pomóc, umrzeć, znaleźć</i>.	
Czas przyszły (utrwalanie i wzbogacanie)		Opisywanie aktywności i zdarzeń z przyszłości za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (także w znaczeniu metaforycznym), np. <i>Będziemy szli przez las około godziny. Myślałam, że wyjdę z siebie.</i>	Opisywanie aktywności i zdarzeń z przyszłości za pomocą poznanych wcześniej czasowników i wzbogacanie swoich wypowiedzi nowymi czasownikami (także w znaczeniu metaforycznym), np. <i>Kamila wróci do szkoły, jak dojdzie do siebie. Objedziemy całą Europę.</i>

Rekcja czasowników (utrwalanie i wzbogacanie)		Opisywanie różnych aktywności i zdarzeń, np. <i>Przeglądamy się temu obrazowi już od godziny. Używacie tego komputera? Pies pilnuje domu. Płynęliśmy promem.</i>	Opisywanie różnych aktywności i zdarzeń, np. <i>Wspomniat o swoim dzieciństwie. Obawiamy się ocieplenia klimatu. Nie namawiaj Oli.</i>
Aspekt	Użycie czasowników dokonanych i niedokonanych w zdaniach	Wskazywanie czynności regularnych i powtarzających się, np. <i>Ola zawsze pomaga mi zrobić pracę domową, ale jutro mi nie pomoże.</i> Wskazywanie efektywności wykonywanych czynności (w tym z użyciem czasowników o niższej frekwencji), np.: <i>Przez godzinę sprzątałam w pokoju, ale jeszcze nie posprzątałam. Olek i Janek sprzedawali lemoniadę – sprzedali 10 litrów. Układałam te puzzle cały weekend i w końcu je ułożyłam.</i> Różnicowanie znaczenia czynności planowanych na przyszłość za pomocą czasowników dokonanych i niedokonanych: <i>Jutro będę czytać książkę – Jutro przeczytam książkę.</i> Zestawianie czynności odbywających się w przeszłości i w przyszłości, np.: <i>Wczoraj czytałam książkę, a dzisiaj przeczytam gazetę. Przedwczoraj graliśmy w grę planszową, a dzisiaj zagramy w karty.</i>	Opisywanie aktywności i zdarzeń za pomocą czasowników o niższej frekwencji, np. <i>pragnąć – zapragnąć, kraść – ukraść, piec – upiec, kłamać – skłamać.</i> Formułowanie pytań o doświadczenia życiowe, np. <i>Czy jadłeś kiedyś bigos? Czy skakałaś kiedyś na główkę?</i>
Tryb przypuszczający	Użycie czasowników w trybie przypuszczającym w zróżnicowanych	Wyrażanie przypuszczeń, wskazywanie możliwości w przyszłości (po spełnieniu wskazanych warunków) oraz opisywanie sytuacji hipotetycznych, w:	Wyrażanie życzeń, prośb, złagodzonych rozkazów, np. <i>Pojechałbym na obóz sportowy. Czy mogłaby pani mówić ciszej? Wydłużylibyście mi czas na grę? Zamówilibyśmy pizzę.</i>

sytuacjach komunikacyjnych Użycie czasowników w trybie przypuszczającym w trudniejszych sytuacjach komunikacyjnych Tworzenie zdań ze zróżnicowanymi czasownikami ze wszystkich koniugacji.	sytuacjach realnych, np.: <i>Jeśli odwiedzę ich dzisiaj wieczorem, na pewno się ucieszą. Jeśli nie będzie dużego mrozu, możemy pójść na wycieczkę w góry.</i> W sytuacjach nierealnych, np.: <i>Gdybym była aktorką, występowałabym w teatrach na całym świecie. Gdyby nie miała tak dużo pracy, byłaby spokojniejsza.</i> Wyrażanie życzeń i marzeń, np.: <i>Chciałabym zaprosić cię na urodziny. Chciałby pojechać do Warszawy. Chciałbym być bardziej punktualny.</i> Wyrażanie życzeń, prośb, sugestii i złagodzonych rozkazów, np.: <i>Poszłabym na lody. Pojechalibyśmy na wycieczkę do lasu, ale pada deszcz. Może zrobiłbyś zakupy? Najchętniej poleżałabym dzisiaj w łóżku.</i>	Opowiadanie o sytuacjach nierealnych ze względu na niespełnienie warunków, np. <i>Gdybym złowił złotą rybkę, poprosiłbym ją o pałac.</i> Wyrażanie wątpliwości, np.: <i>Gdybym przyszła wcześniej, bylibyście w domu? Myślisz, że znalazłabym zgubione w lesie klucze? Uważasz, że zrobiłabym mu przykrość świadomie? Wierzysz, że gazeta nie opisałaby tej sytuacji?</i> Wskazywanie, co ktoś zrobiłby, gdyby był na miejscu kogoś innego, np.: <i>Gdybym była na twoim miejscu, zadzwoniłabym do szkoły. Gdyby ząb bolał mnie tak mocno jak ciebie, od razu poszedłbym do dentysty.</i> Formułowanie wymówek i usprawiedliwień, np.: <i>Popływałabym w jeziorze, ale jest za zimno. Zostałabym podróżniczką, ale nie lubię latać samolotem.</i>

Tryb rozkazujący	Użycie czasowników w trybie rozkazującym w trudniejszych sytuacjach komunikacyjnych	Wyrażanie poleceń w grzecznej formie: <i>Bardzo proszę, niech pan się poczęstuje (zamiast: Proszę się częstować). Usiądź, proszę (zamiast: Proszę usiąść).</i> Formułowanie prośb i poleceń w zależności od sytuacji komunikacyjnej, np. <i>Poczekaj chwilę, proszę. – Czy mógłbyś chwilę poczekać? – Proszę chwilę poczekać.</i> Tworzenie wypowiedzi o funkcji perswazyjnej, w tym komunikatów reklamowych, np.: <i>Kup dwie, zapłać za jedną. Zamów prenumeratę. Bądź sobą! Uwierz w siebie! Pozwól sobie na więcej! Zdajmy sobie sprawę! Skorzystaj z promocji! Niech pani spróbuje tego ciasta, jest pyszne!</i> Tworzenie i rozumienie komunikatów formułowanych podczas rozmów na infolinii, np.: <i>Wybierz jeden z tematów rozmowy. Naciśnij "1".</i>	Formułowanie rozkazów z uwzględnieniem zmiany aspektu po negacji, np. <i>Wypij to! Nie pij tego! Usiądź tam! Nie siadaj tam! Przyjdź do mnie! Nie przychodź do mnie!</i>
Czasowniki modalne	Użycie trudniejszych czasowników modalnych	Formułowanie zdań na temat planów i obowiązków, np.: <i>Uczeń ma przychodzić do szkoły punktualnie. Miałam odpocząć w domu, ale wybrałam zajęcia sportowe. Masz posprzątać swój pokój! Co oni mają zrobić?</i>	Budowanie wypowiedzi z użyciem rozmaitych czasowników modalnych we wszystkich trybach i czasach, np. <i>Nie powinniście byli tego robić. Musialibyście zapytać babcię.</i>
Czasowniki ruchu	Użycie trudniejszych	Opisywanie czynności za pomocą zróżnicowanych (dokonanych i niedokonanych) czasowników ruchu w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym	Użycie związków frazeologicznych z czasownikami ruchu, np.: <i>chodzić z głową w chmurach, iść jak na ścięcie, iść jak po maśle, iść po linii najmniejszego oporu, iść po trupach do celu,</i>

			dojeżdżać – dojechać, objeżdżać – objechać, odjeżdżać – odjechać, podjeżdżać – podjechać, przejeżdżać – przejechać, przyjeżdżać – przyjechać, wjeżdżać – wjechać, wyjeżdżać – wyjechać, zjeżdżać – zjechać, np. <i>Czy mogłaby pani do nas podejść? Proszę cię nie wchodzić do kałuży, tylko ją obejść. Nadchodzi burza.</i>
Strony czasownika	Strona czynna i zwrotna czasownika	Powtórzenie i utrwalenie zdań mówiących o czynnościach z użyciem czasowników w stronie czynnej i zwrotnej.	Powtórzenie i utrwalenie zdań mówiących o czynnościach z użyciem czasowników w stronie czynnej i zwrotnej.
	Strona bierna		Tworzenie zdań z użyciem czasowników w stronie biernej, np.: <i>Most został oddany do użytku. Rybki będą karmione dwa razy dziennie. To miasto zostało założone w X wieku. Czy wasz projekt jest skończony? Umowa została podpisana przez dyrektorkę.</i>
Formy nicosobowe	Nicosobowe formy czasowników	Powtórzenie i utrwalenie wyrażania konieczności, możliwości, powinności (można, trzeba, warto, wolno, należy) np. <i>Warto czytać książki. Należy pić 6 szklanek wody dziennie. Trzeba dbać o zdrowie.</i>	Powtórzenie i utrwalenie wyrażania konieczności, możliwości, powinności (można, trzeba, warto, wolno, należy) np. <i>Nie wolno trzymać telefonu w łóżku!</i>
			Tworzenie zdań niewskazujących na wykonawcę czynności z użyciem czasowników w 3 os. l. poj z zaimkiem „się”, np.: <i>powinno się, pisze się, słyszy się, szacuje się. – W Polsce je się pierogi. Powinno się segregować śmieci.</i> Tworzenie zdań niewskazujących na wykonawcę czynności z użyciem czasowników zakończonych na -no, -to (czas przeszły), np. <i>Oddano nową ścieżkę rowerową do użytku.</i>

			<i>Zaczęto przygotowania do balu. Wiele już napisano na ten temat. Sprzątnięto ulice.</i>
Imiesłowy	Imiesłowy przymiotnikowe czynne Imiesłowy przymiotnikowe bierne Imiesłowy przysłówkowe współczesne Imiesłowy przysłówkowe uprzednie		Tworzenie zdań z użyciem imiesłówów przymiotnikowych czynnych określających cechę osoby wykonującej określoną czynność, np.: <i>Szczekający pies podbiegł do opiekunki. Wszyscy z zainteresowaniem słuchali przemawiającego kolegi.</i> Tworzenie zdań z użyciem imiesłówów przymiotnikowych biernych określających cechy osób bądź przedmiotów, które podlegają jakiejś czynności albo mają jakieś właściwości ze względu na to, że coś się zdarzyło, np.: <i>Oddalam do biblioteki przeczytaną książkę. Zwinięte dywany były bardzo ciężkie.</i> Tworzenie zdań z użyciem imiesłówów przysłówkowych współczesnych informujących o czynności wykonywanej jednocześnie z czynnością wyrażoną orzeczeniem zdania, np.: <i>Pisząc, gryzł koniec ołówka. Uciekając, został złapany przez policję.</i> Tworzenie zdań z użyciem imiesłówów przysłówkowych uprzednich informujących o czynności wykonywanej wcześniej niż czynność wyrażona orzeczeniem zdania, np.: <i>Wszedłszy do domu, zdjął kurtkę. Zdawszy ostatni egzamin, wyjechał na długie wakacje.</i>

Słownictwo

	A1	A2
Przymiotnik	Przypisywanie cechy przynależności narodowej lub kulturowej jakiejś rzeczy czy osobie z użyciem przymiotników tworzonych od nazw krajów, miejscowości lub członków grup narodowych, etnicznych i kulturowych, np.: <i>To jest polska piosenka. To jest niemiecka książka. To jest polska aktorka. To jest strój krakowski.</i>	Porównywanie intensywności cechy za pomocą przymiotników w stopniu równym i wyższym, np. <i>Julia jest tak szybka jak Bartek. Olek jest szybszy od Adama.</i> Określanie największej intensywności cechy z wykorzystaniem różnych przymiotników w stopniu wyższym i najwyższym, np. <i>Pimpek jest najgłośniejszym psem w parku.</i>
Przysłówek	Określanie stanu podmiotu z użyciem przysłówków o najwyższej frekwencji, np. jak się ktoś czuje, jaki ktoś jest, np.: <i>Czuję się dobrze. Moja mama jest dobra.</i> Subiektywna ocena zdarzenia/sytuacji, emocjonalna kwalifikacja sytuacji z użyciem przysłówków utworzonych od przymiotników, np.: <i>Było miło.</i> Określenie jak coś zostało zrobione z użyciem przysłówków utworzonych od przymiotników, np.: <i>Maciek biega szybko.</i>	Tworzenie przysłówków od przymiotników i użycie ich w opisie czynności, np. <i>Maria śpiewa głośno. Hubert pisze bardzo ładnie.</i> Tworzenie wypowiedzi z różnicowaniem użycia przymiotnika i utworzonego od niego przysłówka, np. <i>Ala to świetna uczennica. Ala uczy się świetnie.</i> Porównywanie intensywności wykonania czynności za pomocą przysłówków w stopniu równym i wyższym, np. <i>Dominika pływa tak szybko jak Janek. Janek pływa szybciej od Adama / niż Adam.</i> Wskazywanie czynności, która została wykonana z największą lub najmniejszą

		intensywnością, np. <i>Staszek pływa najszybciej ze wszystkich chłopców w naszej klasie.</i>
Rzeczownik	Użycie nazw mieszkańców utworzonych od nazw różnych krajów, np.: <i>On jest Francuzem. Ja jestem Polakiem.</i> Użycie i tworzenie nazw mieszkank krajów od nazw męskich, np.: <i>Ona jest Francuzką. Ja jestem Polką.</i>	Tworzenie nazw mieszkańców różnych krajów od nazw różnych krajów, np.: <i>Powtórzenie i utrwalenie nazw mieszkańców utworzonych od nazw różnych krajów. On jest Włochem. Ja jestem Angielką.</i> Tworzenie nazw zawodów żeńskich od nazw zawodów męskich, np.: <i>Ona jest aktorką. Ja jestem nauczycielką.</i>

	B1	B2
Przymiotnik	Tworzenie przymiotników od nazw krajów, np.: <i>Szwecja – szwedzki, Ameryka – amerykański.</i> Określanie i porównywanie cech za pomocą przymiotników w stopniu równym i wyższym, np.: <i>To ciasto jest tak samo słodkie jak czekolada. Sok jest słodszy od wody. Paweł jest wyższy niż Olek.</i> Określanie cech o najwyższym stopniu intensywności za pomocą przymiotników w stopniu najwyższym (utrwalanie, powtarzanie i wzbogacanie o trudniejsze formy), np. <i>Mój</i>	Utrwalenie określania cech oraz porównywania obiektów za pomocą przymiotników w stopniu równym, wyższym i najwyższym, w tym także ich trudniejszych form, np.: <i>Ta mała jest tak zabawna jak jej dziadek. Pogoda w sierpniu była gorsza niż we wrześniu. Basen był najpłytszy w części przeznaczonej dla dzieci.</i> Opisywanie właściwości za pomocą przymiotników tworzonych od rzeczowników; przymiotniki odrzeczownikowe (wprowadzenie), np.: <i>edukacja – edukacyjny, lekarz – lekarski.</i>

	<i>plecak jest najlżejszy. To najbardziej kolorowy pokój, jaki widziałem.</i>	Utrwalanie tworzenia trudniejszych przymiotników od nazw miast, krajów i kontynentów, np. <i>Kraków – krakowski, Brazylia – brazylijski, Azja – azjatycki.</i>
Przysłówek	Opisywanie czynności za pomocą przysłówków tworzonych od przymiotników, np.: <i>Czuje się wspaniale; Czytał płynnie; Opowiadał interesująco.</i> Opisywanie i porównywanie czynności za pomocą przysłówków w stopniu równym, wyższym i najwyższym, np.: <i>Martyna uczy się tak samo dobrze jak Wiola. Nauka idzie mi łatwiej, jeśli jestem wyspana. Pies biegł szybciej niż kot / od kota. Najprzyjemniej było spacerować po lesie.</i>	Utrwalenie opisywania czynności za pomocą przysłówków tworzonych od przymiotników, np.: <i>Uczciwie przyznał się do kłamstwa. Stale spóźniała się na zajęcia.</i> Utrwalenie opisywania oraz porównywania czynności za pomocą przysłówków w stopniu równym, wyższym i najwyższym, np.: <i>Ciocia Basia ścina włosy tak samo pięknie jak fryzjerka mamy. Samolot leciał coraz wyżej. Grał na gitarze najlepiej w całym zespole. Uczył się języka angielskiego bardziej wytrwale niż niemieckiego.</i>
Rzeczownik	Tworzenie trudniejszych nazw mieszkańców od nazw krajów, np. <i>Szwecja – Szwed, Meksyk – Meksykanin.</i> Tworzenie nazw czynności za pomocą rzeczowników odczasownikowych, np.: <i>czytać – czytanie, pisać – pisanie.</i>	Utrwalanie tworzenia trudniejszych nazw mieszkańców od nazw miast, krajów i kontynentów oraz przymiotników od tych nazw, np.: <i>Warszawianin/Warszawiak; Ruandyjczyk, Rumun, Mołdawianin, Serb, Europejczyk, Azjata, Afrykanin.</i>

	<i>Utrwalenie zasad tworzenia nazw żeńskich od rzeczowników rodzaju męskiego, np.: aktor – aktorka, kucharz – kucharka, informatyk – informatyczka, ekonomista – ekonomistka, Niemiec – Niemka.</i>	Utrwalenie zasad tworzenia nazw żeńskich od nazw męskich, np.: <i>sprzedawca – sprzedawczyni, siostrzeniec – siostrzenica, Włoch – Włoszka, Anglik – Angielka</i>; współczesne feminatywy, np. <i>minister – ministra</i>. Tworzenie trudniejszych nazw czynności od czasowników, np.: <i>podróżować – podróż</i>. Tworzenie trudniejszych nazw czynności za pomocą rzeczowników pochodzących od czasowników, np.: <i>jeść – jedzenie, biegać – bieg, chorować – choroba</i>. Tworzenie nazw cech od przymiotników (wprowadzenie), np.: <i>uczciwy – uczciwość, młody – młodość, dobry – dobroć, uparty – upór</i>. Wyrażanie emocji za pomocą prostych zdrobnień, np.: <i>kwiatuszek, uliczka, Oleńka</i>.

Składni

		A1	A2
Zdanie pojedyncze	Podmiot wyrażony: • mianownikiem, • dopełniaczem	Informowanie, kto lub co wykonuje daną czynność, np.: <i>Kuba czyta książkę. Kot pije mleko. (kto? co?)</i> Informowanie, że kogoś lub czegoś nie ma, np.: <i>Marysi nie było na lekcji. Nie ma cukru. (kogo? czego?)</i>	Informowanie o liczebności zbiorów, np.: <i>W zawodach gra sześciu uczniów. W klasie siedzą cztery dziewczynki i trzech chłopcy. (ile kogo/czego? ilu?)</i> Informowanie o mniej określonej liczebności zbiorów, np.: <i>Na półce stoi kilka ciekawych książek; W akwarium pływa wiele kolorowych rybek. (kilka, wiele)</i>
	Orzeczenie: • czasownikowe, • imienne (w tym z orzecznikiem w mianowniku i narzędniku)	Informowanie, że coś się dzieje, że ktoś coś robi, np.: <i>Kuba czyta książkę. Kot pije mleko. (Co robi?)</i> Informowanie, kto jest jaki, np. <i>Ola jest zdolna.</i> Informowanie, kto jest kim w rodzinie, np. <i>To jest nasza mama.</i> Opisywanie, kto jest kim z zawodu i jaką ma cechę lub co robi, np.: <i>Mój tata jest świetnym programistą. Moja siostra jest dobrą studentką.</i> Informowanie, co ktoś robi lub czegoś nie robi, np.: <i>On gra na komputerze. Ona nie ogląda telewizji.</i> Informowanie, czym się ktoś interesuje, np.: <i>Interesuję się sportem i informatyką.</i> Informowanie o tym, dokąd ktoś idzie, np.: <i>W środę idziemy do kina.</i> Informowanie, gdzie ktoś jest, np.: <i>Jestem w domu. Jesteśmy w szkole.</i> Wydawanie prostych instrukcji, np.: <i>Proszę przeczytać tekst i zapisać nowe słowa w zeszytach. Proszę otworzyć okno.</i>	Powtarzanie i utrwalanie sposobów informowania o tym, kto jaki jest i kto jest kim albo kim planuje być, np. <i>Nasz dziadek to fantastyczny kucharz. Ciocia Ewa jest tłumaczką. Zostanę kosmonautką.</i> Informowanie o kolejności, np. <i>Byłam pierwsza!</i> Opisywanie zmiany stanu emocjonalnego, danej cechy lub sytuacji z nią związanej ("stać się"), np.: <i>Mój brat stał się bardziej nerwowym.</i> Rozróżnianie i porównywanie czynności w przeszłości i teraźniejszości, np.: <i>W klasie są uczniowie. W weekend nie było uczniów w szkole. W zeszłym roku tutaj były dwie ławki. Teraz ich nie ma.</i>

			Wydawanie instrukcji, np.: <i>Odpowiedz całym zdaniem. Przepisz zdania.</i>
	Dopełnienie: • bliższe wyrażone biernikiem i dopełniaczem (w tym po czasownikach zaprzeczonych z rekcją biernikową), • dalsze (w tym z przyimkami)	Opisywanie działań związanych z osobami i przedmiotami, np.: <i>Widzę moją siostrę. Piszę list.. (kogo? co?)</i> Zaprzeczanie, np. <i>Nie znam tego chłopaka. Nie lubię zupy pomidorowej. Mama nie czyta gazet. (kogo? czego?).</i> Opisywanie zainteresowań, np.: <i>Interesuję się muzyką. (czym?)</i> Wskazywanie, o czym myśli, mówi lub marzy wykonawca czynności, np.: <i>Myślę o wakacjach. Dzieci mówią o nowej zabawie. Marzę o nowej grze! (o kim? o czym?)</i>	Powtórzenie, utrwalenie i wzbogacenie wypowiedzi z czasownikami o rekcji dopełniaczowej, biernikowej, narzędnikowej (z przyimkami lub bez) i miejscownikowej, np. <i>Potrzebuję czasu. Kocham góry. Spotykam się z Zosią. Mówiłam ci o tym. Czekam na kolegę.</i> Informowanie, kto lub co jest odbiorcą czynności, np.: <i>Dał koledze prezent na urodziny. Mama czyta dziecku książkę (komu? czemu?)</i>
	Przydawka jako określenie rzeczownika, wyrażona: • przymiotnikiem, • rzeczownikiem w dopełniaczu, • rzeczownikiem z przyimkiem • liczebnikiem	Opisywanie osób, rzeczy i miejsc, np.: <i>To jest miły uczeń. To jest nowa szkoła. To jest wysokie krzesło. (jaki? jaka? jakie?)</i> Opisywanie, co do kogo należy, to, np.: <i>To jest zeszyt Daniela. (czyj?)</i> Podawanie dodatkowej informacji o osobach i rzeczach (po przyimkach) np. <i>Piję sok z pomarańczy. Często noszę bluzę z kapturem. Widzisz tego chłopaka w okularach?</i> Określanie liczby osób lub rzeczy, np.: <i>Trzy koleżanki siedzą na ławce. (ile?)</i>	Powtórzenie, utrwalenie i wzbogacenie wypowiedzi, w której podaje się informacje o cechach, przynależności, szczegółach osób i rzeczy, np. <i>To jest najlepszy telefon. To komputer mojej siostry. Babcia robi dżem z truskawek. Tam siedzi ta dziewczynka bez czapki.</i> Opisywanie przedmiotów, które występują w parach lub tylko w liczbie mnogiej (pluralia tantum), np.: <i>To są czarne okulary. Mam nowe jeansy.</i> Opisywanie, do czego coś służy, czego dotyczy lub na jaką okazję jest przeznaczone, np.: <i>krem do twarzy, pasta do zębów, prezent dla babci.</i>

	Okolicznik jako określenie czasownika, wyrażone: • przysłówkiem, • wyrażeniem przyimkowym	Określanie czasu, np.: <i>Rano chodzę do szkoły; Wieczorem chodzę na trening. (kiedy?)</i> Określanie miejsca, np.: <i>Tutaj mieszkam. Wracam z koncertu. Idę na świetlicę. (gdzie? skąd? dokąd?)</i> Określanie sposobu wykonywania czynności, np.: <i>Asia mówi świetnie po polsku.</i>	Określanie czasu, np.: <i>Od września chodzę na tenisa. Do jutra musimy skończyć projekt klasowy. Jadę do dziadków na 2 tygodnie. (od kiedy? do kiedy? na jak długo?)</i> Określanie sposobu wykonywania czynności, np.: <i>On szybko biega. Kasia pięknie gra na pianinie. Piszę test długopisem. (jak? w jaki sposób? czym?)</i> Określanie celu lub przyczyny, np.: <i>Wrócił do domu po piórniki. (dlaczego? po co? w jakim celu?)</i> Informowanie o osobach i rzeczach, które towarzyszą w czynności lub jej dotyczą, np.: <i>Byłem na spacerze z rodzicami. Jechałem pociągami do Warszawy. (z kim? czym?)</i> Informowanie, dokąd idzie lub jedzie wykonawca czynności, np.: <i>Idę do lekarza. Jadę na wakacje. Jedziemy nad jezioro. (do, na, nad)</i> Informowanie, gdzie jest wykonawca czynności, np.: <i>Jestem u kolegi. Kasia jest w szkole. Jesteśmy nad morzem. Czekamy na przystanku. (u, w, nad, na)</i>

			Informowanie, skąd wraca wykonawca czynności, np.: <i>Wracam od kolegi. Wracamy z treningu. Wracamy znad morza.</i> (od, z, znad) Informowanie o czasie i miejscu, np.: <i>W czwartek mamy klasówkę z matematyki. Na wakacje jeździmy do babci. Mamy ferie zimowe przez dwa tygodnie.</i> (kiedy? dokąd? jak długo?)
	Zdania pytające	Pytanie o dane osobowe, np.: <i>Jak się nazywasz? Jak masz na imię? Gdzie mieszkasz? Ile masz lat?</i> Pytanie o ludzi lub rzeczy, np.: <i>Kto to jest? Co to jest?</i> (kto? co?) Pytanie o brak kogoś lub czegoś, np.: <i>Kogo dziś nie ma w szkole? Czego nie masz w plecaku?</i> (kogo? czego?) Pytanie o relacje i przynależność, np.: <i>Czy Kasia jest moją przyjaciółką? Czy to jest twój zeszyt?</i> Pytanie o sposób wykonywania czynności, np.: <i>Czym jeździsz do szkoły? Jak to robisz?</i> (czym? jak?) Pytanie o czas, np.: <i>Kiedy masz lekcję polskiego?</i> (kiedy?) Pytanie o miejsce i pochodzenie, np.: <i>Gdzie mieszkasz? Skąd jesteś?</i> (gdzie? skąd?)	Pytanie bardziej szczegółowe o miejsce lub osobę, p.: <i>Na którym piętrze jest sekretariat? Do kogo dzwonisz? Dokąd idziesz?</i> Pytanie o wybór, np.: <i>Który zeszyt jest twój? Na które zajęcia idziemy?</i> (który/która/które?) Pytanie o cechy ludzi lub rzeczy, np.: <i>Jaki jest twój ulubiony przedmiot? Jaka jest twoja ulubiona nauczycielka?</i> (jaki/jaka/jakie?) Pytanie o czyjaś własność, np.: <i>Czyj jest ten plecak?</i> (czyj? czyja? czyje?) Zadawanie pytań o ilość, liczbę i czas trwania, np.: <i>Jak długo czekał na świetlicy? Ile ławek jest w klasie? Na jak długo jedziesz do Polski?</i> (ile? jak długo? na jak długo?)

	Zdania rozkazujące		Proste polecenia, np.: <i>Pij mleko! Przeczytaj tekst.</i>
Zdania złożone	Zdania złożone współrzędnie	Informowanie, że dwie czynności dzieją się w tym samym czasie, np.: <i>Słucham muzyki i tańczę salsę. Kasia czyta książkę, a Janek pisze w zeszycie.</i> (spójniki "i", "a") Informowanie o przeciwstawnych treściach, np. <i>Chcę mieć psa, ale mam alergię.</i> (spójnik: ale) Informowanie o różnych możliwościach, np. <i>Pójdziemy do restauracji albo zjemy kolację w domu.</i> (spójnik: albo)	Informowanie o rezultacie czynności, np.: <i>Padał deszcz, więc założyłem kurtkę.</i> (spójniki "więc") Wybieranie pomiędzy dwiema alternatywami, np.: <i>Zaśpiewam ci piosenkę albo coś narysuję. Po lekcjach pójdę albo na świetlicę, albo będę grać w piłkę na boisku.</i> (spójnik "albo", lub) Informowanie, że coś dzieje się inaczej, niż przypuszczano, np. <i>Zjadłem obiad, ale wciąż jestem głodny</i> (spójnik "ale")
	Zdania złożone podrzędnie	Informowanie o przyczynie, np.: <i>Uczę się polskiego, bo moja mama jest z Polski.</i> (spójnik: bo) Uzupełnianie informacji, np. <i>Wiem, że masz siostrę.</i> (spójnik: że) Wyrażanie wątpliwości, np.: <i>Nie wiem, czy mama jest w domu.</i> (spójnik: czy)	Informowanie, dlaczego coś się robi, np.: <i>Nie poszłam do szkoły, bo byłam chora.</i> (spójniki "bo", "dlatego że", ponieważ) Informowanie o czasie wykonywania czynności, np. <i>Kiedy będę na wakacjach, będę spać do 12:00.</i> (spójniki: kiedy, gdy) Informowanie o celu, np. <i>Uczę się polskiego, żeby rozmawiać z babcią po polsku.</i> (spójnik: żeby) Informowanie, że coś się może zdarzyć, jeśli zostaną spełnione określone warunki, np. <i>Jeśli będę jeść dużo słodczy, będzie</i>

			<i>mnie bolał brzuch.</i> (spójniki: jeśli, jeżeli, jak) Informowanie, że coś się nie wydarzy, ponieważ nie zostały spełnione określone warunki, fantazjowanie, np. <i>Gdybym była królewną, mieszkałabym w pałacu.</i> (spójnik: gdyby)
	Funkcja zaimka "się"	Opisywanie czynności, w których podmiot jest wykonawcą i odbiorcą czynności, np.: wyrażanie samopoczucia, np.: <i>Czuję się świetnie! Cieszę się, że tu jestem.</i> (czuć się, cieszyć się) wyrażanie czynności związanych z rutyną dnia codziennego, np.: <i>Najpierw myję się, a potem ubieram się.</i> (m.in. spotykać się, budzić się, ubierać się, myć się, czesać się) Opisywanie procesu nauki, np.: <i>Uczę się języka niemieckiego.</i> (uczyć się)	Informowanie, że nie jest się na czas gdzieś, planowo, o byciu za późno, np. <i>Spóźniłem się na lekcję.</i> (spóźniać się)
	Negacja	Informowanie o braku kogoś lub czegoś, np.: <i>Dziś w szkole nie ma Tomka. W plecaku nie mam książki.</i> Zaprzeczenie opisowi cechy osoby lub rzeczy, np.: <i>Zosia nie jest wysoka. Ten komputer nie jest stary.</i> Zaprzeczenie czynności lub aktywności (w tym negacja podwójna w zdaniu pojedynczym), np. <i>Nic nie rozumiem. Nie mówię po polsku.</i>	Zaprzeczanie (w tym negacja podwójna), np. <i>Nigdy nie byłem w Paryżu. Ola nic mi nie mówiła.</i>
	Frazeologizmy i związki frazeologiczne		

	Styl	Używanie form grzecznościowych, np.: dzień dobry, proszę, dziękuję, przepraszam, proszę pani/pana.	Używanie odpowiedniego stylu wypowiedzi w zależności od adresata czynności i okoliczności:, np.: <i>Czy może pani/pan powtórzyć? Czy możesz powtórzyć?</i> Kontrastowanie pojęć, zestawianie zwrotów przeciwnych, np. ciężki – lekki, łatwy – trudny. Doprecyzowanie opisu, wyrażenie emocji lub oceny, np. ciężki plecak, słodka herbata, ciemna noc, romantyczny wieczór.

		B1	B2
Zdanie pojedyncze	Podmiot wyrażony: rzeczownikiem, przymiotnikiem, zaimkiem lub liczebnikiem w mianowniku i dopełniaczu	Wskazywanie wykonawcy czynności z użyciem trudniejszych form mianownika, np.: <i>Państwo Kowalscy mieszkają w tym domu.</i> Wskazywanie osób wyrażonych przymiotnikiem, np.: <i>Chory czuje się lepiej.</i> Wskazywanie osób i przedmiotów, których nie da się całkiem określić, np.: <i>Ktoś zjadł moją czekoladę. Nikogo tu nie ma.</i>	Informowanie o liczebności dużych zbiorów, np.: <i>W Afrykarium żyje prawie cztery i pół tysiąca różnych zwierząt. Na całym świecie żyje ponad osiem miliardów ludzi.</i> (ile? ilu? kogo/czego?) Informowanie o liczbie wyrażonej w procentach, np.: <i>Ponad czterdzieści osiem procent Polaków ma w domu zwierzę.</i> (ile procent?)

		Wskazywanie liczby osób i przedmiotów, np.: <i>W naszej klasie jest osiem dziewczynek.</i>	Przestawianie statystyk, np.: <i>Każdego roku produkuje się kilkadziesiąt milionów ton plastiku. W tym konkursie wzięły udział dwadzieścia dwie osoby.</i> Wskazywanie osób wyrażonych przymiotnikami, np.: <i>Podróżni czekali na pociąg.</i>
	Orzeczenie • czasownikowe, • imienne (w tym z orzecznikiem w mianowniku i narzędniku)	Wskazywanie, że ktoś coś robi (powtarzanie, utrwalanie i wzbogacanie), np.: <i>Magda wynajmuje mieszkanie.</i> Wskazywanie, kto jest kim i jaki jest, np.: <i>Mój dziadek jest znanym zegarmistrzem. Moja siostra jest uczciwa. Mój brat został w tym roku studentem politechniki. To są nasi koledzy.</i>	Opisywanie i porównywanie stanu rzeczy w różnych momentach, np.: <i>Kiedyś tu był tylko jeden sklep, a teraz są trzy. W zeszłym roku w na wycieczce było dwadzieścia osób, a w tym roku jest ich tylko piętnaście.</i>
	Dopełnienie • bliższe wyrażone biernikiem, narzędnikiem i dopełniaczem (w tym po czasownikach zaprzeczonych z rekcją biernikową), • dalsze (w tym z przyimkami)	Przekazywanie informacji na różne tematy, np.: <i>Szanuję zdanie innych kolegów. Dałem bratu książkę o historii. Nauczyciel przekazał uczniom i uczennicom ważną informację.</i> Zaprzeczanie, np.: <i>Nigdy nie widziałem takiej gry.</i> Wskazywanie kto ponosi odpowiedzialność za coś, np.: <i>Prezydent rządzi krajem. Maria Kowalska kieruje firmą.</i> Podawanie szczegółów jakichś działań, np.: <i>Piszę do babci. Czekam na autobus. Protestujemy przeciwko eksperymentom na zwierzętach. Tęsknię za tobą. Myślę o mojej siostrze.</i>	Powtarzanie, utrwalanie i wzbogacanie wcześniej poznanych konstrukcji, np.: <i>Szukamy nowych osób do teatru szkolnego. Moja mama nie kosi trawy. W naszej fundacji zajmujemy się zbiorcami żywności. Boję się egzaminów. Zrobiłam to na złość Kasi.</i> Informowanie o niedoborze lub nadmiarze czegoś, np.: <i>Nie mamy wystarczająco dużo miejsc dla wszystkich, Na półce nie ma żadnych ciekawych książek.</i> (wystarczająco mało/dużo, żadnych) Porównywanie liczebności, np.: <i>W ubiegłym roku wydano o piętnaście procent więcej pozwoleń na budowę niż w poprzednim.</i> (mniej/więcej niż)

	Przydawka jako określenie rzeczownika (powtórzenie i utrwalenie), wyrażona: • przymiotnikiem, • rzeczownikiem w dopełniaczu, • rzeczownikiem z przyimkiem • liczebnikiem Szyk przydawki	Opisywanie jakie są rzeczy, z czego je wykonano lub jakie mają przeznaczenie, np.: ciepły szalik, bawełniana bluzka, wełniane skarpetki, szmaragdowy naszyjnik. Nazywanie instytucji i organizacji, np.: <i>Chcę studiować na Uniwersytecie Jagiellońskim.</i> Opisywanie do kogoś coś należy, np.: <i>To jest plecak Mileny.</i> Podawanie szczegółów związanych z osobami i rzeczami (z przyimkiem), np.: <i>Założę dziś sukienkę w paski.</i> Podawanie liczby osób, zwierząt, przedmiotów, np.: <i>Mam dwa psy.</i> Rozumienie sposobu określania cechy stałej i chwilowej wyrażonej odpowiednim szykiem przydawki, np. <i>To jest zimna woda. To jest woda mineralna.</i>	Powtarzanie, utrwalanie i wzbogacanie wcześniej poznanych konstrukcji, np.: <i>Śnił mi się książycowy kamień. Zjedli drugie śniadanie. Rozpoczęto budowę domu. Mama kupiła mi islandzki sweter z wełny. Pięciu chłopców wbiegło do sali.</i> Bardziej skomplikowane konstrukcje wyrażające znaczenie czasowe bądź trwałe danej cechy na podstawie szyku przydawki, np.: <i>Lubię spokojne piosenki. Dziadek śpiewa piosenki kabaretowe.</i>
	Okolicznik jako określenie czasownika (powtórzenie i utrwalenie) wyrażony: • przysłówkiem, • rzeczownikiem z przyimkiem, • czasownikiem	Wskazywanie, w jaki sposób ktoś wykonuje daną czynność, np.: <i>Marta wygląda uroczo. Czytam nieźle po włosku.</i> Uzupełnianie informacji (z przyimkiem), np.: <i>Łukasz mieszka w Warszawie przy ulicy Srebrnej.</i> Uzupełnianie informacji (z czasownikiem), np.: <i>Chodźmy się pobawić.</i>	Uzupełnianie informacji poprzez wskazywanie okoliczności towarzyszących danej czynności, takich jak: • czas, np.: <i>Zadzwonię do ciebie niedługo.</i> • miejsce, np.: <i>Mój tata urodził się w Krakowie.</i> • sposób, np.: <i>Na zawodach staraliśmy się grać jak najlepiej.</i> • cel, np. <i>Jutro pojedziemy po choinkę.</i> • przyczyna, np.: <i>Zuzia płakała z powodu złej oceny.</i>

			• przyzwolenie, np.: <i>Mimo mrozu nie założył czapki.</i> • warunek, np. <i>W razie deszczu weź parasol.</i> • stopień i miara, np. <i>Te rolki są bardzo ładne.</i>
	Zdania pytające (powtórzenie i utrwalenie)	Pytanie o liczebność zbioru, np.: <i>Ilu uczniów jest dziś w klasie? O jakich wakacjach marzysz? Jacy uczniowie mają najlepsze wyniki w treningach? (ilu? ile? czego? jacy? jaki? którzy? który?)</i> Pytanie o preferencje, liczby i przedmioty, np.: <i>Kogo z klasy najbardziej lubisz? Jakiej muzyki lubisz słuchać? Czego szukasz? Ilu uczniów nie ma dziś w klasie? (kogo? jakiej? czego?)</i> Pytanie o konkretną osobę, liczbę lub rzecz, np.: <i>Którego kolegę lubisz najbardziej? Którą książkę chcesz przeczytać? (którą? którego?)</i> Pytanie o informację, np.: <i>Skąd oni są? Dokąd jedziecie? Jak dojechać do biblioteki? O kim rozmawiacie? Dla kogo są te kwiaty?</i> Formułowanie pytań zamkniętych (także z opuszczeniem partykuły „czy”), np.: <i>Czy przyjdziecie jutro do nas? Zrobisz mi kanapkę?</i>	Pytanie retoryczne wyrażające emocje: zdziwienia, oburzenia, irytacji, zachwyty, np.: <i>Zwariowałaś?! Jak mogłeś? Co on najlepszego zrobił? Serio?! Naprawdę w to uwierzyłeś? To ma być żart?</i> Pytanie o wykonawcę czynności lub czynność, które są nieznane, np.: <i>Czy ktoś już ci pomógł? Czy coś się stało? Czy nikogo tu nie było? Czy nic się nie zmieniło? (ktoś, coś, nikogo, nic)</i> Pytanie o czyjaś opinię, np.: <i>Myślisz, że to ma sens? Jak myślisz, czy ona się z tego ucieszy?</i>

	Zdania rozkazujące	Formułowanie poleceń, np.: <i>Chodźcie z nami! Zamknij okno!</i>	Formułowanie poleceń i nakazów, np. <i>Weźcie się wreszcie do pracy! Pomóż mamie rozpakować zakupy!</i>
Zdania złożone	Zdania złożone współrzędnie	Powtórzenie i utrwalenie konstrukcji wyrażających: - fakt, że obie czynności odbywają się lub nie w tym samym czasie lub w tym samym miejscu, np.: <i>Oglądaliśmy film i jedliśmy popcorn. Ani nie posprzątaaliśmy, ani nie odrobiliśmy lekcji.</i> (spójniki: i, a, oraz, ani) - fakt, że obie czynności nie mogą odbyć się równocześnie, np.: <i>Będziemy grać w gry albo pójdziemy na spacer.</i> (spójniki: albo, lub) - fakt, że jakaś czynność mogłaby się odbyć, ale inna ją „blokuje”, np.: <i>Chcieliśmy ci to powiedzieć, ale się baliśmy.</i> (spójniki: ale, lecz, jednak) - fakt, że jedna czynność jest konsekwencją drugiej, np.: <i>Dziś nie ma sprawdzianu, więc się cieszymy.</i> (spójniki: więc, dlatego).	Umiejętność wyrażania tych samych treści w inny sposób, np.: <i>Razem z koleżankami nagrywaaliśmy filmik i świetnie się bawiliśmy.</i> → <i>Razem z koleżankami nagrywaaliśmy filmik, świetnie się bawiąc.</i>
	Zdania złożone podrzędnie	Informowanie o przyczynie jakiejś czynności, np.: <i>Zaspałem, dlatego że mój budzik nie zadzwonił.</i> (spójnik "dlatego że") Informowanie o celu jakiejś czynności, np.: <i>Powtarzam gramatykę, żeby dobrze napisać test.</i> (spójniki "żeby") Łączenie informacji i uzasadnianie, np. <i>Marta dużo się uczy. Chce wygrać olimpiadę z biologii. —> Marta dużo się uczy, ponieważ chce wygrać olimpiadę z biologii.</i> Wyjaśnianie kontekstu zdarzeń, np.: <i>Nie wiem, kiedy zaczyna się film. Zastanawiam się, czy on przyjdzie. Nie wiem, skąd</i>	Wyrażanie postępu, stopniowania, relacji między zmianami, np. <i>Im dłużej mieszkalem we Francji, tym lepiej mówiłem po francusku.</i> (im .../tym ...) Wyrażanie warunku, skutku, hipotezy, np. <i>Jeśli jutro będzie ładnie, pójdziemy na wycieczkę (plany, zależności). Jeżeli będziesz słuchać, zrozumiesz wszystko (porady, przypuszczenia). Gdybym nie spóźnił się na autobus, napisałabym egzamin (alternatywna przeszłość).</i>

		<i>masz te informacje. Powiedział, że wróci później. ("kiedy", "czy", "skąd", "że", "co", "kto", "kim", że, który, jeśli, gdyby)</i>	Relacjonowanie wypowiedzi innych osób, np. <i>Mama powiedziała: Umyj ręce! → Mama powiedziała, że bym umył ręce.</i> Opowiadanie o złożonych zdarzeniach w porządku czasowym, np.: <i>Tomek nagle wstał i nie patrząc na nikogo, podszedł do drzwi, otworzył je, chwilę pomyślał, po czym bez słowa wyszedł z klasy.</i> Umiejętność wyrażania tych samych treści w inny sposób, np.: Skracanie wypowiedzi, np.: <i>Ponieważ padał deszcz, nie wyszliśmy na boisko. → Przez deszcz nie wyszliśmy na boisko.</i> Skracanie i streszczenie wypowiedzi, np.: <i>Znany muzyk odwiedził szkołę i opowiedział dzieciom o swojej pracy. → Muzyk odwiedził szkołę.</i> Skracanie wypowiedzi z nadaniem jej oficjalnego tonu, np.: <i>Wychowawczyni poszła do klasy, żeby przeprowadzić rozmowę z kilkoma uczniami. → Wychowawczyni poszła do klasy w celu przeprowadzenia rozmowy z kilkoma uczniami.</i> Opisywanie i dodawanie szczegółowych informacji na temat osób, rzeczy, zdarzeń, czynności, np.: <i>Brat czyta. → Mój młodszy brat</i>

			<i>od rana do wieczora czyta książki kryminalne w swoim pokoju, bo lubi tajemnicze historie.</i>
	Funkcja zaimka "się"	Wyrażanie emocji i stanów emocjonalnych, np.: <i>Nie przejmuj się tym egzaminem!</i> (przejmować się, obrazić się, przestraszyć się, niepokoić się, denerwować się, uśmiechać się, śmiać się,) Wyrażanie opinii, np.: <i>Zgadzam się z tobą!</i> (zgadzać się) Opisywanie troski o swoje zdrowie, samopoczucie, np.: <i>Leczę się na alergię. Relaksuję się w ogrodzie.</i> (leczyć się, relaksować się, badać się) Informowanie o planowaniu, przygotowywaniu się do czynności lub wydarzenia, np.: <i>Szykuję się do szkoły! Przygotowuję się do egzaminu z matematyki.</i> (szykować się, przygotować się) Wyrażanie wzajemnych relacji emocjonalnych – pozytywnych i negatywnych, np.: <i>Oni się kochają, ale się nie rozumieją.</i> (kochać się, lubić się, nie znosić się, nienawidzić się, podobać się) Wyrażanie, że coś robimy dla siebie, na swoją korzyść lub w swoim interesie, np.: <i>Pozwoliłam sobie na deser. Życzę sobie spokoju.</i> (pozwolić sobie, wyobrażać sobie, obiecać sobie coś, życzyć sobie) Wyrażanie, że nie wiemy, kto jest wykonawcą czynności, przytaczanie powszechnych opinii, np. <i>Mówi się, że lato będzie gorące.</i>	Wyrażanie stanów emocjonalnych, zmianach w działaniach lub w decyzjach, np.: <i>Nie wtrącaj się w nie swoje sprawy! Miałam iść, ale się rozmyśliłam.</i> (ekscytować się, wzruszyć się, zniechęcić się, rozmyślić się, zastanowić się, rozczarować się, uspokoić się, wtrącać się) Wyrażanie wzajemnych relacji emocjonalnych – pozytywnych i negatywnych, np.: <i>Szanujemy się mimo różnic.</i> (tolerować się, szanować się, uwielbiać się) Prezentowanie ogólnych sytuacji oraz zwyczajów w teraźniejszości i przeszłości, np.: <i>Kiedyś grało się w klasy, teraz w wyzwania na tik toku. Kiedyś nie korzystało się z internetu.</i> Informowanie o zasadach i regułach, np.: <i>Na egzaminie nie używa się kalkulatora.</i> Opisywanie stanów i doświadczeń bez wskazywania osoby, np.: <i>Wczoraj dobrze się spało.</i> Opisywanie zwyczajów, tradycji powszechnych przekonań bez wskazywania wykonawców czynności, np. <i>W Argentynie mówi się po hiszpańsku. W drugiej połowie XIX wieku w wielu polskich domach chętnie czytano Prusa. W</i>

			<i>Polsce w Wigilie zostawia się puste miejsce przy stole.</i>
	Negacja	Zakaz lub brak możliwości wykonania danej czynności, np.: <i>Nie możesz jeździć metrem bez biletu.</i> Zaprzeczanie i wyrażanie frustracji (negacja wielokrotna), np.: <i>Nigdy mi o niczym nie mówicie.</i>	Informowanie o braku kogoś lub czegoś (rzeczy, miejsca, czasu), np.: <i>W klasie nie ma nikogo. Nie mam żadnego pomysłu co z nim zrobić. Nigdzie nie mogę go znaleźć.</i> (nic, nikt, żaden/żadna/żadne, nigdzie, nigdy). Tworzenie wypowiedzi, w których neguje się wiele elementów (negacja wielokrotna), np. <i>Nikt nigdy nigdzie nie widział śpiewającego kota.</i>
	Frazeologizmy i związki frazeologiczne	Frazeologizmy związane z myśleniem i podejmowaniem decyzji –, np.: wpaść na pomysł, zrobić coś bez zaangażowania. Frazeologizmy opisujące rozwój i postęp, np.: iść jak burza, pójść jak po maśle, być na dobrej drodze. Frazeologizmy związane z uczciwością i kłamstwem –, np.: dać słowo. Frazeologizmy związane z myśleniem i marzeniami, np.: być w siódmym niebie, chodzić z głową w chmurach. Frazeologizmy opisujące emocje oraz stan fizyczny lub psychiczny, w tym w formie metaforycznym/przenośnej, np.: łwie serce, gęsia skórka, końskie zdrowie, pękać ze śmiechu, zapaść się pod ziemię.	Frazeologizmy związane z myśleniem i podejmowaniem decyzji –, np.: zejść na ziemię, raz kozie śmierć, bić się z myślami, mieć w małym palcu, patrzeć komuś na ręce, iść swoją drogą, bić się z myślami, postawić kropkę nad "i", zrobić coś bez wahania, Frazeologizmy opisujące rozwój i postęp, np.: mieć pełne ręce roboty, dać komuś kosza, mieć muchy w nosie. Frazeologizmy związane z uczciwością i kłamstwem –, np.: kłamać jak z nut. Frazeologiczny związane z poczuciem rozczarowania lub ucieczki, np.: dać nogę, pocałować klamkę.

		Frazeologizmy opisujące komunikację i relacje międzyludzkie, np.: mówić jak do ściany, zakochać się od pierwszego wejrzenia. Frazeologizmy związane z brakiem czegoś fizycznego, np.: być bez pomocy, być bez grosza.	Frazeologizmy opisujące stan emocje oraz stan fizyczny lub psychiczny w formie metaforycznym/przenośnej, np.: psia kość, niedźwiedzia przysługa, dać ciała, mieć muchy w nosie. Frazeologizmy opisujące komunikację i relacje międzyludzkie, np.: iść za głosem serca, dać komuś kosza, mieć za długi język. Frazeologizmy związane z brakiem czegoś fizycznego, np.: zrobić coś bez znieczulenia. Frazeologizmy opisujące brak cechy, wartości lub emocji:, np. bez wyobraźni, bez sensu lub braku możliwości:, np. być bez wyjścia
	Styl	Spontaniczne proponowanie, np.: <i>Wpadnij do mnie wieczorem! Wskoczmy na imprezę!</i> Opisywanie wykonawcy czynności odnosząc się do znanych obrazów, stereotypów, cech, np.: biały jak śnieg, głodny jak wilk, pracowity jak mrówka, wierny jak pies. Wyrażanie emocji, reakcji, komentarzy krótko i ekspresywnie, np.: Ale zimno! Super! Do domu! Opisywanie i dodawanie szczegółowych informacji na temat osób, rzeczy, zdarzeń, czynności, np.: <i>Brat czyta. —> Mój młodszy brat od rana do wieczora czyta książki kryminalne w swoim pokoju, bo lubi tajemnicze historie.</i>	Wyrażanie czułości, bliskości, sympatii:, np.: siostrzyczka, Józio, misio. Przekazanie informacji w sposób obiektywny, bez nacechowania, np.: drogowskaz, trzypokojowy lub z nacechowaniem, np.: ludożerca, obibok, geniusz. Ożywienie opisu, urealnienie dźwięku i wyrażenie jego ekspresji, np.: miauczeć, kap, kap, szur, szur. Stosowanie gry językowej mogącej wywołać niejednoznaczność lub efekt humorystyczny, np.: rysy na szkle / Rysy (góry).

		Skracanie i streszczenie wypowiedzi, np.: <i>Znany muzyk odwiedził szkołę i opowiedział dzieciom o swojej pracy.</i> —> <i>Muzyk odwiedził szkołę.</i> Wzbogacanie wypowiedzi, unikanie powtórzeń, np.: uczyć się – studiować, mówić – rozmawiać.	

Stylistyka

	A1	A2
Środki warunkujące spójność wypowiedzi	Umiejętność łączenia fragmentów wypowiedzi odpowiednimi spójnikami, np.: <i>Monika jest miła i inteligentna. (spójniki: a, i, bo)</i>	Umiejętność łączenia fragmentów wypowiedzi odpowiednimi spójnikami, np.: <i>Szymon dobrze gra na gitarze, ale nie umie śpiewać. (spójniki: ale, albo)</i>
Styl	Używanie form grzecznościowych, np.: dzień dobry, proszę, dziękuję, przepraszam, proszę pani/pana. Umiejętność dopasowania stylu do sytuacji, np.: <i>Jak się pani nazywa? Jak się nazywasz?</i>	Używanie odpowiedniego stylu wypowiedzi w zależności od adresata wypowiedzi i okoliczności, np.: <i>Czy może pani/pan powtórzyć? Czy możesz powtórzyć?</i>
Środki stylistyczne	Pomijanie w wypowiedzi oczywistego elementu, np.: <i>Co u ciebie? Dobrze.</i> Umiejętność opisywania osób, rzeczy i zjawisk, wskazując na różnice między nimi, np.: <i>Ewa jest niska, a Zosia wysoka.</i>	Pomijanie w wypowiedzi oczywistego elementu, np.: <i>To nasza babcia.</i> Kontrastowanie pojęć, zestawianie zwrotów przeciwnych, np. <i>Mój plecak jest ciężki, a twój lekki. Pierwszy test był łatwy, ale drugi – trudny.</i> Doprecyzowanie opisu, wyrażenie emocji lub oceny, np.

	Umiejętność podawania cech różnych osób, rzeczy i zjawisk, np.: <i>To jest nowy telefon. To jest miła pani.</i>	<i>Niosę ciężki plecak. Lubię słodką herbatę. Ciemna noc. To był romantyczny wieczór.</i> Umiejętność stosowania wyrazów bliskoznacznych, np. <i>dom – mieszkanie, uczyć się – studiować.</i> Umiejętność stosowania synonimów, np. <i>mądry – inteligentny, samochód – auto.</i>
Związki frazeologiczne	Umiejętność rozumienia niedosłownego znaczenia prostych wyrażen idiomatycznych, np.: <i>Jasne jak słońce. Czerwony jak burak. Zdrowy jak ryba.</i>	Umiejętność stosowania prostych wyrażen idiomatycznych, np.: <i>Mieć dwie lewe ręce. Palce lizać.</i>

	B1	B2
Środki warunkujące spójność wypowiedzi	Umiejętność łączenia fragmentów wypowiedzi odpowiednimi spójnikami, np.: <i>Dostałem kieszonkowe, więc mogę kupić sobie koszulkę FC Barcelony. (więc, dlatego, który, jaki)</i> Wyrażanie emocji, reakcji, komentarzy krótko i ekspresywnie, np.: <i>Ale zimno! Super! Do domu!</i>	Umiejętność łączenia fragmentów wypowiedzi odpowiednimi spójnikami, np.: <i>Szymon dobrze gra na gitarze, ale nie umie śpiewać. (spójniki: ale, albo)</i>
Styl	Dopasowywanie wypowiedzi do kontekstu i odbiorcy komunikatu, np. <i>Czy sprawdziła już pani nasze testy? Czy masz pracę domową?</i> Spontaniczne proponowanie, np.: <i>Wpadnij do mnie wieczorem! Wyskoczmy na imprezę!</i>	Używanie odpowiedniego stylu wypowiedzi w zależności od adresata wypowiedzi i okoliczności, np.: <i>Proszę zapisać ten adres. Weź zapisz ten adres.</i>

Środki stylistyczne	Pomijanie w wypowiedzi oczywistego elementu, np.: <i>Jak ładnie!</i> Umiejętność opisywania osób, rzeczy, stanów i zjawisk, wskazując na różnice między nimi, np.: <i>Tacie było gorąco, a mamie zimno.</i> Umiejętność unikania powtórzeń dzięki stosowaniu synonimów i wyrazów bliskoznacznych, np. <i>Czy dostaliście ode mnie paczkę? Tak, otrzymaliśmy ją.</i> Umiejętność podawania szczegółowych cech różnych osób, rzeczy i zjawisk, np.: <i>Uwielbiam malarstwo abstrakcyjne.</i> Opisywanie cech wykonawców czynności w odniesieniu do znanych wyobrażeń i stereotypów np.: <i>biały jak śnieg, głodny jak wilk, pracowity jak mrówka, wierny jak pies.</i>	Pomijanie w wypowiedzi oczywistego elementu, np. <i>Tata w domu?</i> Kontrastowanie pojęć, zestawianie zwrotów przeciwnych, np. <i>Kiedy przegraliśmy, poczuliśmy smutek, ale naszych przeciwników ogarnęła radość.</i> Umiejętność stosowania wyrazów bliskoznacznych i synonimów, np. <i>śmieszny – zabawny, mieć – posiadać.</i> Doprecyzowanie opisu, wyrażenie emocji lub oceny, np. <i>Odważny rycerz pokonał straszego smoka.</i> Opisywanie cech wykonawców czynności w odniesieniu do znanych wyobrażeń i stereotypów np.: <i>uparty jak osioł, biedny jak mysz kościelna.</i> Wyrażanie czułości, bliskości, sympatii:, np.: <i>siostrzyczka, Józio, misio.</i> Przekazanie informacji w sposób obiektywny, bez nacechowania, np.: <i>drogowskaz, trzypokojowy</i> lub z nacechowaniem, np.: <i>ludożerca, obibok, geniusz.</i> Ożywienie opisu, urealnienie dźwięku i wyrażenie jego ekspresji, np.: <i>miauczeć, kap, kap, szur, szur.</i> Stosowanie gry językowej mogącej wywołać niejednoznaczność lub efekt humorystyczny, np.: <i>rysy na szkle / Rysy (góry).</i>

Związki frazeologiczne	Frazeologizmy związane z myśleniem i podejmowaniem decyzji –, np.: <i>wpaść na pomysł, dojść do wniosku.</i> Frazeologizmy opisujące rozwój i postęp, np.: <i>iść jak burza, pójść jak po maśle, być na dobrej drodze.</i> Frazeologizmy związane z uczciwością i kłamstwem –, np.: <i>dać słowo.</i> Frazeologizmy związane z marzeniami i pozytywnymi emocjami, np.: <i>być w siódmym niebie, chodzić z głową w chmurach.</i> Frazeologizmy opisujące emocje oraz stan fizyczny lub psychiczny, np.: <i>lwie serce, gęsia skórka, końskie zdrowie, pękać ze śmiechu.</i> Frazeologizmy opisujące komunikację i relacje międzyludzkie, np.: <i>mówić jak do ściany, zakochać się od pierwszego wejrzenia, randka w ciemno.</i> Frazeologizmy związane z brakiem czegoś fizycznego, np.: <i>być bez pomocy, być bez grosza.</i>	Frazeologizmy związane z myśleniem i podejmowaniem decyzji, np.: <i>zejść na ziemię, raz kozie śmierć, bić się z myślami, mieć w małym palcu, postawić kropkę nad "i", zrobić coś bez wahania, szare komórki.</i> Frazeologizmy związane z uczciwością i kłamstwem –, np.: <i>kłamać jak z nut.</i> Frazeologizmy związane z poczuciem rozczarowania lub ucieczki, np.: <i>dać nogę, pocałować kłamkę.</i> Frazeologizmy opisujące stan emocje oraz stan fizyczny lub psychiczny, np.: <i>niedźwiedzia przysługa, dać ciała.</i> Frazeologizmy opisujące komunikację i relacje międzyludzkie, np.: <i>iść za głosem serca, dać komuś kosza, mieć za długi język.</i> Frazeologizmy opisujące brak cechy, wartości lub emocji:, np. <i>bez wyobraźni, bez sensu</i> lub braku możliwości:, np. <i>być w sytuacji bez wyjścia.</i>

Aneks A

Dwujęzyczność - trudności oraz potencjał języka dzieci uczących się języka polskiego jako dziedziczonego

Psychologiczny proces stawania się osobą dwujęzyczną

Kształtowanie się świadomości językowej i kompetencji komunikacyjnej są z pewnością dużo bardziej złożone w sytuacji, kiedy odbywają się w społeczności, w której funkcjonują dwa języki (lub kilka języków) w różnym tempie i zakresie przyswajane przez dziecko. Język może być traktowany nie tylko jako środek porozumiewania się i ekspresji, ale także jako samoistna wartość, „dobro naturalne”, wyznacznik tożsamości grupowej (etnicznej lub narodowej) i warunek niezbędny do uznania danej osoby za członka grupy. Proces nabywania dwujęzyczności stanowi złożone zjawisko psychologiczne, które wykracza poza samą akwizycję systemów leksykalno-gramatycznych drugiego języka. Angażuje on podstawowe mechanizmy poznawcze, modyfikuje percepcję rzeczywistości oraz wpływa na konstrukcję tożsamości jednostki. Analiza tego procesu wymaga interdyscyplinarnego podejścia, integrującego perspektywy neurokognitywistyczne, psycholingwistyczne i psychospołeczne.

Neurobiologiczne podstawy akwizycji dwujęzycznej

U podłoża zdolności do opanowania więcej niż jednego języka leży neuroplastyczność mózgu, szczególnie widoczna w pierwszych latach życia. Dzieci, które od najmłodszych lat są ekspozowane na dwa języki (**dwujęzyczność symultaniczna**), przyswajają je w sposób naturalny, zbliżony do nauki języka ojczystego, z internalizacją obu systemów językowych jako równoległych, naturalnych komponentów środowiska komunikacyjnego. Mózg dziecka nie postrzega tych języków jako oddzielnych systemów do nauczania, lecz jako integralne części otaczającego go świata. Proces ten jest w dużej mierze nieświadomy, a dziecko intuicyjnie internalizuje struktury gramatyczne i fonologiczne obu języków. W przypadku **dwujęzyczności sekwencyjnej**, w której drugi język jest przyswajany później (np. w szkole lub po przeprowadzce do innego kraju), proces jest bardziej świadomy i często wymaga większego wysiłku kognitywnego. Jednak nawet wtedy mózg wykazuje zdolność do adaptacji,

tworząc nowe połączenia neuronalne. Korzyścią z przyswajania języka drugiego w późniejszym okresie dzieciństwa jest możliwość korzystania ze zgromadzonych wcześniej kompetencji w zakresie języka pierwszego.

Badania neurobiologiczne wskazują, że osoby dwujęzyczne często wykazują większą gęstość istoty szarej w pewnych obszarach mózgu oraz wzmożoną aktywność w sieciach odpowiedzialnych za funkcje wykonawcze. Te zmiany strukturalne i funkcjonalne są świadectwem intensywnej pracy umysłowej związanej z zarządzaniem dwoma systemami językowymi.

W przypadku nabywania języka drugiego ogromne znaczenie ma wiek dziecka. W psycholingwistyce panuje pogląd, że istnieje tzw. okres krytyczny dla akwizycji drugiego języka, obejmujący czas od pierwszego roku życia do progu dojrzałości. Im wcześniej rozpocznie się kontakt z językiem drugim, tym większe prawdopodobieństwo osiągnięcia wysokiej biegłości. Opóźnienie tego momentu może skutkować mniejszymi szansami na pełne opanowanie drugiego języka. Badacze wskazują jednak, że starsi uczniowie mogą osiągać znaczące sukcesy w nauce języka drugiego, efektywnie wykorzystując strategie uczenia się oraz swoją rozwiniętą wiedzę metajęzykową.

Na sposób funkcjonowania osoby dwujęzycznej wpływa także sposób wprowadzania języka drugiego, który może przyjmować formę submersji lub immersji. Submersja, określana jako dwujęzyczność zubażająca (subtraktywna), ma miejsce, gdy dziecko rozpoczyna edukację w L2 dopiero w środowisku szkolnym, gdzie język ten jest jedynym medium nauczania i dominuje w otoczeniu. Konsekwencją bywa niedostateczny rozwój kompetencji w języku pierwszym lub jego utrata, czasem także niepełny rozwój języka drugiego. Z kolei immersja, rozumiana jako "zanurzenie" w L2, promuje dwujęzyczność wzbogacającą (addytywną). W tym modelu dziecko przyswaja nowy język, jednocześnie utrzymując i rozwijając język pierwszy, który często jest językiem większościowym i cieszy się prestiżem wspieranym przez system edukacji. W takiej sytuacji zarówno dziecko, jego rodzina, jak i placówka oświatowa dążą do rozwoju kompetencji w obu systemach językowych.

Korzyści poznawcze z dwujęzyczności

Jednym z ważnych aspektów dwujęzyczności są płynące z niej korzyści dla funkcjonowania poznawczego. Osoby dwujęzyczne regularnie ćwiczą swój mózg, przełączając się między językami, co wzmacnia tzw. funkcje wykonawcze. Należą do nich:

1. **Uwaga selektywna:** Zdolność do koncentrowania się na istotnych informacjach przy jednoczesnym ignorowaniu bodźców rozpraszających. Osoby dwujęzyczne muszą stale monitorować, którego języka użyć w danym kontekście.

2. **Hamowanie (inhibicja):** Umiejętność tłumienia niepotrzebnych lub konkurencyjnych informacji. Gdy osoba dwujęzyczna mówi w jednym języku, musi aktywnie hamować drugi język, aby uniknąć interferencji, czyli przenoszenia reguł, struktur lub nawyków z jednego znanego języka na kolejny.
3. **Przełączanie zadań:** Elastyczność w przechodzeniu między różnymi zadaniami lub zestawami reguł. Codzienne przełączanie się między systemami językowymi trenuje tę umiejętność.
4. **Pamięć robocza:** Zdolność do przechowywania i manipulowania informacjami w krótkim okresie.

Ponadto, dwujęzyczność często wiąże się z rozwiniętą **świadomością metajęzykową**, czyli zdolnością do refleksji nad językiem jako systemem. Osoby dwujęzyczne łatwiej dostrzegają arbitralność znaków językowych i lepiej rozumieją strukturę języka. Może to przekładać się na łatwiejszą naukę kolejnych języków oraz lepsze umiejętności analityczne. Niektóre badania sugerują również, że intensywny trening poznawczy związany z dwujęzycznością może przyczyniać się do budowania "rezerwy poznawczej", potencjalnie opóźniając objawy demencji w starszym wieku.

Emocje i tożsamość osób dwujęzycznych

Proces stawania się osobą dwujęzyczną ma również głęboki wymiar emocjonalny i tożsamościowy. Język, jako nośnik kultury i narzędzie ekspresji emocjonalnej, odgrywa fundamentalną rolę w kształtowaniu poczucia przynależności.

- **Motywacja** jest kluczowym czynnikiem w procesie nabywania języka drugiego i kolejnych języków. Motywacja wewnętrzna (np. chęć integracji z nową kulturą, pasja do języka) jest zazwyczaj silniejsza i bardziej trwała niż motywacja zewnętrzna (np. wymagania zawodowe).
- Wielu uczących się drugiego języka doświadcza **lęku językowego** przed popełnianiem błędów, byciem niezrozumianym lub ocenianym. Przewycięzenie tego lęku jest ważnym etapem w stawaniu się pewnym siebie użytkownikiem drugiego języka.
- **Emocjonalny rezonans języków.** Często język pierwszy jest silniej związany z głębokimi emocjami, wspomnieniami z dzieciństwa i relacjami rodzinnymi. Drugi język może być początkowo postrzegany jako bardziej neutralny, "narzędziowy". Z czasem jednak język drugi również nabiera ładunku emocjonalnego, zwłaszcza jeśli jest używany w ważnych kontekstach życiowych. Niektóre badania wskazują, że

osoby dwujęzyczne mogą wybierać język drugi do wypowiedzi na temat emocji czy rozmowy o trudnych emocjach, ponieważ zapewnia to pewien dystans.

- Dwujęzyczność często koreluje z rozwojem **tożsamości dwukulturowej**, integrującej elementy obu systemów kulturowych. Proces ten może prowadzić do wzbogacenia perspektywy jednostki i zwiększenia elastyczności poznawczo-kulturowej, może również wiązać się z poczuciem bycia "pomiędzy" kulturami, z wyzwaniami związanymi z przynależnością i akceptacją. Negocjowanie tej podwójnej tożsamości jest istotnym elementem psychologicznego procesu.
- **Przełączanie kodów.** Zjawisko charakterystyczne wśród osób dwujęzycznych, polegające na płynnym przechodzeniu między językami w ramach jednej interakcji komunikacyjnej. Jest ono dowodem posiadania zaawansowanej strategii komunikacyjnej, służącej m.in. podkreśleniu przynależności grupowej, wyrażeniu specyficznych niuansów emocjonalnych czy przywołaniu pojęcia, które lepiej oddaje myśl w danym języku.

Wyzwania i mechanizmy adaptacyjne w kształtowaniu się dwujęzyczności

Proces nabywania i utrzymywania dwujęzyczności wiąże się z określonymi wyzwaniami poznawczymi i psychospołecznymi takimi, jak:

- konieczność efektywnego zarządzania interferencjami językowymi, unikanie transferu negatywnego, czyli sytuacji, gdy znajomość języka pierwszego utrudnia poprawne posługiwanie się językiem drugim;
- utrzymanie kompetencji w obu językach wymagające ciągłej praktyki i ekspozycji na oba języki. W przypadku braku regularnego użycia, może dojść do zjawiska atrycji językowej, czyli stopniowego zaniku biegłości w jednym z języków;
- presja społeczna związana z różnymi reakcjami na używanie drugiego języka, która może wpływać na pewność siebie i motywację osoby dwujęzycznej.

Indywidualny charakter procesu stawania się osobą dwujęzyczną

Psychologiczny proces stawania się osobą dwujęzyczną charakteryzuje się dużą indywidualnością. Wpływają na niego takie czynniki jak wiek akwizycji języka drugiego, kontekst uczenia się (formalny lub nieformalny), intensywność ekspozycji na języki, cechy osobowości (np. otwartość na doświadczenia, tolerancja niejednoznaczności), a także wsparcie społeczne.

Nabywanie dwujęzyczności jest złożonym procesem psychologicznym, który implikuje znaczące modyfikacje na poziomie neurokognitywnym i psychospołecznym. To proces wymagający zaangażowania poznawczego, adaptacji emocjonalnej i często redefinicji własnej tożsamości. Korzyści płynące z dwujęzyczności – od wzmocnionych funkcji wykonawczych po głębsze zrozumienie międzykulturowe – czynią ten wysiłek niezwykle wartościowym. Osoba dwujęzyczna zyskuje nie tylko umiejętność komunikowania się w więcej niż jednym języku, ale także unikatową perspektywę poznawczą i kulturową, co stanowi świadectwo plastyczności i adaptacyjnych zdolności ludzkiego systemu poznawczego.

Poniższa tabela prezentuje możliwe trudności oraz potencjał językowy dzieci uczących się języka polskiego jako odziedziczonego, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań pojawiających się w toku jego naturalnej akwizycji. Przedstawiono zarówno zjawiska typowe dla rozwoju językowego, jak i te, które mogą utrudniać osiągnięcie pełnej biegłości, szczególnie w kontekście ograniczonego kontaktu z językiem polskim poza domem rodzinnym. Procesowi nabywania języka towarzyszą dwa naturalnie występujące typy błędów: **błędy rozwojowe**, czyli te charakterystyczne dla danego etapu przyswajania systemu językowego, oraz **błędy transferowe**, wynikające z wpływu języka dominującego (społecznego).

Ze względu na dużą różnorodność języków, w których dzieci funkcjonują na co dzień w krajach migracji, niniejsze zestawienie pomija kwestie konkretnego wpływu struktur języka otoczenia, koncentrując się na uniwersalnych tendencjach obserwowanych w przyswajaniu języka polskiego. Wskazane zjawiska oparto na danych z badań nad rozwojem mowy dzieci jednojęzycznych i dwujęzycznych (głównie w warunkach migracyjnych), uwzględniając ich specyfikę poznawczą, pragmatyczną i gramatyczną. Tabela może służyć jako narzędzie wspierające nauczycieli, lektorów i edukatorów pracujących z dziećmi uczącymi się polszczyzny w warunkach ograniczonego kontaktu z językiem.

Tabela 15 - Możliwe trudności oraz potencjał językowy dzieci uczących się języka polskiego jako odziedziczonego (opracowanie własne)

Kompetencja	Wskazówki dla nauczyciela : wyzwania w języku uczących się	Wskazówki dla nauczyciela : potencjał uczących się
fonetyka i fonologia	Mogą pojawić się opóźnienia w rozwoju wymowy głosek dentalizowanych (r, s, z, c, dz, ś, ź, ć, dź, sz, ż/rz, cz, dż) oraz trudności z różnicowaniem słuchowym niektórych głosek (np. samogłosek “i” oraz “y”) i występujące w związku z tym trudności w mowie	Wymowa oraz elementy prozodyczne (m. in. akcent, intonacja, tempo i rytm) zbliżone do rodzimych użytkowników polskiego mieszkających w Polsce
gramatyka	FLEKSJA • czasownik: formy nieregularne i z alternacjami (np. idę, idziesz, jadę, jedziesz, jeżdżę, jeździsz), akwizycja aspektu dokonanego i niedokonanego, rozróżnienie między rodzajem męskoosobowym i niemęskoosobowym, 1 i 2 os. liczby mnogiej w czasie przeszłym - kłopotliwa końcówka -śmy i -ście (Poszliśmy, niepoprawnie: my poszli, myśmy poszliśmy;	FLEKSJA Czasownik: dobrze przyswojone 1 i 3 osoba liczby pojedynczej (pojawiają się najwcześniej w rozwoju mowy), łatwo przyswajane formy regularne; dzieci ogólnie dość wcześnie opanowują w polszczyźnie rodzaj gramatyczny, czas i aspekt, tryb (oznajmujący,

	poszliście niepoprawnie: wy poszli, wyście poszliście), tworzenie form czasu teraźniejszego z tematu bezokolicznika: <i>rysowa</i> → <i>rysował</i> ('on rysował' zamiast <i>rysuje</i>) praje → prał przywieziales → przywiozłas lub odwrotnie: tworzenie bezokolicznika z tematu czasu przeszłego: <i>pierz-y-l</i> ('prał') → <i>prac</i> (poprawnie) vs. <i>pierzeć</i> (błędnie) formy trybu przypuszczającego - trudności z umiejscowieniem sufiksu osoby, np. pisałemby; ja by pisałem zamiast ja pisałbym/ ja bym pisał	rozkazujący (przypuszczający) - znają funkcje tych kategorii i rozumieją znaczenie, jakie ze sobą niosą Rzeczownik: dobrze przyswojony rodzaj męski, mianownik przyswajany jest najwcześniej i najdłużej się utrzymuje, w dalszej kolejności są przyswajane dopełniacz i biernik, a pozostałe przypadki (narzędnik, miejscownik, celownik, wołacz) – najpóźniej i najszybciej zanikają; Mianownik > dopełniacz > biernik > narzędnik > miejscownik > celownik > wołacz

	• rzeczownik: rodzaj nijaki rzeczowników liczby poj., rodzaj rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych na spółgłoskę (np. noc), rodzaj rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na -a (np. tata, poeta), kategoria żywotności w fazie nominalnej w l. pojedynczej (co pokazuje np. używanie form dopełniacza zamiast biernika) i w l. mnogiej (co pokazuje rozróżnienie między rodzajem męskoosobowym i niemęskoosobowym); błędne alternacje tematyczne (np. piesa, lewa, koteka); • liczebnik: liczebnik główny dwa (rodzaj męski w l. poj.) -dwie (rodzaj żeński w l. poj.) (dwa domy, dwa koty dwie książki, dwie papugi) • przymiotnik: trudności z rozróżnieniem rodzaju, np. jestem głodna (zamiast jestem głodny) Błędy w zakresie przypadków: • nadużywanie mianownika, dopełniacza lub biernika w	SKŁADNIA tworzenie różnych typów zdań: zdania pojedyncze, rozwinięte, złożone współrzędnie i podrzędnie, zdania z czasownikami modalnym (trzeba, można), zdania warunkowe (gdyby, jeśli) Kompetencja gramatyczna jest w ok. 80% zbieżna z normą gramatyczną języka polskiego.

	funkcji pozostałych przypadków (celownika, narzędnika, miejscownika, wołacza); • dopełniacz liczba pojedyncza: choć często występuje, to regularna końcówka -a może być nadużywana, tzn. może być używana zamiast występującej w określonych kontekstach i bez stałej reguły końcówki -u • dopełniacz liczba mnoga - nadużywanie końcówki -ów dla liczby mnogiej rzeczowników, które w liczbie pojedynczej mają rodzaj męski, zamiast końcówki -i/-y (np. nie widziałem gołębiów zamiast nie widziałem gołębi), • miejscownik - trudności z alternacjami tematycznymi (na rowerze) i nadużywanie końcówki -u niewymagającej alternacji tematycznych (na roweru) SKŁADNIA • nadużywanie zaimka osobowego w funkcji podmiotu • problemy z szykiem wyrazów i rozumieniem relacji między	

	wyrazami na skutek interferencji z języka kraju osiedlenia • nieodpowiedni szyk słów w zdaniu	
słownictwo	• Może brakować słownictwa języka edukacji szkolnej i specjalistycznego (np. dotyczącego hobby dziecka), a także słownictwa używanego w specyficznych kontekstach np. nazwy zwierząt, roślin, sprzętów, urządzeń - znajomość tych nazw będzie zależać od doświadczeń dzieci (np. kosiarka - jeśli dziecko mieszka w domu z ogrodem) • Trudności z przymiotnikami relacyjnymi, np. polny kwiat, sok jabłkowy • Kalki językowe - uogólniania kolokacji z tzw. semantycznie lekkimi czasownikami (brać autobus zamiast jechać autobusem)	Dobrze opanowane słownictwo związane z życiem codziennym i domem Przyswojone przysłówki prymarne: <i>jeszcze, już, teraz, dzisiaj, jutro, potem, niedługo, zawsze, nigdy</i>

	• Czasowniki ruchu - iść a chodzić, lecieć a latać, jechać a jeździć	
socjolingwistyczna	• Ograniczenie znajomości stylów i słownictwa do wąskich kontekstów: brak znajomości elementów charakterystycznych dla języka pisanego oraz bardziej formalnych odmian języka, mieszanie różnych stylów, brak form grzecznościowych • Brak różnorodności środków ekspresji i brak umiejętności wyrażania za ich pomocą relacji, wieku itd., nadużywanie zdrobnień (zamrożony język domowy, dziecięcy)	Dostosowanie stylu do rozmówcy w trakcie interakcji z członkami rodziny i innymi użytkownikami języka polskiego; kompetencja zależy od rodzaju interakcji społecznych. Używanie zdrobnień, form pieszczotliwych i zgrubień - świadomość ich obecności w języku i funkcjonalności
kulturowa	Niepełna wiedza kulturowa, brak znajomości współczesnych realiów	Uczniowie często znają elementy kultury pochodzenia, ale mogą te elementy łączyć z elementami kultury kraju osiedlenia/zamieszkania lub rozumieć tradycje przez pryzmat tradycji,

		wartości uznawanych w kraju osiedlenia/zamieszkania
czytanie i pisanie	• Brak znajomości alfabetu łacińskiego utrudnia naukę czytania i pisania. W trakcie nauki może okazać się, że dzieci nie potrafią odczytać wyrazów zgodnie z zasadami fonetyki polskiej (np. nie ubezdźwięczniają, czytają dwuznaki jako dwie głoski) lub piszą tak jak słyszą. • Brak umiejętności rozumienia czytanego tekstu - dzieci potrafią odkodować tekst, ale go nie rozumieją. • Trudności z rozumieniem tekstu czytanego może zależeć od rodzaju tekstu, a w szczególności od występującego w nim słownictwa, idiomów i struktur językowych.	Dzieci znają alfabet, mają świadomość fonologiczną, jednak umiejętność czytania i pisania wymaga treningu.

Warto pamiętać, że:

- Dziecko dwujęzyczne nie przyswaja języka polskiego jak badacz reguł, lecz jako aktywny użytkownik, który szuka prostych i często używanych wzorców w kontaktach z osobami mówiącymi po polsku – zazwyczaj członkami rodziny lub społeczności polskiej.
- Jako że ekspozycja na język polski jest zwykle ograniczona do określonych kontekstów (np. domowych), dziecko najpierw opanowuje te struktury, które są w tym środowisku najczęstsze i najbardziej funkcjonalne. Często nie są to struktury najprostsze poznawczo, lecz te, które najczęściej występują w codziennych rozmowach z rodzicami, dziadkami lub rówieśnikami.
- Przyswajanie języka polskiego jako języka dziedzictwa zachodzi w dialogu z otoczeniem i ma charakter selektywny. Dziecko aktywnie wybiera, upraszcza i testuje struktury językowe, dostosowując je do własnych potrzeb komunikacyjnych i stopnia biegłości. W ten sposób samo konstruuje swój system językowy, który może różnić się od normy języka polskiego używanego w Polsce.

W przypadku dziecka dwujęzycznego z językiem polskim jako dziedzicznym, znaczenie danej kategorii gramatycznej (np. czasu przeszłego, przypadku czy rodzaju) często jest już obecne na poziomie pojęciowym – dziecko rozumie, „o co chodzi” i potrafi funkcjonalnie się komunikować, nawet jeśli forma gramatyczna jest uproszczona, niepełna lub odbiega od normy.

Uczenie ma charakter kontekstowy: dziecko przyswaja struktury w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych, np. podczas rozmów z rodzicem, zabawy, słuchania bajek czy udziału w życiu rodziny. Dzięki temu rozwija tzw. **kompetencję komunikacyjną** – potrafi użyć języka tak, by być zrozumianym.

Jednak to, co często **wymaga wsparcia, to etap automatyzacji form gramatycznych**. Dziecko zna kategorię (np. wie, że „coś było w przeszłości” lub „komuś coś dajemy”), ale niekoniecznie **utrwalilo odpowiednią formę językową** (np. *dałam mu lalka* zamiast *lalkę*, *on pójdą* zamiast *on pójdzie*). Wynika to z faktu, że język polski nie zawsze występuje w jego otoczeniu w wystarczającej liczbie i różnorodności kontekstów.

Dlatego konieczne jest:

- **Systematyczne wzmacnianie form gramatycznych w autentycznych kontekstach** – poprzez dialog, czytanie, zabawy językowe, opowieści;
- **Ekspozycja na zróżnicowane użycie struktur** – nie tylko „domowe” słownictwo, ale także formy używane w szerszym kontekście społecznym;
- **Powtarzanie i automatyzacja** – nie przez mechaniczne ćwiczenia, ale poprzez **naturalne sytuacje komunikacyjne**, w których formy gramatyczne są powtarzane w sposób funkcjonalny (np. opowiadanie o minionym dniu, opis obrazka, zabawy w role itp.).

Podsumowując: u dziecka dwujęzycznego funkcjonalne zrozumienie danej kategorii gramatycznej **często wyprzedza poprawność formalną**. Rolą edukacji wspierającej język polski jako dziedziczony jest **nie tylko rozwijanie pojęć gramatycznych, lecz przede wszystkim wspieranie automatyzacji form przez ich świadome osadzanie w różnorodnych kontekstach komunikacyjnych**.

Aneks B

Podręczny katalog monitoringu realizacji założeń programowych

Planując i realizując polonijne zajęcia edukacyjne zgodne z naszymi ramami programowymi zastanów się, czy uwzględniają one powyżej sformułowane założenia psycholingwistyczne i psychopedagogiczne. Pamiętaj, że nie muszą one za każdym razem odwoływać się do wszystkich z nich. Warto jednak zadbać, by znaleźć swobodną przestrzeń na ich systematyczne włączanie. By ułatwić Ci to zadanie zamieszczamy tabelę obejmującą katalog kryteriów monitorowania założeń ram programowych.

Tabela 16 - Katalog monitoringu realizacji założeń programowych (opracowanie własne)

Edukacja międzykulturowa	1. Czy na swoich zajęciach integruje nauczanie języka z kulturą? 2. Czy realizuję treści kulturowe zrozumiałe dla młodego człowieka żyjącego poza Polską? 3. Czy prezentowany na moich zajęciach obraz Polski nie jest narzuconym schematem myślowym, który nie pozostawia miejsca na odkrywanie Polski i interpretowanie jej na własnych zasadach przez poszczególnych uczących się? 4. Czy pozostawiam uczącym się przestrzeń do własnej i swobodnej interpretacji różnych zjawisk i doznań kulturowych? 5. Czy celem moich zajęć jest rozwijanie kompetencji międzykulturowych uczących się, pojmowanych jako integralny element wspierający kształtowanie się ich tożsamości kulturowej? 6. Czy na swoich zajęciach oswajam z różnorodnością kulturową współczesnego świata? 7. Czy moje zajęcia stanowią przestrzeń dialogu i wymiany różnych poglądów, stanowisk i interpretacji?
Edukacja różnojęzyczna	1. Czy na moich zajęciach jest przestrzeń do dzielenia się różnymi doświadczeniami językowymi przez uczących się? 2. Czy celem moich zajęć jest wspieranie rozwoju świadomości językowej uczących się? 3. Czy w ramach moich zajęć uświadamiam sobie i uczącym się znaczenie znajomości języka polskiego w procesie rozwoju różnojęzycznego?

	4. Czy moi uczniowie świadomi są faktu, że znajomość języka polskiego przyda im się w uczeniu innych języków obcych? 5. Czy na moich zajęciach można popełniać błędy językowe bez strachu, że wywołają one moją bardzo negatywną reakcję? 6. Czy rozmawiam z rodzicami moich uczniów na temat procesu stawania się osobą różnojęzyczną (wraz z różnymi konsekwencjami tego faktu)?
Konstruktywistyczna i konektywistyczna kultura uczenia się i nauczania	1. Czy na swoich zajęciach proponuję realizację zadań wzmacniających kreatywność uczących się? 2. Czy na swoich zajęciach równoważę realizację ćwiczeń wykonywaniem zadań wyzwalaających kreatywność uczących się? 3. Czy na swoich zajęciach otwarty/otwarta jestem na oczekiwania i potrzeby uczących się? Czy potrafię się w nie wsłuchiwać i dynamicznie reagować, zmieniając zaplanowany wcześniej tok zajęć? 4. Czy w ramach moich zajęć uczący się współpracują ze sobą przy realizacji różnego rodzaju zadań? 5. Czy w ramach moich zajęć uczący się mają okazję do sensownego dydaktycznie i rozwojowo wykorzystywania mediów, technologii informacyjnych, mediów społecznościowych, zasobów internetowych, sztucznej inteligencji?
Pozytywna edukacja językowa	1. Czy na moich zajęciach panuje miła atmosfera? 2. Czy dostrzegam mocne strony i zasoby moich uczniów i doceniam je? 3. Czy na moich zajęciach można swobodnie okazywać swoje emocje oraz dzielić się nimi z innymi?

	4. Czy na swoich zajęciach dbam o dobrostan swój i moich uczniów, nie przeciążając siebie i ich obowiązkami i aktywnościami lekcyjnymi oraz pracami domowymi? 5. Czy wśród treści moich zajęć pojawiają się tematy związane ze zdrowym stylem życia, zarówno w wymiarze fizycznym, jak i psychicznym? 6. Czy w ocenianiu postępów moich uczniów skupiam się w większym stopniu na ich osiągnięciach, niż popełnianych błędach?
Nauczanie działaniowo-zadaniowe	1. Czy na moich zajęciach realizowane są zadania kreatywne oraz projekty dydaktyczne? 2. Czy umożliwiam swoim uczniom odkrywanie i dzielenie się z innymi strategiami uczenia się i strategiami komunikacyjnymi? 3. Czy moi uczący się mają możliwość używania języka polskiego na zajęciach w celu podejmowania różnych wyzwań i zadań, także tych wykraczających poza zasadniczy przedmiot i cel zajęć? 4. Czy moje zajęcia są z perspektywy uczących się sprawcze pod względem językowym? 5. Czy szanuję autonomię moich uczniów? Ich oryginalność oraz styl uczenia się? 6. Czy udzielam uczącym się pozytywnego formatywnego feedbacku przy realizacji różnego rodzaju zadań? 7. Czy moi uczący się mogą samodzielnie ewaluować swoje postępy językowe i edukacyjne?
Nauczanie przyjazne mózgowi	1. Czy oferta aktywności lekcyjnych na moich zajęciach jest zróżnicowana i uwzględnia różne sposoby i style uczenia się języka i kultury polskiej?

	2. Czy moje zajęcia i to, co się na nich dzieje, pozytywnie zaskakują moich uczniów? 3. Czy realizowane na moich zajęciach aktywności wymagają pracy w różnych formatach socjalnych – pracy indywidualnej, pracy w parach, pracy w małych i większych grupach? 4. Czy moi uczniowie mają wpływ na sposób realizacji zajęć przeze mnie? 5. Czy na zajęciach rozmawiamy o naszych stylach uczenia się, o naszych sukcesach i porażkach? 6. Czy w ramach moich zajęć pojawiają się mnemotechniki wspierające zapamiętywanie nowych treści?
Zintegrowane nauczania językowo-przedmiotowe (CLIL)	1. Czy realizowane w ramach moich zajęć treści przedmiotowe powiązane są z rozwojem językowym uczących się? 2. Czy planując i realizując zajęcia korzystam z założeń dydaktyki <i>CLIL</i>? 3. Czy w trakcie realizacji zajęć przedmiotowych z geografii i historii Polski także zapewniam aktywności wspierające rozwój językowy uczących się? 4. Czy prowadząc zajęcia językowe świadomie w nie włączam informacje i treści przedmiotowe wspierające proces rozwoju językowego uczących się?
Zintegrowane kształcenie literacko-kulturowe	1. Czy praca z tekstem literackim stanowi integralną część prowadzonych przeze mnie zajęć językowych? 2. Czy praca z tekstem literackim uwzględnia poziom językowy moich uczniów?

	3. Czy praca z tekstem literackim otwiera perspektywy rozwijania kompetencji międzykulturowych? 4. Czy proponowana przeze mnie praca z tekstem literackim wspiera kształtowanie wrażliwości estetycznej u moich uczniów?

Aneks C Podręczny katalog monitoringu wdrażania zasad dydaktycznych

Jak przygotować dydaktyczne rozwiązania do teoretycznych zasad?

Pięć kroków do opracowania odpowiednich działań dydaktycznych do każdej zasady.

Krok 1: Zrozum istotę zasady

Najpierw dokładnie przeanalizuj o co chodzi w danej zasadzie dydaktycznej – np. elastyczność, indywidualizacja, aktywizacja, komunikatywność.

Pytania pomocnicze:

- Jakie problemy rozwiązuje ta zasada?
- Czego ode mnie jako osoby nauczającej oczekuje?
- Jak wpływa na osobę uczącą się?

Przykład: Osoba nauczająca ma reagować na zróżnicowanie warunków (czas, miejsce, osoby uczące się, technologia) i dostosowywać metody, narzędzia, treści.

Krok 2: Określ, co ta zasada oznacza w praktyce

Zamień ogólne sformułowania w konkretne aspekty praktyki, np.:

- Zamiast „uwzględniać potrzeby osób uczących się” → „pozwolić osobom uczącym się na wybór formy zadania lub tematu pracy”.
- Zamiast „elastyczność organizacyjna” → „łączenie zajęć stacjonarnych z pracą online, gdy jest to możliwe”.

Krok 3: Dobierz metody i formy pracy zgodne z zasadą

Dla każdego praktycznego aspektu znajdź pasującą metodę, technikę, narzędzie dydaktyczne, np.:

- Metoda projektu – pozwala osobom uczącym się pracować we własnym tempie i według indywidualnych zainteresowań.
- Praca w grupach – umożliwia różnicowanie poziomu zadań.
- „*Flipped classroom*” – daje więcej czasu na interakcję w klasie/grupie.

Krok 4: Zbuduj konkretne rozwiązania dydaktyczne

Stwórz: konkretne zadania (np. projekt, quiz, prezentacja, gra); scenariusz lekcji albo jej fragment; materiały dydaktyczne (np. karta pracy, instrukcja, narzędzia online), np.:

Temat: „Tradycje świąteczne”

Rozwiązanie: osoby uczące się wybierają, czy przygotowują:

- prezentację PowerPoint,

- plakat,
- filmik z opowieścią o świętach w Polsce i kraju zamieszkania.

Krok 5: Przetestuj i dostosuj

Po wdrożeniu obserwuj (na tej podstawie modyfikuj rozwiązania, aby jeszcze lepiej pasowały do rzeczywistych warunków):

- Czy osoby uczące się są zaangażowane?
- Czy zaproponowana forma pracy im odpowiada?
- Czy osiągasz założone cele językowe?

Tabela 17 Podręczny katalog monitoringu wdrażania zasad dydaktycznych (opracowanie własne)

Etap	Co robisz?	Przykład (do każdej zasady)
1. Zrozum zasadę	Analizujesz treść i cel lekcji	Dostosowujesz metody do różnych warunków w grupie
2. Konkretyzacja na lekcji/zajęciach	Określasz praktyczne znaczenie	Pozwalasz osobom uczącym się na wybór zadań, uwzględniając ich kulturę i kompetencje

3. Metody odpowiednie dla grupy	Dobierasz odpowiednie metody i różnorodne formy pracy	Poszukujesz aktywizujących, motywujących metod, np. projekt, prezentacja, e-learning... itp.
4. Tworzenie, próbowanie...	Projektujesz konkretne zadania na lekcji	Pozwalasz osobom uczącym się na twórcze podejście do zadania, np. kreacja folderu „Moje dwa światy”
5. Ewaluacja	Monitorujesz przebieg, dajesz regularnie informację zwrotną, ewaluujesz rezultaty	Sprawdzasz zaangażowanie, kreatywność i końcowe efekty językowe

Definicje terminów

AKWIZYCJA JĘZYKA – proces przyswajania języka, który może przebiegać w sposób naturalny (np. nabywanie języka ojczystego od urodzenia) lub kontrolowany (nauka w warunkach szkolnych lub kursowych).

DWUPIŚMIENNOŚĆ (BILITERACY) – umiejętność czytania i pisania w dwóch językach, często związana z dwujęzycznością. Osoby dwujęzyczne mogą być w pełni dwupiśmienne (czytają i piszą w obu językach na wysokim poziomie) lub częściowo dwupiśmienne (np. rozumieją teksty w drugim języku, ale mają trudności z ich tworzeniem).

DWUJĘZYCZNOŚĆ (BILINGWIZM) – zdolność do posługiwania się dwoma językami na różnych poziomach biegłości. Dwujęzyczność może być:

- równoczesna / symultaniczna – oba języki przyswajane od wczesnego dzieciństwa,
- sukcesywna – drugi język jest przyswajany później, po opanowaniu pierwszego,
- symetryczna – użytkownik zna oba języki w stopniu zbliżonym, potrafi swobodnie się nimi posługiwać w różnych kontekstach,

EKSPOZYCJA NA JĘZYK – stopień i jakość kontaktu z danym językiem w codziennym życiu. Może obejmować kontakt bezpośredni (rozmowy rodzinne, edukacja, otoczenie społeczne) oraz pośredni (media, książki, kultura). W kontekście języka polskiego poza Polską ekspozycja może być pełna (regularne użycie języka) lub ograniczona (sporadyczny kontakt, np. jedynie z dziadkami).

FORMALNA EDUKACJA JĘZYKOWA – proces nauki języka prowadzony w sposób systematyczny i zaplanowany w ramach instytucji edukacyjnych, takich jak szkoły, uniwersytety, kursy językowe czy programy dydaktyczne.

JEDNOJĘZYCZNOŚĆ (MONOLINGWIZM) – sytuacja, w której osoba posługuje się wyłącznie jednym językiem w codziennym życiu i nie ma znajomości innych języków na poziomie umożliwiającym swobodną komunikację.

JĘZYK DZIEDZICZONY - język dziedziczony, znany także jako język przekazywany, to termin używany w językoznawstwie do opisu języka, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie w rodzinie lub społeczności. Dzieci uczą się tego języka w domu, zwykle od rodziców lub innych członków rodziny, często równocześnie z nauką języka/języków społeczności, w której żyją. Języki odziedziczone są ważne dla zachowania kulturowej tożsamości i mogą mieć różny status funkcjonalny – od języków pełniących rolę głównych narzędzi komunikacji w codziennym życiu, po te używane głównie w określonych kontekstach kulturowych, rodzinnych lub religijnych.

JĘZYK OSOBISTEGO WYBORU - język osobistego wyboru to język odzwierciedlający preferencje, wartości i tożsamość jednostki. Wspiera wyrażanie siebie w kontekście indywidualnych doświadczeń, przekonań i stylu życia. Odgrywa ważną rolę w budowaniu relacji z innymi oraz wpływa na to, jak odbieramy różne sytuacje społeczne oraz jak jesteśmy postrzegani przez innych.

W środowiskach polonijnych, w kontekście dwu – i wielojęzyczności, dominującym językiem jest zwykle język codziennej komunikacji w danym kraju lub regionie. Polszczyzna ma szansę stać się jednak językiem osobistego wyboru, odzwierciedlającym i podkreślającym emocjonalny związek z kulturą polską i kulturą diaspory polskiej. Może stanowić psychologiczny wyróżnik indywidualności osoby w perspektywie lingwistycznej, międzykulturowej oraz tożsamościowej, wpływając znacząco na rozwój osobisty jednostki i wyróżniać ją w społeczeństwie. Język osobistego wyboru to zatem swoisty przyszłościowy potencjał edukacyjny, społeczny i zawodowy.

KOMPETENCJE

Kompetencje – to powiązane ze sobą zasoby wiedzy, umiejętności i postaw, które umożliwiają skuteczne działanie w różnych sytuacjach. Kompetencje są indywidualne, stopniowalne oraz mierzalne, a ich rozwój pozwala na efektywne wykorzystanie zdobytej wiedzy i umiejętności w praktyce. Obejmują zarówno zdolność do podejmowania określonych działań, jak i świadomego ich doskonalenia.

kompetencje przekrojowe – kompetencje międzyprzedmiotowe. wyróżniamy trzy kategorie kompetencji przekrojowych

- poznawcze
- społeczne
- osobiste

kompetencje społeczne (miękkie) – powiązane ze sobą wiedza, umiejętności i postawy, związane z funkcjonowaniem ludzi w relacjach społecznych; obejmują m. in. komunikowanie się z innymi, w tym negocjowanie rozwiązań, wywieranie wpływu i reagowanie na wpływ, współpracę w grupie, empatię, prezentację, autoprezentację, organizację grup, przywództwo.

kompetencje przedmiotowe (twarde) – powiązane ze sobą wiedza, umiejętności i postawy, związane z wykonywaniem operacji w ramach dziedzin wiedzy.

kompetencje kluczowe – określone przez Radę UE w Zaleceniach z 22 maja 2018 r. (*Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*) kompetencje w procesie uczenia się przez całe życie, stanowiące warunek samorealizacji i rozwoju osobistego oraz zawodowego ludzi, a także ich świadomego udziału w życiu społecznym; powinny być fundamentem podstaw programowych.

W zaleceniu Rady Unii Europejskiej kompetencje są definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, przy czym:

- *na wiedzę składają się fakty i liczby, pojęcia, idee i teorie, które są już ugruntowane i pomagają zrozumieć określoną dziedzinę lub zagadnienie;*
- *umiejętności definiuje się jako zdolność i możliwość realizacji procesów i korzystania z istniejącej wiedzy do osiągnięcia wyników;*

- postawy opisują gotowość i skłonność do działania lub reagowania na idee, osoby lub sytuacje.

Kompetencje kluczowe to te kompetencje, których wszyscy potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, zatrudnienia, włączenia społecznego, zrównoważonego stylu życia, udanego życia w pokojowych społeczeństwach, kierowania życiem w sposób prozdrowotny i aktywnego obywatelstwa. Rozwija się je w perspektywie uczenia się przez całe życie, począwszy od wczesnego dzieciństwa przez całe dorosłe życie, za pomocą uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego, we wszystkich kontekstach, w tym w rodzinie, szkole, miejscu pracy, sąsiedztwie i innych społecznościach.

Wszystkie kompetencje kluczowe uważa się za jednakowo ważne; każda z nich przyczynia się do udanego życia w społeczeństwie. Kompetencje mogą być stosowane w wielu różnych kontekstach i rozmaitych kombinacjach. Ich zakresy się pokrywają i są ze sobą powiązane: aspekty niezbędne w jednej dziedzinie wspierają kompetencje w innej. Takie umiejętności jak krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, praca zespołowa, umiejętności komunikacyjne i negocjacyjne, umiejętności analityczne, kreatywność i umiejętności międzykulturowe są elementem wszystkich kompetencji kluczowych.

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01))

KONTEKST EGZOLINGWALNY - termin wprowadzony przez R. Porquiera (1984) odnosi się do sytuacji, w której interlokutorzy nie mogą lub nie chcą komunikować się za pomocą języka pierwszego, gdyż nie posiadają wspólnego języka pierwszego lub też wybierają inny język komunikacji.

KONTEKST ENDOLINGWALNY- w sytuacji, gdy uczestnicy interakcji komunikują się we wspólnym języku pierwszym mamy do czynienia z komunikacją ednolingwalną

KRAJ OSIEDLENIA – państwo, w którym dana osoba mieszka i funkcjonuje na co dzień. Może być to kraj, do którego emigrant osiedlił się w pierwszym pokoleniu, lub państwo, w którym urodziły się kolejne pokolenia jego rodziny. Język dominujący w kraju osiedlenia często wpływa na proces akwizycji i utrzymania języka pochodzenia.

KRAJ POCHODZENIA – państwo, z którego wywodzi się dana osoba lub jej przodkowie. Może odnosić się do miejsca urodzenia, ale również do kraju przynależności etnicznej lub kulturowej rodziny danej osoby. W kontekście polszczyzny często oznacza Polskę jako ojczyznę przodków osób mieszkających na emigracji.

NATURALISTYCZNA AKWIZYCJA JĘZYKA – proces przyswajania języka w sposób spontaniczny i niekontrolowany, poprzez codzienne interakcje i kontakt z językiem w naturalnym środowisku.

WIEDZA I UMIEJĘTNOŚCI

Wiedza (wiedza deklaratywna) – zbiór informacji o świecie; wiedza obejmuje: 1) rozumienie i znajomość pojęć, wyrażane przez zdolność do ich definiowania, prezentowania (np. poprzez wizualizację) lub rozróżniania ich desygnatów oraz 2) rozumienie i znajomość twierdzeń o świecie, wyrażane przez zdolność do ich prezentowania, zwłaszcza poprzez werbalizację; wiedza w obu tych znaczeniach może być nietrafna (wyrażana np. w błędnych definicjach) oraz nieprawdziwa (wyrażana np. w nieprawdziwych twierdzeniach o świecie).

Umiejętności (wiedza proceduralna, habitualna) – zbiór utrwalonych sposobów wykonywania określonych działań; umiejętności można podzielić na kognitywne (związane ze zdolnościami wykonywania operacji umysłowych, np. myślenie krytyczne) oraz praktyczne (związane z wykonywaniem czynności praktycznych za pomocą określonych metod, technik, narzędzi i środków), a także na zdolności typowe (odtwórcze, w sytuacjach powtarzalnych – zdolności do wykonywania powtarzalnych zadań) oraz kreatywne (twórcze, w sytuacjach nietypowych – zdolności do rozwiązywania jednorazowych problemów).

MEDIACJA MIĘDZYKULTUROWA - proces zachodzący między przedstawicielami różnych kultur, którzy chcą rozwiązać określony problem, lecz z powodu barier językowych i kulturowych potrzebują wsparcia osoby trzeciej. Rolę tę pełni mediator lub mediatorka – osoba posiadająca kompetencje językowe i kulturowe, umożliwiające skuteczną komunikację oraz porozumienie między stronami.

OCENIANIE

Wymagania programowe – wykaz planowanych osiągnięć ucznia. Wymagania mogą być jednostopniowe (jak np. w polskiej podstawie programowej) lub wielostopniowe (jak np. w programie Szkół Europejskich).

Ocenianie – proces (procesy) gromadzenia danych, na podstawie których podejmuje się decyzje o tym, w jakim stopniu uczeń zrealizował wymagania programowe. Wyróżniamy trzy rodzaje oceniania:

- ocenianie diagnostyczne służy poznaniu zdolności ucznia, potrzebnych do pewnego typu uczenia się,
- ocenianie formatywne (kształtujące) - w trakcie procesu nauczania, służy sprawdzeniu realizacji założonych celów,
- ocenianie sumaryczne (sumatywne) służy dokonaniu bilansu – określenie poziomu wiedzy i umiejętności po ustalonym etapie kształcenia (egzamin).

Pomiar – opis sytuacji lub zachowania za pomocą liczb, który pozwala osobom nauczającym zarejestrować poziom osiągnięcia przez ucznia pewnych kompetencji.

Ewaluacja – sformalizowany sposób określania jakości, efektywności i wartości określonych wytworów uczącego się i nauczającego, projektu, procesu, celu lub programu.

Monitorowanie – stałe obserwowanie procesu kształcenia oraz zbieranie informacji o uzyskiwanych efektach cząstkowych w celu wykorzystania ich w bieżącej modyfikacji obserwowanych procesów poprzez usuwanie niepożądanych zjawisk natychmiast po ich stwierdzeniu.

LUB

Monitorowanie – regularna obserwacja lub pomiar określonego zjawiska w określonym czasie w celu systematycznego pozyskiwania informacji, na podstawie których zarządzający mogą identyfikować i rozwiązywać problemy związane z realizacją bieżących działań, a także ocenić postęp w

realizacji planów i założeń. Jako proces systematycznego zbierania, opracowania i upowszechniania informacji opisuje postęp w realizacji działań i ma na celu zapewnienie zgodności wykonywania działań, projektu, programu, podstawy programowej z wcześniejszymi założeniami i planami.

Na podstawie: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/EFS/Modul-I-Rola-monitorowania-i-podstawy-prawne-jego-realizacji-\(II-IV-etap\).pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/EFS/Modul-I-Rola-monitorowania-i-podstawy-prawne-jego-realizacji-(II-IV-etap).pdf)

PASYWNI ODBIORCY JĘZYKA/ BIERNI SŁUCHACZE JĘZYKA (*overhearers of the language*) – osoby, które w dzieciństwie miały kontakt z danym językiem poprzez otoczenie (np. rodzina, społeczność), ale nie używały go aktywnie w mowie i piśmie. Pasywni użytkownicy języka często rozumieją język w określonym stopniu, ale nie potrafią się nim swobodnie posługiwać, co odróżnia ich od osób w pełni dwujęzycznych. W kontekście polszczyzny mogą to być np. wnuczka polskich emigrantów, którzy słyszeli język w domu, ale nigdy go nie przyswoili na poziomie umożliwiającym płynną komunikację.

WARTOŚCI, POSTAWY, DYSPOZYCJE

Wartość – to, co ujawnia się w dobrach jako ich szczególna właściwość, sprawiając, że dobra te uznajemy za cenne. Możemy wyróżnić wartości etyczne (dobro, cnota itp.), estetyczne (piękno itp.), poznawcze (prawda, mądrość itp.), praktyczne (użyteczność itp.) i inne. Przeciwnościem wartości są antywartości. Wartości ujawniają się w związku z odpowiednim ukształtowaniem jakościowym dóbr (obiektywny fundament wartości), ale są konkretyzowane przez odbiorców (subiektywny charakter wartości). Wzorce tego, co wartościowe w danej kulturze, związane są z obowiązującymi w nich systemami norm (zwanymi systemami wartości), tj. zespołami twierdzeń, co należy czynić/czego nie należy czynić (normy etyczne), jak należy/nie należy tworzyć (normy estetyczne), jak należy/nie należy funkcjonować w świecie (normy praktyczne).

Postawy – trwałe dyspozycje (nastawienie, intencje) do realizowania przez ludzi określonych działań. Są powodem działań, które uznajemy za wartościowe (lub antywartościowe), np. postawa solidarności z innymi sprawia, że podejmujemy działania uznawane w kulturze europejskiej za

wartościowe etycznie. Postawy możemy podzielić ze względu na odniesienia do dóbr, których dotyczą, np. działania wobec innych (altruizm, empatia, solidarność, lojalność, honor, odpowiedzialność, miłosierdzie, współczucie, wyrozumiałość itp.), wobec władzy (posłuszeństwo, bunt itp.), wobec własnego państwa (patriotyzm, kosmopolityzm, nacjonalizm, szowinizm itp.), wobec przyjemności (hedonizm, ascetyzm itp.), wobec wiedzy (ciekawość, dociekliwość itp.), wobec pracy (zaangażowanie, rzetelność, odpowiedzialność), wobec religii (ateizm, agnostycyzm, fanatyzm, fundamentalizm itp.), wobec działania (sprawczość, podejmowanie inicjatywy itp.)

Dyspozycje – skłonności do podejmowania określonych działań i warunki do ich podejmowania, także: zespoły zachowań nastawione na osiągnięcie określonego celu.

Wielopiśmienność (multiliteracy) – umiejętność czytania i pisanie w więcej niż dwóch językach. Osoby wielopiśmienne potrafią korzystać z różnych systemów pisma i struktur językowych w zależności od kontekstu komunikacyjnego. Wielopiśmienność często występuje w społeczeństwach wielojęzycznych oraz u osób, które wychowały się w rodzinach o zróżnicowanym tle kulturowym i językowym.

Literatura przedmiotu

Aalberse, S., Backus, A., & Muysken, P. (2019). *Heritage languages: A language contact approach* (Studies in Bilingualism, vol. 58). Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Anstatt, T. (2013). Polnisch als Herkunftssprache: Sprachspezifische grammatische Kategorien bei bilingualen Jugendlichen. [w:] S. Kempgen, M. Wingender, N. Franz & M. Jakiša (Eds.), *Deutsche Beiträge zum 15. Internationalen Slavistenkongress in Minsk 2013* (pp. 25–35). München–Berlin–Washington D.C.: Otto Sagner.

Bale, J. (2022). Heritage Language Education Policies and the Regulation of Racial and Linguistic Difference in Ontario. [w:] *Language Politics and Policies* (pp. 213–232).

Benmamoun, E. (2021). Heritage Language Research and Theoretical Linguistics. [w:] S. Montrul & M. Polinsky (Eds.), *The Cambridge Handbook of Heritage Languages and Linguistics* (pp. 375–398). Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108766340.018>

Błasiak-Tytuła, M. (2011). Dwujęzyczność i ponglish: zjawiska językowo-kulturowe polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii (Biblioteka Tradycji, nr 108). Kraków: Collegium Columbinum.

Brehmer, B. (2021). Slavic Heritage Languages around the Globe. [w:] *The Cambridge Handbook of Heritage Languages and Linguistics* (pp. 13–44). Cambridge–New York: Cambridge University Press.

Bucko, D., Mikulska A. (2019). Dostosowanie wymagań edukacyjnych do potrzeb uczniów z doświadczeniem migracji : propozycja programu nauczania dla oddziału przygotowawczego, „Języki Obce w Szkole” nr 3/2019, s. 43-48.
<https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/87484f1d-8ae3-4a4b-91e3-65259ec9b4a2/content>

Czachur, W., Kulczyńska, A., & Kumięga, Ł. (Eds.). (2016). *Jak analizować dyskurs? Perspektywy dydaktyczne*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

Cieszyńska, J. (2006). Dwujęzyczność, dwukulturowość – przekleństwo czy bogactwo? O poszukiwaniu tożsamości Polaków w Austrii. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

Cornips, L. (2012). *Eigen en vreemd, meertaligheid in Nederland*, Amsterdam University Press, Amsterdam.

Council of Europe. (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*, Council of Europe Publishing, Strasbourg. Retrieved June 22, 2025 from <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>

Council of Europe. (2022). *CEFR-linked language descriptors for history/civics and mathematics*. Strasbourg. Retrieved June 14, 2025, from <https://www.coe.int/en/web/platform-plurilingual-intercultural-language-education/cefr-linked-resources>

Dembińska, K., Faustyn-Pleger K., Małyska A., Ułańska M., (2021a), *Gramatyka dla praktyka. Fleksja i słowotwórstwo. Funkcjonalne ćwiczenia gramatyczne z języka polskiego dla obcokrajowców na poziomie A1, A2, B1*. Potsdam: Kolleg für polnische Sprache und Kultur.

Dembińska, K., Faustyn-Pleger K., Małyska A., Ułańska M., (2021b), *Gramatyka dla praktyka. Czasownik. Funkcjonalne ćwiczenia gramatyczne z języka polskiego dla obcokrajowców na poziomie A1, A2, B1*. Potsdam: Kolleg für polnische Sprache und Kultur.

Dembińska, K., Faustyn-Pleger K., Małyska A., Ułańska M., (2022), *Gramatyka dla praktyka. Składnia. Funkcjonalne ćwiczenia gramatyczne z języka polskiego dla obcokrajowców na poziomie A1, A2, B1*. Potsdam: Kolleg für polnische Sprache und Kultur.

Dębski, R. (2009). *Dwujęzyczność angielsko-polska w Australii: języki mniejszościowe w dobie globalizacji i informatyzacji (Polszczyzna w dobie globalizacji)*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dębski, R., & Miodunka, W. (Eds.). (2016). *Bilingwizm polsko-obcy dziś: od teorii i metodologii badań do studiów przypadków (Biblioteka LingVariów. Glottodydaktyka, t. 14)*. Kraków: Księgarnia Akademicka.

Dubisz, S. (1997). *Język polski poza granicami kraju – próba charakterystyki kontrastowej*. In *Język polski poza granicami kraju* (pp. 13–35). Opole: Uniwersytet Opolski.

Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 217, Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 lutego 2025 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego. Warszawa.
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20250000217/O/D20250217.pdf>

Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie,
(2003). Warszawa: Wydawnictwo Centralnego Ośrodka Kształcenia Nauczycieli.

Flores, C. (2019). Language development of bilingual returnees. [w:] B. Köpke & M. S. Schmid (Eds.), *Oxford Handbook of Language Attrition* (pp. 493–501). Oxford: Oxford University Press.

Gębal, P., Jaroszevska, A., & Kumięga, Ł. (2021). *Pädagogisch-fremdsprachendidaktische Verortungen der Lehrerforschung: Konzepte, Herausforderungen, Perspektiven*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage.
<https://doi.org/10.14220/9783737013017>

Gębal, P. E. (2016). Nauczanie języka polskiego jako obcego, drugiego i odziedziczonego na tle rozwoju glottodydaktyki ogólnej i polonistycznej. Rozważania terminologiczne. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Didacticam Litterarum Polonarum Et Linguae Polonae Pertinentia*, 7(223), 52–66. <https://prace-kgp.up.krakow.pl/index.php/dlp/article/view/3860>

Gębal, P. E., & Miodunka, W. T. (2020). *Dydaktyka i metodyka nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Gębal, P.E., & Miodunka W.T. (2023). *Didactics of Polish as a Foreign and Second Language against the European Background*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage.

Gębal, P. E., & Kumięga, Ł. (Eds.). (2020). *Między lingwistyką a pedagogiką. Konteksty glottodydaktyczne i pedeutologiczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Grosjean, F. (2008). *Studying bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.

Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Grosjean, F. (2021). *Life as a bilingual: Knowing and using two or more languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/9781108975490>

Huber-Kriegler, M., Lazar, I., & Strange, J. (2003). *Mirrors and Windows—An Intercultural Communication Textbook*. Graz: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.

Hurn B., Tomalin B., (2013). *Cross-Cultural Communication: Theory and Practice*, Palgrave & Macmillan.

Izdebska-Długosz, D. (2021). *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
<https://doi.org/10.12797/9788381383462>

Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P., (red.), (2016). *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

Janowska I., Plak M. (2021). *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych. Od teorii do praktyki*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

Kaleta, Z. (1995). *Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.

Klus-Stańska, D. (2018). *Paradygmaty dydaktyki. Myśleć teorią o praktyce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Kołosut, S. (2021). *Działaniowo-zadaniowe nauczanie języków obcych w ujęciu neuropedagogicznym: zaangażowanie uczących się a efektywność kształcenia*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
<https://doi.org/10.12797/9788381386081>

Kołosut, S., & Szumilas, M. (2023). *Exploring student engagement in task-based and communicative language classrooms*. *Language Teaching Research*, 1–10. <https://doi.org/10.1177/13621688231188800>

- Kozińska, M. (2021). Egzamin(y) z języka polskiego jako obcego na poziomie GCSE w Wielkiej Brytanii. *Języki Obce w Szkole*, (3), 55–62. <https://doi.org/10.47050/jows.2021.3.55-62>
- Kozińska, M. (2022). Zrozumieć A-level Polish, czyli o angielskiej maturze z języka polskiego jako obcego. *Języki Obce w Szkole*, (2), 107–116. <https://doi.org/10.47050/jows.2022.1.107-116>
- Kowalcze-Franiuk, K. (2018). Bilingwizm polsko-włoski i tożsamość kulturowa emigracji okołosolidarnościowej we Włoszech.
- Kumięga, Ł. (2020). Discourse, critique and subject in vocational language education in Germany: An outline of the concept of critical foreign language didactics. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 16(4), 126–145. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.16.4.07>
- Kumięga, Ł. (2021). Lehrende als Unternehmer:innen ihrer Selbst? Diskurskritische Verortungen der Lehrkräfteforschung. [w:] P. Gębal, A. Jaroszevska, & Ł. Kumięga (Eds.), *Pädagogisch-fremdsprachendidaktische Verortungen der Lehrerforschung: Konzepte, Herausforderungen, Perspektiven* (pp. 29–42). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage. <https://doi.org/10.14220/9783737013017.29>
- Laskowski, R. (2009). Język w zagrożeniu. Przyswajanie języka polskiego w warunkach polsko-szwedzkiego bilingwizmu. Kraków: Universitas.
- Laskowski, R. (2014). Language maintenance – language attrition: The case of Polish children in Sweden (Warschauer Studien zur Germanistik und zur Angewandten Linguistik, Band 20). Frankfurt am Main–New York: Peter Lang Edition.
- Lipińska, E., & Seretny, A. (2012). Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Martin J. N., Nakayama T.K., (2010). *Intercultural Communication in Context*, New York: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Montrul, S., & Polinsky, M. (Eds.). (2021). *The Cambridge Handbook of Heritage Languages and Linguistics* (Cambridge Handbooks in Language and Linguistics). Cambridge–New York: Cambridge University Press.
- Mikulska A. (2023). Od języka podstawowej komunikacji do języka szkolnej edukacji – zarys procesu nabywania polszczyzny w warunkach szkolnych na przykładzie nastoletnich chińskich uczniów, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia*”, nr XIV, s. 83-97. <https://doi.org/10.24917/20820909.13.6>

- Mikulska, A. (2023). Nauczanie języka polskiego jako obcego/drugiego Kilka słów o odmianie edukacyjnej polszczyzny w szkole. "Z Teorii I Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego", 32, 1–18. <https://doi.org/10.31261/TPDJP.2023.32.01>
- Nawracka, M. (2020). Nauczanie języka polskiego jako obcego w perspektywie refleksyjnej i kulturowej. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Pamuła-Behrens, M. Szymańska, M. (2018). Język edukacji szkolnej w integracyjnym modelu wsparcia ucznia z doświadczeniem migracji w rodzinie, "Postscriptum Polonistyczne" nr 2 (22), s.171-186.
- Pamuła-Behrens, M., Szymańska, M. (2018). Metoda JES-PL. Nauczanie języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji, „Języki Obce w Szkole” nr 2, s. 5-10.
- Pamuła-Behrens M., Szymańska M. (2019). Program nauczania języka polskiego jako drugiego dla oddziałów przygotowawczych w szkole podstawowej, <http://fundacijareja.eu/> [online]
- Pamuła- Behrens M., Morena K. (2019). Rola motywacji w procesie uczenia się języka przez uczniów z doświadczeniem migracji – metoda JES-PL, „Neofilolog”, nr 52/1, s.43-60.
- Polinsky, M. (1995). Cross-linguistic parallels in language loss. *Southwest Journal of Linguistics*, 14(1–2), 88–123.
- Polinsky, M. (2018). *Heritage languages and their speakers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Polinsky, M., & Kagan, O. (2007). Heritage Languages: In the 'Wild' and in the Classroom. *Language and Linguistics Compass*, 1(5), 368–395. <https://doi.org/10.1111/j.1749-818X.2007.00022.x>
- Polinsky, M., & Scontras, G. (2020). Understanding heritage languages. *Bilingualism: Language and Cognition*, 23(1), 4–20. <https://doi.org/10.1017/S1366728919000245>
- Rabczuk, A. (2023). Działania mediacyjne przeznaczone dla poziomu C1 – implikacje praktyczne. *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 30, 247–263. <https://doi.org/10.18778/0860-6587.30.16>

- Rabczuk, A. (2017). Fenêtres et miroirs ou comment développer la compétence interculturelle des apprenants de polonaise langue étrangère. [w:] A. Ciesielska-Ribard, L. Kolankiewicz, M. Pirimattei, P. Rodak (Eds.) *Enseigner et apprendre une Langue Slave: le polonaise – le russe – le tcheque*, pp. 25–52, Paris-Warsaw: Centre de la Civilisation Polonaise Université Paris-Sorbonne, Centrum Polonicum UW.
- Romanowski, P., & Seretny A. (Eds.). (2025). *Polish as a Heritage Language Around the World. Selected Diaspora Communities*. London: Routledge.
- Schmid, M. S., Köpke, B., & Cherciov, M. (Eds.). (2019). *The Oxford handbook of language attrition*. Oxford–New York: Oxford University Press.
- Schram, H. (2015). Een taal zonder land: Waarin minderheidstalen wezenlijk anders zijn, [w:] *Kunst en Wetenschap* vol. 24.
- Seretny, A. (2018). Język szkolnej edukacji w perspektywie glottodydaktycznej – zarys problematyki. *Postscriptum Polonistyczne*, (2)22, 139–156.
- Sękowska, E. (2010). *Język emigracji polskiej w świecie: Bilans i perspektywy badawcze (Polszczyzna w dobie globalizacji)*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Smoczyńska, M. (1985). The acquisition of Polish. In D. I. Slobin (Ed.), *The crosslinguistic study of language acquisition. Volume 1: The data* (pp. 595–686). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Valdés, G. (2000). Teaching Heritage Languages: An Introduction for Slavic-Language–Teaching Professionals. In O. Kagan & B. Rifkin (Eds.), *The learning and teaching of Slavic languages and cultures*. Bloomington, Ind.: Slavica Publishers.
- Valdés, G. (2001). Heritage Language Students: Profiles and Possibilities. In *Heritage Languages in America: Preserving a National Resource (Language in Education: Theory and Practice, 96)*, 28–36.
- Willey, T. G. (2001). On Defining Heritage Language and Their Speakers. [w:] *Heritage Languages in America: Preserving a National Resource (Language in Education: Theory and Practice, 96)*, 28–36.
- Young, S., & White, A. (2022). The challenges of language teaching in Polish complementary schools in the UK during the COVID-19 lockdown. *Educational Review*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/00131911.2022.2035686>

Zarzycka, G. (2000). Etnocentryzm, polonocentryzm, wielokulturowość, wielogłosowość... – opis orientacji obecnych w nauczaniu języków obcych. [w:] J. Mazur (Ed.), *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych* (pp. 69–81). Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Żurek, A. (2016). Badanie polszczyzny odziedziczonej (na przykładzie bilingwizmu polsko-niemieckiego). *LingVaria*, 11(1), 191–200.
<https://doi.org/10.12797/LV.11.2016.21.16>

Żylińska, M. (2009). Konstruktywistyczna dydaktyka języków obcych. *Języki Obce w Szkole*, (1), 5–14.

Wersja do konsultacji